

castellum

VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS
VAN KALKEN EN LAARNE

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JAARGANG XV — NR. 1-2 — MAART-JUNI 1998

Afgiftekantoor: 9270 Laarne 1

castellum

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE**

BESTUUR

- Ere-voorzitter: **Jonkheer de Pessemier 's Gravendries,**
Slot van Laarne, 9270 Laarne
- Voorzitter: **Marcel Meijs,**
Kruisenstraat 31, 9270 Kalken, tel. (09) 367 55 06
- Boekenbeheer: **Wim Van de Voorde,**
Eekhoekstraat 39a, 9270 Laarne
- Penningmeester: **Lieven Hanselaer,**
Koffiestraat 61, 9270 Kalken
- Redactiesecr.: **Johan R.J. De Wilde,**
Varensbos 29, 9920 Lovendegem
- Secretaris: **André Van De Sompel,**
Kruisenstraat 70, 9270 Kalken, tel. (09) 367 83 54
- Leden: **Els Van de Weghe,**
Guldenmeersstraat 17, 9050 Gentbrugge
Antoon Afschrift,
Brandemanstraat 93, 9270 Laarne
Eric Balthau,
Termstraat 80, 9270 Laarne
Dirk Clerick,
Nerenweg 72, 9270 Kalken
Felix Waldack,
J. Van De Veldestraat 7, 9270 Kalken,
tel. & fax (09) 367 80 92

Verantwoordelijke uitgever: Johan R.J. De Wilde,
Varensbos 29, 9920 Lovendegem

JAARGANG XV – Nr. 1-2 – MAART-JUNI 1998

EDITORIAAL

In ons vorig editoriaal (jg. XIV, nr. 4) kondigden wij reeds aan dat het eerste Castellumnummer van 1998 aan de jubilerende muziekmaatschappij Sint-Cecilia - De Sicambers zou worden gewijd. Om diverse redenen verschijnt dit eerste nummer later op het jaar dan gewoonlijk. Eerst en vooral ontstond deze bijdrage door de samenwerking van twee lokale verenigingen: de Harmonie enerzijds en onze eigen geschiedkundige kring anderzijds. Hierbij was heel wat overleg nodig. De verschijningsdatum van dit nummer werd ook afgestemd op de wens van eerstgenoemden, die hun 150-jarig jubileum wilden vieren, onder andere door middel van een persconferentie op 30 mei 1998. Op die bewuste dag zou ook deze tekst worden voorgesteld. Voor de andere activiteiten verwijzen wij naar de inhoud van dit nummer. Voor het tot stand komen van dit nummer is op de valreep nog heel wat opzoekings- en redactioneel werk nodig geweest. Veel onverwachte en verrassende vondsten hebben bijgedragen tot het schetsen van een zo getrouw mogelijk beeld van het verleden van de jubilerende maatschappij. En het resultaat liegt er dan ook niet om: een nummer met meer dan 100 bladzijden, goed voorzien van illustraties uit heden en verleden. Alvast veel leesgenot!

Vanuit het bestuur gemengd nieuws. Enerzijds nemen wij afscheid van ons bestuurslid Anne Thibau, die ontslag neemt omwille van haar drukke bezigheden. Met onze hartelijke dank voor haar steun en hulp gedurende vele jaren. Anderzijds springen twee nieuwe bestuursleden in de bres. Els Van de Weghe is licentiate geschiedenis; zij stelde o.m. reeds een biografie op over Adolphe Tibbaut te Kalken, en liet zich niet onbetuigd bij het tot stand komen van dit nummer. Dit laatste geldt ook voor Antoon Afschrift. Hij is eigenlijk voor onze lezers geen onbekende meer na zijn artikel over de vondelingen in dit tijdschrift (jg. XIV, nr. 2-3). Hij werkt trouwens aan een bijdrage over het politiek personeel te Laarne (van 1795 tot nu).

Niet alleen de Harmonie is jarig, ook deze geschiedkundige vereniging is aan haar derde lustrum toe. Begin februari organiseerden wij daarom een contactdag tussen het bestuur en de leden. Het initiatief, met voordracht en receptie, was geslaagd, en we hopen het derhalve in de toekomst te herhalen. Het bestuur vindt het zeer belangrijk om op deze manier ook de informele contacten met het eigen lezerspubliek uit te bouwen. Daarnaast hield onze voorzitter eind april

een voordracht over staten van goed in de streek van Laarne, Kalken en Overmere. Als verdere activiteiten plannen we dit jaar nog een bezoek aan een gereconstrueerde Gallische hoeve te Destelbergen (zomer), een bezoek aan de Koninklijke Bibliotheek te Brussel (herfst) en een lezing door prof. Waelkens (KU Leuven) over zijn opgravingen in het Turkse Sagalassos, waarmee hij de wereldpers heeft gehaald.

Het bestuur zal ook prof. François (Universiteit Gent) contacteren voor een voordracht over de zogenaamde Boerenkrijg. Naar aanleiding van de 200-jarige herdenking van deze opstand zal ook in Castellum een bijdrage verschijnen.

Noteer alvast het volgende in uw agenda. Op zondag 23 augustus organiseert onze vereniging een fietstocht in Kalken. De bedoeling is een tocht te houden langs de vaart, het Rot en de meersen. Op enkele plaatsen gunt A. Van De Sompel ons een kijkje in het verleden. Samenkomst om 14.45 uur, vertrek om 15 uur. Deelname in de onkosten: 50 fr. voor leden, 80 fr. voor niet-leden.

Wij blazen verzamelen aan het Vaartplein.

**DE KONINKLIJKE HARMONIE
SINTE-CECILIA - DE SICAMBERS LAARNE
1848 - 1998**

Antoon Afschrift, Piet Baetens, Eric Balthau, Piet De Moor, André Van De Sompel, Els Van de Weghe en Felix Waldack (red.)
Eindredactie: Johan De Wilde

WOORD VOORAF

Een jubileumviering van een 150 jaar oude en nog actieve vereniging is een niet alledaagse gebeurtenis.

Het bestuur van de Koninklijke Harmonie Sinte-Cecilia - De Sicambers was ervan overtuigd dat de luisterrijke viering van dit jubileum een unieke kans bood om het bewijs te leveren dat de Harmonie, ondanks deze eerbiedwaardige ouderdom, fris van geest en leden bleef.

Bovendien vond het bestuur dat het hierdoor alle voorgangers - de stichters, de talrijke muzikanten en bestuursleden die onze Muziekmaatschappij anderhalve eeuw lang in stand hielden - geen mooier eresaluut (of past hier misschien beter serenade ?) kon brengen.

Toen we in september 1995 het idee naar voor brachten voor deze viering en medio 1996 de eerste praktische stappen voor de organisatie ervan zetten, wisten we echter niet waaraan we begonnen waren...

Het aankopen van een nieuwe kostumering, het geven van de opdracht tot het ontwerpen van een nieuwe vlag, het uitgeven van een huis-aan-huis brochure omtrent onze activiteiten en onze sponsors, het organiseren van de Statutaire Vergadering van Fedekam Oost-Vlaanderen, van eigen concerten, van concerten met andere Harmonies en Fanfares (onder andere tijdens het in 1998 te Laarne gehouden Festival Bloemenweelde), van de Harmoniefeesten in augustus 1998 en van de komst van de Koninklijke Muziekkapel van de Gidsen die zich bereid verklaarde het Jubelconcert op 11 september (Sporthal Laarne) op te luisteren:dit alles waren de bakens waarnaar we onze steven (soms op een woelige zee) richtten.

Al vlug bleek dat hiervoor geld - veel geld - nodig was en dat onze eigen financiering (die ook nog moet instaan voor aankoop van instrumenten en partituren, voor de onkosten van onderricht en van herstellingen) dit niet volledig kon dragen.

Er diende dus voor sponsoring te worden gezorgd.

Waar elk lid van de onze Harmonie zijn deel bijdroeg, presteerden drie bestuursleden meer dan wat van hen verwacht werd:

Ere-Voorzitter en Schatbewaarder Jozef RAMAN, Ondervoorzitter Willy SABBE en Patrick INGELS, die tijd noch moeite spaarden om dit project te doen slagen, verdienen daarom onze hulde.

Wij zijn de leden van ons Bescherm- en Erecomité en onze sponsors, in meerderheid lokale zelfstandigen, naast alle andere sympathisanten, veel dank verschuldigd.

Zonder hun hulp waren deze verwezenlijkingen ideeën gebleven.

Wij zijn de redactieleden van Castellum, het tijdschrift van de gelijknamige Geschiedkundige Kring van Laarne-Kalken, bijzonder erkentelijk.

Wij waren blij verrast toen zij ons voorstelden om de geschiedenis van onze Harmonie te schrijven.

Dank zij hun ijverige speurzinnigheid werden voor ons veelal onbekende en belangrijke documenten teruggevonden.

Hun medewerking liet bovendien toe om enkele - voor de Muziekmaatschappij kritieke - momenten *sine ira et studio* en dus zeker onverdacht, te belichten.

Tenslotte gaat onze dank uit naar de dirigent en alle muzikanten en bestuursleden.

Waar de beoefening van de muziek het cement is, zijn zij de bouwstenen van onze vereniging en vormen ze bovendien het fundament voor de toekomst van onze jarige Koninklijke Harmonie Sinte-Cecilia - De Sicambers.

Onze wens is dat het fundament stevig moge blijven in de 21ste eeuw.

Dr. Piet BAETENS,
Voorzitter.

Verantwoording

De geschiedenis schrijven van een vereniging die honderdvijftig jaar bestaat, wordt vergemakkelijkt indien die maatschappij over een groot archief beschikt. In het geval van de jubilerende muziekmaatschappij Sinte-Cecila - De Sicambers stelden zich een aantal problemen.

Ongeveer vijfentwintig jaar geleden werden de originele archiefstukken en aantekeningen in een groot notitieboek uitgeleend. Die notities handelden over het ontstaan van de maatschappij en de verdere geschiedenis tot aan de vooravond van W.O. II. Die archiefdocumenten werden tot op heden niet teruggevonden. Zonder de inzet van secretarissen Albert Eeckman en Leo Christiaens, die een aantal gegevens uit die archiefdocumenten overgeschreven hadden, zou een deel van de geschiedenis van de maatschappij verloren gegaan zijn. In 1973, ter gelegenheid van de viering van het 125-jarig bestaan van de maatschappij, bundelde Albert Eeckman die gegevens in het werk *Ontstaan en ontwikkeling van de muziekmaatschappij "Sint-Cecilia - De Sicambers" van Laarne*¹. Voor de werking van *De Sicambers* tijdens het interbellum staat er helemaal geen archiefmateriaal ter beschikking.

Voor de reconstructie van de geschiedenis van de gefusioneerde maatschappij gebruikten we archiefstukken die een groot deel van de periode 1945-1997 behandelen. Vooral de inhoud van het verslagboekje met als titel *Harmonie St-Cecilia gevestigd in het lokaal bij We De Poorter Dorp Laerne* bleek belangrijk. Dat document bevat voor de periode 25 maart 1945 tot 25 januari 1951 de verslagen van een reeks vergaderingen die de fusie van de twee bestaande Laarnse muziekmaatschappijen en de moeizame werking in de periode erna behandelen. Die fusie vond volgens de secretaris Van Acker plaats in 1945 terwijl zijn opvolger Leo Christiaens die fusie dateerde op 6 november 1946. Genoeg redenen om die fusie uit de doeken te doen. Kasboeken (periode 1932-1970) en verslagboeken van de bestuursvergaderingen (perioden 1952-1969 en enkele verslagen van vergaderingen in 1974 en 1975) bezorgen ons een schat aan informatie die niet allemaal in dit werk kon worden opgenomen.

Om de hiaten in de archiefdocumenten op te vullen, voerden de redactieleden van het tijdschrift *Castellum*, in een weliswaar veel te korte tijdsspanne,

---

¹ EECKMAN A., *Ontstaan en ontwikkeling van de muziekmaatschappij "Sint-Cecilia - De Sicambers" van Laarne*, Laarne, 1973.

bijkomend archiefonderzoek uit. De gegevens uit enkele interviews verduidelijkten sommige gebeurtenissen.

De indeling van de studie in hoofdstukken beantwoordt aan de structurele veranderingen in de werking van de maatschappij. De geschiedenis vóór W.O. II wordt vooral in grote lijnen weergegeven. De geschiedenis van de periode 1945-1959 weerspiegelt vooral de organisatie en de werking van de maatschappij. Dit facet ontbreekt, bij gebrek aan archiefstukken, bijna volledig wat de periode vóór W.O. II betreft. Voor de periode na 1960 hadden we vooral aandacht voor de uitstralingskracht van de maatschappij. In die periode plukte de maatschappij de vruchten van het tijdens de voorgaande periode geleverde werk.

Muziekmaatschappijen en, in vele gevallen, hun dochterverenigingen de toneelafdelingen, waren tijdens de negentiende en de twintigste eeuw vooral een statussymbool van de welvarende burgerij, van een politieke partij of van een bepaald gedachtengoed. Tijdens meerdere periodes uit de voorbije twee eeuwen droegen plaatselijke politieke, religieuze of sociale conflictsituaties bij tot de oprichting of de verdwijning van muziekverenigingen in het algemeen. In de hiernavolgende studie wordt, waar nodig, op die breukvlakken gewezen. In nogal wat overzichtswerken van jubilerende muziekmaatschappijen valt op dat de relatie plaatselijke politiek - desbetreffende maatschappij angstvallig uit de weg werd gegaan. Die twee onderwerpen zijn echter onafscheidelijk met elkaar verbonden, ook al is het ontstaan van een muziekmaatschappij niet altijd aan een politieke actie te danken of te wijten.

Dit is een schets van de geschiedenis van een 150-jarige muziekmaatschappij. Een van de belangrijkste zorgen van de vereniging was de onderlinge verzoening en afstemming van de belangen en de interesses van de bestuursleden, de steunende leden en de spelende leden. Elke groep kon niet zonder de andere, een muziekmaatschappij had naast muzikanten vooral geldschietters nodig.

Een goed imago was daarom uiterst belangrijk. Daaraan werd, met wisselend succes, ononderbroken gewerkt.

I. Het muzikleven te Laarne voor het midden van de 19de eeuw

Over het muzikleven te Laarne voor het midden van de 19de eeuw werd nog geen systematisch onderzoek gedaan². De weinige gegevens die er over gekend

zijn, zijn meestal in verband te brengen met het religieuze leven van de lokale gemeenschap, in het bijzonder de eredienst en de jaarlijkse processie ter ere van Sint-Macharius.

Kerkzangers die de eredienst opluisterden, worden reeds vermeld in de oudste bewaarde kerkrekening van 1574-1576. Tussen 1606 en 1644 vinden we ook de eerste gegevens over muziekinstrumenten die tijdens de eredienst gebruikt werden. In 1611-1612 kocht het kerkbestuur drie kleine cimbalen, en in 1613-1614 *een instrument, gheheeten pilotomme den bassus van musycke te zinghen*. In 1620 werd een *fagot* gekocht, en in 1621 *een crom horen ofte cornette*. In 1627 werden opnieuw enkele cimbalen gekocht³. Voor de begeleiding van de kerkzangers werd op 21 januari 1670 een nieuw cimbaal aangekocht en onderpastoor Jacobus Brauwere kocht muziekboeken *tot tsinghen van het Te Deum*. In 1675 liet men nieuwe zangboeken drukken⁴. Voor de begeleiding van de zangers werd in 1687 een *basconter* of contrabas gekocht bij Hendrik Willems⁵. Wie tot die groep kerkzangers behoorde en wie die instrumenten bespeelde, weten we echter niet.

In 1672 werd in de kerk een orgel geplaatst. Het orgel, dat tien registers telde, werd gebouwd door Nicolaas Lenglet; de orgelkast werd gemaakt door de Gentse schrijnwerker Jan Huylijn⁶. Over de organisten in die periode weten we weinig of niets. Op 18 mei 1777 werd koster Jacobus van der Haeghen tot organist van de kerk van Laarne aangesteld ingevolge het ontslag van Joannes Ackerman, de vroegere organist⁷.

De jaarlijkse processie ter ere van Sint-Macharius, waarvan we de eerste sporen aantreffen in 1574-1576, werd op het einde van de 16de eeuw vergezeld van enkele *trompers* en *speelieden omme te speelen de musiecke*. Misschien, zo vermoedde pastoor Heirman, waren het mannen die op een koehoorn bliezen. Waarschijnlijker ging het echter om een klein aantal muzikanten die de *knaptanden* en *huppelrossen* begeleidden en aldus van de processie een

---

² Voor Kalken, zie VAN AERDE R., *Quelques documents inédits concernant la Musique dans un village flamand. Notes extraites des archives de la commune de Calcken (Flandre Orientale)*, Gand, 1914.

³ BALTHAU E., SCHEPENS E., BERTELOOT R., HOLEMANS I., *De bouwgeschiedenis van de Sint-Machariuskerk van Laarne*, Laarne, 1992, p. 138.

⁴ BALTHAU E., SCHEPENS E., BERTELOOT R., HOLEMANS I., *o.c.*, p. 162.

⁵ BALTHAU E., SCHEPENS E., BERTELOOT R., HOLEMANS I., *o.c.*, p. 164.

⁶ BALTHAU E., SCHEPENS E., BERTELOOT R., HOLEMANS I., *o.c.*, p. 162-164.

⁷ Laarne, Kasteel van Laarne, Familiearchief van Vilsteren, voorlopig nummer 186/5.

Met dank aan Jonkheer P. de Pessemier 's Gravendries voor de toestemming tot Consultati^e.

kleurrijke en luidruchtige ommegang door Laarne maakten⁸.

Op het einde van de 18de eeuw was er in Laarne nog geen muziekmaatschappij. Zo werd de processie naar aanleiding van de plechtige heroprichting van de Laarnse broederschappen⁹ op 25 maart 1790, begeleid door Gentse muzikanten¹⁰.

Op het einde van de 18de eeuw was er te Laarne wel een toneelgezelschap actief, de *Konstminnende Jongheyt*. Dat gezelschap voerde in 1774 in Laarne het spel *de Heylige Genoveva* op en nam in 1797 deel aan een toneelwedstrijd te Wetteren¹¹. Of die vereniging ook muzikale nevenactiviteiten had, weten we echter niet.

II. Een Zangmaatschappij te Laarne (1848-1874)

De Koninklijke Harmonie Ste.-Cecilia - De Sicambers van Laarne vindt haar oorsprong in de zangmaatschappij die op kermiszondag 1 oktober 1848 in Laarne werd opgericht. Waarom precies in 1848 in Laarne een zangmaatschappij werd opgericht, hebben we niet kunnen achterhalen. Ook in andere gemeenten, zoals in Zele en in Gent, werden trouwens in dat jaar dergelijke verenigingen opgericht. Hoewel Laarne in de 19de eeuw een grote politieke stabiliteit vertoonde, is enige invloed van de gemeenteraadsverkiezingen van 1848 misschien niet uit te sluiten.

⁸ HEIRMAN JOHANNES BERNARDUS, *Liber memorialis*, uitg. BALTHAU E., PROPS L., SCHEPENS E., in: *Castellum*, X (sic), nrs. 2-3, 1992, p. 28-29.

⁹ Laarne, Kasteel van Laarne, Familiearchief van Vilsteren, voorlopig nr. 336/9: ... heeft men op den 25en maerte 1790 hersteld de afgeschafte broederschappen te weten van den H. Macharius aertsbischop ende patriarch van Antiochien als patron deser parochie, het gonne van O. L. Vrouwe ende van het hoogweirdig sacrament des autaers.

¹⁰ ibidem: ... heeft men de processie gegaen langst de vermaerde dreven van het casteel in dit ordre: eerst eene compagnie jaegers inde wapenen met trommel vendel en standaerden gevolgt door de genoemde confrerien met brandende flambeeuwen en schilden daer aen gehecht met hunne respective standaerden bestaende in 250 mannen; daer naer het beeld van Onse Lieve Vrouwe voorgaen van eenige jonge dochterkens draegende de voorseyde wasse keirsen; daer naer eene compagnie van onse vrije jaegers met hun vendel verbeeldende op de een seijde de wapenen vanden hooggeboren heere baron van Laerne gecarteleerd met eenen rooden leeuw wesende de wapenen vande banderije van Laerne ende op de ander seijde de wapenen vande provintie van Vlaenderen geaccompagneerd van elf musikanten vande volontaire der stad Gend; daer naer volgde het clergie met het H. Sacrament ende ses gewapende jaegers langst ider sijde gevolgt door de wet [...] ende wederom een compagnie jaegers gevolgt door ene overgroote menigte van volck ...

¹¹ DE POTTER F., BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, vierde reeks, arrondissement Dendermonde, deel 1, Gent, 1889, Laarne, p. 84.

Om de plannen voor de oprichting concreet uit te werken werd een “commissie” in het leven geroepen die bestond uit Charles Debbaudt, voorzitter, Auguste Walrave, ondervoorzitter, Frédéric Debbaudt, directeur, Charles Claus, onderdirecteur, en Petrus Bracke, secretaris-schatbewaarder. Het verslag van de vergadering van zondag 18 februari 1849 vermeldt dat *alle de leden der zangmaatschappij van Laerne hun eenparig verlangen geuit hebbende om onder de hoofdbewaking van een erevoorzitter te mogen rusten, kommen heden hunne besturingleden aansporen teneinde dit eeraamt aen den Edelen Heer Senateur Graef de Ribaucourt, grondeigenaer te Perck, te willen voorstellen. De Commissie, het vurig gevoelen mededeelende van hunne confraters, nemen dan de vrijheid het bedoeld ambt van erevoorzitter hunner maatschappij den Edelen Here Graef de Ribaucourt aen te bieden*¹². Prosper Christyn, graaf de Ribaucourt, baron van Laerne (1796-1882), aanvaardde inderdaad het erevoorzitterschap van de nieuw-opgerichte vereniging.

Het eerste publieke optreden van de nieuwe vereniging had waarschijnlijk plaats op 8 juli 1849 toen de Laarnse zangmaatschappij deelnam aan een festival in Oostakker. In 1850 trad ze op te Wetteren en op 28 juni 1850 werd gezongen op een festival, georganiseerd door de zangmaatschappij van Meulestede¹³.

Naar aanleiding van het leggen van de eerste kassei van de weg van het dorp van Laerne via de Brandemanstraat naar de Dendermondsesteenweg in juli 1851 werd de zangvereniging door haar voorzitter Charles Debbaudt, die tevens gemeenteraadslid was, tegen 1 uur ‘s namiddags uitgenodigd om de plechtigheid op te luisteren. Vóór en na de officiële toespraken werden een vijftal koorwerken uitgevoerd¹⁴. Op 11 juni 1854 trad de Laarnse zangmaatschappij op tijdens een festival (Davids hof ?), op 3 september 1854 op het zangfestival te Wetteren en op 3 juni 1858 op een zangfestival te Kalken (Hussevelde)¹⁵.

---

¹² Tenzij anders vermeld, komen de aangehaalde passages in de hoofdstukken II en III uit EECKMAN A., *Ontstaan en ontwikkeling van de muziekmaatschappij “Sint-Cecilia - De Sicambers” van Laerne*, Laerne, 1973.

¹³ SCHEPENS E., *Inventaris van het familiearchief Walrave* (in voorbereiding), niet genummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 1-3. Met dank aan E. Schepens voor de informatie uit het familiearchief Walrave.

¹⁴ Laerne, Gemeentearchief, Archief van de gemeente Laerne, Verslagen van de gemeenteraad, zitting van 15 juli 1851.

¹⁵ SCHEPENS E., *o.c.*, ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 4-6.

Prosper Christyn, graaf de Ribaucourt, baron van Laarne¹⁶
(Hildesheim (D), 7 april 1796 - Brussel, 8 maart 1882)
erevoorzitter 1849-1882

Na het overlijden van zijn vader Philippe Alexandre werd Prosper, graaf de Ribaucourt, in 1823 baron van Laarne. Hij was burgemeester van Laarne van 1825 tot 1836. Als een van de belangrijkste edelen van zijn tijd was hij ook op het nationale vlak politiek actief: lid van de Staten van Brabant (1822-1836), provincieraadslid van Brabant (1836-1843), plaatsvervangend lid van het Nationaal Congres (1830-1831), senator voor het arrondissement Dendermonde (1843-1879), questor van de senaat (1851). Als afstammeling van de 18de eeuwse heren van Laarne was hij de grootste grondbezitter te Laarne. Hij liet er zijn zakelijke belangen behartigen door leden van de plaatselijke familie Walrave.

¹⁶ DOUCHAMPS H., LEFEVRE J., *La famille Christyn de Ribaucourt. II. Les Ribaucourt*, Recueil généalogique et héraldique XXXIX, Brussel, 1989, p. 463 e.v.

Reeds in 1859 organiseerde de jonge zangvereniging een muziekfestival te Laarne, waaraan onder andere ook de muziekmaatschappij van Heusden deelnam¹⁷.

Charles Auguste Amand Debbaudt (Kalken, 9 juni 1798 - Laarne, 19 februari 1890) was de tweede zoon van de welstellende handelaar Carolus Constantinus, die van 1800 tot 1826 onafgebroken burgemeester of gemeenteraadslid van Kalken was. Zijn grootvader J.J. Debbaudt was dokter in dezelfde gemeente. Hij huwde te Kalken (12 oktober 1825) met Rosalia Van der Brugghen en volgde het jaar nadien zijn vader op als burgemeester van Kalken, functie welke hij gedurende tien jaar zou vervullen. Na het overlijden zijn vrouw vestigde hij zich als wijnhandelaar en grondeigenaar te Laarne¹⁸.

Zijn oudere broer Frédéric, die in 1836 gehuwd was met Victoria Walrave, had eveneens een wijnhandel te Laarne. C.A.A. Debbaudt hertrouwde met Maria Vervaeke (° Laarne, 19 juli 1800) en speelde al vlug een belangrijke rol in het politieke en sociale leven van Laarne. Hij was gemeenteraadslid van 1843 tot 1887. Hij werd de eerste voorzitter van de op 1 oktober 1848 opgerichte zangmaatschappij en zou dit blijven tot aan zijn overlijden in 1890. Ondertussen was die muziekvereniging uitgegroeid tot een volwaardige fanfare.

Op 25 juni 1861 trad de Laarnse zangmaatschappij op te Heusden naar aanleiding van het 25-jarig bestaan van de plaatselijke zangvereniging¹⁹. Op zondag 21 augustus 1861²⁰ nam de zangvereniging deel aan een zangwedstrijd te Antwerpen, georganiseerd door de Koninklijke Maatschappij *De Weergalm der Schelde* en de koorvereniging *Grétry*. De Laarnse zangers *behaalden wel geen lauweren, doch genoten de goedkeuring van het publiek*.

Ter gelegenheid van de toediening van het vormsel in 1862 door mgr. Delebecque,

¹⁷ DE POTTER F., BROECKAERT J., o.c., eerste reeks, arrondissement Gent, deel 3, Gent, 1864-1870, Heusden, p. 48.

¹⁸ BOGAERT E., VAN DE SOMPEL A., Kalken van de Franse Revolutie tot de gemeentefusie met Laarne. Bijdragen tot een historisch onderzoek, Kalken, 1997, p. 337. SCHEPENS E., *Inventaris van het familiearchief Walrave* (in voorbereiding), nr. 27.

¹⁹ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 8.

²⁰ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 9. EECKMAN A., o.c., vermeldde hiervoor 1864.

bisschop van Gent van 1838 tot 1864, bracht de zangmaatschappij een serenade aan de bisschop voor de pastorie van Laarne. Daarna werd aan het kasteel van Laarne ook een serenade gehouden voor de erevoorzitter Prosper, graaf de Ribaucourt, voor zijn echtgenote Marie de Thiennes de Lombise (1806-1887) en voor hun zoon Adolphe de Ribaucourt (1837-1911).

Op zondag 30 augustus 1863 werd te Laarne een festival ingericht waaraan, naast de lokale zangvereniging, nog verschillende andere verenigingen deelnamen: de *Harmonie* van Heusden, de harmonie en koorvereniging *De Broedermin* van Lede, de drie Gentse koorverenigingen *Kunst naer Vermogen*, *Leie- en Scheldegalm* en het *Van Duysegenootschap*, de *Livinisten* van Sint-Lievens-Houtem, de fanfaren van Melle en de zangvereniging *De Verenigde Vrienden* van Overmere. *Het feest werd van 's morgens vroeg ingezet met kanongebulder en uitnemend slecht weer, doch er volgde God dank een lieflijk zonnetje. Om twee uur kwamen de genodigde maatschappijen aan en om vier uur vertrok de stoet aan de herberg De Appel. Acht maatschappijen stapten op door de bevlagde straten van onze gemeente. Het was reeds ver in de avond als het feest eindigde en de harmonie van Heusden nog eens de estrade beklom en er dapper het nationaal air, de Brabançonne, op afgaf, met een heilgroet aan onze welbemide Koning en een afscheidsgroet aan hun vrienden van Laarne.* In 1863 trad de Laarnse zangmaatschappij verder nog op tijdens het zangfestival, georganiseerd door *De Scheldezonen* van Wetteren²¹.

Ten voordele van de behoeftigen van de gemeente werd op 2 februari 1864 een concert gegeven in de zaal van de gemeenteschool, waaraan naast de zangvereniging van Laarne ook *toonkunstenaars* van buiten de gemeente meewerkten. Door hun keurige uitvoering deden ze de nokvolle zaal van de gemeenteschool daveren onder de toejuichingen. In 1864 trad men verder nog op tijdens een zangfeest te Smetlede²².

In 1865 organiseerde de zangvereniging nogmaals een muziekfestival waaraan onder andere ook de muziekmaatschappij uit Heusden deelnam²³. Het festival van Laarne werd in 1867 opnieuw georganiseerd²⁴. In 1866 nam de Laarnse

²¹ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 7.

²² SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 11.

²³ DE POTTER F., BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, eerste reeks, arrondissement Gent, deel 3, Gent, 1864-1870, Heusden, p. 48.

²⁴ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 10.

zangmaatschappij nog deel aan een koorzangfestival naar aanleiding van de kermis te Sint-Niklaas²⁵.

De zangvereniging gaf niet alleen concerten, maar zorgde er ook voor dat haar erevoorzitter, senator graaf Prosper de Ribaucourt, bij zijn bezoeken aan Laarne, op een feestelijke manier werd ontvangen. Op 1 september 1867 schreef de Ribaucourt echter aan de ondervoorzitter, burgemeester Auguste Walrave, dat hij niet door het muziek wenste te worden verwelkomd naar aanleiding van zijn bezoek aan zijn goederen gelegen op Ertbuur-Breestraat, daar de datum van het bezoek samenviel met de overlijdensdatum van zijn schoondochter²⁶.

Auguste Walrave (Laarne, 30 oktober 1812 - 17 januari 1888) was de zoon van Pieter Jozef en Joanna Judoca Van Bogaert. Zijn vader was ontvanger, secretaris en vertrouwensman van graaf Prosper Christyn de Ribaucourt, van 1825 tot 1830 gemeentesecretaris en van 1830 tot 1831 gemeenteontvanger te Laarne. Na het overlijden van zijn vader (08 november 1831) nam hij diens plaats in als vertrouwensman van de graaf. Op 2 augustus 1843 huwde Auguste Walrave met Carolina Francisca De Vriendt (27 april 1851). Hij werd verkozen tot gemeenteraadslid van Laarne en drie jaar later aangesteld als burgemeester, functie die hij zou uitoefenen tot aan zijn dood. In 1862 stichtte hij, samen met zijn schoonbroer Frédéric Debbaudt, de brouwerij Walrave. Zeven jaar later overleed zijn echtgenote. Hij hertrouwde op 11 mei 1853 met Marie Agnes Cantillion (7 april 1828-5 mei 1910).

Van 1848 tot 1888 was Auguste Walrave ondervoorzitter van de Laarnse Zang- en (later) Muziekmaatschappij ²⁷.

Ondertussen was een lid van de zangvereniging, Leo Bracke, uit Laarne vertrokken om als zouaaf dienst te nemen in het pauselijk leger dat streed tegen het Italiaanse leger ter verdediging van de Pauselijke Staat. Bracke verloor echter het leven in Italië. *Op donderdag 26 maart 1868 vond de solemnele uitvaart plaats van confrater Leo Bracke, pauselijke zouaaf, die op dinsdag 3*

²⁵ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 12.

²⁶ SCHEPENS E., o.c., nr. 139, brief nr. 61, Perk, 1 september 1867. Charlotte-Berthe de Liedekerke, eerste echtgenote van Adolphe de Ribaucourt, was overleden op 18 november 1866.

²⁷ Rijksarchief te Beveren, Laarne Modern, *passim*. SCHEPENS E., o.c., nr. 27.

maart te Rome overleed aan de gevolgen van kwetsuur, opgelopen tijdens de slag te Montana.

De vereniging kwam in 1868 in een dergelijke penibele financiële toestand terecht dat een lening moest worden aangegaan. Vier bestuursleden stortten elk 47,47 fr. in de kas zodat de activiteiten konden verdergezet worden. Niettemin werd ook in 1868 verschillende keren opgetreden: op 13 september 1868 op een zangfestival, georganiseerd door de harmonie van Wetteren, en verder op een festival naar aanleiding van de kermis te Sint-Niklaas²⁸.

In 1869 trad de Laarnse zangmaatschappij op te Mechelen en tijdens een Vlaams zangfeest, georganiseerd door de *Vereenigde Jongelingen* van Wetteren²⁹. Op 29 maart 1869 brachten enkele leden een laatste groet aan de overleden burgemeester van het naburige Heusden, Jules Balthasar Van den Bogaerde.

In 1870 mocht de Laarnse zangmaatschappij optreden te Lochristi naar aanleiding van het 50-jarig bestaan van de plaatselijke fanfare en op 18 juni 1871 tijdens een festival, georganiseerd door de zangmaatschappij *De Broederbond* van Heusden³⁰.

Op maandag 9 juni 1873 bracht de provinciegouverneur van Oost-Vlaanderen een bezoek aan Laarne. Graaf de Ribaucourt wenste hem om 10 u in het kasteel van Laarne te verwelkomen om hem *un déjeuner à la fourchette* aan te bieden. De erevoorzitter verwachtte dat de muziekvereniging opgesteld stond op de erekoer van het kasteel. Bovendien meldde hij aan burgemeester Auguste Walrave, tevens ondervoorzitter van de muziekvereniging, *s'il faut payer quelque chose pour indemniser de la journée perdue, il n'y a qu'a le faire. Il faut que les choses soient bien*³¹. De erevoorzitter wilde blijkbaar kosten noch moeite sparen om zijn hoge gast met een aangename ontvangst te verwelkomen.

Het laatst gekende optreden van de Laarnse zangmaatschappij viel op 13 juli 1873 tijdens een internationaal zangfeest te Gent³².

²⁸ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nrs. 13-14.

²⁹ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nrs. 15-16.

³⁰ SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nrs. 17 en 19.

³¹ SCHEPENS E., o.c. nr. 139, brief nr. 123, Brussel, 28 mei 1873.

³² SCHEPENS E., o.c., ongenummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 18.

De patroonheilige Sinte-Cecilia

Volgens de PASSIO uit de late 5de eeuw en de Legenda Aurea stamde Cecilia uit een Romeins adellijk geslacht.

Zij vroeg God haar maagdelijkheid te bewaren en ze droeg bij haar huwelijk met Valerianus een haren boetekleed onder de gouden bruidsjaпон. In de bruidsnacht vertelde ze haar man dat ze als minnaar een engel had die haar lichaam beschermd. Valerianus wou de engel zien en Cecilia stuurde hem naar de in ballingschap levende paus Urbanus.

Daar verscheen aan Valerianus een grijsaard in een lichtend gewaad met het boek van het geloof. Valerianus liet zich door de paus dopen en zag later bij zijn thuiskomst Cecilia in gesprek met de engel. Ook Tiburtius, de broer van Valerianus werd door toedoen van Cecilia gedoopt. Later werden beide broers onthoofd.

Cecilia werd op 22 november, vermoedelijk in het jaar 230, na haar weigering om aan heidense goden te offeren in het stoombad van haar eigen huis in kokend water gezet. Omdat ze ongedeerd bleef, zou ze in het bad onthoofd worden, maar tot driemaal toe lukte het de beul niet om het hoofd van het lichaam te scheiden. Half dood schonk ze haar vermogen aan de kerk en de armen en maakte ze haar woning tot kerk. Tenslotte werd ze met een zwaard doorstoken.

De oorspronkelijke kerk werd ten tijde van Paus Paschalis I (817-824) vernieuwd. Haar relieken zouden berusten in Albi, Hildesheim en te Rome in de Santa Caecilia in Trastevere- kerk.

Haar patronaat over de muziek, de musici en de instrumentenbouwers gaat terug op de zin *Cantantibus organis Caecilia virgo in corde suo soli Deo decantabat* (wat vertaald betekent: terwijl het orgel klonk, zong de maagd Cecilia in haar hart voor haar enige Heer; althans is dit de traditionele foutieve vertaling van deze zin. Eigenlijk staat er “terwijl de muziekinstrumenten weerklonken, zong Cecilia in haar hart...” Strikt genomen bespeelde Cecilia dus geen enkel instrument, ook geen orgel, tijdens haar innerlijke verheerlijking van God. Het tegendeel is waar: zij sloeg zelfs geen acht op de muziek van anderen! Niettemin is de fout eeuwenoud, wijd verspreid en stevig verworteld. En zo werd zowel in België als in Nederland menige muziekvereniging met de naam van deze heilige bedacht).

Haar officieel attribuut is het orgel.

Een merkwaardig ritueel en offer werd vroeger door musici uitgevoerd voor

een concert of een muziekexamen.

Op een wit lint wordt de naam van de heilige geschreven en op een geel lint schrijft de muzikant(e) zijn (haar) eigen naam. Beide linten worden dan aan een groene kaars gebonden en daarin steekt de verzoeker nog twee laurierbladeren. Wanneer de kaars brandt, wordt het volgende gebed uitgesproken:

O, gezegende Sint - Cecilia!

Gij stierf en begeerde het martelaarschap en aanvaardde dat offer om Uw maagdelijkheid te beschermen.

Ik vraag U: sta mij bij in deze beproeving, waar mijn eer en arbeid van afhangen. Verhoor mijn gebeden, Sint-Cecilia en in Uw naam zal ik muziek spelen. Laat mij U altijd eren tot glorie van de Vader, de Zoon en de Heilige Geest. Amen.

Als de muzikant(e) succes oogstte bij het volbrengen van de opdracht, moesten de linten en de kaars begraven worden onder een plant met roze bloemen in een pot of tuin.

De laurierbladeren worden verbrand en de as moet bewaard worden in een houten doosje.

Wanneer de bijstand van Sinte-Cecilia meermaals wordt ingeroepen, is het raadzaam de as van de verbrande bladeren steeds in hetzelfde doosje te bewaren.

III. De koor- en fanfarenmaatschappij van Laerne (1874-1945)

Op 23 oktober 1874 werd beslist de zangmaatschappij tot een fanfare om te vormen: *...Daerna handelde men over den werkelozen toestand der societeit en gezien bijna al de leden hun verlangen deden kennen de bestaande koorzang in fanfaremaetschappij te hervormen, nam het bestuur de volgende schikkingen...* Die wens werd openbaar gemaakt op het Ceciliafeest van 23 november 1874. De vroegere zangvereniging werd nu de *Koor- en Fanfaremaatschappij van Laerne*. De eigenlijke start als spelend muziekkorps vond plaats op dinsdag 6 april 1875.

Een zeldzaam bewaarde staat van inkomsten en uitgaven voor 1876-1877 geeft een goed beeld van de werking van de pas opgerichte fanfare³³. De maatschap-

³³ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, *Budget fanfaren 1876-1877*.

pij telde 76 ereleden die elk 6 frank lidgeld betaalden. De 23 spelende leden en de 10 koorleden (zie bijlage II) betaalden elk 2,60 frank lidgeld. Met de 10 frank aan boeten en de 225,23 frank aan saldi van de voorgaande rekeningen had men dat jaar een budget van 777,03 frank. Voor de aankoop van de instrumenten had Ernest Rooman 2127 frank geleend waarvoor men per jaar 85 frank intrest moest betalen. Voor vijftig repetities per jaar aan 5 frank per repetitie kreeg dirigent De Coster 250 frank. Charles Claus, waarschijnlijk hulpdirigent, kreeg voor zijn repetities 70 frank per jaar. De schatbewaarder (Leo Tollenaer) en de knaap (Victor De Wilde) kregen allebei 20 frank per jaar. De tafelkosten, waarschijnlijk naar aanleiding van het feest van Sinte-Cecilia (voor 23 muzikanten, 10 zangers, 4 trommelaars, 1 *triangle*, 1 *drapeaudrager*, 1 knaap, 2 *meesters* en 1 schatbewaarder) bedroegen dat jaar 86 frank. De bestuursleden moesten dus blijkbaar zelf betalen voor hun diner. Samen met een reeks andere kosten werd dat jaar 685 frank uitgegeven, zodat men het jaar afsloot met een batig saldo van 92,03 frank.

De erevoorzitter van de zangmaatschappij, graaf de Ribaucourt, was echter minder enthousiast over de omvorming van de vereniging tot fanfare. In een brief van 26 maart 1875 aan burgemeester en ondervoorzitter Auguste Walrave schreef de Ribaucourt *Sachant par tout ce que j'ai vu se passer dans plusieurs communes, je vous ai déjà dit combien ces sociétés causent souvent désagréments par suite de division, manque par moments de sujets, d'argent et de désordres qui arrivent quand on va à des festivals. Je ne vous félicite donc pas que vous allez avoir une de ces sociétés. Celle des coeurs, c'est tout différent, il n'y a aucun frais. Maintenant tout en n'approuvant en aucune façon cette innovation...il n'est pas possible que je ne prenne pas des actions dont votre lettre de hier ne fait mention. D'ici, il est bien difficile que je vous dise combien d'actions je prendrais. Je vous avoue que je désire que ce soit le moins possible. Cependant, je sais que ce doit être convenable. Mandez-moi donc combien vous allez en prendre de même que mr. Rooman et mr. Debaut. Cela me servira de règle. Ce qui sera difficile ce sera que vous sachiez d'avance pour combien ils souscriront. Enfin, mandez-moi le plutot possible ce que vous me conseillez de faire. J'ai déjà souscrit pour f. 1500,00 pour l'hospice à souscrire, qui est une chose éminement utile. C'est toujours à payer. Enfin, je sens qu'il est impossible que je ne fasse rien. Mandez-moi donc de suite, bien franchement, cependant me conseillez*³⁴. Ondanks zijn voorbehoud tegen de oprichting van een fanfare

³⁴ SCHEPENS E., o.c., nr. 139, brief nr. 164, Brussel, 26 maart 1875.

wilde hij dus toch een financiële bijdrage leveren, vooral dan om geen slecht figuur te slaan tegenover de lokale notabelen.

In een brief van 3 april 1875 aan burgemeester Auguste Walrave had erevoorzitter de Ribaucourt het opnieuw over de omvorming van de zangvereniging tot fanfare: *Je comprends très bien que la chose devait avoir lieu. Il vallait mieux que vous (Auguste Walrave) vous mettez à la tête. Mais vous verrez que c'est un terrible tracas. Je ne crois pas que vous m'avez mandé combien vous comptez prendre d'actions. Enfin pour moi, je veux faire le convenable*³⁵. Gezien de oprichting van de fanfare blijkbaar onomkeerbaar was, leek het de Ribaucourt dus beter dat Walrave, als burgemeester, voorzitter werd om toch de nodige sociale controle over de leden te kunnen uitoefenen.

Uiteindelijk bleek de Ribaucourt nog enkel geïnteresseerd in zijn eigen financiële bijdrage, vooral dan in vergelijking met die van andere lokale notabelen. Op 22 april 1875, als antwoord op een brief van burgemeester Walrave, schreef de Ribaucourt *Vous me mandez bien que mr. Rooman a apporté les instruments de la nouvelle société. Mais vous ne me dites rien du nombre d'actions que vous avez pris ainsi que mr. Debaut. Je pense que mr. Rooman n'en prend pas, vu qu'il donne l'argent*³⁶. Diezelfde Ernest Rooman werd op 4 december 1878 benoemd tot bestuurslid of commissaris.

Ernest Rooman d'Ertbuer (Gent, 17 juni 1834 - Gent, 23 april 1917) was de zoon van Theodorus Judocus Rooman, grondeigenaar, en Adelaïde Coleta Joanna de Potter de ten Broeck. Hij werd als Rooman geboren maar mocht, door het K.B. van 23 mei 1898, d'Ertbuer aan zijn naam toevoegen. Hij huwde te Gent op 26 april 1862 met Carolina Josephina Gislana de Moerman d'Harelbeke. Zijn woonplaats was Gent, maar hij werd in het kieskanton Wetteren verkozen tot provincieraadslid (van 1882 tot 1917)³⁷. Zijn zoon Jules was burgemeester van Laarne van 1904 tot 1919. Ernest Rooman d'Ertbuer volgde C.A.A. Debbaudt op als voorzitter van de Laarnse muziekmaatschappij en bleef dit tot aan zijn overlijden in 1917.

De vermoedens van erevoorzitter de Ribaucourt bleken al vlug met de realiteit overeen te stemmen. In juni 1878 richtte de fanfare een verzoek aan het gemeentebestuur van Laarne om tussen te komen in de uitgaven van de fanfare voor een

³⁵ SCHEPENS E., o.c., nr. 139, brief nr. 166, Brussel, 3 april 1875.

³⁶ SCHEPENS E., o.c., nr. 139, brief nr. 168, Brussel, 22 april 1875.

bedrag van 200 fr. De gemeenteraad besliste om de maatschappij inderdaad te subsidiëren op voorwaarde dat zij zich verbond om de gemeentelijke feesten en andere plechtigheden op te luisteren. Gezien de financiële toestand van de gemeente werd voor het jaar 1878 slechts een subsidie van 100 frank toegekend³⁸. Na het derde jaar werd de fanfare door Ernest Rooman ook ontslagen van de jaarlijkse intrest van 85 frank op het kapitaal voor de aankoop van de instrumenten.

Over het optreden van de fanfare in haar beginjaren is weinig gekend: op 2 september 1877 speelde men op het festival te Wetteren, op 2 juni 1878 te Wetteren-ten-Ede naar aanleiding van het honderdjarig bestaan van de buskruitfabriek (1778-1878), en op 31 augustus 1879 te Destelbergen³⁹. Het is niet duidelijk of het hier ging om de fanfare, de groep zangers of beide.

Op zondag 28 augustus 1881 nam de Laarnse muziekmaatschappij deel aan het prestigieuze *Festival voor Harmonien en Fanfaren*, georganiseerd door het stadsbestuur van Dendermonde. Iedere deelnemende vereniging kreeg een verguld ereplaketafel en bovendien werden nog eens zeven premies voor een bedrag van 500 frank verloot onder de muziekmaatschappijen. Om 14.30 uur trokken de fanfares in stoet van het station van Dendermonde naar het stadhuis waar de uitreiking van de prijzen plaats had. Sinte-Cecilia van Laarne trad aan in de categorie fanfares met als stukken *Souvenir de Campine* van Krein en *Potpourri nr. 4* van Ludovic⁴⁰. Verder werd op 15 augustus 1881 opgetreden op een festival te Heusden⁴¹.

Ter gelegenheid van de toediening van het vormsel op 31 mei 1882 werd mgr. de Battice, hulpbisschop van Gent, te Laarne verwelkomd onder begeleiding van de fanfare⁴². Verder werd op 7 mei 1882 gespeeld te Wetteren naar

---

³⁷ LEHOUCQ N., VALCKE T., *De fonteinen van de Oranjeberg. Politiek-institutionele geschiedenis van de provincie Oost-Vlaanderen van 1830 tot nu*, dl. 2, Gent, 1997, p. 327.

³⁸ Laarne, Gemeentearchief, Archief van de gemeente Laarne, Verslagen van de gemeenteraad, zitting van 6 juni 1878.

³⁹ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 20-23.

⁴⁰ SCHEPENS E., niet genummerd, affiches 1881.

⁴¹ SCHEPENS E., o.c., lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 23.

⁴² Laarne, Archief van de pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 40: *Den 31 en van de zelve maand kwam hier het H. Vormsel bedienen aan de kinderen van Laarne Monseigneur de Battice, bisschop van Pella. Zijne Hoogwaardigheid kleepte zich aan op het kasteel, werd plechtig ingehaald door de vormelingen, overheden en muziek en kwam rond negen ure in de kerk aan. Met dank aan Z.E.H. L. Van den Velde, pastoor van Laarne, voor de informatie uit het moderne parochiearchief.*

GEMEENTE LAARNE

Groot Festival

voor Harmonie- en Fanfarenmaatschappijen

OP ZONDAG 25 JUNI 1882

1°	LAARNE, Fanfaren.	
	1. <i>Bouquet de Roses</i> , ...	VAN BERGH.
2°	GENT, Fanfaren <i>Ste-Cecilia</i> .	
	1. <i>Grande Marche Militaire</i> , ...	STEENEBRUGEN.
	2. <i>Grande Valse sur l'Africaine</i> , ...	GAYER.
3°	WICHELEN, Toonkundige Kring <i>H. Cecilia</i> .	
	1. <i>Anna Bologna</i> , ...	P. CLODOMIR.
	2. <i>Herminia Chelby</i> , ...	
4°	ZELE-HEIKANT, Fanfaren <i>Ste-Cecilia</i> .	
	1. <i>Muzikale Hulsepot</i> , ...	SMIET.
	2. <i>Souvenir de Spa, grande valse</i> , ...	
5°	ZEVENEKEN, Harmonie <i>Ste-Cecilia</i> .	
	1. <i>Fantaisie Hongroise, ouverture</i> , ...	STEENEBRUGEN.
	2. <i>Fleurs des Bols, fantaisie</i> , ...	VAN PERCK.
6°	OVERMEIRE, Fanfaren.	
	1. <i>Un jour de fête, dicterissement Champêtre</i> , ...	KREIN.
	2. <i>Marie-Henriette, ouverture</i> , ...	L. MONTAGNE.
7°	NELLE, Fanfaren <i>De Ware Vrienden</i> .	
	1. <i>Polka voor Bugle</i> , ...	***
	2. <i>Aria uit het opera Lestocq</i> , ...	***
8°	CALCKEN, Harmonie.	
	1. <i>Fantaisie Orientale</i> , ...	***
	2. <i>La Nostalgie Syrienne</i> , ...	VAN HERZEELE.
9°	DESTELBERGEN, Fanfaren.	
	1. <i>Fantaisie Fleurs d'Automne</i> , ...	***
	2. <i>Polka voor Bugle</i> , ...	URBAN.
10°	WETTEREN, Harmonie <i>Ste-Cecilia</i> .	
	1. <i>Fantaisie Originale</i> , ...	CANVET.
	2. <i>Fantaisie Hongroise</i> , ...	STEENEBRUGEN.

Opening des stoets in de Kruisstraat om 3 uur na middag

afsluiting des Festivals met oplating van eenen grooten MONSTER-LUCHTBAL

Gezien en goedgekeurd door het College van Burgemeester en Schepenen.

Op Bevel :

A. Walrave.

DE SECRETARIS,

J. Segers.

aanleiding van de inhuldiging van een vaandel (*katholieken schoolpenning*) en op 21 mei te Zeveneken⁴³.

Naar aanleiding van de opening van de steenweg Laarne-Heusden-Melle werd op zondag 25 juni 1882 een festival georganiseerd⁴⁴. Tien muziekmaatschappijen namen deel aan het festival: de fanfaren van Laarne, van Overmere, van Destelbergen, *Sint-Cecilia* van Gent, *Sint-Cecilia* van Zele-Heikant en *De Ware Vrienden* van Melle, de *Toonkundige Kring H. Cecilia* van Wichelen en de harmonieën van Kalken, *Sint-Cecilia* van Zeveneken en *Sint-Cecilia* van Wetteren⁴⁵. *Het weder was prachtig en de deelnemende maatschappijen kwamen toe op de Dorpsplaats met rijtuig, alwaar zij bovenop zaten te spelen. De stoet werd gevormd aan de Kruisstraat en eindigde in de Kasteeldreef. Daar werden de maatschappijen vriendelijk ontvangen door dhr. August Walrave en getraceerd met een goed glaasje porto. De kiosk was opgesteld in de Dreef en de concerten werden ingezet door de plaatselijke fanfare met het schone stuk "Bouquet de Rose". Toen de laatste maatschappij, Sint-Cecilia van Wetteren, optrad, werd een eerste luchtbal opgelaten. Het was een gemaakt postuur, opgevuld met gas, welke zich hoog in de lucht verhefte, onder het spelen van de Brabançonne en onder de levendige toejuichingen der ontelbare aanwezigen. Een tweede luchtbal werd nog opgelaten, welks verheffing ook ten volle gelukte.* De onkosten van dit festival beliepen 372,10 fr en werden betaald door de bestuursleden.

In 1883 werd uitgekeken naar een andere dirigent. Dirigent De Coster kon de muzikanten nog moeilijk motiveren en bovendien durfde hij wel eens afwezig zijn op een repetitie. Het bestuur kon blijkbaar niet anders dan de man zijn ontslag te geven. Afgaande op de sollicitatiebrieven waren er nogal wat gegadigden voor de functie van dirigent te Laarne. De kandidatuur van Henri Mestdagh, *muziekbestuurder* van Melle⁴⁶, werd gesteund door een zekere E. De Letter. Die verzekerde het bestuur van de Laarnse muziekmaatschappij dat Mestdagh *zich in alles zou gedraegen volgens goedkeuring van het bestuur over het getal van lessen die moeten kosten zes franken voor elke les en die meer*

⁴³ SCHEPENS E., o.c., lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 25 en 29.

⁴⁴ Laarne, Archief van de pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 40. E.H. De Sadeleer, pastoor van Laarne, schreef: *Den zondag 1 en juli (1882) deed ik op verzoek van de gemeenteoverheid, om één ure, de vespers en het lof. Een groote muziekfeest moest dien dag plaats hebben ter gelegenheid van de opening der twee steenwegen, leidende de ene naar Heusden en Gent, de andere naar Melle.*

⁴⁵ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, affiches 1882.

⁴⁶ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, brief Melle, 13 april 1883.

GEMEENTE LAARNE

GROOT ZANG- EN TOONKUNDIG

AVONDFEEST

TEN VOORDEELE VAN DEN ARME

op Zondag 10 Februari 1884

om 5 uur stipt 's avonds

te geven door de Fanfarenmaatschappij van Laarne in haar lokaal St-HUBERT
bij Ed. de Moor, met de welwillende medewerking van verscheidene
Heeren Kunstliefhebbers van Wetteren

PROGRAMMA

Eerste Deel

- 1° Une Corbeille de Fleurs, fantaisie door de Fanfaren.
- 2° 't Is schand, actualiteit door Mr E. L.
- 3° Fantaisie sur la Fille du Régiment voor Fluit, door Mr P. M.
- 4° De Verwaande Klaas, kluchtige alleenspraak met zang door Mr J.-B. v. H.
- 5° Hebt-ge niet gezien? koddige twee-zang door MM^r E. L. en P. T.

Tweede Deel

- 1° Fleurs des bois, fantaisie door de Fanfaren.
- 2° Air-varié voor Tuba, door Mr A. M.
- 3° Luppe Paaschkazakke, hoertige alleenspraak met zang, door Mr E. L.
- 4° Sans-souci, vierhandig pianostuk, door MM^r *** en P. T.
- 5° De Tandentrekker, kluchtige alleenspraak met zang, door Mr J.-B. v. H.

De deuren zullen om vier uur geopend en de kaarten streng geëischt worden.
— Personen, die geen deel maken van de Maatschappij kunnen ingangkaarten
bekomen ten prijze van :

50 centiemen voor de Eerste plaats, 25 centiemen voor de Tweede plaats.

VOORBEHOUDENE PLAATS : 1 FR.

*7 patronen uit de helen de maatschappij
L. A. M. T. L.*

dan twee hueren zullen dueren. Indien hij daer mag komen verzekert hij dat het muziek meer vooruitgang zal doen met een les van hem als voortijds met drij van De Koster ... zijn gedrag en bekwaamheid zijn geheel voldoende; het zoud beter zijn wat meer te betaelen volgens mij en eenen goeden meester te hebben als geen vooruitgang te doen⁴⁷. Daarnaast ontving het bestuur van de muziekmaatschappij ook de kandidatuur van Adolphe De Gelder van Gent. De Gelder was reeds dirigent van de fanfares van Zaffelare en Oostakker en had vroeger voor de Laarnse zangvereniging een koorstuk gecomponeerd, *Ceciliafeest*, op tekst van dhr. Van Bruyssel, een schilder. Een bijkomende bekwaamheid van De Gelder was dat hij *van den buiten* was en altijd met *buitenjongens* te maken had!⁴⁸ Uiteindelijk werd Henri Mestdagh aangesteld tot nieuwe dirigent, terwijl Charles Claus onderdirigent werd.

Op zondag 23 september 1883 nam de Laarnse muziekmaatschappij deel aan het festival van Melle. De andere deelnemende verenigingen waren de fanfares van Destelbergen, *Scheldegalm* van Merelbeke, *Koninklijke Neerschelde* van Gentbrugge, *Sint-Cecilia's Kring* van Scheldewindeke, *Vlyt en Kunst* van Zottegem, *Kunst Veredelt* van Gent, *Sint-Cecilia* van Merelbeke, *Sint-Cecilia* van Wetteren en uiteraard *De Ware Vrienden* van Melle. De muziekmaatschappij van Melle speelde er *Le triomphe national* en de polka *De Avonddauw*, twee stukken van Henri Mestdagh, de pas aangestelde dirigent van de Laarnse muziekmaatschappij⁴⁹. In 1883 werd ook deelgenomen aan een muziekfestival in Oordegem⁵⁰.

Op zondag 10 februari 1884, om 17 uur, werd in Laarne een zang- en toonkundig avondfeest gegeven ten voordele van het plaatselijk bureel van weldadigheid. Het feest had plaats in de zaal Sint-Hubert bij Ed. De Moor en naast de plaatselijke fanfare traden enkele heren kunstliefhebbers van Wetteren op. Zo werden er ook een solostuk voor fluit en een vierhandig piano stuk gebracht, evenals enkele cabaret-voordrachten met zang. Het feest bracht 116 frank op, waarvan 61 frank van de betaalde zitplaatsen en 55 frank van een omhaling⁵¹. Met het geld werd een tarwebrood- en een roggebroodbedeling georganiseerd in de Sint-Machariuskerk.

---

⁴⁷ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, brief Heusden, 1 augustus 1883.

⁴⁸ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, brief Gent, 14 september 1883.

⁴⁹ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, affiches 1883.

⁵⁰ SCHEPENS E., o.c., lijst van activiteiten van de muziekmaatschappij (1883 of later), nr. 28.

⁵¹ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, affiches 1884.

Op zondag 21 juni 1885 woonde de fanfare het Internationaal Muziekfestival van de stad Antwerpen bij. Op de Groenplaats voerden de muzikanten de stukken op zo een meesterlijke wijze uit dat de Antwerpse commissaris en het publiek de fanfare verzochten nog twee stukken te willen spelen, wat ook gebeurde. Als beloning ontving C. Vliebergh, plaatsvervangend voorzitter, een bronzen medaille. Ook later nog zou de fanfare deelnemen aan het Bestendig Festival voor muziek- en zangverenigingen uit binnen- en buitenland, dat georganiseerd werd door het Antwerpse stadsbestuur.

Naar aanleiding van de toediening van het vormsel op 20 juni 1886 werd mgr. Lambrecht, hulpbisschop van Gent, te Laarne verwelkomd onder begeleiding van de fanfare⁵².

Op zondag 24 juli 1887, om 17 uur, werd te Laarne op het dorpsplein een muziekfestival georganiseerd waaraan, naast de plaatselijke fanfare, ook de fanfares van Destelbergen, Melle en Heusden deelnamen. Tijdens het festival werd er *chineesch vuurwerk* ontstoken en werden er luchtballons opgelaten. Een van de vijf stukken die werden gespeeld door de Laarnse fanfare was *Le Cor de Chasse*, een fantaisie gecomponeerd door dirigent Henri Mestdagh⁵³.

Ter gelegenheid van de kermis van Wichelen organiseerde de plaatselijke *Toonkundige Kring H. Cecilia* op zondag 11 september 1887 een festival voor harmonieën en fanfares, waaraan maar liefst 15 muziekmaatschappijen deelnamen (Wichelen, Appels, Laarne, Overmere, Lede, Dendermonde, Kalken⁵⁴, Oordegem, Sint-Lievens-Houtem, Gijzegem, Berlare, Gentbrugge, Schoonaarde en Oosterzele). De Laarnse fanfare speelde er opnieuw *Corde Chasse* van haar dirigent Mestdagh en *Fantaisie*, een polka voor piston, van C. Poppe. Ook de fanfare van Sint-Lievens-Houtem speelde er een werk van Mestdagh, namelijk de ouverture *Léonora*⁵⁵.

⁵² Laarne, Archief van de pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 46: *Op 20 juni zijnde eene zondag kwam hier toe uit Calcken om het H. Vormsel te bedienen Monseigneur Lambrecht, bisschop van Gerra. Zijne Hoogwaardigheid stapte af aan het kapelleken van den H. Joseph en deed zijne bisschoppelijke kleederen aan in het Armhuis. Monseigneur werd ingehaald door de gemeente en andere overheden, muziek en congregatie.*

⁵³ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, affiches 1887.

⁵⁴ Voor Kalken waren twee muziekmaatschappijen ingeschreven, namelijk de harmonie onder leiding van Polydoor Braeckman en een fanfare onder leiding van Louis Martin, waarschijnlijk de liberale fanfare *Voorwaarts*; zie BOGAERT E., VAN DE SOMPEL A., *Kalken van de Franse Revolutie tot de gemeentefusie met Laarne. Bijdragen tot het historisch onderzoek*, Kalken, 1997, p. 541-543.

⁵⁵ SCHEPENS E., o.c., niet genummerd, affiches 1887.

CONCERT-FESTIVAL

ter dorpplaats van LAERNE
DOOR DE FANFAREN-MAATSCHAPPIJEN VAN
HEUSDEN, DESTELBERGEN EN MELLE
Op Zondag 24 Juli 1887
om 5 ure namiddag.

PROGRAMMA :

N° 1. LAERNE.

- N° 1. *Fleurs d'Automne*, fantaisie door L. MONTAGNE.
- " 2. *Pont-à-Toi*, valse. . . . . J. MARTIN.

N° 2. DESTELBERGEN.

- " 3. *La Reine des Pêches* . . . . . ****
- " 4. *Emira*, fantaisie . . . . . *****
- " 5. *Les Pupilles*, pas-redoublé door ALB. MOREL-DE WESTGAVERD.

N° 3. MELLE.

- " 6. *Bouquet de Lilas*, fantaisie door J. CHRISTOPHE.
- " 7. *Faust*, fantaisie . . . . . WITTEBROODT.
- " 8. *Le Gourmet*, laléry . . . . . J. MARTIN.

N° 4. HEUSDEN.

- " 9. *En Hesbays*, marche militaire door BERNARD.
- " 10. *La Garde d'Honneur*, polka . . . *****
- " 11. *La Favorite*, schottisch . . . . . PAQUE.

LAERNE.

- " 12. *Le Cor de Chasse*, fantaisie door H. MESTRACH.
- " 13. *Pie Grise*, polka . . . . . *****
- " 14. *Sous le Ventilage*, mazurka . . . DR BRANDT.

Gedurende het muziekfeest, zal er Chinesch Vuurwerk plaats hebben, en prachtige lichtballen opstijgen.

N. B. Het tegenwoordig programma dient tot ingangkaart, voor de leden der maatschappijen met hunne huisgezinnen.

Op 17 januari 1888 overleed burgemeester Auguste Walrave, de ondervoorzitter van de fanfare, terwijl twee jaar later ook de voorzitter, Charles Debbaudt, overleed. Een nieuw bestuur diende dan ook te worden samengesteld. Ernest Rooman werd de nieuwe voorzitter en Urbain Walrave de nieuwe ondervoorzitter. Het bestuur bestond verder uit dr. Prosper Myncke, August De Wilde, Emiel Raman en August Claes. Ook dr. Florimond De Visscher en V. De Wilde werden later opgenomen in het bestuur.

Urbain Walrave (Laarne, 18 juni 1845 - Laarne, 08 mei 1903), zoon van Auguste en Caroline Francisca De Vriendt, volgde zowat in alles zijn vader op.

Hij huwde op 11 mei 1869 Caroline Françoise Marie-Louise Cantillion, de nicht van zijn stiefmoeder. Bij het overlijden van zijn vader volgde hij hem op als brouwer en grondeigenaar. Hij werd onmiddellijk verkozen als vervangend gemeenteraadslid, op 2 april 1888, in afwachting van zijn aanstelling als burgemeester. De officiële aanstelling volgde op 18 mei 1888, zodat hij in die functie naar de gemeenteraadsverkiezingen van 19 oktober 1890 ging. Urbain Walrave bleef burgemeester tot aan zijn overlijden in 1903 ⁵⁶.

Ook in de fanfare volgde hij zijn vader op als ondervoorzitter, eveneens tot aan zijn dood.

In die periode werd het Sinte-Ceciliafeest gevierd op een maandag. Tijdens de mis van 9 uur werd in de kerk een speciaal ingeoeffend muziekstuk uitgevoerd. Dat de gespeelde stukken niet altijd gekozen werden om de godsvrucht van de gelovigen aan te wakkeren bewijzen de titels *Fantaisie italienne*, *La Somnanbule* en *La Fée des Alpes*. Rond 1 uur in de namiddag had het feestmaal plaats, waarna een muziekstuk werd uitgevoerd. Daarna werd een bezoek gebracht aan de leden-herbergiers. Meestal namen ongeveer 70 tot 80 leden van de fanfare deel aan het Sinte-Ceciliafeest. De uitgaven waren altijd groter dan de ontvangsten, maar het tekort werd steeds bijgepast door de voorzitter.

Naar aanleiding van de toediening van het vormsel op 22 juni 1890 werd mgr. Stillemans, bisschop van Gent, te Laarne ingehaald onder begeleiding van de

⁵⁶ SCHEPENS E., o.c., nummer. 27. Rijksarchief Beveren, Hedendaags gemeentearchief Laarne, *passim*.

fanfare⁵⁷. Bij de inhuldiging van het Werkmanshuis (het lokaal van de christelijke arbeidersverenigingen) te Wetteren en de wijding van het vaandel op 1 augustus 1897 nam de fanfare deel aan de plechtigheden. Ook ter gelegenheid van de 100-jarige herdenking van de Boerenkrijg te Overmere op 31 juli 1898 verleende de Laarnse muziekmaatschappij haar medewerking.

Naar aanleiding van het 50-jarig bestaan van de maatschappij had op zondag 6 augustus 1899 een groot muziekfestival plaats in Laarne. Elf muziekverenigingen namen er aan deel en 300 fr aan premies werden onder de deelnemende maatschappijen verloot. De maatschappijen werden in het lokaal verwelkomd door burgemeester Urbain Walrave, tevens ondervoorzitter van de jubilerende vereniging. Na het drinken van de erewijn begon het feest onder

De muziekmaatschappij, vermoedelijk rond de eeuwwisseling.

⁵⁷ Laarne, Archief van de pastorie, *Liber memorialis ab anno 1872*, p. 57: *Op 22en van dees jaar, om tien ure voor middag, is hier aan onze kinderen het H. Vormsel toegediend door Mon^signeur Antonius Stillemans, bisschop van Gent. Zij (sic) Hoogwaardigheid stapte af op het kasteel en werd er verwelkomd door de heer Urbain Walrave, burgemeester. Het muziekkorps, de congregatie van O.L.V., de verschillende confreriën met hare standaarden, alle de openbare besturen haalden van daar den Doorluchtigen Kerkvoogd plechtelijk de kerke in.*

een stralende hemel. Het feest had een *talrijke menigte uitgelokt en de puike uitvoeringen der stukken van het programma werden warm toegejuichd*. De dag nadien vierde men het gouden jubileum van Charles Claus als dirigent en onderdirigent van de muziekmaatschappij. Om 4 uur brachten de muzikanten een serenade aan de jubilaris, waarna hem een erg gelijkend en fraai ingelijst portret werd overhandigd. Dezelfde dag werd ook nog een serenade gebracht aan de oudste leden van de vereniging, Macharius Van Belle, Donatus De Smet en Lodewijk De Smet.

Op 8 juli en 2 september 1900 nam de fanfare deel aan de festivals van Blankenberge en Wetteren. De reis naar Blankenberge werd aan de muzikanten gratis aangeboden door voorzitter Rooman d'Ertbuer en ondervoorzitter Walrave.

In 1902 werd Frederik Duytschaever tot vaandeldrager aangesteld ter vervanging van August Buyst, die de functie van knaap op zich nam. Bij het overlijden van Urbain Walrave in 1903 werd Emiel Huygebaert de nieuwe ondervoorzitter van de fanfare. Op maandag 11 juli 1904 werd voorzitter Ernest Rooman d'Ertbuer gevierd. *Erhad voor de maatschappij van Laarne op 11 juli 1904 een aandoenlijke plechtigheid plaats, die bij elke deelgenoot een der zoetste herinneringen heeft nagelaten. Dhr. Ernest Rooman vierde zijn 50-jarig jubileum als lid van de muziekmaatschappij. Door kanongebulder werd het feest aangekondigd. De jubilaris, gezeten in een rijtuig werd afgehaald op het Zand en er feestelijk onthaald op een gloedvolle Brabançonne. Langs de bevlagde straten trok de stoet naar de kerk, waar een dankmis werd opgedragen. Na de mis had er een ontvangst plaats op het gemeentehuis waar dhr. Huygebaert het woord voerde en een geschenk, "De Zaaier", aan de jubilaris overhandigde. Te half één had een feestmaal plaats, waar hartelijke heildronken voorgesteld werden. Het feest eindigde met een bezoek aan de leden herbergiers. Als dank voor deze hulde werd op 11 september 1904 aan de muzikanten en aan de leden een feestmaal aangeboden.*

Op zondag 1 juli 1906 en op zondag 2 september daaropvolgend nam de fanfare deel aan het Bestendig Festival van Oostende en aan een concert/festival te Wetteren. Op zondag 16 juli 1907 speelde men opnieuw tijdens het festival te Wetteren. Op 7 juli 1907 luisterde men de inhuldiging op van het Werkmanskuis te Melle, en op 25 augustus van hetzelfde jaar het feest van de Oud-Wapenbroeders te Destelbergen. Op zondag 18 augustus 1907 bracht men een

serenade voor Ernest Rooman d'Ertbuer, gevolgd door een onthaal ten huize van de voorzitter.

In 1912 werd dhr. Poitier benoemd tot dirigent in opvolging van Henri Mestdagh. De laatste vooroorlogse bestuursvergadering had plaats op 30 mei 1914. Ondanks de oorlogsdreiging werd op 2 juni 1914 toch nog een uitstap naar Blankenberge georganiseerd. Omwille van het Duitse bezettingsregime waren er tijdens de Eerste Wereldoorlog waarschijnlijk geen muzikale activiteiten.

Op 2 november 1919 stak de muziekmaatschappij Sinte-Cecilia met nieuwe moed van wal. De spelende leden, samen met dr. Florimond De Visscher, Victor De Groote, L.M. Atthijs, Casimir Raman, De Munter, François, Hendrik Thielemans, Victor De Wilde, Alfons Eeckman, Petrus Oosterlinck en secretaris Abel Van Hoecke, verkozen dr. De Visscher tot voorzitter en de Laarnse koster-organist Hector Schietse werd tot dirigent aangesteld. Later werd dhr. Van Watermeulen dirigent. De voorzitter werd als zeer verdienstelijk omschre-

Na 1905. (v.l.n.r.):?, Maurice De Veirman, Remi De Smet, Alexander Van de Velde, Valère De Smet, Camiel Baetens. Staand (v.l.n.r.) Cyriel Schatteman, Adolf Buyst, Leon De Wilde, Octaaf De Smet, Gaston De Smet, Omer Van Kerckhove, Albert De Smet, ?

ven: hij was steeds op alle repetities aanwezig en er ging geen jaar voorbij of het tekort in de kas werd door hem bijgepast.

Dr. Florimond De Visscher (Laarne, 30 mei 1866 - Laarne, 2 maart 1942) was de tweede zoon van olieslager Gustaaf Joseph De Visscher en Honorine Marie-Louise De Roover, dochter uit een Lokerense brouwersfamilie. Het ouderlijk huis was het latere molenhuis van mulder Auguste Auman op de Molenberg. Zijn broer, Charles Joseph, volgde zijn vader op als olieslager, maar dan in het huidige huis De Visscher, Dorpsstraat 19, waar hij in 1895 de brouwerij "De Hoprank" oprichtte.

Florimond doorliep de humaniora van het jezuïetencollege St.-Jozef te Aalst en studeerde daarna geneeskunde aan de Franstalige Rijksuniversiteit te Gent. Na het behalen van het diploma van dokter in de genees-, heel- en verloskunde voelde hij zich geroepen om legerarts te worden en hij volgde gedurende één jaar de lessen aan de Militaire School te Antwerpen. Uiteindelijk vestigde hij zich als geneesheer te Laarne. Hij was gemeenteraadslid van 1904 tot 1910 en burgemeester van 1921 tot aan zijn dood in 1942.

De muziekmaatschappij St.-Cecilia, waarvan dr. De Visscher voorzitter was van 1919 tot 1942, nam in zijn leven een heel bijzondere plaats in. Hij zou er alles voor gedaan hebben en spaarde tijd, moeite, noch geld om zijn geliefde fanfare tot bloei te brengen ⁵⁸.

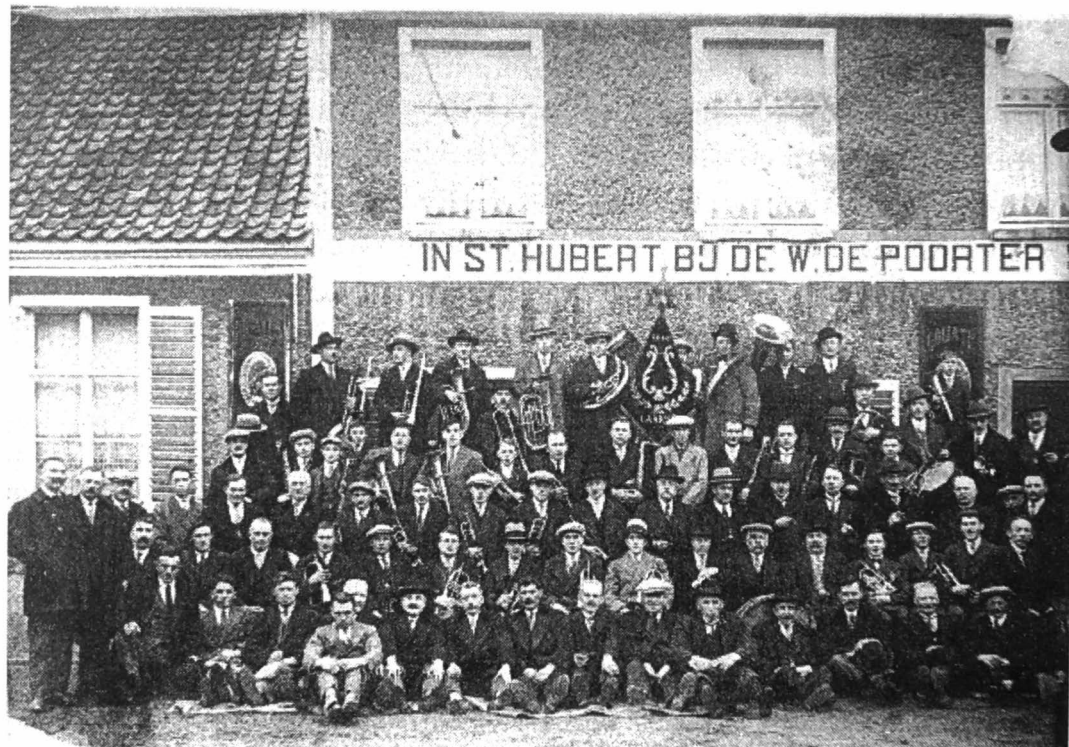
De steeds betere organisatie van de arbeiders in socialistische en katholieke vakbonden op het einde van de 19de en in het begin van de 20ste eeuw zorgde eveneens voor het ontstaan van rivaliserende muziekmaatschappijen. De textielfabriek *Hanus* zorgde in Laarne voor heel wat werkgelegenheid en reeds in 1904 telde de *Fabriekswerkersbond Recht en Plicht*, met als voorzitter Theofiel De Smet, 115 aangesloten textielarbeiders. Niet veel later, in 1905, werd onder de fabrieksarbeiders de katholieke zangvereniging *De Ware Vrienden* opgericht⁵⁹. Die zangvereniging werkte samen met de muziek-

⁵⁸ Rijksarchief Beveren, Laarne Modern, *passim*. Getuigenis mevr. M. Stach - De Visscher, waarvoor beste dank.

⁵⁹ De oprichting van een zangmaatschappij in het begin van de 20ste eeuw was niet uitzonderlijk. Ook in Kalken werd in de periode 1908-1909 door dr. Jozef Van De Velde, onder bescherming van de plaatselijke politieke leiders, een zangvereniging opgericht. Nog geen twee jaar later verloor die maatschappij die steun om politieke redenen. Zie VANDE SOMPEL A., *Open kijk op leven en werk van dokter Jozef Van De Velde (1871-1939)*, in: Castellum, VI, nr. 4, 1989, p. 46-57.

maatschappij Sinte-Cecilia, onder andere bij het opluisteren van eucharistievieringen, het begeleiden van lijkstoeten en bij vieringen van andere verenigingen⁶⁰. E. H. De Schepper, pastoor van Laarne van 1898 tot 1924, vermeldde in 1906 in de lijst van verenigingen, die door de lokale geestelijkheid waren opgericht of gepatroneerd een *zangmaatschappij (werkvolk der fabriek)*⁶¹. Ongetwijfeld gaat het hier over *De Ware Vrienden*.

De muziekmaatschappij Sinte-Cecilia in het begin van de jaren 1920.

Er zijn geen exacte cijfers voorhanden die het aantal muzikanten tijdens het interbellum aangeven. Wat we wel in de kasboeken terugvonden, is het aantal aanwezige muzikanten op het Sinte-Ceciliafeest voor de periode 1932-1938. De maaltijden van de deelnemende muzikanten werden namelijk uit de kas betaald. Tijdens die periode werden elk jaar 125 uitnodigingen om dat feest bij te wonen, verstuurd.

⁶⁰ Dagblad *Het Volk*, 15de jg., nr. 237 (11 oktober 1905), p. 2, kolom 2; *Het Volk*, 15de jg., nr. 272 (22 november 1905), p. 2, kolom 3-4; *Het Volk*, 16de jg., nr. 39 (15 februari 1906), p. 2, kolom 2; *Het Volk*, 16de jg., nr. 44 (21 februari 1906), p. 2, kolom 4.

⁶¹ Laarne, Archief van de pastorie, *Liber Memorialis ab anno 1872*, p. 66-67: *Existunt confraternitates, societates, operavaria in parochia ad fovendum bonum spirituale, morale et sociale parochianorum. Ea erecta sunt per clerum parochiae vel eo favente: ... Zangmaatschappij (werkvolk der fabriek).*

jaar	aantal betaalde maaltijden
1932	43
1933	41
1934	36
1935	38
1936	35
1937	29
1938	31

Tabel 1. Aantal aanwezige muzikanten op het Sinte-Ceciliafeest van de harmonie Sinte-Cecilia, periode 1932-1937.

Verschillende namen van muzikanten uit het interbellum zijn bekend: Alfons Buysse (vermeld 1933-1934), Bernard Coolens (1936-1936), H. De Buck (saxofoon, 1933-1934) en een lid van de bakkersfamilie Dult uit het dorp. Voor enkele anderen verwijzen we naar bijlage VI: Emiel en Florent Christiaens, Camiel (Achiel) De Geest, (Victor) Cyriel De Geest, (Prosper) Marcel De Wilde, Romain (Eduard) Raman, Albert Rombaut, Achiel Spruyt, Gerard (Camiel) Stadeus, Jozef (Lodewijk) Van Damme, Cyriel Van Der Linden en Alexander Van de Velde.

In die tijd was het reeds een vaste traditie om de verschillende wijkkermissen in de gemeente bij te wonen. Hetzelfde gebeurde bij de processies en tijdens de Jaarmarkt. Het was ook de gewoonte om tijdens de zomer, in één ronde, de verschillende cafés der oud-strijders te bezoeken: zoals b.v. bij Bernard De Roose en Désiré Criel op Klein Gent bij N. Paelinck nabij de Berlindekapel. Bijzondere gelegenheden waren: de inhuldigingen van een nieuw pastoor en de Nieuwjaarsconcerten voor de eigen voorzitter. Men speelde ook ter ere van de winnaar van de Koningsschieting op de staande wip in de Achterdreef. Ook het feest van het plaatselijke verbond der inkers werd muzikaal opgeluisterd tijdens Meirhoekkermis (vermoedelijk in de maand september).

IV. De muziekmaatschappij De Sicambers

A. De gevolgen van de grote staking in de fabrieken van Hanus voor de Laarnse dorpsgemeenschap

De jaren na W.O. I tot de helft van de jaren twintig waren voor ons land bijzonder onrustig op politiek en sociaal vlak. Aan de ene kant moest gewerkt worden aan de wederopbouw van de verwoeste spoorwegen, fabrieken, wegen, huizen enzomeer, anderzijds moest voor een radicale verbetering van de toestand van de arbeiders gezorgd worden. De syndicaten verdedigden met man en macht de pas veroverde sociale en politieke verworvenheden: de wet op de ouderdomspensioenen, de afschaffing van artikel 310 van het strafwetboek, de wet op de achturedag en zesdagenweek, kiesrecht voor vrouwen voor de gemeenteraadsverkiezingen. Door de afschaffing van art. 310 van het strafwetboek, dat de vereniging van arbeiders verbood, kende men in feite het stakingsrecht toe aan de arbeiders. Her en der braken over het hele land stakingen uit. De vakbonden hadden het vooral erg moeilijk om zich door de werknemers te laten erkennen als volwaardige gesprekspartners bij arbeids- en loonconflicten in een fabriek. Dit was dan ook de belangrijkste, zo niet de enige inzet bij de grote staking in de fabrieken van Hanus, in Laarne en Zeveneken (Ouden Bos), die op 12 mei 1922 uitbrak.

...Hanus verzekert dat hij éénderde meer betaalt dan de syndicale tarieven, dat hij den heer Gouverneur voorgesteld heeft een scheids-gerecht te benoemen, maar dat de staking geen ander doel heeft dan de verplichtende aansluiting van al de werklieden bij de vereeniging.

M. Hanus stelt hier radicaal de waarheid op haar kop. Dat is niet het doel van den strijd, wel dat M. Hanus, gelijk al de andere fabrikanten doen, in geval van werk- of loongeschillen, met de vereeniging zou onderhandelen.

Niet om de verplichtende aansluiting bij de vereeniging gaat het, wel om de erkenning van de vereeniging⁶².

In beide fabrieken samen werkten toen ongeveer 2000 arbeiders en meer dan de helft legde het werk neer. Het werd een ongemeen harde staking waarbij het regelmatig tot vechtpartijen kwam tussen de werkwilligen, de onderkruipers, “de koekoeken” genaamd en de stakers die zich “de speurewalen” (sperwers)

⁶² Dagblad *Het Volk*, 01 september 1922, nr. 204, 32ste jg., blz. 2, 3de kolom.

noemden, waarbij de gendarmen van Overmere, die de werkwilligen escorteerden, zich ook niet onbetuigd lieten⁶³. De uitputtingsslag duurde bijna zes maanden: op 8 november werd een overeenkomst gesloten.

De gevolgen voor de Laarnse dorpsgemeenschap waren ingrijpend. De verdeeldheid was erg groot tussen enerzijds de verbitterde stakers en hun grote aanhang, anderzijds degenen die traditioneel aan de kant van de gevestigde macht stonden.

B. De gevolgen op politiek vlak

Die verdeeldheid kreeg een vaste vorm toen, in de aanloop naar de gemeenteverkiezingen van 10 oktober 1926, de katholieke partij van dr. Prosper Myncke werd opgericht⁶⁴. Dr. Myncke zocht zijn aanhang bij het christelijk vakverbond en plaatste onder meer de belangrijkste leiders, die ook de stakingsleiders waren, op zijn lijst: Cyriel Temmerman, wever en secretaris van de christelijke vakbond "Recht en Plicht" te Laarne, Alfons Vispoel, wever en lid van het bestuur van "Recht en Plicht", Gustaaf De Geest, wever, Medard Van der Cruyssen, fabrieksarbeider, Oscar Schatteman, fabrieksarbeider en neringdoener⁶⁵. Dr. Myncke en zijn medestanders waren ervan overtuigd dat ze de verkiezingen zouden winnen en de burgemeesterssjerp zouden veroveren. Daarnaast was er nog een derde partij die weliswaar nog niet onder de naam van Belgische Werkliedenpartij opkwam, maar toch duidelijk haar kiezers zocht bij degenen die de socialistische partij genegen waren. Er waren slechts twee kandidaten: César Blankaert en Petrus De Wilde, allebei wevers. Na een bijzonder bitsige verkiezingscampagne - de teneur van de verkiezingspamfletten liegt er niet om - haalde de partij van burgemeester dr. F. De Visscher de overwinning met zeven verkozenen, de partij van dr. P. Myncke haalde vier zetels. De derde partij kreeg slechts in totaal 32 stemmen.

Wie echter dacht dat na de verkiezingen in het dorp peis en vree zouden weerkeren, vergiste zich. Integendeel, de verdeeldheid sloeg over naar het verenigingsleven.

⁶³ Getuigenis Theofiel Temmerman (19 februari 1998), waarvoor beste dank.

⁶⁴ WILLE D., *De Koninklijke Fanfare Sint-Cecilia te Meldert vanaf de Eerste Wereldoorlog*, in: *De Faluintjes*, jg. XI, nr. 44-45

⁶⁵ DE COCK P., *In Houwe Trouwe. Bijdrage tot de geschiedenis van de christelijke arbeidersbeweging in het arrondissement Dendermonde*, Oostakker, 1993.

C. De oprichting van de muziekmaatschappij de Sicambers

In 1927 gebeurde het onvermijdelijke. Volgens Theofiel Temmerman (° 08 januari 1914), waarschijnlijk de laatste Sicamber die kan getuigen over de beginperiode van die harmonie, verlieten einde 1926 of begin 1927, na onenigheid in het bestuur, acht à negen muzikanten de muziekmaatschappij Sinte-Cecilia. Het waren onder andere Camiel Baetens, Octaaf De Smet (tuba), Bert De Smet (bariton), Alfons De Smet (slagwerk), Victor De Geest (trombone), Camiel De Geest (bariton), Medard "de Fré" Buyle (trommelaar) en zijn zoon Remi Buyle (klarinet). Ze kregen onmiddellijk de steun van de partij van Prosper Myncke voor de oprichting van een nieuwe muziekmaatschappij.

En zo evolueerde het in Laarne zoals in de meeste gemeenten waar een politieke strijd aan gang was: iedere politieke partij had zijn eigen muziekmaatschappij

De Sicambers (na 1932).

Liggend: Camiel Baetens. Zittend (v.l.n.r.): Prosper Baetens (met hoed), Albert Van Poucke (met hoed), Albert Baetens, Fons De Smet, Victor (Cyriel) De Geest, Emiel Christiaens (?), Albert De Smet. Staand (v.l.n.r.): Victor De Geest, Maurice De Moor, Marcel De Geest, Achiel Vlaminck, Emiel De Geest, Remi Buyck, Walter De Geest, René Baetens, Octaaf De Smet.

Het bestuur van de Sicambers.

Midden: Camiel Baetens. Links (v.b.n.o.): Medard Van der Cruyssen, Richard

Van de Velde, ?. Tweede rij (v.b.n.o.): Cesar De Smet, Medard Buyle, ?.

Onder de grote foto: Octaaf De Smet, Victor De Geest.

Derde rij (v.b.n.o.): ?, Leo Van Poucke, Remi Claes.

Rechts (v.b.n.o.): ?, Henri Thielemans, Albert De Smet.

(of turngroep, zangmaatschappij ...). Meestal werden die maatschappijen eveneens gesteund door de plaatselijke brouwers en in Laarne was dit niet anders: brouwerij "De Hoprank" van De Visscher (Sinte- Cecilia), bier- en drankenhandel Myncke (de Sicambers).

De eerste repetities, aldus Theofiel Temmerman, werden gehouden in de Lepelstraat in het huis naast Arthur Schatteman, naast het gangetje dat naar de huizen van Florent De Vylder leidt. Vooraan was een klein schoenwinkeltje, maar achteraan was een ruime woonkamer. Daar begon men meteen met de opleiding van nieuwe muzikanten en 's avonds werd er gespeeld. Ik was toen dertien jaar oud en kreeg er mijn eerste lessen notenleer van Octaaf De Smet.

Later verhuisden we naar het café van Octaaf De Smet, in de Achterstraat⁶⁶ waarboven een ruime zaal was. De nieuwe harmonie koos de naam de Sicambers, omdat de Sicambers fiere strijders waren (tegen de partij van De Visscher). Maar in de volksmond werden we de Blauwe Kielen genoemd, omdat we een blauwe kiel droegen en een rode bolletjeszakdoek, samengehouden door een lucifersdoosje. Wij waren het muziek van het gewone volk, de werkmensen, de anderen meer van de begoede burgerij, de middenstanders, het kapitaal. Het muziek St.-Cecilia noemden we ook "de koperen", omdat ze koperen instrumenten hadden en wij waren de "nikkelen" omdat onze koperen instrumenten vernikkeld waren. We gingen rond met steunkaarten, zelfs in Heusden en Kalken en de herbergiers betaalden het dubbele van de andere leden. De Sicambers hadden meer dan 200 leden en op het St.-Ceciliafeest hadden we meer dan 200 gasten op het maal. Er waren in de beste tijd 30 à 40 spelende leden, dat weet ik, want om tijdens de Gentse feesten te mogen optreden op de Kouter moesten we minstens met 30 man zijn. Tussen de muzikanten van St.-Cecilia en de Sicambers was het stil; er was zeker geen echte vijandschap want met sommigen gingen we op café, zoals met Cyriel Van Der Linden. We kregen wel af en toe van de burgemeester speelverbod en werden dan lastig gevallen door de gemeentepolitie. De mannen van de familie De Smet waren formidabele muzikanten: Georges De Smet (klarinet), die muzikant was in het leger, o.m. bij de gidsen, had wel zes, zeven diploma's met eerste prijzen. Ook de andere De Smets, Gaston (trombone), Valère (trompet) en Marcel (saxofoon/klarinet), die geen conservatorium hadden gedaan waren buitengewone muzikanten. Ze werden overal gevraagd, ook buiten de Sicambers, om in cafés en op bals te spelen, zoals in de zaal te Beervelde. En onze drapeau - wij hebben een heel mooie drapeau - wel, pastoor De Kimpe wilde hem niet wijden. Die is gewijd door de pastoor van Overmere⁶⁷.

Het moet ons niet verwonderen dat de Laarnse pastoor de standaard van de Sicambers niet wou wijden. Hij had daar enkele goede redenen voor. Vooreerst bedreigde die nieuwe muziekmaatschappij het monopolie van het muziekkorps van zijn goede vriend, burgemeester De Visscher. Bovendien speelde een belangrijke groep Sicambers regelmatig muziek in cafés en danszalen, in die tijd waren dat plaatsen des verderfs, waarin een goede christen zich niet waagde!

⁶⁶ Het café is ondertussen verdwenen en bevond zich waar nu het huis nr. 53 staat. Niet te verwarren met de Zaal Elisabeth !

⁶⁷ Pastoor De Kimpe zou gezegd hebben dat hij geen "balspelers" in zijn kerk wou. Volgens andere bronnen zou de vlag uiteindelijk gewijd zijn, eerder toevallig, ter gelegenheid van een concert in de kerk van Zeveneken.

Camiel Baetens, de eigenlijke stichter van De Sicambers, werd de eerste voorzitter en Victor De Geest fungeerde als ondervoorzitter. Verder waren de families Baetens, De Smet, Myncke en Temmerman goed vertegenwoordigd in de harmonie. De dirigent was postbode Octaaf De Smet. Hij werd later opgevolgd door zijn zoon Georges. Het lokaal van De Sicambers was gevestigd in de herberg van dirigent Octaaf De Smet. Aan die herberg was een grote repetitiezaal verbonden. Medard Van Der Cruyssen hield als secretaris de boeken bij.

Camiel Baetens (1 mei 1882 - Laarne, 12 juni 1971) was de zoon van Jozef Antoon en Stephanie Van Acker die een bloemisterij uitbaatten in de Lange Meire. Camiel trouwde in 1910 met Maria Cesarina Staes en volgde later zijn vader op als bloemist.

Toen in 1922 in de fabrieken Hanus de staking uitbrak, schaarde hij zich aan de zijde van de stakers. Hij was de oprichter van de muziekmaatschappij de Sicambers. Aanleiding daartoe zou de weigering zijn geweest van voorzitter dr. De Visscher om "iets" voor de stakers te doen (nl. met Sinte-Cecilia een concert te laten geven ten voordele van de stakerskas). Camiel Baetens was toen zelf spelend lid en verliet met een achttal muzikanten de fanfare. Hij werd zo de eerste voorzitter van de Sicambers⁶⁸.

In 1932 werd hij verkozen op de lijst van dr. Prosper Myncke. Vanaf 1944 tot 1958 was hij onafgebroken eerste schepen, verkozen op de lijst van burgemeester Walrave.

In 1946 nam hij, als vertegenwoordiger van De Sicambers, actief deel aan de besprekingen die leidden tot de fusie van de beide muziekkorpsen.

De eerste uitstap van de nieuwe harmonie had plaats ter gelegenheid van Rerum Novarum, het feest van de christelijke arbeiders, Hemelvaartsdag 1927, waarbij het aan de ingang van de fabriek Hanus tot een schermutseling kwam. De serenade, die ze aan Mr. Hanus wilden brengen, werd, waarschijnlijk niet ten onrechte, als provocerend geïnterpreteerd en de Sicambers mochten niet binnen.

Merkwaardig genoeg bleef de onderlinge verstandhouding tussen de spelende leden van de beide muziekkorpsen goed. Elk verdedigde met fierheid zijn eigen

⁶⁸ Mondelinge informatie van Willy Sabbe, waarvoor beste dank.

korps, maar van echte vijandigheid was er geen sprake. Een bewijs hiervan is een anekdote, ons overgeleverd door een bevoorrechte getuige:

Tijdens een uitstap gebeurde het dat beide muziekmaatschappijen elkaar kruisten. Geen van de twee vaandrags wou wijken en het midden van de straat verlaten, zodat de “nikkelen” en de “koperen” dreigden met elkaar in botsing te komen. Op het laatste ogenblik echter kruisten de rijen mekaar en uit volle borst tegen elkaar opblazend stapten de muzikanten zonder omzien verder.

Georges De Smet (Laarne, 20 november 1917 - Gent, 12 oktober 1982) was de zoon van Octaaf De Smet, de eerste “chef” van De Sicambers. Als talentvolle jonge muzikant ging hij klarinet studeren aan het Koninklijk Muziekconservatorium te Gent, waar hij op 20-jarige leeftijd de eerste prijs behaalde. Hij was toen reeds dirigent van de harmonieën St.-Anna van Wetteren-ten-Ede en De Sicambers van Laarne. In 1937 behaalde hij ook nog het Hoger Diploma en kort nadien slaagde hij in het toegangsexamen tot de Koninklijke Kapel van de Gidsen te Brussel. Tijdens de oorlog speelde hij in het Operaorkest te Gent. Hij was tevens assistent aan het Gentse Conservatorium waar hij in 1950 leraar werd.

Hij gaf tevens les in de gemeentelijke muziekscholen van Wetteren, Ledeberg en Oudenaarde, en was Directeur van de academie te Aalst.

Als beroepsmuzikant maakte hij deel uit van het Gents Blazerskwartet, het Gents Snaar- en Houtblazersensemble en het Belgisch Octet. Van 1950 tot midden de jaren '60 concerteerden die ensembles in binnen- en buitenland. In 1953 huwde Georges De Smet met de beroepspianiste Suzanne Van Acker, die een internationale reputatie opbouwde als begeleidster. Ze was onder andere assistente van professor Erik Werba te Wenen⁶⁹.

⁶⁹ DE FLEURQUIN G., *Georges De Smet*, in: *Castellum*, jg. VI, nr. 3, 1989, p. 20-24.

Naam	Jaar van toetreding
Baeten Jozef Eugene	1937
Baetens René Eduard	1927
De Geest Camiel Achiël	1927
De Geest Honoré Victor	1927
De Geest Marcel Lodewijk	1932
De Geest Victor Cyriel	1927
De Geest Walter	1928
Myncke Gaston	1927, bestuurslid en ondervoorzitter 1927-1945
Van de Velde Alexander	1930
Van de Velde André	1937

Tabel 3. De identiteit van enkele leden van de vooroorlogse muziekmaatschappij De Sicambers (1927-1940).

Vermoedelijk zal niemand ooit met zekerheid weten waarom de stichters van de muziekmaatschappij **De SICAMBERS** zichzelf zo noemden. Alle stichters zijn overleden en de bevoorrechte getuigen die nog in leven zijn, waren destijds te jong of ze kennen de ware toedracht niet.

Misschien paste die benaming in de betekenis van “vrijheidsstrijders” wel in het tijds kader van de sociale onrust die heerste in de fabriek van Hanus, toen men besloot een ander “muziek” te stichten. Merkwaardig is alleszins dat ook te Wetteren een muziekmaatschappij De Sicambers bestond die in 1919 werd opgericht door Georges Van Hove. Tussen hem en de familie De Smet, die een belangrijke rol speelde in de Laarnse muziekmaatschappij De Sicambers, zouden er familiebanden bestaan hebben.

De verklaring voor de benaming De Sicambers moeten we echter elders zoeken. De naam Sicambers is afgeleid van de Latijnse naam Sicambri of Sugambri. Latijnse auteurs uit de eerste eeuw voor en na Christus doelden hiermee op een Germaanse stam op de rechter Rijnsoever. De eerste

vermeldingen vinden we terug bij Gaius Julius Caesar (100-44 voor Christus) die tijdens de Gallische oorlog (58-52 voor Christus), geheel Frankrijk en het huidige België onderwierp.

Caesar omschreef hen als *mensen die geboren zijn voor oorlog en plundertochten*. In het kader van een strafexpeditie tegen die stam liet de veldheer een houten brug over de Rijn slaan. Na de onderwerping van Gallië bleef die stam plunderen in het door Rome gecontroleerde gebied ten westen van de Rijn. In 17 of 16 voor Christus maakten de Sugambri zowaar een Romeinse legioensadelaar buit. Dit was hét symbool van de Romeinse politieke en militaire suprematie. De reactie van Rome bleef niet uit. Na enkele meedogenloze campagnes op het grondgebied van de Sugambri (en enkele andere stammen) werden ze door de Romeinse generaal Tiberius - de latere keizer - gedecimeerd. Ze verdwenen als onafhankelijke stam van de landkaart. Tiberius wees de overlevenden op de linker Rijnsoever nieuwe woonplaatsen aan. Dit gebeurde in 8 voor Christus. Nog in de eerste eeuw na Christus vinden we hun naam terug onder de hulptroepen van het Romeinse leger. Eeuwen later ontstond een nieuw verbond van deze verschillende volkeren. Onder de naam van Franken vormden ze zich, door hun krijgsmoed en door hun geslepenheid om op het juiste moment de juiste beslissingen te nemen, om tot een grote en machtige monarchie. Hun leider, Clovis (466-511), werd de eerste Frankische koning. Mogelijks kozen de oprichters van de nieuwe maatschappij de naam Sicambers, enerzijds geïnspireerd door de geschiedkundige gegevens (de naam van onversaagde vrijheidsstrijders voldeed aan hun "revolutie" tegen de gevestigde klasse) en anderzijds door de populariteit van de tijdens de twintiger jaren vrij algemeen bekende afbeelding (o.a. op Liebigplaatjes) van het doopsel van Clovis door de H. Remi die hierbij de woorden uitspreekt *Buig het hoofd gij fiere sicamber, aanbid wat gij verbrand en verbrand wat gij aanbeden hebt*.

V. De lange weg van fusie tot aanvaarding door de bevolking (1945-1959)

Na de Tweede Wereldoorlog werden de bestuursleden van de beide muziekverenigingen met nieuwe problemen geconfronteerd. In een veranderde maatschappij was het moeilijk twee verenigingen met voldoende muzikanten te handhaven. Een fusie tussen de bestaande verenigingen Sinte-Cecilia en De Sicambers zou een oplossing kunnen zijn. De hiernavolgende feitenreconstructie

van de fusie is gebaseerd op de gegevens van het verslagboekje dat de periode 1945 – 1951 behandelt. Op drie punten dienden de vertegenwoordigers van de twee verenigingen tot een vergelijk te komen: op bestuurlijk vlak, de verstandhouding met de muzikanten en op financieel vlak.

Het verhaal van de fusie moet gezien worden met op de achtergrond de gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog en de eropvolgende repressie. Het is daarom noodzakelijk de fusie stap voor stap te beschrijven, zonder een oordeel te vellen. Uit dat verhaal blijkt dat elke fractie zoveel mogelijk het laken naar zich toe probeerde te halen, met de bedoeling de achterban te paaien. Belangrijk, maar onzeker, was ook de reactie van de bevolking op de fusie.

A. *Samensmelting op bestuurlijk vlak (25 maart 1945-6 november 1946)*

1. *Verkennde gesprekken*

Onder impuls van Joseph Walrave en Camiel Baetens vonden in de periode van 25 maart 1945 tot 22 juni 1945 verkennende gesprekken plaats. Op de bestuursvergadering van de Harmonie Sinte-Cecilia van 25 maart 1945 waren voorzitter Joseph Walrave, Leon De Wilde, August Rombaut, Emiel Rombaut en secretaris Adolf Van Acker aanwezig. Joseph Walrave wou na vijf jaar bezetting de harmonie nieuw leven inblazen met als eerste uitstap de begeleiding van de processie op tweede pinksterdag 1945. De aanwezigen achtten een samensmelting van de twee muziekverenigingen nodig *om weder een sterk muziek ter plaatse te bekommen*. Volgens voorzitter Walrave was Camiel Baetens, voorzitter van De Sicambers, het voorstel tot fusie genegen.

Tijdens de volgende voorbereidende vergadering van 2 april 1945 was, op vraag van het bestuur, ook de vooroorlogse dirigent van de maatschappij, Van Watermeulen, aanwezig. Omdat de eveneens uitgenodigde voorzitter van De Sicambers, Camiel Baetens, niet op een vergadering van de harmonie aanwezig wou zijn zonder dat de commissies van beide verenigingen overleg gepleegd hadden, werd voor die commissies op datum van 5 mei 1945 een vergadering belegd.

Op die datum vergaderde de commissie van de harmonie Sint-Cecilia, met als leden Joseph Walrave, Leon De Wilde, August en Emiel Rombaut en secretaris Adolf Van Acker met de commissie van De Sicambers, met als leden Camiel Baetens, Gaston Myncke, Victor De Geest en Richard De Smet om voor de vele problemen, inherent aan een fusie, een oplossing te zoeken. Die problemen

situeerden zich niet alleen op het structurele en bestuurlijke vlak: zonder muzikanten en zonder geld kon er geen muziekmaatschappij zijn. Bovendien moest men eendrachtig naar buiten kunnen komen. Op de vergadering van 5 mei 1945 verklaarde Baetens bereid te zijn *met gansch het materiaal der Sicambers over te komen en alles gemeenzaam te gebruiken*. Er zou evenwel een aparte inventaris van de instrumenten van elke vereniging opgemaakt worden. Zolang de maatschappij niet over voldoende muzikanten beschikte, zouden de twee commissies blijven samenwerken. Eenmaal de harmonie voltallig was, kon gedacht worden aan de verkiezing van een nieuw bestuur door de muzikanten. In het vooruitzicht van het heroptreden ter gelegenheid van de voornoemde processie, had de harmonie Sinte-Cecilia alle muzikanten van de gemeente opgeroepen om zich bij de muziekmaatschappij aan te sluiten. Met datzelfde doel had men reeds de vooroorlogse dirigent Van Watermeulen aangetrokken. Die twee zaken werden door de commissieleden van De Sicambers betreurd. De vooroorlogse dirigent van De Sicambers werd alsnog gevraagd zijn kandidatuur in te dienen. Georges De Smet weigerde echter om persoonlijke én politieke redenen.

Ondertussen hadden een twintigtal muzikanten onder leiding van dirigent Van Watermeulen de eerste na-oorlogse repetitie achter de rug: Romain Raman, Isidoor Van Poucke, Achiel Spruyt, Florent Christiaens, Omer Van Kerkhove, René Baetens, Florent Spruyt, Cyrille De Bock, Octaaf De Poorter, Van De Velde, Leon De Wilde, Joseph Van Damme, Jules Vlieberghe, Emiel De Geest, Albert en Prosper Baetens, Marcel De Wilde en Maurice De Bruycker. Onder hen bevonden zich heel weinig muzikanten van De Sicambers. Dat had ten dele te maken met het feit dat een deel van de muzikanten van De Sicambers vond dat ze geen inspraak gekregen hadden in de beslissing om met de Harmonie Sinte-Cecilia samen te smelten. Bovendien bevond een groot deel van de instrumenten zich nog in het vroegere lokaal bij Octaaf De Smet. De Smet weigerde die instrumenten vrij te geven.

Op 28 mei 1945 kwamen Joseph Walrave, August en Emiel Rombaut, Leon De Wilde, secretaris Adolf Van Acker (bestuursleden van Sinte-Cecilia), Camiel Baetens, Gaston Myncke en Cesar De Smet (bestuursleden van De Sicamber^s) nogmaals samen.

Joseph Walrave (Laarne, 2 juli 1893 - Laarne, 27 november 1978) was de zoon van Jules Walrave en Marie Adelaïde Désirée Van Bogaert. Zijn vader werd schepen na de gemeenteraadsverkiezingen van oktober 1903. Joseph was student landbouwingenieur-brouwerijwezen te Leuven toen de Eerste Wereldoorlog uitbrak. Hij werd als soldaat gewond te Stuivekenskerke en voor verpleging overgebracht naar Londen. Na zijn terugkeer in 1919 volgde hij zijn vader op als directeur van de brouwerij⁷⁰.

Joseph Walrave deed zijn intrede in de gemeentepolitiek met de verkiezingen van 24 april 1921. Hij werd verkozen op de lijst van dr. F. De Visscher en aangesteld als 2de schepen. Vanaf 1936 was hij 1ste schepen en in die functie werd hij waarnemend burgemeester in 1944. Hij bleef burgemeester van 1946 tot 1964 en beëindigde zijn politieke loopbaan in 1970 als gemeenteraadslid van de oppositie⁷¹.

In 1919 aanvaardde hij het ondervoorzitterschap van de muziekmaatschappij Sinte-Cecilia en na de Tweede Wereldoorlog, in 1945, bracht hij als voorzitter de activiteiten van het muziekkorps weer op gang. Hij spande zich met succes in voor de hereniging van de beide muziekmaatschappijen en werd zo ere-voorzitter van Sinte-Cecilia-De Sicambers. Joseph Walrave was zonder twijfel een van de belangrijkste figuren in de geschiedenis van de muziekmaatschappij; hij investeerde enorm veel tijd, moeite en geld in de vereniging.

2. *De voorwaarden tot samensmelting (periode 24 juni 1945 - 11 augustus 1945)*

Op 24 juni 1945 kwamen de twee commissies samen om de zes voorwaarden, gesteld door het bestuur van De Sicambers in haar vergadering van 17 juni 1945, te bespreken. De commissieleden voor de harmonie waren dezelfde als op de vorige vergadering. De commissie van De Sicambers bestond die keer uit Camiel Baetens, Gaston Myncke, Leo Van Poucke, Theofiel De Smet en Victor De Geest. Het bestuur van de harmonie bestond uit vijf leden, het bestuur van De Sicambers telde zeven leden. De vooroorlogse secretaris Van Der Cruyssen wenste die functie neer te leggen.

⁷⁰ SCHEPENS E., *125 jaar brouwerij Walrave 1862-1987. Beknopte geschiedenis van het bierbrouwen en jeneverstoken te Laarne*, VTB-VAB Laarne-Kalken, 1987.

⁷¹ Gemeentearchief Laarne, verslagen van de gemeenteraad 1952-1970.

We geven hieronder de gestelde voorwaarden en de genomen beslissingen.

a. Verkiezing van een definitief bestuur

Alle aanwezigen gingen daarmee akkoord.

b. Verkiezing van dat bestuur door de muzikanten

Het voorstel om het bestaande bestuur, een samenvoeging van de twee commissies, door de muzikanten te laten herkiezen, haalde het niet. Er waren jongere bestuursleden nodig, vonden enkele aanwezigen.

Er werd overeengekomen dat het nieuwe bestuur zou bestaan uit elf bestuursleden, waaronder twee muzikanten en één secretaris. Beide verenigingen zouden elk vijf kandidaat-bestuursleden voorstellen, waaronder één muzikant. Voor de functie van secretaris kon elke vereniging een kandidaat naar voor schuiven.

Het principe van de verkiezing van het bestuur door de muzikanten werd aangenomen op voorwaarde dat er voldoende muzikanten zouden zijn en dat er meer dan de toen vijf of zes Sicambermuzikanten de rangen zouden versterken. In uitvoering van het akkoord over dit punt, werd op zondag 1 juli 1945 op het gemeentehuis een vergadering belegd voor alle muzikanten. Op die vergadering zou men tot een verkiezing van een nieuw bestuur kunnen overgaan op voorwaarde dat er veel muzikanten aanwezig zouden zijn. Met dat doel voor ogen zou Camiel Baetens persoonlijk alle muzikanten van De Sicambers uitnodigen. De geplande bestuursverkiezingen werden respectievelijk op 1 juli en 8 juli 1945 uitgesteld. Op 8 juli 1945 werd de muzikanten gevraagd of ze akkoord gingen met de samenstelling van het voorlopige bestuur. De muzikanten gingen akkoord en we kunnen die datum dan ook beschouwen als de dag waarop de twee maatschappijen fusioneerden. De verkiezing van een nieuw bestuur zou pas plaatsvinden op 6 november 1946. Eerst diende men nog zware hindernissen te nemen.

c. De beide muziekstandaarden moesten behouden blijven

Het voorstel om *bij uitgangen met drapeau*, de beide standaarden mee te nemen, werd unaniem aangenomen.

d. Het bestuur bepaalde de naam van de nieuwe maatschappij

Joseph Walrave hield een vurig pleidooi voor het behoud van de naam *Sinte-Cecilia*. Commissielid Theofiel De Smet suggereerde als nieuwe benaming *De*

Vrede, terwijl Leon De Wilde de benaming *De Verbroedering St-Cecilia* wel zag zitten. De commissieleden van De Sicambers wilden dat in de nieuwe benaming een verwijzing zat naar hun vereniging. Secretaris Van Acker noteerde in het verslagboek dat in een geest van verzoening de naam *St - Cecilia - De Sicambers* werd goedgekeurd. Hij noteerde er wel bij dat Joseph Walrave er aan toevoegde dat na een jaar of twee misschien aan de benaming iets zou kunnen worden veranderd.

e. Het opmaken van een inventaris door elke maatschappij afzonderlijk

Om later alle moeilijkheden te vermijden en om een goed overzicht te hebben van het instrumentarium was iedereen met die voorwaarde akkoord.

f. De opmaak van een nieuw reglement

De secretaris zou een nieuw reglement inschrijven in de boeken. Het zou eens per jaar worden voorgelezen, maar over de inhoud van dat reglement werd in het verslagboekje niet gerept.

g. Een nieuw lokaal

In de vergadering van 7 oktober 1945 werd nog een voorwaarde tot fusie naar voor gebracht, namelijk de keuze van een nieuw lokaal door de muzikanten. Op 14 oktober 1945 kozen 33 van de 46 stemgerechtigde muzikanten of aanwezigen de herberg van weduwe De Poorter (het vroegere lokaal van de harmonie Sinte-Cecilia) tot nieuw lokaal.

De vaandels van de maatschappij

Wellicht is de Koninklijke Harmonie Ste.-Cecilia-De Sicambers de enige vereniging van de gemeente die nog over al haar vlaggen beschikt.

De vlag van de Zangvereniging, type standaard, dateert van 1850 en wordt versierd door een lier, de datum 1850 en de naam *Laerne*. Ze werd vermoedelijk op bordeauxrood fluweel uitgevoerd met hetzij zilveren of goudkleurig borduursel. Het fluweel is zeer broos geworden, met defecten en het borduursel is bijna volledig zwart. Een restauratie dringt zich dus op. Aan de "kroon" van de vlaggenstok hangt menig aandenken aan concerten en uitstappen.

De vlag van De Sicambers, jarenlang door Maurits Temmerman en na zijn overlijden door zijn familie in uitstekende staat bewaard⁷², is een echt pronkstuk. Ze werd in gouddraad geborduurd op rood fluweel. Naast een afbeelding van “de Vlaamse Leeuw” vindt men erop een geschilderde figuur terug gekleed in het werkmansplunje (een “blauwe kiel”), die een blaasinstrument in de handen houdt. Staan vermeld: het jaartal 1927, en *Muziekmaatschappij de Sicambers en Laerne*. Het geheel wordt omkranst door een gestileerde eikenloverkrans en muziekinstrumenten. De oorspronkelijke stok is niet teruggevonden.

De derde vlag, van het klassieke type, werd aangekocht in 1971, vermoedelijk omdat de oude Ste.-Ceciliavlag erg begon te verslijten. Het is de eerste vlag waarop de namen van de beide stichtende maatschappijen vermeld staan. Ze is gestileerd en draagt als figuur een lier, naast de klassieke lauwerkrans, de namen *Ste.-Cecilia - De Sicambers Laerne*, de data *1848-1971* en het schild van de gemeente.

De nieuwe vlag, aangekocht in 1997, kreeg de inscripties mee: *Koninklijke Harmonie Ste.-Cecilia-De Sicambers*, de data *1848-1998* en het cijfer *150*, omkranst door lauweren.

Volgende figuren zijn aangebracht (zie kaftomslag):

- Een vrouw met aureool en orgel, officieel attribuut, voorstellend de patroonheilige. Als model hiervoor diende de vrouwenfiguur (in de uiterst rechtse hoek) op het doek *Sta-Caecilia*, vervaardigd door Rafaël. Het bevindt zich in de Pinacoteca Nazionale in het Italiaanse Bologna.

De echte heilige die centraal staat op het oorspronkelijke schilderij werd door opdrachtgever en ontwerper iets te weinig werelds bevonden...

- Een man, met bolhoed en rode bolletjesneusdoek, samengehouden door een lucifersdoosje, en gekleed in een blauwe vest met een trompet, naar het voorbeeld van het personage op de vlag van De Sicambers.

- Het heraldisch wapen van de gemeente Laerne

- Een linkerzijkant van het slot van Laerne omgeven door eikenlover.

De vlag wordt gedragen op een vlaggenstok met bovenaan een lier.

⁷² Op zaterdag 5 oktober 1985 organiseerde VTB-VAB Laerne “Schatten op Zolder” in het teken van “DE MUZIEK”. Op die activiteit kwam het verloren gewaande vaandel van “De Sicambers” weer naar boven: het bleek in perfecte staat te zijn.

3. *Persoonlijke vetes en het oorlogsverleden overschaduwden de overeenkomst (periode 11 augustus 1945-6 november 1946)*

a. *Schorsing van een muzikant*

Op de bestuursvergadering van 11 augustus 1945 werd de uitsluiting van een muzikant-tamboer omwille van diens politieke gezindheid voor en tijdens W.O II besproken. Gevreesd werd dat een uitsluiting ook andere muzikanten zou afschrikken.

Op de volgende vergadering van 26 augustus 1945 werd de houding van de muzikanten ten opzichte van een mogelijke uitsluiting van die ene muzikant besproken. Afhankelijk van de gezindheid van de aanwezigen, hadden de muzikanten een anderstandpunt ingenomen. Als maatregel tussen de stellingen “dat alle muzikanten gevraagd hadden alles rustig te laten” en “het tegenovergestelde”, werd de betrokken muzikant gedurende een korte periode geschorst. Op de vergadering van 23 september 1945 kon secretaris Van Acker melden dat de betrokken muzikant ermee had ingestemd om de eerstvolgende repetitie bij te wonen. De plooiën waren platgestreken.

b. *Camiel Baetens lijfde de breuk in het front van De Sicambers*

Eveneens op de vergadering van 11 augustus 1945 werd men geconfronteerd met de weigering van Victor De Geest om, uit persoonlijke overwegingen, nog verder mee te werken. Theofiel De Smet en Leo Van Poucke zouden zijn voorbeeld volgen.

De breuk in de commissie van De Sicambers, waarbij de muzikanten tegen elkaar werden opgezet, was een streep door de rekening. De onenigheid bij De Sicambers kreeg een juridische oplossing toen de vergadering van de bestuursleden van De Sicambers op het vrederecht resulteerde in een openbare verkoop van het materiaal en de instrumenten. De opbrengst van die verkoop werd verdeeld onder de muzikanten.

Omdat de instrumenten 48 uur op voorhand uitgesteld lagen, werd de dirigent belast met de taak die instrumenten deskundig te onderzoeken om, indien mogelijk, er enkele aan te kopen. Aan de hand van de gegevens in het kasverslag van het dienstjaar 1945-1946 kan men niet vaststellen dat op die verkoop instrumenten werden aangekocht. De onkosten van de advocaat, die de zaak *in het voordeel der maatschappij* had verdedigd, werden door de maatschappij Sinte-Cecilia – De Sicambers betaald waardoor enige tijd onduidelijkheid was of er nog van een fusie tussen de maatschappijen sprake was. Zo liet secretaris

Van Acker “bij vergissing” steunkaarten voor de leden en ere-leden aanmaken met enkel de benaming Harmonie Sinte-Cecilia Laarne...

Tijdens de periode 11 oktober 1945 - 6 november 1946 kon Camiel Baetens een groot deel van de muzikanten, die verklaarden misleid te zijn geweest, overtuigen om zich bij de nieuwe maatschappij aan te sluiten.

4. *De eerste optredens*

Op 2 april 1945 kwamen de muzikanten samen. Bij die gelegenheid keek de dirigent de staat van de instrumenten na. In het vooruitzicht van de eerste opvoeringen werden in mei 1945 een aantal processiemarsen aangeleerd. Een eerste echte uitstap vond plaats op de negende kermisdag in juni 1945. Op zaterdag 21 juli 1945 stapte de *Plaatselijke Muziekmaatschappij* op in de Vredesstoet.

De nieuwe maatschappij wou vooral naar buiten komen ter gelegenheid van vaderlandslievende gebeurtenissen. Zo werden kort na de fusie activiteiten van de oud-strijders opgeluisterd, werd deelgenomen aan de vredesstoet en werden serenades gegeven bij de terugkomst van politieke gevangenen.

Voor de medewerking aan de Vlaamse kermis van 21 en 22 juli 1945 kreeg de maatschappij een aardig bedrag uitbetaald. De secretaris meldde in zijn verslag dat de maatschappij daardoor was gered.

5. *De rol van de muzikanten*

Alhoewel de muzikanten in de archiefstukken relatief weinig ter sprake komen, waren ze heel belangrijk. Dat kwam vooral tot uiting in het feit dat de fusieplannen blijkbaar niet op voorhand met alle muzikanten besproken waren, waardoor die fusieplannen er zo na niet doorgingen. Er werden vanuit de bestuursploeg heel wat toegevingen gedaan met als doel zoveel mogelijk muzikanten onder de nieuwe vlag te krijgen en te houden.

Afwezigheden op de repetities getuigden van een misnoegdheid in het kamp van de muzikanten. Het bestuur reageerde daarop meestal door het houden van een algemene vergadering. In de bespreking van de verdere geschiedenis van de harmonie zullen we zien dat het bestuur meermaals met dat fenomeen werd geconfronteerd.

Tijdens de periode oktober 1945 - maart 1946 was de aanwezigheid van de muzikanten op de repetities en uitvoeringen zo laag dat ook de dirigent dreigde

niet meer te komen. Werd de oorzaak van de malaise bij de dirigent gelegd, we weten het niet, maar nog datzelfde jaar werd Gerard Stadeus als nieuwe dirigent aangesteld. Bovendien zou het bestuur, als stimulans voor de muzikanten, voortaan tijdens elke eerste repetitie van de maand aanwezig zijn.

Gerard Stadeus (Laarne, 02 april 1919 - 26 september 1976) behaalde aan de Muziekschool te Wetteren in 1931 een Tweede Prijs Bugel en een jaar later een Eerste Prijs Bugel.

In 1938 werd hem, met onderscheiding, een Eerste Prijs Saxofoon toegekend aan het Gentse Koninklijk Conservatorium. Het daaropvolgende jaar behaalde hij er, met de grootste onderscheiding, een eerste Prijs Notenleer. Een briljante carrière lag in het verschiet. Reeds was alles bijna klaar om aangesteld te worden in het Muziekkorps van het Achtste Linie Regiment. Maar toen brak in mei 1940 de oorlog uit en tijdens de Achttiendaagse Veldtocht werd hij zeer ernstig gewond. Hij verbleef in enkele militaire hospitalen. Die oorlogsverwickelingen noopten hem zijn verdere loopbaan als beroepsmusicus op te geven.

Hij werd naderhand leraar aan de Muziekschool te Heusden (hout) en aan het Gentse Koninklijk Atheneum Voskenslaan.

Naast de Harmonie van Laarne, dirigeerde hij ook de korpsen van Wetterenten-Ede (kort), Merelbeke (1950-1974), Melle (1953-1973) en Scheldewindeke (1962-1975).

Hij zal terecht in de herinnering blijven als de dirigent onder wie de harmonie een hoog niveau bereikte.

6. De bestuursverkiezingen van 6 november 1946

De vastberadenheid om beide maatschappijen te laten samensmelten, kunnen we aan de hand van de aanwezigheden op de vergaderingen als het ware mathematisch meten. In tabel 4 hebben we de aanwezigheden op de vijftien vergaderingen, waar de beide commissies werkzaam waren (periode tot 6 november 1946), uitgezet. De oorspronkelijke commissie van de harmonie Sinte-Cecilia was doorgaans voltallig aanwezig. Van de kant van De Sicambers toonden vooral Camiel Baetens en Gaston Myncke en in mindere mate Cesar De Smet hun goede wil. Theofiel De Smet, Leo Van Poucke en Victor De Geest behoorden tot de groep die zich vanaf 8 juli 1945 van De Sicambers had afgescheurd.

Naam	Hoedanigheid aanwezigheden	Aantal
Walrave Joseph	Commissie Ste.-Cecilia	14
Van Acker Adolf	Commissie Ste.-Cecilia	14
Rombaut August	Commissie Ste.-Cecilia	12
Rombaut Emiel	Commissie Ste.-Cecilia	11
De Wilde Leon	Commissie Ste.-Cecilia	9
Baetens Camiel	Commissie De Sicambers	15
Myncke Gaston	Commissie De Sicambers	15
De Smet Cesar	Commissie De Sicambers	6
De Smet Theofiel	Commissie De Sicambers	3
Van Poucke Leo	Commissie De Sicambers	3
De Geest Victor	Commissie De Sicambers	2
De Geest Walter	Commissie De Sicambers	1

Tabel 4. Aanwezigheden op de voorbereidende vergaderingen
(periode tot 6 november 1946)

De muzikanten hadden, tot grote opluchting van de bestuursploeg, herhaaldelijk de samenstelling van het bestuur goedgekeurd. Een échte verkiezing van nieuwe bestuursleden werd immers een hele tijd angstvallig vermeden.

In de aanloopperiode naar de verkiezingen van november 1946 werd de bestuursploeg enkele malen uitgebreid. Een eerste maal gebeurde dat met de opnemng van twee afgevaardigden van de muzikanten: Albert Eeckman en Walter De Geest (sinds 15 maart 1946). Op de bestuursvergadering van 30 oktober 1946 werden Emiel Roels, Georges Blancquaert en Petrus Van Rijsselberghe in het bestuur opgenomen.

Op 6 november 1946 was het voltallige bestuur van elf personen aanwezig om de verkiezingen voor een voorzitter, een ondervoorzitter en een secretaris bij te wonen: Joseph Walrave, Camiel Baetens, Gaston Myncke, Cesar De Smet, August Rombaut, Albert Eeckman, Walter De Geest, Adolf Van Acker, Georges Blancquaert, Petrus Van Rijsselberghe en Emiel Roels.

De dertig aanwezige muzikanten kozen Gaston Myncke tot voorzitter, Georges Blancquaert tot ondervoorzitter en Adolf Van Acker tot secretaris. Aan burgemeester Joseph Walrave werd het erevoorzitterschap aangeboden.

Gaston Myncke (Laarne, 01 januari 1891 - Ukkel, 27 februari 1985) was de tweede zoon van Dr. Prosper Myncke, commissaris van de maatschappij in de tweede helft van de negentiende eeuw. Hij deed zijn studies te Laarne, aan het Sint-Barbaracollege te Gent en aan de (Franstalige) Rijksuniversiteit van Gent waar hij het diploma van kandidaat in de genees- en natuurkundige wetenschappen behaalde kort voor het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog. De perikelen rond de vervlaamste "von Bissinguniversiteit" (1917) en het pas laat na de oorlog herstarten van de cursussen aan de Gentse Rijksuniversiteit waren de oorzaak van het niet beëindigen van zijn studies geneeskunde.

Hij werd zaakvoerder in de bier- en wijnhandel van zijn ouders en maakte vanaf het begin deel uit van het bestuur van De Sicambers. Hij was nauw betrokken bij de gesprekken die leidden tot de vereniging van de twee korpsen.

Hij trachtte de eenheid te bewaren en was een man van de verzoening en de rede, die hij nodig achtte om de maatschappij leefbaar te houden.

B. Een broos evenwicht (1946-1952)

Na de bestuursverkiezingen van 6 november 1946 blijken er, althans volgens het verslagboekje, steeds minder vergaderingen plaats gehad te hebben. In 1947 en 1948 werd melding gemaakt van drie bestuursvergaderingen en in 1949 en 1950 van slechts één vergadering. Dat er 1950 in dat jaar slechts één vergadering was, lijkt nogal onrealistisch, temeer omdat in dat jaar de honderdste verjaardag van de maatschappij gevierd werd. Het niet noteren van verslagen van vergaderingen kan worden verklaard doordat doorgaans slechts een viertal personen de vergaderingen bijwoonden. Het verslagboek eindigt met het verslag van de vergadering van 25 januari 1951. De secretaris noteerde op die datum dat *het lang geleden was* dat er bestuurssamenkomsten hadden plaats gehad. In die vergadering werd voorgesteld elke maand te vergaderen.

Ondertussen had de maatschappij drie bestuursleden verloren. Als nieuwe bestuursleden werden in 1949 Marcel Boterdaele en Cyriel Haentjes aangenomen. Een derde nieuw bestuurslid zou aangesteld worden na de algemene vergadering van 1949. Dirigent Stadeus zette midden maart 1949 de repetities stop omdat niet eens de helft van de muzikanten die nog bijwoonde. Het bestuur riep op 18 maart 1949 een algemene vergadering samen waarop

met de 23 aanwezige muzikanten overleg werd gepleegd. Het resultaat van die samenkomst was het besluit om de repetities te laten doorgaan om de acht dagen, stipt om 20 uur. De muzikanten vroegen meer inspraak in het bestuur door een verhoging van het aantal afgevaardigden. Als kandidaat gedelegeerden stelde men voor: Emiel Christiaens, Cyriel Van Der Linden, Omer Christiaens en Alexander Van de Velde. Het bestuur ging met die wensen akkoord, maar, voor zover we konden nagaan, werd enkel Alexander Van De Velde als afgevaardigde van de muzikanten in het bestuur opgenomen.

Een groep ontevreden muzikanten vroeg begin 1952 de verkiezing van een nieuwe bestuursploeg. Burgemeester Walrave stelde de verkiezing door de muzikanten van een nieuw bestuur in vraag. Hij doelde daarbij ondubbelzinnig op zijn niet-verkiezing tot voorzitter tijdens de verkiezing van 1946. Op 2 maart 1952 verkozen zestien aanwezige muzikanten een andere ondervoorzitter in de persoon van Petrus Van Rijsselberghe. Men besloot unaniem om voor de functies van ere-voorzitter en voorzitter geen kiezing te houden. In 1952 overleden bestuursleden Leon De Wilde en August Rombaut en op 6 augustus 1952 werd Kamiel Everaert als nieuw bestuurslid verwelkomd. Anderzijds bood bestuurslid Cesar De Smet in december 1952 zijn ontslag aan.

Camiel Baetens was op 6 juni 1956 nog eens aanwezig op een bestuursvergadering, dat was sinds eind 1952 niet meer gebeurd. Wanneer hij afstand deed van zijn bestuursfunctie werd in de archieven niet teruggevonden.

De viering van het honderdjarig bestaan van de vereniging

In 1950 werd het honderdjarig bestaan van de maatschappij gevierd. Pastoor De Kimpe, die met onderpastoors De Waegeneer en De Backer de plechtige mis had opgedragen, was zo tevreden over de muziekmaatschappij, die *sinds haar ontstaan zo trouw de St.-Machariusomwegang opluisterde*, dat hij vanop de kansel ontroerd aankondigde na het misoffer het Te Deum te zullen aanheffen. Voorzitter Myncke hoopte dat de harmonie, *nu den Koning terug in het land is, snel den titel van Koninklijke Maatschappij zou kunnen krijgen*. Door de Koningskwestie, die even later losbarstte, zou die benoeming echter nog vijfentwintig jaar op zich laten wachten.

Tijdens die viering werden verschillende verdienstelijke leden gedecoreerd en 's middags werd een feestmaal aangeboden aan alle leden. 's Namiddags namen zeven muziekmaatschappijen deel aan het festival en het feest werd besloten met een zeer geslaagd en gewaardeerd optreden van de harmonie.

ALLO, ALLO, HIER

VULCAIN

HEREN AUTOMOBILISTEN. — Alvorens U ter keuring te bege-
gen, laat uw banden door onze diensten nazien en in regel stellen.
Met defecte en versleten pneus gaat U wis en zeker een tijdelijke
rij-schorsing tegemoet.

Daarom, raadpleegt VULCAIN; het betekent WINST!
Voor uw nieuwe banden, rechappages met waarborg, anti-slib
maken uwer banden, één gespecialiseerd adres:

Etabl. VULCAIN

Eggermonstraat, 22, Ledeberg - Telefoon: 511.67
BIJHLIS 11: BRUGGE: 29, Blankenbergsesteenweg, — Tel. 313.88

STADSBESTUUR VAN GENT

CITADELPARK

CONCERT van ZONDAG 27 AUGUSTUS 1950

door de Muziekmaatschappij « ST-CECILIA DE SICAMBERS » van LAARNE

— Leiding: de heer STADEUS GERARD —

PROGRAMMA

1e DEEL.

1. Marche du Cercle Sportif, du 1er Grenadiers ...	LOUIS GASIA
2. Con Amore, Ouverture	S. P. VAN LEEUWEN
3. Oubli et Souvenir, Fantasie Polka	G. GADENNE
4. De Vogelkoopman, Operette Selectie (arr. S. P. Van Leeuwen)	C. ZELLER
5. Le Fringant, Mars	F. ROUSSEAU

2e DEEL.

6. Vrolijke Dauwtrappers, Mars	P. B. BISSELINCK
7. Les trois Glands, Ouverture	F. ROUSSEAU
8. Martha, Fantasie (arr. J. Bauwens)	FLOTOW
9. Flots du Danube, Wals	IVANOVICI
10. Jubelmars	J. BAUWENS
11. Semper Fidelis, Mars (arr. Molenaar)	SOUSA

CINÉ'S CAPITOLE — SAVOY — SELECT
ALTIJD DE MOOISTE FILMS

Brengt een bezoek aan de nieuwe Grote Magazijnen

ANDRIES

GENT-ZUID - VLAANDERENSTRAAT - 47 - GENT-ZUID

De modernste der stad. — 1.500 m² oppervlakte

Wat U zoekt en nodig hebt zult U er vinden aan de gaedkoopste prijzen en
met waarborg. — — — — — INGANG VRIJ

Op aanvraag groot gemak van betaling door onze eigen financieringsdienst
Bijhuis: WONDELGEMSTRAAT, 48, GENT-RABOT

-
1. CASSEL, Mars *E. Gaudé-foi*
  2. L'AURORE Overture *ed. Friebois*
uit de veeren door de Harmonie St Cecilia-De
Siambers
  3. Optreden van Benny Evert *Humoriot*
  4. VERSMADE LIEFDE Wals *D. van Linche*
  5. Optreden van de Heer Marcel Van Hulle
  6. LAND OF HOPEEND GLORIJ *Edw. Elyar*
arrangement door de oudste leerling(en) van de Harmo-
nie
  7. Optreden van de Heer Marcel Van Hulle
  8. LES DEUX CAMARADES *ed. Delbecq*
Polka voor tweebugels
  9. Optreden van Benny Evert
  10. SEMPER FIDELIS Mars *Sauva*

20 MINUTEN POOS

-
11. RUBENSMARS *Peter Benoit*
  12. FANTASIE *ed. Floris*
op motieven van Mendelsohn
  13. PELGRIMSKOOR door blaaskwartet
  14. Optreden van Benny Evert
  15. ANINA Serenade Egyptienne *D. van Linche*
  16. Optreden van de Heer Marcel Van Hulle
  17. TRIOMFMARS UIT «AIDA» *Verdi*
  18. Optreden van Benny Evert
  19. MARS DU CERCLE SPORTIF *ed. Savioia*
Iscse grenadiers
Brabantonne

Er kunnen mogelijke wijzigingen voorkomen in de uitvoering
der nummers van het programma

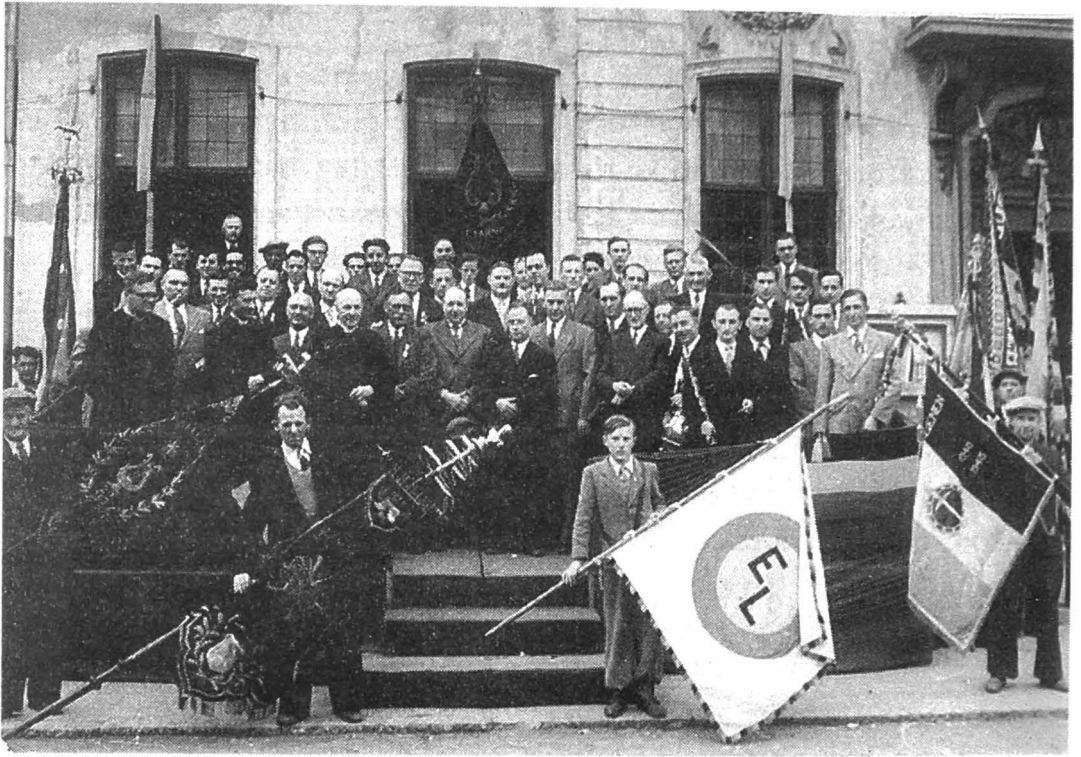
Het Beest

C. Aanvaarding op gemeentelijk vlak met medewerking van de plaatselijke geestelijkheid (vanaf 1953-1954)

Op 18 maart 1951 had men pastoor De Bruyne plechtig verwelkomd. Deze dorpsherder zou een belangrijke rol spelen in het aanvaardingsproces van de maatschappij bij de Laarnenaars. Hoewel de muziekmaatschappij op aanvraag van het ACW deelnam aan de Rerum Novarumviering van 1953 en zij samen met de voetbalclub en haar supportersclub in datzelfde jaar een Vlaamse kermis had ingericht, vond secretaris Van Acker dat de muziekmaatschappij te weinig steun kreeg. Vooral het gebrek aan financiële steun van enkele vooraanstaande inwoners van de gemeente zat hem dwars. Van Acker was ontmoedigd en kondigde in oktober 1953 zijn ontslag aan. Het bestuur en de secretaris vroegen de pastoor om raad. Deze zou onderhandelen om tot een oplossing voor de problemen te komen. Op het Sinte-Ceciliafeest van 22 november 1953 stond de

*Uitreiking van eretekens n.a.v. het honderdjarig bestaan in 1950.
V.l.n.r.: Alexander Van de Velde, Adolf Van Acker, Albert Eeckman, ?, ?,
Rombaut, Marcel Boterdaele, Cesar De Smet, Georges Blancquaert, Gas-
ton Myncke, M. Nachtergaele (afgevaardigde van het Provinciebestuur),
Burgemeester Joseph Walrave, Camiel Baetens (ontvangt ereteken), secre-
taris Bartholomeus ?*

De muziekmaatschappij Sinte-Cecilia - De Sicambers (oktober 1949-1950) naar aanleiding van het honderdjarig bestaan.

Vooraan (v.l.n.r.): ? (met de vlag van Kalken), ? (vlag van Zeveneken), Willy Schatteman (Eendracht Laarne), ? (vlag oudstrijders ?).

Tweede rij (v.l.n.r.): onderpastoor Henri De Backer, onderpastoor A. De Wageneer, Paul De Bruycker, pastoor Petrus De Kimpe, Camiel Baetens, Joseph Walrave, Gaston Myncke, Adolf De Wilde, ?, Florent Spruyt, Albert Baetens, Marcel De Wilde.

Derde rij (v.l.n.r.): notaris Daelman, Walter De Geest, Alexander Van de Velde, Cyriel De Bock, Jozef Van Damme, Adolf Van Acker ?, Gislain De Wilde, ? De Ruyver, Cesar De Smet, André Van De Velde, Marcel Boterdaele, Georges Blanquaert, Honoré De Geest, ?, Jozef Baetens, Theofiel Temmerman, ?.

Achteraan (v.l.n.r.): Emiel De Geest, ?, Jules Vliebergh, Victor (Cyriel) De Geest, ?, ?, Walter De Geest, ..., René De Wilde, René Baetens, Albert Eeckman.

moeilijke situatie van de maatschappij centraal. Pastoor De Bruyne had het in de homilie over de betekenis van het Sinte-Ceciliafeest voor een maatschappij *die door hare werking en deelneming aan alle godsdienstige plechtigheden veel goeds op de gemeente teweeggebracht* had. Voorzitter Myncke was verheugd *de geestelijke overheid hier vertegenwoordigd te zien in nauwe samenwerking met de burgerlijke overheid en de notabelen der gemeente*. Hij bedankte vooral de pastoor die de maatschappij *ten zeerste genegen* was. De secretaris opende zijn toespraak met de woorden *To be or not to be*. Hij verwees daarmee naar de belabberde financiële toestand: die verhinderde de door de dirigent gevraagde noodzakelijke vernieuwing en aankoop van instrumenten. Men ging namelijk over tot het spelen in een nieuwe diapason. Dat vergde eveneens een aanpassing van de koperen instrumenten waardoor de kostenraming opliep tot ongeveer 50.000 frank. Het voorstel van de secretaris-schatbewaarder om het komende jaar de lidgelden te verdubbelen werd goed ontvangen. Als tweede maatregel om geld in het laatje te krijgen, kondigde hij de organisatie van een muziekavond aan op 13 december 1953.

Die muziekavond was een groot muzikaal én financieel succes temeer omdat pastoor De Bruyne het Gildenhuis gratis ter beschikking had gesteld. Voor zover we konden nagaan, bood de harmonie vanaf nieuwjaar 1954 jaarlijks haar nieuwjaarswensen aan de pastoor aan.

In februari 1954 werden de instrumenten van de maatschappij in de nieuwe diapason (zie kadertekst) aangepast, wat uiteindelijk ongeveer 70.000 frank kostte. Het tekort dat door de voornoemde acties en een steunkaartenverkoop niet kon gedekt worden, werd onder andere door erevoorzitter Joseph Walrave bijgepast. Het gemeentebestuur deed ook een inspanning: op 8 maart 1954 werd een toelage van dertig duizend frank goedgekeurd.

De bestuursverslagen maken in een euforische bui melding van een goede verstandhouding tussen de muzikanten en het bestuur.

De goede werking van de maatschappij zal ook het gemeentebestuur niet ontgaan zijn. Misschien was het wel daarom dat het gemeentebestuur in 1956 een bedrag van 100.000 frank voorzag voor de aankoop van een nieuwe kiosk. Zoals achteraf bleek, was de aankoop van die kiosk niet alleen ten behoeve van de muziekmaatschappij gebeurd.

De verslaggever over de muziekavond van 5 februari 1956 noteerde dat de geestelijke en burgerlijke overheden en alle notabelen van de gemeente aanwezig waren.

De ‘diapason’

Een belangrijk historisch feit is zonder enige twijfel wat men noemt de verandering van de algemeen aangenomen toonhoogte van de “la” bij het stemmen van de muziekinstrumenten: de diapason⁷³.

De diapason was bij ons nog niet officieel vastgelegd tot in 1862. Toen bepaalde een commissie dat de “la” 902 trillingen per seconde mocht hebben. Ondertussen had de “Académie des Sciences de Paris” echter vanaf 1858 voor 870 trillingen per seconde geopteerd. Die diapason verspreidde zich weldra in alle Europese landen en werd in 1885 officieel aangenomen tijdens een Internationale Conferentie te Wenen. Vanaf dat moment waren alle muziekverenigingen verplicht zich aan te passen aan die “standaard-hoogte “ voor de la-noot.

Praktisch betekende dit dat het ganse instrumentarium moest worden vervangen. Die financiële inspanning was voor heel wat maatschappijen een te zware opgave. Heel wat maatschappijen hielden het bij die hogere diapason, wat uiteraard voor heel wat verwarring kon zorgen.

Vanaf 31 augustus 1955 werd Camiel De Geest in vervanging van Marcel De Geest als afgevaardigde van de muzikanten aangenomen. De muzikanten hadden toen drie afgevaardigden in het bestuur: Camiel en Walter De Geest en Alexander Van de Velde.

De heropbloei van de maatschappij had echter ook negatieve kanten. Het bestuur stelde reeds vanaf begin 1956 vast dat steeds minder muzikanten opdaagden voor de repetities. Tijd dus om maatregelen te treffen, alhoewel dat pas in 1959 zou gebeuren (zie hoofdstuk VI).

D. Oplossingen voor het financiële probleem voor de normale werking van de fusiemaatschappij

De oplossing van het financiële probleem had rechtstreeks te maken met de aanvaarding van de nieuwe maatschappij bij de bevolking. We weten nu dat vooral naar het midden van de jaren vijftig toe de perikelen rond de fusie verdwenen. Voor de verandering in de nieuwe diapason en voor de bekostiging

⁷³ WANGERMEE R., *Les Sociétés de Musique*, in: “*La Musique en Belgique du Moyen Age à nos jours*”, Bruxelles, 1950, p. 429.

van een nieuwe kiosk was een oplossing gevonden. Maar ook om de wekelijkse vergoeding voor de dirigent, de herstellingen en de aankopen van instrumenten, de aankoop van muziekstukken, de kosten van de uitstappen en de lonen voor de vaandrig, de bode en de drager van de *grosse-caisse* te kunnen dragen, was geld, véél geld nodig. Regelmatig werden nieuwe muzikanten opgeleid. Ook dat bracht financiële kopzorgen mee: die leerlingen dienden op kosten van de maatschappij van een instrument voorzien te worden ...

De maatschappij was genoodzaakt in een ruimere kring te werken. Ook dat kostte geld. Zo werd de maatschappij in 1948 lid van het Belgisch Muziekverbond. Nog later (bijvoorbeeld in 1958) werden verzekeringen afgesloten voor de muzikanten en de bestuursleden. Ondertussen had men een abonnement op het tijdschrift *Caecilia* (vanaf 1954) en een abonnement auteursrechten SABAM (sinds 1960) genomen. In 1961 volgde de aansluiting bij FEDEKAM (Federatie van Katholieke Muziekmaatschappijen).

1. Inning lidgelden

Een voorstel tot verdriedubbeling van het lidgeld, in vergelijking met de vooroorlogse periode, haalde het in mei 1945 niet omdat gevreesd werd dat een aantal leden zou afhaken. Anderzijds wou men wel een lidgeldverhoging om zo het aantal leden-herbergiers te beperken omdat die, naar men meende, te veeleisend waren. Eind mei 1945 werd het lidgeld vastgesteld op 30 frank voor de ereleden, 60 frank voor de herbergiers en 200 frank voor de beschermheren. Het innen van de lidgelden liep niet van een leien dakje. Vooral de vroegere ereleden namen de eerste maanden een afwachtende houding aan.

Het bedrag van het lidgeld zou in de jaren daaropvolgend nog tweemaal aangepast worden. Op 16 april 1947 betaalden ereleden 50 frank lidgeld, de herbergiers 100 frank.

De aanpassing van de lidgelden voor herbergiers was een noodzaak omdat de maatschappij bij iedere uitstap 125 tot 130 frank aan teerkosten per herbergier betaalde, terwijl er tot 1947 slechts 60 frank lidgeld werd ontvangen. Zo verder werken bleek onmogelijk. Op 7 januari 1948 werd een ander voorstel aangenomen. De bijdrage van de herbergiers werd bepaald op 25 frank per jaar, vermeerderd met een gratis consummatie voor de muzikanten bij een bezoek. Die regeling bleef gehandhaafd tot de aanpassing in vergadering van 25 januari 1951. Voortaan zouden om de twee jaar alle wijkermessen worden bezocht op voorwaarde dat de leden-herbergiers jaarlijks 50 frank lidgeld zouden betalen en 75 frank in het jaar dat de harmonie erheen zou gaan. De leden-herbergiers

uit het dorp moesten 125 frank lidgeld betalen *omdat ze van alle uitstappen en feesten voordelen* hadden.

2. *Organisatie van en deelname aan activiteiten*

Om ons onbekende redenen weigerde onderpastoor De Waegeneer in het voorjaar van 1946 het Gildenhuis te verhuren als plaats voor een cabaretavond van de nieuwe harmonie. Men zou toestemming vragen aan de eigenaar van het kasteel van Laarne om er een concert te geven. Uiteindelijk richtte de maatschappij op het kasteel een kleine Vlaamse kermis in op 28 juli 1946.

De opbrengst van dat feest bracht enige financiële armslag.

Op zondag 14 september 1947 stapte de nieuwe maatschappij op in de inhuldigingsstoet voor burgemeester Joseph Walrave. Datzelfde jaar reisden 35 muzikanten mee naar Oostende.

De inrichting van een Vlaamse kermis (1947) en een optreden en verkoop van drank op het Kasteel van Laarne ter gelegenheid van het openluchtspel van het Davidsfonds op 25 augustus 1948, brachten geld in het bakje.

In januari 1951 was de kas zo goed als leeg. De bestuursleden werd gevraagd te zoeken naar nieuwe financieringsmogelijkheden. Die denkoefening resulteerde in de inrichting van de “Muzikale Avonden” vanaf 1951. De combinatie van concert, zang en humor maakte van die jaarlijkse organisaties een (financieel) succes.

Een andere vaste afspraak was de deelname aan de Laarnse begoniafeesten van 1952, 1955, 1956, 1957. Op de Vlaamse Kermis van 1956, ingericht door de plaatselijke geestelijke overheid, kon men evenmin afwezig blijven.

Regelmatig werden 21-juli concerten gegeven in Gent (1952, 1957, 1959, 1961, 1962). De deelname aan een muziekfestival te Gent in 1955 leverde een eerste prijs op. Die gebeurtenis werd uitbundig gevierd.

Kamiel Everaert bezorgde de maatschappij veel uitstappen in de omgeving van de Gentse Beestenmarkt, zoals de jaarlijkse opluistering van de Paasmarkt ofte de wedstrijd “den vetten os”. Zijn zoon Roger Everaert hield deze traditie in ere vanaf 1964.

3. *Subsidiëring*

De opbrengst van de deelname aan concerten noch de brede financiële steun die de bestuursleden de maatschappij bezorgden, waren voldoende om de werking van de muziekmaatschappij te dragen. Regelmatig werd op de bestuursleden-gemeentemandarissen een beroep gedaan om in de gemeenteraad een verho-

PROGRAMMA

1. — DE ZWARTE DUIVELS, Mars A. Maby
2. — WELKOMGROET door de Heer Voorzitter
3. — HEIDEBLOEM, Openingsstuk L. Vermaelen
4. — NICO en JOHNNY, Circusclowns
5. — OUBLI ET SOUVENIR, Polka voor trompet G. d'Amboise
6. — STANNY STIJN, Muziekfantasist
7. — LE CARNAVAL DE VENISE, Clarinet solo Fournier
8. — NICO en JOHNNY, Circusclowns
9. — IN 'T WITTE PAARD, Fantasie Benatzky

P O O S

1. — L'ARLESIENNE, Drie deelen Bizet
2. — STANNY STIJN, Muziekfantasist
3. — IN 'T SPROOKJESBOS, Fantasie Bisselink
4. — NICO en JOHNNY, Circusclowns
5. — **TOMBOLA**
6. — MARCHÉ UNIVERSELLE L. Vermaelen

60

MUZIEKAVOND

aangeboden door de

Harmonie "St-Cecilia - De Sicambers"

onder de kundige leiding van
de Heer GERARD STADEUS

en met de medewerking van

BERT JORIS
CONFRENTIER

NICO en JOHNNY
CIRCUSCLOWNS

STANNY STIJN
INTERNATIONALE MUZIEKFANTASIST

TOMBOLA № 118

ging van de gemeentelijke subsidies te bepleiten. Bedroeg de gemeentelijke subsidie 5000 frank in de periode 1946-1951, dan werd het bedrag van die subsidie in de periode 1951-1955 verhoogd tot 9000 frank. Voor de periode 1956-1961 werd aan de maatschappij 15000 frank toegekend. Die gemeentelijke subsidies werden niet rechtstreeks uit de gemeentekas betaald, maar wel via het gemeentelijk sport- en feestcomité.

VI. Tijd voor nieuwe initiatieven (1959 - 1998)

A. *Problemen ten gevolge van succes*

Op 1 juli en 24 oktober 1959 werden belangrijke bestuursvergaderingen gehouden. In een bijna-paniekstemming stelden de bestuursleden vast dat de omgang dirigent - muzikanten stroef verliep. De druppel die de emmer deed overlopen, was de aankondiging van Alexander Van de Velde dat hij het als muzikant bekeken hield omdat hij reeds geruime tijd bijna de enige was die de repetities regelmatig bijwoonde. Camiel De Geest werd aangesteld om het contact bestuur - muzikanten te verbeteren en aan Albert Eeckman werd gevraagd om, mits toestemming van de dirigent, de lessen notenleer op zich te nemen.

Die maatregelen resulteerden in een kortstondige verbetering van de bijwoning van de repetities. Anderzijds meldden zich twintig leerlingen aan om de lessen notenleer te volgen. De opleiding van die leerlingen was midden 1960 ten einde en de aankoop van nieuwe instrumenten voor die leerlingen was een zware financiële dobber. Door de steeds grotere steun van de gemeente was de financiële toestand van de maatschappij gezond te noemen.

In het begin van de jaren 1960 plukte de harmonie de vruchten van het gedane werk: steeds meer werd een beroep gedaan op haar medewerking. Die externe waardering stond echter in schril contrast met *de onverschilligheid welke tegenwoordig heerst in de rangen der muzikanten en de kleine belangstelling welke betoond wordt voor de repetities*. De muzikanten werden daarom op 27 mei 1962 uitgenodigd op een *zeer belangrijke algemene vergadering*. Op die vergadering diende men een antwoord te vinden op de volgende vragen: *Zullen wij op Sinxenkermis een concert geven? Zullen we de Sint-Machariusprocessie en de Bedevaart naar de Berlindekapel laten uitgaan zonder muziek? Zullen we die schone concerten van Gent moeten onderbreken, nu we dit jaar de*

schoonste kiosk van Gent krijgen: de Kouter?

Die algemene vergadering werd bijgewoond door zes bestuursleden en 24 muzikanten. Als voornaamste resultaat kunnen we vermelden dat iedereen het erover eens was dat de maatschappij moest blijven bestaan. De vermelde uitstappen zouden zo voltallig mogelijk bijgewoond worden, terwijl de deelname aan de wijkkermissen afgeschaft werd, behalve wanneer er speciale feesten zouden ingericht worden. Verder werd gesteld dat het van het allergrootste belang was dat de repetities stipt begonnen en dat de muzikanten tijdig zouden worden verwittigd van de uitstappen en de concerten. Bestuurslid Camiel De Geest werd gevraagd verder regelmatig als contactpersoon tussen bestuur en muzikanten op te treden.

De algemene vergadering van 1962 kan als een nieuwe start worden beschouwd.

B. Een periode van bloei (1962-1978)

Voor in 1965 twee belangrijke bestuursposten overgedragen werden aan jongere krachten, werden Marcel Baetens (1960)⁷⁴, René Baetens (1964), Jules Van Rijsselberghe (1964) en Roger Everaert (1964) in het bestuur opgenomen. Op 1 juli 1965 werd Leo Christiaens als secretaris aangesteld in vervanging van Albert Eeckman. Tijdens het Sinte-Ceciliafeest van 1965 kondigde voorzitter Gaston Myncke zijn ontslag als voorzitter aan. Voor zijn opvolging kwam ieder erelid in aanmerking. Even was er discussie wie stemgerechtigd was: het bestuur en de muzikanten of de muzikanten alleen. Op 26 december 1965 verkozen de muzikanten dr. Albin Dierickx tot nieuwe voorzitter.

⁷⁴

M. Baetens was reeds vanaf 1947-1948 bij de vereniging : zie de ledenfiches van bijlage VI.

Dr. Albin Dierickx werd geboren te Heusden op 14 juni 1930. Hij deed zijn studies te Heusden, aan het Sint-Barbaracollege te Gent en aan de Gentse Rijksuniversiteit waar hij in het diploma van Doctor in de Genees-, Heel- en Verloskunde behaalde. Hij vestigde zich als huisarts te Laarne.

In 1965 werd hij tot voorzitter verkozen en hij bleef dit tot in 1979. Onder zijn voorzitterschap wist de Harmonie zich te klasseren in de Divisie Uitmuntendheid.

Hij nam in 1970 voor de eerste maal deel aan de gemeenteraadsverkiezingen en is sindsdien onafgebroken burgemeester van Laarne (sinds 1976 van de fusiegemeente Laarne, ontstaan uit de gemeenten Laarne en Kalken).

Sinds 1979 is hij ere-voorzitter van de harmonie. Door zijn jarenlange verbondenheid met de maatschappij en haar leden is hij een invloedrijk figuur wiens raad graag wordt ingewonnen.

De weerslag van die bestuurswissel was te merken in een aantal initiatieven met het oog het prestige van de maatschappij te verhogen. Na een onderbreking van vier jaar, werden vanaf 1966 opnieuw Muzikale Avonden ingericht. In 1966 bleek de situatie van de harmonie zo rooskleurig dat niet alleen beslist werd aan te sluiten bij het festival Bloemenweelde, maar ook een vrouwelijk trommelkorps op te richten.

Naar het einde van de jaren zeventig zouden ernstige problemen, onder andere ten gevolge van het slinkend aantal muzikanten, een nieuwe aanpak vragen.

1. Deelname aan de provinciale muziektornooien

De maatschappij had reeds in 1947 deelgenomen aan een provinciaal muziektornooi. Het resultaat moet toen bevredigend geweest zijn, want kort na die activiteit werd besloten ook deel te nemen aan dat van 1948. In 1962 waren er plannen om deel te nemen aan het provinciale tornooi van 1963.

Welke resultaten behaald werden, vernemen we uit de archiefstukken pas vanaf 1965. De maatschappij wist zich in 1967 op te werken tot in de klasse "Uitmuntendheid". Een hogere provinciale klassering geeft niet alleen een grotere uitstraling, maar de deelname aan de provinciale tornooien geeft bovendien recht op een provinciale subsidie die best gebruikt kan worden.

Periode	Plaats	Klassering
20 juni 1965	Hamme	Eerste Divisie voor 2 jaar
9 juni 1967	Zele	Uitmundendheid voor 2 jaar
21 juni 1970	Heusden	Uitmundendheid voor 2 jaar
28 mei 1972	Laarne	Uitmundendheid voor 4 jaar
8 mei 1976	Laarne	Uitmundendheid voor 4 jaar
1980		niet deelgenomen
23 mei 1981	Denderhoutem	Eerste Divisie voor 4 jaar
20 april 1985	Wetteren	Uitmundendheid voor 4 jaar
1990		geen deelname wegens problemen in de bezetting slag- en baswerk
23 april 1994	Gent	Tweede klasse voor 4 jaar
26 april 1998	Berlare	Tweede klasse voor 4 jaar met onderscheiding

Tabel 5. Deelname aan de provinciale muziektornooien.

2. Deelname aan het festival Bloemenweelde

Bloemenweelde is de naam van het “Verbond”; en tevens van het festival dat een aantal harmonies jaarlijks organiseren; namelijk de Koninklijke Oude Gemeenteharmonie Heusden, Overmere, Lochristi, Laarne, Schellebelle, Ste.-Cecilia Kalken en de Koninklijke Fanfare St.-Pietersvrienden Uitbergen.

De bedoelingen van de stichter, Ridder van Tieghem de ten Berghe, burgemeester van Heusden en voorzitter van de harmonie, waren meervoudig. Enerzijds werden contacten gelegd tussen nabije muziekmaatschappijen, wat nuttig kon zijn bij occasionele gebeurtenissen m.b.t. het verlenen van bijstand. Anderzijds werd gepoogd om de kwaliteit van de korpsen te verbeteren.

In 1966 sloot de harmonie Ste.-Cecilia-De Sicambers aan bij Bloemenweelde en de maatschappij concerteerde voor de eerste maal in dit kader op zaterdag 16 juli 1966 te Kalken. Voor zover we konden nagaan, nam de harmonie deel aan de festivaluitgaven van Heusden (1968, 1980 en 1990), Overmere (1994), Schellebelle (1981, 1985 en 1995), Kalken (1966, 1970, 1974, 1989 en 1996), Uitbergen (1992), Lochristi (1967, 1972 en 1982) en Laarne (1973 in het kader van de viering van 125 jaar maatschappij, 1978, 1983, 1988 en 1993).

3. *Opleiding voor jongeren*

Belangrijk was de opleiding van nieuwe muzikanten, vooral de jongeren waren de doelgroep. Vanaf 1960 vonden wekelijks lessen notenleer plaats. De lessen notenleer voor jongeren werden vanaf 1966 gegeven door Michel De Meyer, koster-organist van de parochiale St.-Machariuskerk. Volgden in 1963 tien leerlingen de lessen notenleer, dan waren er dat in 1966 tweeëntwintig.

In 1971 werd in de schoot van de harmonie een muziekschool opgericht, later de gemeentelijke muziekschool genoemd omdat de lessen op zaterdagvoormiddag werden gegeven in de gemeentelijke basisschool.

4. *Een trommelgroep en een show- en trommelkorps*

Op het Sinte-Ceciliafeest van 1965 werd de oprichting van een trommel- en klaroengroep aangekondigd. Bij de Kalkense harmonie zou men inlichtingen

De majoretten van de muziekmaatschappij (tussen 1970 en 1974).

Vooraan: Anita Vermeulen

V.l.n.r.: Honoré De Geest, Linda Colman, Arlette Coolens, Vera Scheire, Lucie De Bruycker, Jacqueline Van Overmeire, Linda Vermeulen, Yolande Plaetinck, Jeannine De Wilde, Lydia De Wilde, Magda Van Acker, Jeannine Van De Vijver, Roland Tubeke.

inwinnen over de werking van haar trommelgroep. Honoré De Geest stond in voor de opleiding van de leerlingen. In september 1966 volgden dertien meisjes wekelijks de lessen. Ondertussen had de maatschappij voor elke leerlinge een trommel aangekocht. Geleidelijk aan werden de leden van het trommelkorps klaargestoomd om in het kader van Bloemenweelde op 11 juni 1967 te Lochristi een eerste keer in het openbaar op te treden: aankoop tamboerstaf (september 1966), aanwezigheid op nieuwjaarswens 1967, aankoop stof bij fabriek Hanet voor de kostuums (maart 1967), opdracht maken kostuums (april 1967) en bestelling hoofddeksels en schoenen (mei 1967). Uiteindelijk werden pas na die datum de bottinen, kepis en manchetten aangekocht (24 juni 1967). Later werd hun uitrusting aangevuld met handschoenen voor de meisjes (1970). Op 21 december 1968 telde de trommelgroep 12 leden, 5 leerlingen en 1 tamboer-majorette.

Na het overlijden van onderrichter Honoré De Geest in 1974 werd de trommelgroep bijna ontbonden, met uitzondering van vier meisjes - trommelaars, die nog regelmatig op de activiteiten van de harmonie aanwezig waren. Het waren die meisjes die aan de basis lagen van de stichting van een nieuw trommelkorps. In het najaar van 1976 drongen die trommelaarsters er bij het bestuur op aan om een nieuwe trommelgroep op te richten. Het bestuur ging daar op in. Als instructeur werd Urbain Bosch uit Wetteren-ten-Ede aangesteld. In de maand december 1976 werd een eerste herhaling met veertien meisjes gehouden. Vijf maanden later kwam dit korps een eerste maal in uniform buiten⁷⁵.

Al gauw werd duidelijk dat De Begoniabloempjes, het tot showkorps uitgegroeide trommelkorps met jongens en meisjes, zeer veel inzet eiste van de verantwoordelijken Lea Coppens en Monique Duquet. De problemen stelden zich vooral op het vlak van de orde en de tucht, het onderhoud van de uniformen en het onderhoud van de trommels. Om die taken beter te kunnen uitoefenen, werd voor het showkorps een eigen bestuur opgericht. Als erevoorzitster werd Lea Coppens aangesteld. Voorzitter werd Theo Van Rijsselberghe en Walter De Geest werd ondervoorzitter. Marcel Baetens en André Van de Velde waren de andere bestuursleden en Monique Duquet nam het secretariaat waar. Het show- en trommelkorps bleef op financieel vlak uitmaken van de harmonie. De grote financiële inspanningen om het show- en trommelkorps in stand te

---

⁷⁵ PELSEMAKER R., *De Begonia's Blaaskapelle uit Laarne*, in: *Het Sinte-Pieterke Kalken*, jg. 3, nr. 12, p. 360-362 + 384.

Paleis te Brussel.

14 maart 1973

Mijnheer de Voorzitter,

*Ik heb de eer U te berichten dat
Z. M. de Koning gevolg gevend aan
uw wens, de* Muziekmaatschappij

"STE-CECILIA" - "DE SICAMBERS"

te LAARNE

machtigt de titel

*Koninklijke Maatschappij
te voeren.*

*Gelieve, Mijnheer de Voorzitter, de
betsuiging van mijn hoogachting te aanvaarden*

De Kabinetschef van de Koning,

André Smeyers

houden, bleken weldra te hoog om alleen door de maatschappij te worden gedragen. De opbrengst van een majorettenbal en een T-dansant volstond niet om het nodige geld binnen te brengen. Bovendien verslechterde de verhouding show- en trommelkorps / harmonie door een aantal gebeurtenissen die de maatschappij in een slecht daglicht hadden gesteld.

5. Uitstraling en uitvoeringen

Op 14 maart 1973 kende de Koning de maatschappij het predikaat "Koninklijke Maatschappij" toe, een mooi geschenk voor een maatschappij die dat jaar het 125-jarig bestaan vierde.

Af en toe versterkten gastmuzikanten de Laarnse harmonie. Bijzonder fier was men onder andere Dirk Brossé onder de muzikanten te tellen die in 1975 een concert op de Gentse Floraliën verzorgden. Hij had in maart een schitterende prestatie neergezet op de Provinciale Wedstrijd voor Jonge Solisten te Ledeborg.

Op zaterdag 6 juli 1974 werd besloten een eenvormige kostumering voor de muzikanten aan te kopen. Niet voor de militair aandoende uniformen werd geopteerd, maar wel voor een blauwe blazer, bordeaux vlinderstrikje, wit hemd en een grijze broek. Op de borstzak droeg elkeen een handgeborduurd kenteken waarop de naam van de harmonie en de afbeelding van een lier werden aangebracht. De aanmaak van 47 uniformen kostte 107.865 frank. Die kostuums bleven in dienst tot eind 1997.

a. Buiten de gemeente

Vooraf in Gent werd geconcentreerd, onder andere op de Gentse Floraliën (1960 en 1975) en op de kiosk van de Gentse Kouter in de maand juli van 1962, 1973, 1974, 1975.

Een andere belangrijke uitstap was de regelmatige deelname aan het Bestendig Festival van Antwerpen (1957, 1966, 1967, 1968 en 1971).

Andere optredens waren er te Knesselare op zaterdag 8 september 1973 (feestconcert), te Zelzate op zaterdag 19 februari 1977 (karnavalstoet) en te Lokeren op zondag 8 september 1974 (Herfstfeesten der paters Franciscanen).

b. Deelname aan activiteiten in de eigen gemeente

Cyclo-crosser Albert Van Damme werd meermaals uitbundig gehuldigd, namelijk als nationaal veldritkampioen in 1963, 1966 en 1973 en als wereldkampioen in 1974.

Op zaterdag 17 augustus 1967 werd deelgenomen aan een volksfeest dat de Koninklijke Vereniging voor Historische Woonsteden had ingericht op de binnenplaats van het kasteel.

Op vrijdag 20 juli 1973 werden de Spartafeesten geopend. Datzelfde jaar werd het vijftienvigjarig jubileum van de Nationale Strijdersbond 1940-1945, afdeling Laarne (15 augustus 1973) opgeluisterd, evenals het feest van de Tabaksbond "Al groeiend bloeiend" (30 september 1973), naar aanleiding van de toekenning van het predikaat "Koninklijke Maatschappij".

6. *De financiële situatie*

Het gemeentebestuur kende aan de maatschappij in 1961 de som van 19.300 frank toe voor de aankoop van nieuwe instrumenten. Anderzijds werd het bedrag van de jaarlijkse gemeentelijke subsidies regelmatig verhoogd. De gemeentefusie van Laarne en Kalken had tot gevolg dat de jaarlijkse gemeentelijke subsidie gehalveerd werd.

C. *Een kritieke situatie (1979)*

Een hele reeks overlijdens in de jaren 70 betekende een zware aderlating voor de maatschappij.

In 1973 overleed Cyriel De Bock (°13 september 1891), spelend lid en gedurende 48 jaar actief als cimbalist, tamboer, vaandeldrager en bode.

In 1974 werd de maatschappij getroffen door drie overlijdens. Op woensdag 8 mei 1974 overleed Alexander Van de Velde (° 01 mei 1890). Hij was reeds in 1906 lid van de harmonie en werd verkozen tot bestuurslid-muzikant in 1959.

Hij was een voorbeeld van oppassendheid en zijn goed humeur had een gunstige invloed op al zijn medemuzikanten. Datzelfde jaar overleed Albert "meester" Eeckman die zestig jaar dienst had, waarvan 51 jaar als muzikant. Gedurende jaren verzorgde hij het secretariaat en hij stond in voor de elementaire lessen notenleer. Honoré De Geest, die gedurende 47 jaar fungeerde als tamboer-majoor, overleed ten gevolge van een tragisch ongeval.

Eind 1975 werd dirigent Gerard Stadeus door ziekte geveld. Hij werd voorlopig als dirigent vervangen door Gaston Devenijns. Gerard Stadeus overleed op zondag 26 september 1976, amper 57 jaar oud.

Gaston Devenijns werd op dertienjarige leeftijd amateurmuzikant bij de harmonie van Ledeberg, waarvan hij lid bleef tot 1933.

In 1934 studeerde hij aan het Gentse Koninklijk Conservatorium. Hij volgde er notenleer bij Torck en klarinet bij Van Guchte. Twee jaar later behaalde hij een eerste prijs voor klarinet.

In 1937 werd hij als muzikant ingelijfd bij de muziekkapel van het derde Linie te Oostende. In 1938 behaalde hij eerste prijzen voor notenleer en saxofoon.

Hij behaalde een eerste prijs harmonie in 1942 en een eerste prijs contrapunt en fuga in 1944. Ondertussen studeerde hij compositie bij Toussaint de Sutter, directeur van het Gentse Conservatorium.

Op 26 juni 1947 werd hij onderkapelmeester bij de kapel van de 3de Brigade in Duitsland, later muteerde hij in dezelfde functie naar de Kapel van de Luchtmacht en naar de Kapel van de Gidsen. In 1951 werd hij kapelmeester van de vierde brigade in Duitsland.

In 1963 volgt hij Gustave De Boeck op als dirigent van de harmonie van de Brusselse politie. Dat was de stap naar de amateurblaasmuziek.

Hij is auteur van verschillende, ook nu nog door de harmonie gespeelde werken. Een van die stukken is de mars "Sinte-Cecilia-De Sicambers", getoondicht in 1982 en opgedragen aan de toenmalige voorzitter Octaaf Vandermeersch. Wie die mars zelfs maar voor de eerste keer beluistert, hoort onmiddellijk dat de componist gewoon was militaire muziekkapellen te leiden.

Hij zal in het geheugen van de muzikanten gegrift blijven als een echte militair: rechtlijnig, maar niet bang - bij het spelen van een verkeerde noot of het missen van tempo - van een opmerking (soms zeer luid en alleszeggend), die menig muzikant een tijdje deed beven van schrik.

In juni 1977 overleed ondervoorzitter Paul Franck ten gevolge van een tragisch ongeval. Op 3 februari 1979 overleed bestuurslid Walter De Geest.

Niet alleen rond het show- en trommelkorps bleken de problemen zich op te stapelen (zie hierboven). Het werd duidelijk dat de interesse bij de muzikanten afnam en zowel binnen als buiten de maatschappij werd kritiek geuit op het verminderd aantal muzikanten. In 1978 beschikte de maatschappij over 20 muzikanten en 20 majoretten.

Door de overlijdens en ontslagen konden een aantal muziekstukken, die een grotere bezetting vroegen, niet meer worden uitgevoerd. Dit dalend aantal deed hen immers - en niet altijd onterecht - vrezen een pover figuur te slaan en het stemde hen bitter. De maatschappij was hierdoor haar koers wat kwijt en diende zich doorheen een zeer moeilijke periode te slepen. Er werden verder regelmatig bestuursvergaderingen gehouden, men zocht naar nieuwe bestuursleden zowel onder het muzikantenkorps als onder de niet-spelende leden en men stelde een aantal nieuwe reglementen op om het werk te verdelen (zie bijlage I). In juli 1979 was de situatie zo erg dat er zelfs aan gedacht werd alle activiteiten stop te zetten. Wegens een onvoldoende aantal muzikanten kon niet deelgenomen worden aan het festival Bloemenweelde te Kalken. Bovendien werd van deelname aan het provinciaal tornooi van 1980 afgezien omdat de maatschappij grote problemen had voor *wat onze activiteiten betreft, dan vooral wat betreft een regelmatig bijwonen der herhalingen, enkele jongere elementen welke hun militaire dienst vervullen en enkele oudere muzikanten welke vanaf volgend jaar iedere activiteit staken. We hopen niettemin ons in 1981 terug te kunnen voorstellen.*

Op zaterdag 27 juni werd aan het festival Bloemenweelde te Schellebelle meegewerkt. Dat gebeurde echter in mineur want Laarne en Kalken werden tot één korps samengevoegd.

D. Een nieuw elan door herstructureringen (1979 - 1998)

1. Regelmatige bestuurswissels

Op 27 november 1978 overleed ere-voorzitter Joseph Walrave. Omdat een ere-voorzitter een belangrijke bemiddelende taak kan hebben bij interne conflicten, was opvolging nodig. Gaston Myncke wou die taak, gezien zijn hoge leeftijd niet meer opnemen. Op zaterdag 18 augustus 1979 aanvaardde burgemeester dr. Albin Dierickx het ere-voorzitterschap met de opmerking *dat hij zelfs als ere-voorzitter zou blijven werken, zoals hij het deed als voorzitter.* Ondertussen had ondervoorzitter Theo Van Rijsselberghe om persoonlijke redenen zijn mandaat ter beschikking gesteld. Op zondag 26 augustus 1979 verkozen de spelende leden in het lokaal Octaaf Vandermeersch en Jozef Raman respectievelijk tot voorzitter en ondervoorzitter.

Octaaf Vandermeersch, geboren te Gent op 25 mei 1923, studeerde aan het St.-Antoniusinstituut waar hij de opleiding technicus bureelmachines voleindigde. Later werkte hij bij Remington en de firma De Cock. Hij werd nog later instructeur bij Olivetti België, waar hij zijn beroepsloopbaan als manager beëindigde.

Laarnenaar geworden door zijn huwelijk met Anna Scheire, werd hij zeer snel aanvaard door het muziekkorps, aanvankelijk als bestuurslid en later als ondervoorzitter.

Zijn onbaatzuchtige inzet voor de maatschappij (zich meestal uitend in het afleggen van talloze kilometers autorijden voor het ophalen van gastmuzikanten, partituren en instrumenten) blijven in het geheugen gegrift. Hij moest de maatschappij doorheen een zeer moeilijke periode leiden, zowel op financieel als op menselijk vlak.

Hij werd, na zijn ontslag als voorzitter, schatbewaarder en in 1995 ook erevoorzitter van de maatschappij.

Octaaf Vandermeersch overleed te Gent op 26 december 1996.

In september 1980 diende de 89-jarige Gaston Myncke, na 53 jaar, zijn ontslag als bestuurslid in. Dat werd geweigerd en uiteindelijk aanvaardde hij de titel "rustend bestuurslid". Later werd die titel ook toegekend aan de Camiel De Geest en René Baetens. Myncke behield die titel tot aan zijn overlijden in 1985. De bestuursploeg bestond in 1988 uit elf personen en de secretaris: Jozef Raman, Piet Baetens, Willy Sabbe, René Baetens, Marcel Baetens, André Van de Velde, Julien Plaetinck, Luc Walrave, Roland Plaetinck, Martin Rombaut, Octaaf Vandermeersch en Leo Christiaens. In de tweede helft van 1988 gaf Octaaf Vandermeersch zijn mandaat als voorzitter terug, maar hij bleef bereid de belangrijke functie van penningmeester uit te oefenen.

Zoals statutair voorgeschreven, werden op zondag 13 november 1988 verkiezingen georganiseerd. Daarbij werden Jozef Raman als voorzitter en Willy Sabbe als ondervoorzitter aangeduid. Nog in 1988 werd Charles De Bruycker als bestuurslid-muzikant aangesteld.

In 1991 bood Martin Rombaut zijn ontslag als bestuurslid aan. Hij werd vervangen door Hubert Van Poucke.

Jozef Raman werd geboren te Laarne op 9 juli 1927 als zoon van de hoofdonderwijzer van de gemeentelijke jongensschool. Hij deed zijn studies te Laarne en later aan de colleges van Wetteren en Lokeren.

Gedurende dertig jaar was hij werkzaam als bureelhoofd bij de Belgische Verzekeringsmaatschappij van de Middenstand (BVM, P.R. en A.G.) en later was hij 15 jaar zelfstandig makelaar.

Hij was gedurende 36 jaar gemeenteraadslid van Laarne en maakte 7 jaar deel uit van het College van Burgemeester en Schepenen als Schepenen van Onderwijs en Middenstand.

Met zijn ervaringen en zijn diplomatieke eigenschappen, eigen aan zijn beroeps- en politieke carrière, kon het niet anders of de maatschappij moest vooruitgaan, zowel op financieel als op menselijk vlak.

Hij fungeert tot op heden als ere-voorzitter en vooral als stipte schatbewaarder.

In de bestuursvergadering van 8 mei 1992 werden Daniël De Brauwer, Manuel Herrebaut, Luc Simoens en Lieven Van De Velde aangenomen als muzikantenbestuursleden.

In 1994 verliet secretaris Leo Christiaens, na 29 jaar trouwe dienst, het bestuur. Hij was tijdens de moeilijke jaren een drijvende spil van de maatschappij. Sindsdien neemt de huidige secretaris Lieven Van De Velde die belangrijke functie waar.

Willy Sabbe werd geboren te Kanegem op 2 februari 1946. Hij studeerde te Kanegem, Tielt, Denderleeuw en aan de RUG, waar hij in 1968 het diploma Licentiaat in de Wetenschappen (specialiteit scheikunde) en de Aggregatie Hoger Secundair Onderwijs (1971) behaalde.

Hij was gedurende meerdere jaren verbonden als assistent aan het Laboratorium van Organische Chemie van Prof. Verzele. Thans is hij lector aan de Hogeschool Gent (Departement Lerarenopleiding) en Algemene Vakken Hoger Secundair Onderwijs in het stedelijk onderwijs te Gent.

Hij huwde de kleindochter van Camiel Baetens (de dochter van René Baetens).

Een ieder kent hem als de gedreven organisator, de duivel-doet-al en de onmisbare persoon voor wat betreft het inrichten en de kaartenverkoop van de lente- en kerstconcerten, de tombola's en het nazicht van de administratie van de ereleden.

Op vrijdag 7 april 1995 nam Octaaf Vandermeersch ontslag als schatbewaarder: hij liet een financieel gezonde maatschappij achter. Hij bleef wel bestuurslid. Voorzitter Jozef Raman nam voorlopig de taak van schatbewaarder over om enkele maanden later, in augustus 1995, de taak van schatbewaarder te verkiezen boven het voorzitterschap.

Bij de verkiezingen van zondag 17 september 1995 werd Dr. Piet Baetens tot nieuwe voorzitter verkozen. Het bestuur kende op zaterdag 7 oktober 1995 de titel van ere-voorzitter toe aan zijn verdienstelijke voorgangers Octaaf Vandermeersch en Jozef Raman.

Dr. Piet Baetens werd geboren te Gent op 12 juni 1955. Hij deed zijn studies aan het St.-Barbara-instituut van de Broeders van Scheppers en het Sint-Franciscuscollege te Wetteren.

In 1981 behaalde hij aan de RUG het diploma van Doctor in de genees-, heel- en verloskunde. Daarna volgde hij aan de RUG een verdere opleiding in de Inwendige Geneeskunde en een bijzondere opleiding in de Maag-, Darm- en Leverziekten.

Hij werkt sedert 1987 in het Emmanuelziekenhuis te Wetteren. Familiaal is hij via zijn overgrootvader Dr. P. Myncke, zijn grootvader oud-voorzitter G. Myncke en zijn overgrootoom Camiel Baetens nauw met de maatschappij verbonden.

Dr. Piet Baetens werd in 1985 bestuurslid.

2. *Maatregelen op structureel vlak*

Om die ernstige toestand te doen keren, nam het bestuur belangrijke maatregelen. Een eerste maatregel was het opnieuw en regelmatig aankopen van nieuwe instrumenten. Daardoor konden nieuwe muzikanten aangetrokken worden en kwamen de oude instrumenten ter beschikking van de leerlingen in de eigen muziekschool.

Verder was ten gevolge van financiële moeilijkheden, het bedroevend laag aantal leden, de tuchtproblemen bij het show- en trommelkorps en van persoonlijke spanningen het verder samenblijven van de Koninklijke Harmonie en De Begoniabloempjes onmogelijk geworden. In de herfst van 1979 werden beide groepen van elkaar losgekoppeld. Dat gebeurde, vooral wat de verdeling van de financiën betrof, met wederzijds akkoord.

3. De uitvoeringen

a. Buiten de gemeentegrenzen

De stad Gent nodigde de maatschappij regelmatig uit om te concerner. Dat gebeurde op het Sint-Pietersplein (Het Reuzenspel 1980), op de kiosk op de Kouter in de maand juli (1980, 1982, 1983, 1984, 1985, 1986, 1987, 1988, 1989) en op de kiosk in het Citadelpark (1989). Meestal werden die concerten afgesloten door het spelen van de mars "Ste.-Cecilia - De Sicambers". Vanaf 1990 kwam er een (tijdelijke) ommekeer, want de stad Gent nodigde van dan af nog enkel de stedelijke harmonieën uit.

Af en toe werden manifestaties in andere gemeenten opgeluisterd, zoals bijvoorbeeld een internationale voetbalmatch België - Nederland te Eksaarde (inrichting K.K.S.F.B., op zondag 23 mei 1982) en een aperitiefconcert te Mendonk (zondag 10 juli 1988).

Traditioneel werd deelgenomen aan de edities van Bloemenweelde en aan de provinciale tornooien. In 1990 kende men nochtans terug een jaar van dieptepunten. Door problemen in de bezetting van het bas- en slagwerk en door de beperkte aanwezigheid op repetities weigerde dirigent Devenijns deel te nemen aan het festival Bloemenweelde te Heusden en in die zelfde periode werd afgezien van deelname aan het provinciale tornooi van 1989.

Volgens Roland Plaetinck zou het probleem in de bezetting van het slagwerk opgevangen kunnen worden door het oprichten van een trommelkorps, waarvoor in de scholen kandidaten zouden kunnen gevonden worden.

In 1993 werd voor het eerst deelgenomen aan de provinciale Fedekamtornooien, alhoewel die reeds vanaf 1964 ingericht werden.

b. In Laarne

1. Activiteiten door het gemeentebestuur ingericht

Ondertussen werd de harmonie steeds meer en meer gevraagd activiteiten, ingericht door het gemeentebestuur, op te luisteren.

Sinds in 1985 het gemeentebestuur een jaarlijkse Bloemen- en Boerenmarkt organiseerde, geeft de harmonie jaarlijks, op vraag van het gemeentebestuur, een muzikaal kleurtje aan die manifestatie.

Verder luisterde de maatschappij volgende plechtigheden op: inwandeling van de nieuw aangelegde wegen en watercollector in de Meirhoek-Termstraat (26 september 1987), inwandeling van het Monumentenpad (4 september 1988), deelname aan de actie "Kom op tegen kanker" (1989), de officiële opening van

de gemeentelijke sporthal (6 september 1990) en de plechtige opening van het containerpark "Veldmeers" (18 juni 1994).

2. *Op vraag van anderen*

In 1979 werd door de toneelvereniging Kattenheye een stuk opgevoerd, genaamd "De Dorpsfanfare", waarvoor de medewerking van ons korps werd gevraagd. Het bestuur, de gevoeligheden kennende, vroeg eerst inzage in het manuscript en diende op vraag van Laarnse muzikantenfamilies enkele bijnamen te schrappen. Zoniet: boycot !

Op vrijdag 15 augustus 1986 vierde de Nationale Strijdersbond zijn veertigjarig bestaan. Rond 9.30 uur werd "Te Velde" geblazen aan de Gedenksteen en in de namiddag werd de optocht begeleid.

Op zaterdag 3 oktober 1987, werd meegewerkt aan de viering van 125 jaar brouwerij Walrave, ter gelegenheid van de VTB-VAB-kroegentocht.

Op donderdag 16 juni 1988 en op 1 juli 1990 werd op het Kasteel van Laarne deelgenomen aan de *Dag van de Vlaamse Pint*.

Uitreiking eretekens op het Lenteconcert 1986.

*Zittend: Jean Buyle, Fernand De Smet, Jozef Baeten, Noël Van de Velde.
Staan: Jozef Raman, Marcel Rigaux, Leo Christiaens, Octaaf Vandermeersch, Burgemeester Dr. A. Dierickx, André Van de Velde, Rene Baetens.*

De huldigingen van Etienne De Wilde als nationaal wielerkampioen (1988) en wereldkampioen (1993) gingen evenmin onopgemerkt voorbij.

Op 3 juni 1989 was de opluistering van de toekenning van de CDE-Europaprijs aan de Rector Magnificus van de KUL, Professor R. Dillemans, op het kasteel van Laarne, voor de maatschappij een belangrijke gebeurtenis. Terwijl de Europese vlag werd gehesen, speelde de harmonie de Europese hymne.

4. *Nieuwe initiatieven*

Het contact tussen dirigent Devenijns en de jongere muzikanten (die nog niet geconfronteerd waren met een militaire tucht en al wat daar bij hoort) verliep soms op zijn minst stroef. Hij wenste daarom dat voor een opvolger zou worden gezorgd. Op woensdag 28 augustus 1991 veranderde het dirigeerstokje van eigenaar. Willy Dauwe werd, onder het goedkeurend oog van de oude "Chef", tot nieuwe dirigent benoemd. Gaston Devenijns nam officieel afscheid van de maatschappij op het Ste.-Ceciliafeest van 1 december 1991 en van het publiek van Laarne tijdens de Muzikale Avond in april 1992.

Dirigent Willy Dauwe was reeds zeer jong door de muziekmicrobe gebeten. Een van de eerste instrumenten die hij bespeelde, was de trommel in de harmonie "De Eendracht" te Wetteren.

Van trommel ging hij over op koper en als 15-jarige behaalde hij een eerste prijs notenleer aan het Koninklijk Conservatorium te Gent. Twee jaar later behaalde hij een eerste prijs transpositie en een eerste prijs trombone (zijn geliefkoosd instrument).

In 1962 verkreeg hij aan het Koninklijk Muziekconservatorium van Luik een eerste prijs kamermuziek.

Na zijn dienst bij de Muziekkapel van de Zeemacht in 1956, speelde hij als solotrombonist bij het Symfonisch Orkest van Luik onder de beroemde dirigenten Fernand Quinet, Manuel Rosenthal en Paul Stauss.

Hij werd in 1974 solotrombonist bij het omroeporkest van de BRT.

Hij was lid van het "Groot Koperensemble" van Theo Mertens en was eveneens verbonden aan de Muziekschool te Wetteren als leraar (koper).

Hij dirigeerde tevens de bekende en in ereklasse geklasseerde Koninklijke Fanfare "De Sint-Pietersvrienden" van Uitbergen.

Een van de eerste praktische verwezenlijkingen van dirigent Dauwe was de oprichting van een "Muziekcomité" dat vanaf juni 1992 begon te werken. Dit

De Muziekmaatschappij Sinte-Cecilia - De Sicambers (1986)

Eerste rij (v.l.n.r.): Octaaf Van dermeersch, ?, Roland Plaetinck (trompet), Noël Van de Velde (sax), Charles De Bruycker (sax), Marcel Rigaux, Danny Scheire, Frank Claes, Stijn Van de Velde, ?, Julien Plaetinck, Roger De Cooman.

Tweede rij (v.l.n.r.): Christian De Loose, Martin Rombaut, ?, Manuel Herrebaut, Ludwig Braeckman, Paul Van Damme, Willy Herrebaut, Maurits Van Hoorde, Daniël De Brauwer, Lucien Pelsemaker, Laurent Baetens, ?, ?, ?, André Van de Velde, Jozef Baetens, ?, ?(vlag), Willy Sabbe, ?, Albin Dierickx, Jozef Raman.

Derde rij (v.l.n.r.): Piet Baetens, Guy De Kee, René Baetens, dirigent Devenijns, ?, Emiel De Geest, ?, Cyriel Verlinden, Marcel Baetens, Luc Walrave.

orgaan houdt zich bezig met specifiek muzikale en de rechtstreeks daarmee verbonden problemen zoals de keuze van muziekstukken, de scholing der leerlingen, het advies bij aankoop van instrumenten, het oplossen van praktische problemen rond repetities en dergelijke meer. Het "Muziekcomité", dat niet op geregelde basis samenkomt, heeft een adviserende functie bij het bestuur van de maatschappij. De leden van dat muziekcomité waren W. Dauwe, R. Plaetinck, M. Herrebaut, D. De Brauwer, L. Van De Velde, L. Simoens, J. Raman en W. Sabbe.

Begin 1993 zetten de dirigent en het muziekcomité het licht op groen voor een nieuw concertinitiatief. Meer en meer was het immers duidelijk geworden dat de aanwezigheid van de muzikanten voor repetities en concerten beter was dan die voor de klassieke wijkkermissen die tot dan toe, op vraag van de dekenijen, werden opgeluisterd. De jongere generatie muzikanten scheen zich meer op de ernst van hun uitvoeringen dan om het louter amusante van een uitstap te willen toeleggen.

Met geestdrift en de nodige volharding zetten dirigent, muzikanten en bestuur zich in om naast de Muzikale Avond, in het voorjaar georganiseerd, ook een winterconcert uit te voeren.

In samenspraak met pastoor Van Avermaet werd in de parochiale St.-Machariuskerk op vrijdag 10 december 1993 een eerste kerstconcert uitgevoerd. Een deel van de opbrengst kwam ten goede aan de restauratie van de monumentale St.-Machariuskerk.

5. Het leven in de maatschappij

a. Kontakt bestuur-muzikanten

In 1989 werd gestart met de periodiek uitgave van een Muzikanten Info, gericht naar de leden van de harmonie. Dat tijdschrift bevat allerlei wetenswaardigheden over muziek, instrumenten, personalia en andere gegevens met betrekking tot het lokale muzikale leven. De redactie van die driemaandelijke uitgave was in handen van Leo Christiaens. Sinds 1994 verschijnt het onder de verantwoordelijkheid van secretaris Lieven Van De Velde.

In oktober 1992 werd het repetitielokaal door de muzikanten en enkele sympathisanten opgefrist.

b. Opleiding van toekomstige muzikanten

De maatschappij telde in 1989 zesentwintig en in 1990 vierentwintig Laarnse muzikanten. In 1990 werd een beroep gedaan op zeventien gastmuzikanten. Een aantal van die gastmuzikanten dienden volgens een beurtrol door de bestuursleden opgehaald te worden. In 1989 werd gestart met lessen muziek- en notenleer voor volwassenen, een initiatief dat nog steeds doorgaat.

In 1990 telde de maatschappij vierentwintig Laarnse muzikanten en er kon een beroep gedaan worden op zeventien gastmuzikanten. Een twintigtal leerlingen volgde de lessen in de muziekschool van de harmonie.

In een verdere stap naar verjonging van het muzikantenkorps, besliste men in

vergadering van vrijdag 31 mei 1991 een jeugdensemble op te richten. Als dirigent werd Manuel Herrebaut aangesteld. Dat ensemble repeteerde niet in het lokaal, maar wel in de refter van de Laarnse gemeenteschool. Het initiatief kende weinig succes en op zondag 5 januari 1992 werd beslist het jeugdensemble op te doeken.

De muziekschool met de leergangen noten- en instrumentenleer voor zowel jongeren als volwassenen, onderverdeeld in drie leerjaren, was een post die zwaar op het budget doorwoog. Omdat sinds 1993 ook leerlingen vanaf 8 jaar werden toegelaten, zou het resultaat van die opleiding voor de maatschappij moeilijk in te schatten zijn. Bij de opstarting van dat onderricht was namelijk overeengekomen de leerlingen geen enkele verplichting op te leggen ten opzichte van de maatschappij. De doorstroming van de leerlingen naar een effectieve deelname als muzikant bij de maatschappij was met andere woorden niet verzekerd. Om de kosten enigszins draaglijker te maken werden enkele jaren terug de leselden verhoogd.

c. Afscheid van muzikanten en bestuursleden

In april 1982 overleed Marcel De Wilde. Eind oktober 1986 overleed muzikant Frans De Smet.

Op donderdag 7 juni 1990 overleed bestuurslid en bode Julien Plaetinck, vader en grootvader van vier muzikanten.

Op zaterdag 21 maart 1992 overleed muzikant Gerôme De Pryck. Gerôme was eertijds naar de maatschappij overgekomen samen met dirigent Devenijns.

Op zondag 8 november 1992 overleed op 79-jarige leeftijd René Baetens, muzikant en bestuurslid, zoon van wijlen Camiel Baetens, stichter-voorzitter van De Sicambers en schoonvader van ondervoorzitter Willy Sabbe.

Uit de tafelrede van de secretaris op het Ste.-Ceciliafeest 1992 halen we de volgende passage aan: "René, je was er nog één van, zoals men in de volksmond zegt, 'de oude garde'. Je hebt je muzikant-zijn nooit verloochend. Je stak je mening nooit onder stoelen of banken maar sprak steeds zoals je dacht. Je had een afschuw van roddelpraatjes. Je was en je bent het steeds gebleven: een fiere Sicamber."

Op zaterdag 16 oktober 1993 overleed de man die sinds jaren achter de grote trom had gestaan: Marcel Rigaux. Hij was sinds 1978 actief lid van de harmonie en telde in die periode minder dan tien afwezigheden op de repetities!

Op zondag 1 mei 1995 overleed bestuurslid Marcel Baetens. Op maandag 2 december 1996 overleed Luc Walrave, sedert jaren bestuurslid en enkele weken

later, op donderdag 26 december 1996, verloor de maatschappij Octaaf Vandermeersch.

d. Vieringen

Dirigent Devenijns werd op zondag 4 september 1988 gehuldigd naar aanleiding van zijn vijfenzeventigste verjaardag en twaalf jaar dienst als dirigent in de Laarnse harmonie.

Het diamanten huwelijk van rustend bestuurslid Camiel De Geest werd op zaterdag 24 september 1988 opgeluisterd met een serenade.

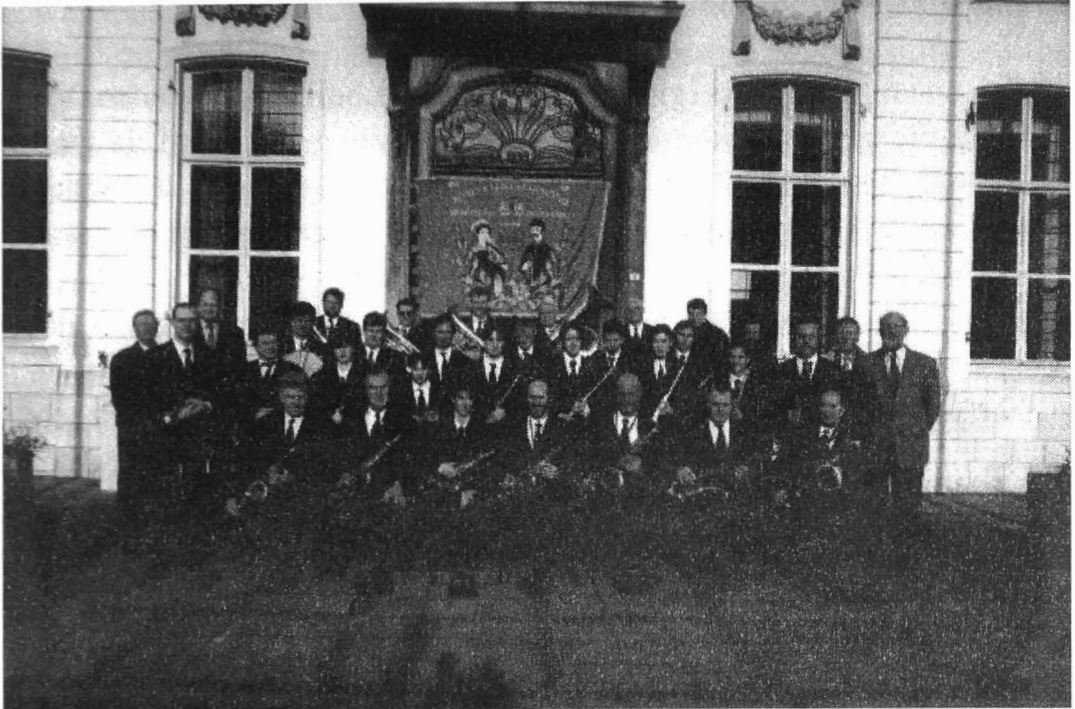

De Muziekschool (1998)

Zittend: Jorik Roels, Joke De Maesschalck, Sander Mortier, Céline De Maesschalck, Jolien Soetaert, Inge De Vos, Ellen Van Hercke, Evelien Coolens, Frances Baetens.

Staand (1e rij): Joke Verleyen, Isabel Van Brussel, Leen Marius, Siska Verleyen, Annelies Van Brussel, Roland Plaetinck, Kelly De Wilde, Elke Vanderstraeten, Willy Herrebaut.

Staand (2de rij): Kor Verleyen, Manuel Herrebaut, Melissa Vervaet, Bart Vanderstraeten, Anton Baetens, Bram De Backer.

Het Korps in 1998.

Zittend: Charles De Bruycker, Jozef Baeten, Viviane De Pelecijn, Luc Simoens, Danny Wildero, Willy Herrebaut, Lievin De Waele.

Staand (1e rij): Lieven Van De Velde (secretaris), Roland Plaetinck, Inge Plaetinck, Annelies Van Brussel, Isabel Van Brussel, Astrid Van De Velde, Melissa Vervaet, Leen Marius, Noël Van De Velde, Willy Sabbe (ondervoorzitter).

Staand (2de rij): Jozef Raman (Ere-Voorzitter Schatbewaarder), Dr. Piet Baetens (Voorzitter), Antonio Magaz-Armenteros, Manuel Herrebaut, Frank Van De Velde, Bram De Backer, Bart Vanderstraeten, Koen Beyaert, Willy Dauwe (dirigent).

Staand (3de rij): Daniël De Brauwer, Peter Dauwe, Marc Dauwe, René Vandenbroecke, André Van de Velde, Patrick Ingels.

Ontbreken: Ere-Voorzitter Burgemeester Dr. A. Dierickx, Eric Denolin, Frank De Winne, Patrick Scholiers, Hubert Van Poucke.

VII Jaarlijks weerkerende activiteiten en feestelijkheden

De leden en ereleden-herbergiers dienden elk jaar bezocht te worden. Vooral tijdens de vroegere wijkkermissen en ter gelegenheid van enkele jaarlijks weerkerende feestelijkheden werd aan die plicht voldaan. Sinds de afschaffing van de deelname aan wijkkermissen, vinden als tegenprestatie de bestuursvergaderingen alternerend plaats bij die leden-herbergiers.

Bij de Laarnse harmonie was het jaarlijkse teerfeest gespreid over twee dagen: een groot en een klein Sinte-Ceciliafeest.

Het teerfeest of Sinte-Ceciliafeest werd eind november - begin december gevierd. In 1956 werd de datum van het Sinte-Ceciliafeest vastgelegd op de eerste zondag na 22 november.

Het groot Sinte-Ceciliafeest omvatte een optocht naar de kerk, een plechtige hoogmis met offerande en de uitvoering van enkele werken, een beperkt bezoek aan de leden-herbergiers en een feestmaaltijd voor alle leden.

Het "klein" Sinte-Ceciliafeest had meestal daags nadien plaats. Meestal boden de bestuursleden aan de muzikanten en hun echtgenotes een souper aan bestaande uit een eenvoudige maaltijd. Dat feest ging door in het lokaal van de maatschappij. Sinds een tiental jaar is het "klein" Sinte-Ceciliafeest afgeschaft en vervangen door een etentje na het nieuwjaarsconcert.

jaar	aantal muzikanten	jaar	aantal muzikanten
1947	31	1948	37
1949	33	1950	33
1951	34	1952	40
1953	43	1955	35
1956	30	1957	32
1958	34	1962	38
1963	34	1968	49 (mét het trommelkorps)

Tabel 1. Aantal muzikanten die het Sinte-Ceciliafeest bijwoonden.
(periode 1947-1968)

Het was vanzelfsprekend dat de gemeentelijke kermessen werden aangegrepen om met de maatschappij naar buiten te komen. Even traditioneel is de deelname aan de 11-novemberherdenkingen.

De nieuwjaarswensen aan de pastoor, ontstaan in het midden van de jaren 1950, zijn ondertussen uitgebouwd tot een heus nieuwjaarsconcert in de polyvalente zaal van het OCMW. Hierna kunnen de leden-muzikanten aan een maaltijd deelnemen.

Vooraf het Sinte-Ceciliafeest en de Lente- en Kerstavonden zijn uitstekende gelegenheden om medewerkers en muzikanten in de bloemetjes te zetten.

En heden, in 1998, staat de hele vereniging in de schijnwerpers.

VIII. Voorbereidingen van het Jubileumjaar

De voorzitter kondigde het vooruitzicht op een speciale viering in 1998 aan in september 1995. Medio 1996 werden de eerste stappen voor het verwezenlijken van een aantal manifestaties gezet.

Een nieuwe kostumering werd aangekocht en men zocht naar activiteiten die zowel het ernstige als het amusante karakter van de maatschappij konden illustreren.

De Koninklijke Muziekkapel van de Gidsen zegde haar medewerking toe voor het uitvoeren van een Jubileumconcert op 11 september 1998.

Er werd gewerkt aan de redactie van een historische monografie en een tentoonstelling rond de geschiedenis van de Muziekmaatschappij. Dit alles is gepland voor de kermisdagen (30 mei-1 juni) in het Gildenhuis (Molenstraat 1). De voorstelling van de monografie en de opening van de tentoonstelling gaan gepaard met een persconferentie en een receptie.

Onder grote publieke belangstelling werd reeds eerder de nieuwe vlag, een geschenk van de voorzitter aan de jarige Harmonie, vóór het Kerstconcert van vrijdag 19 december 1997, door pastoor Luc Van Den Velde gewijd.

Als peter en meter fungeerden de Heer André Nollet, ontwerper van de vlag, en mevrouw Iris Baetens-Roggeman, echtgenote van de voorzitter.

De kostprijs van al deze verwezenlijkingen diende voor het grootste deel te worden gedragen door sponsoring en dit vergde een grote inzet van de bestuursleden en muzikanten.

Elkeen trachtte zijn groter of kleiner steentje bij te dragen.

Elke muziekmaatschappij is onderhevig aan interne veranderingen wat het actieve ledenbestand betreft en kent soms spanningen en zelfs kritieke momenten.

Onze vereniging, opgericht toen de Belgische staat pas meerderjarig was geworden, zag keizers en koningen komen en gaan, trotseerde oorlogen en hun kwalijke nasleep en overleeft reeds dubbel zo lang als sommige regimes.

Uit moeilijke periodes wist ze, een feniks waardig, te herrijzen en blijft ze vitaal aanwezig als het muzikale hart van het cultuurleven van de gemeente.

Van ganser harte wensen we allen die zich geroepen voelen om onze Harmonie te vervoegen, vele fijne momenten in onze maatschappij toe.

De gegevens in deze monografie werden verzameld uit de archieven die we ter beschikking hadden.

Mogelijks ontbreekt er een naam of zijn enkele gegevens onjuist.

Voor deze tekorten willen we ons bij voorbaat verontschuldigen.

Bijlagen

In enkele bijlagen hebben we, voor zover we gegevens konden terugvinden, lijsten opgenomen van muzikanten, gedecoreerden, bestuursleden, lesgevers,

...

Bijlage 1.

Uittreksels uit de reglementen

Het reglement

De Zangmaatschappij (1848-1874)

In de statuten van de vereniging, die uit 21 artikels bestonden, had men onder andere volgende punten ingeschreven:

- Het bestuur moest jaarlijks herkozen worden door de leden en was verplicht op de eerste zondag van de elke maand te vergaderen. Tijdens de vergadering moest de secretaris verslag uitbrengen over de ontvangsten en de uitgaven van de maatschappij.
- De ereleden betaalden een maandelijkse bijdrage van 0,5 fr.
- Nieuwe leden moesten eerst door het bestuur worden aangenomen. Hun lidmaatschap werd daarna door de secretaris afgekondigd in de zaal en moest gedurende één maand aangeplakt blijven.
- Werkende leden betaalden 2 fr. inkomgeld en een wekelijkse bijdrage van 0,08 fr.
- Voor elke niet-gegronde afwezigheid was een boete voorzien van 0,08 fr., die met de helft werd verminderd wanneer het werkend lid nog binnenkwam na de uitvoering van het eerste zangstuk.
- Wie het stilzwijgen doorbrak na het gegeven teken of de repetitiezaal verliet zonder toelating, werd beboet met 0,02 fr.
- Ereleden of werkende leden die door dronkenschap, godslastering, beschimpingen of wederspanningheid de rust of de goede orde stoorden, kregen een boete van 1 fr.; bij herhaling volgde de uitsluiting.
- Voor een afwezigheid op festivals, concerten, serenades of andere uitstappen was een boete van 0,25 fr. voorzien.
- Zonder toestemming van het bestuur mochten de leden noch op straat, noch in een herberg of op andere plaatsen muziekstukken uitvoeren die toebehoorden aan de vereniging. Zangstukken die strijdig waren met de godsdienst of met de goede zeden werden niet in het repertorium opgenomen.
- Op het eerste teken van de commissaris moesten alle werkende leden zich naar de repetitiezaal begeven. Roken tijdens de repetities was ten strengste verboden en werd beboet met 0,05 fr.

De koor- en fanfarenmaatschappij (1874-1927)

Het reglement van de fanfare vermeldde o.a. de volgende punten:

- Tijdens de repetities moest er steeds een commissaris/bestuurslid aanwezig zijn, die na het spelen van een *pas-redoublé* de namen van de aanwezige muzikanten moest opnemen en de voorziene boeten toepassen.
- Bij de uitstappen waren de muzikanten verplicht bij de *grosse-caisse* te blijven en niet te veel vooruit of achteruit te blijven zonder toestemming van het aanwezige bestuurslid, op boete van 0,25 fr
- De muzikanten mochten in geen herberg binnengaan zonder toestemming van een bestuurslid op boete van 0,25 fr. Bij herhaling van het wangedrag konden ze uit de maatschappij worden gezet.
- Het was verboden voor niet-werkende leden om de instrumenten te dragen. Elke beschadiging van een instrument was ten laste van de muzikant.

Verplichtingen van de maatschappij bij overlijdens:

- Ieder splend lid en/of bestuurslid moet met de nodige eer begraven worden, uiteraard mits akkoord van de familie.
- Die verplichting vervalt bij gewezen leden die hun ontslag hebben ingediend.
- Bij overlijden wordt een bloemenkrans door de maatschappij aangeboden.

Voorwaarden om opgenomen te worden in het bestuur (verslag bestuursvergadering van 17 juni 1978)

- Voor- en na concertuitvoeringen tesamen met de heer Cyriel Van der Linden in te staan voor het vervoer, plaatsen en terugbrengen van alle nodige materiaal.
- Bereid zijn met eigen wagen bezoeken bij derden af te leggen.
- Bereid zijn eventueel gastmuzikanten op te halen en terug te voeren eventueel met eigen wagen.
- Periodiek aanwezig zijn tijdens de herhalingen.
- Zoveel mogelijk de uitstappen meedoen.
- Bij het inrichten van feesten (Muzikale Avonden, herfstbals, enz.) zoveel mogelijk zijn medewerking verlenen.
- Met andere bestuursleden, muzikanten en medewerkers, vriendschap-

pelijke betrekkingen onderhouden.

- Verder als volwaardig bestuurslid zoveel mogelijk zijn medewerking verlenen en zijn plicht doen.
- Ieder bestuurslid is vrij al dan niet zelf zijn eetmaal te betalen op het aanstaande Sinte-Ceciliafeest.
- Aanvaarding van de zwijgplicht in die gevallen dat het openbaar maken van feiten en gegevens de maatschappij schade zou berokkenen (aanvulling uit de bestuursvergadering van 5 juni 1992).

Bijlage II. Ledenlijst van de maatschappij in 1876-1877.

Spelende leden	<p>Alfons De Smet (bugle) Gustaaf De Groote (bugle) Leo Van Rijsselberghe (bugle) August Claus (bugle) Gustaaf Van Den Abbeele (bugle) Cesar Raman (cornet) Gustaaf Vliebergh (cornet) Serafin De Rocker (cor à piston) Octaaf De Smet (cor à piston) Eduard De Letter ((alto in mi bemol) Casimir Van Den Abbeele (alto in mi bemol) Bernard Palinck (baryton) Edmond Clerick(trombonne) Josef De Cock (trombonne) Albert Vliebergh (trombonne) Emiel Raman (tuba à 4 pistons) Theofiel Heirman (tuba à 4 pistons) Leo Thielemans (tuba à 4 pistons) Leo De Smet (alto in mi bemol 3 pistons en baryton si bemol 3 pistons) Jan Baptiste Raman (cornet à piston) Theofiel De Smet (bugle in mi bemol) Henri De Groote (trombone Cauwelaert)</p>
Koorzangers	<p>Charles Claus (bestuurslid) Kasimir Claus Leo Tollenaer (schatbewaarder) Serafin Van Damme Donatus De Smet Louis De Smet Gregoire De Veirman Macaire Van Belle Frans De Wilde - Poelman Charles Van Akker</p>
Trommelaars	<p>Louis De Smet Petrus De Smet Theofiel Roels Cesar Claus Gustaaf De Wilde (triangel) Frederik Duytschaever (knaap en trommeldrager) Petrus De Cock (drapaudrager)</p>

Bijlage III.

a. Lijst van de gedecoreerde muzikanten door Fedekam Oost-Vlaanderen (1950-1997)

Voor zover we hebben kunnen nagaan, kregen onderstaande personen een of meerdere eretekens Fekekam Oost-Vlaanderen (Federatie der Katholieke Muziekmaatschappijen). De rangorde is gekoppeld aan het aantal dienstjaren. De decoraties voor spelende leden zijn:

5 jaar JUNIORES BRONS

10 jaar JUNIORES ZILVER

15 jaar IN VETERANI HONOREM BRONS

25 jaar IN VETERANI HONOREM ZILVER

35 jaar IN VETERANI HONOREM GOUD

50 jaar RIDDER in de FEDEKAMORDE

60 jaar OFFICIER in de FEDEKAMORDE

65 jaar COMMANDEUR in de FEDEKAMORDE

De eretekens van Fedekam Oost-Vlaanderen voor spelende leden werden, volgens de gegevens waarover we beschikken, voor het eerst uitgereikt in 1950 en 1956. Vanaf 1968 werden regelmatig muzikanten gedecoreerd.

Naam	Aantal jaren dienst	Jaar van toekenning
Aerssens Annelies	5	1990
Aerssens Frank	5	1990
Baert André	25-35	1973-1983
Baeten Jozef	32-35-50-60	1968-1973-1986-1996
Baetens Camiel	40	1950
Baetens Laurent	15	1987
Baetens René	29-35-50-60-65	1956-1973-1978-1986-1992
Braeckman Kathleen	5	1982
Braeckman Ludwig	5-15	1982-1986
Buyle Jean	10-15	1982-1986
Callebaut Gilbert	15	1983
Christiaens Emiel	28-41-50	1956-1968-1978

Christiaens Florent	25-43	1950-1968
Claes Frank	5-10	1982-1986
Claes Luc	5	1982
Colman Nancy	5-10	1991-1995
Dauwe Marc	25	1997
De Backer Bram	5	1997
De Bock Cyriel	25-43	1950-1968
De Bruycker Charles	15-25	1982-1993
De Bruycker Petrus	27-39	1956-1968
De Clercq Annelies	5	1990
De Geest Cyriel	25-43	1950-1968
De Geest Honoré	29-41	1956-1968
De Geest Kamiel	25-48-53-65	1950-1968-1973-1985
De Geest Marcel	34-35-50	1968-1973-1982
De Geest Walter	29-42-50	1956-1968-1978
De Loose Steven	5	1990
De Poorter Octaaf	25	1950
De Rocker Leon	26	1950
De Smet Fernand	20-25	1982-1986
De Smet Frans	50	1987 (postuum)
De Voldere Aster	10	1995
De Wageneer Ivan	15	1993
De Wilde Koen	5-10	1987-1991
De Wilde Prosper Marcel	28-46-51-60	1950-1968-1973-1982
Eeckman Albert	36-51	1950-1973
Fierens Christian	15	1992
Magaz Armenteros Antonio	15	1992
Pelsemaker Lucien	15-25-35	1973-1982-1992
Pelsemaker Roger	15	1973
Plaetinck Inge	5-10	1991-1995
Plaetinck Roland	15-25-35	1973-1982-1992
Raman Johan	5-10-15	1987-1991-1996

Raman Maurice	15-25	1973-1982
Raman Rita	10	1982
Rigaux Marcel	50	1986
Rombaut Albert	35-50	1973-
Rombaut Noël	25-35	1973-1983
Schalck Didier	5	1987
Simoens Luc	35	1995
Temmerman Theofiel	27	1956
Tubeke Laurent	15	1982
Valcke Christophe	5	1991
Van Brussel Annelies	5	1998
Van Brussel Isabel	5	1995
Van Damme Jozef	29-41	1956-1968
Van de Velde Alexander	43-50-62-67	1950-1956-1968-1973
Van De Velde Andréas	30-35-50-60	1968-1973-1986-1996
Van De Velde Astrid	5-10	1990-1995
Van De Velde Lieven	5-10-15	1987-1991-1996
Van De Velde Noël	10-15-25	1983-1986-1995
Van De Velde Steven	5-10-15	1987-1991-1996
Van De Velde Stijn	5-10	1991-1995
Van Der Linden Cyriel	29-41-50	1956-1968-1978
Van Der Linden Henri	17-25	1968-1973
Van Hoorde Maurice	17-25	1968-1978
Van Imschoot Maarten	5	1995
Van Imschoot Marijke	5	1995
Van Kerkhove Omer	25	1950
Van Poucke Chris	5	1991
Van Rijsselberghe Maurice	23-25-35	1968-1973-1982
Vanderstraeten Bart	5	1997
Verbeiren Tom	5	1990
Verleyen Kor	5-10	1993-1998
Vervaeet Melissa	5	1998

b. Lijst van de gedecoreerde bestuursleden door Fedekam Oost-Vlaanderen, 1956-1997

Voor ere-voorzitter, voorzitter, secretaris, penningmeester, dirigent en andere bestuursleden waren andere eretekens voorzien, namelijk:

15 jaar PRO MERITO ZILVER

25 jaar PRO MERITO GOUD

50 jaar RIDDER in de FEDEKAMORDE

60 jaar OFFICIER in de FEDEKAMORDE

65 jaar COMMANDEUR in de FEDEKAMORDE

Naam	Jaren dienst	Tijdstip van uitreiking
Baetens Marcel	25	1973
Christiaens Leo	15-30	1983-1995
Devenijns Gaston	65	1987
Dierickx Albin	15-25	1982-1991
Myncke Gaston	29-50	1956-1978
Raman Jozef	15	1995
Sabbe Willy	15	1995
Stadeus Gerard	27-40	1956-1968
Van Acker Adolf	27	1950
Vandermeersch Octaaf	15	1991
Walrave Joseph	37-54	1956-1973
Walrave Luc	15	1995

Bijlage IV. Lijst van de gedecoreerden in de nationale orden

Een ereteken in de Nationale Orden wordt toegestaan door Zijne Majesteit de Koning aan zijn onderdanen, als blijk van bewezen diensten aan het vaderland. De bewezen diensten ons betreffende komen bij Cultuur en Kunst onder de vorm van het aanleren, bestuderen en beoefenen van muziek. De namen van de gedecoreerden en de orde die ze bekwamen, worden gepubliceerd in het Staatsblad.

Volgende onderscheidingen voor activiteiten in verband met cultuur en vrijetijdsbesteding, gerangschikt volgens hun rang van hoger naar lager, kunnen worden uitgereikt:

GOUDEN PALMEN DER KROONORDE

ZILVEREN PALMEN DER KROONORDE

GOUDEN MEDAILLE DER KROONORDE

GOUDEN MEDAILLE DER ORDE VAN LEOPOLD II

ZILVEREN MEDAILLE DER KROONORDE

ZILVEREN MEDAILLE DER ORDE VAN LEOPOLD II

naam	onderscheiding en jaar toekenning
Baeten Jozef	Zilveren Medaille Leopold II, 1983
	Gouden Medaille Leopold II, 1996
Baetens Marcel	Zilveren Medaille Leopold II, 1987
	Zilveren Medaille Kroonorde, 1988
Baetens René	Zilveren Medaille Leopold II, 1973
Christiaens Emiel	Zilveren Medaille Leopold II, 1981
De Geest Vistor-Cyriel	Zilveren Medaille Leopold II, 1973
De Geest Walter	Zilveren Medaille Leopold II, 1973
De Wilde Leon	Zilveren medaille Leopold II, 1947
De Wilde Prosper Marcel	Zilveren Medaille Leopold II, 1973
	Zilveren Medaille Kroonorde, 1981
Myncke Gaston	Zilveren Palmen Kroonorde, 1973
	Gouden Palmen in de Kroonorde, 1981
Rigaux Marcel	Zilveren Medaille Leopold II, 1987
	Zilveren Medaille Kroonorde, 1988
Van Damme Jozef-Lodewijk	Zilveren Medaille Leopold II, 1973
Van de Velde Alexander	Gouden Palmen Kroonorde, 1973
Van De Velde André	Zilveren Medaille Leopold II, 1987
	Zilveren Medaille Kroonorde, 1996
Van Der Linden Cyriel	Zilveren Medaille Leopold II, 1973

Bijlage V. Lijst bestuursleden

1. Ere-voorzitters

Graaf Christyn de Ribaucourt, 1848 tot 1862 (vermoedelijk ook later)

Joseph Walrave, 1946-1978

Dr. Albin Dierickx, 1978-

Octaaf Vandermeersch, 1995-1997

Jozef Raman, 1996-

2. Voorzitters

a. Zangmaatschappijen Koor- en Fanfarenmaatschappij (later Sinte-Cecilia).

Charles Debbaudt (1848-1890)

Ernest Rooman d'Ertbuer (1890-1917)

Dr. Florimond De Visscher (1919-1942)

Joseph Walrave (? - 1945)

b. De Sicambers

Camiel Baetens (1927-1945)

c. Ste. Cecilia - De Sicambers

Gaston Myncke (1946-1965)

Dr. Albin Dierickx (1965-1979)

Octaaf Vandermeersch (1979-1988)

Jozef Raman (1988-1995)

Dr. Piet Baetens (1995-)

3. Ondervoorzitters

a. Zangmaatschappijen Koor- en Fanfarenmaatschappij (later Sinte-Cecilia).

August Walrave

Urbain Walrave (? - 1903)

E. Huygebaert (1903- ?)

Joseph Walrave (1919- ?)

b. De Sicambers

Victor De Geest

c. Sinte-Cecilia - De Sicambers

Georges Blancquaert (1946-1952)

Petrus Van Rijsselberghe (1952-1971)

Octaaf Vandermeersch (1971-1975)

Paul Franck (1975-1977)

Theo Van Rijsselberghe (1977-1979)

Jozef Raman (1979-1988)

Willy Sabbe (1988-)

4. Dirigenten

a. Koor- en Fanfarenmaatschappij (later Sinte-Cecilia).

Frederik Debbaudt (vermelding 1848)

Charles Claus (vermelding 1848 en mogelijks als hulpdirigent in de periode 1876-1877, benoeming onderdirigent 1883)

De Coster (vermelding 1876-1877, tot 1883)

Henri Mestagh (1883-1912)

Poitier (vermelding 1912)

Hector Schietse (1919-)

Van Watermeulen (? tot 1946)

b. De Sicambers

Octaaf De Smet (1927-1935)

Georges De Smet (1935-1945)

c. Sinte-Cecilia - De Sicambers

Gerard Stadeus (1946-1976)

Gaston Devenijns (1976-1991)

Willy Dauwe (1991-)

5. Secretarissen en schatbewaarders

a. Secretarissen-schatbewaarders

Petrus Bracke (vermelding 1848)

Constant Faut (vermelding 1848)
Leo Tollenaere (vermelding 1876-1877)
A. Van Hoecke
Adolf Van Acker (? - 1955)
Albert Eeckman (1955-1965)
Leo Christiaens (1965-1994)
met R. Pelsemaeker (hulpsecretaris 1976-1979)

b. Secretaris

Lieven Van De Velde (1994-)

c. Schatbewaarders

Paul Franck
Theo Van Rijsselberghe
Octaaf Vandermeersch
Jozef Raman

6. Boden

V. De Wilde (tweede helft 19de eeuw)
August Buyst (vanaf 1902)
Cyriel De Bock (tot 1973)
Ghislain Eeckhaut (1973-1980)
Roland Tubeke
Julien Plaetinck (tot 1990)
André Van de Velde (vanaf 1990)

7. Bibliothecarissen

Romain Raman (vermelding 1969)
Marcel De Geest (vermelding 1979)

8. Materiaalmeesters

André Van de Velde (vermelding 1988)
Manuel Herrebaut (afdeling hout)
Roland Plaetinck (afdeling koper)

9. Onderrichters

a. Gewezen onderrichters

Albert Eeckman, notenleer (1933-1937, 1959-1966)

Honoré De Geest, trommel (1961-1974)

Henri Van Der Linden

Michel De Meyer, notenleer (1966 - 1990)

Ann Walrave

Kathleen Braeckman

Paul Van Damme

Astrid Van De Velde, dwarsfluit (vanaf 1993)

Gilbert Callebaut

b. Huidige lesgevers in de muziekschool

Manuel Herrebaut (sinds 1988, sinds 1991 lesgever klarinet)

Willy Herrebaut (vermelding 1990)

Roland Plaetinck (vermelding als onder-chef 1988)

10. Lokaalhouders

a. Koor- en Fanfarenmaatschappij (later Sinte-Cecilia)

De Moor Ed. (vermelding 1884)

b. De Sicambers

De Smet Octaaf (1927-1945)

c. Sinte-Cecilia - De Sicambers

Wwe De Poorter (? - 1950)⁷⁶

C. Van Der Linden (vermelding 1957-)

E. Verweire

W. Schatteman

André Cours

---

⁷⁶ Voor een afbeelding van de herberg: Geschied- en Heemkundige Kring voor Kalken en Laarne Castellum, *Laarne Herzien*, s.l., 1991, p. 72.

Bijlage VI. Algemene overzichtslijst van muzikanten en bestuursleden voor de periode van 1945 tot 1998

De alfabetische lijst geeft een overzicht van alle spelende en bestuursleden, na de fusie van Sinte-Cecilia en De Sicambers in 1945 (exclusief de leden van het trommelkorps).

Van de vermelde personen die voor de Tweede Wereldoorlog ook spelend en/of bestuurslid waren, worden hiervan de gegevens vermeld,

met name de bespeelde instrumenten, de bestuursfunctie en het jaar van intrede bij Sinte-Cecilia of De Sicambers.

De volgende bronnen werden geraadpleegd:

1. de lijsten van de spelende leden van de jaren 1951, 1952, 1967, 1971, 1973, 1975, vanaf 1979 tot 1998
2. de lijsten van de bestuursleden van de jaren 1951, 1952, 1967, 1971, 1975, vanaf 1980 tot 1998
3. circa 120 ledenfiches
4. diverse bidprentjes en rouwbrieven
5. nota's van gewezen secretaris Leo Christiaens.
6. de registers met de verslagen van de bestuursvergaderingen

NAAM	VOORNAAM	GEBORTEPLAATS-DATUM	WOONPLAATS	STRAAT	JAAR INTREDE OF AANVANG FUNCTIE	JAAR INSTRUMENTEN LAATSTE VERMELDING
AERSSENS	Annelies		LAARNE	Bergstraat	1984	1991 dwarsfluit
AERSSENS	Frank		LAARNE	Bergstraat	1988	1991 trompet
AUMAN	Georges	19-11-1928	LAARNE			1946 klarinet
BAERT	Andre	22-05-1939	KALKEN	Nerenweg	1946	1968 sax, klarinet
BAERT	Dirk	17-09-1961	KALKEN	Krimineelstraat	1973	kl. trom
BAERT	Luc	21-11-1964	KALKEN	Krimineelstraat	1976	trompet
BAETEN	Andre	30-08-1938	LAARNE	Steenjestrat	1961	sax-alto
BAETEN	Jozef	05-12-1921	LAARNE	Hoogstraat	1937	klarinet, sax-alto
BAETENS	Albert	1917	DESTELBERGEN	Damstraat	1929	klarinet
BAETENS	Laurent	02-03-1952	LAARNE	Veldweg	1972	1991 klarinet

DE MAESSCHALCK	Willy	19-03-1935	LAARNE	Hoogstraat	1971	1996	vaandrig
DE MEY	Robert	22-10-1920	WETTEREN	Gereedstraat	1975	1982	klarinet
DE MEYER	Roger		MERELBEKE	Herfstlaan		1986	kl. fluit, sax
DE MOOR	Armand	14-06-1940	LAARNE	Molenstraat			vaandrig
DE MOOR	Walter	13-06-1960	LAARNE	Molenstraat			klarinet
DENOLIN	Eric		GENT	Langemunt	1997	1978	klarinet
DE PAEPE	Gerard		WETTEREN	Collegebaan	1973	1991	klarinet
DE PAUW	Julien		WETTEREN	Serskampsteenweg	1985		bugel, tuba
DE PELECIJN	Viviane		WETTEREN	Kleine Weterstraat	1995		sax-alto
DE PEUTER	Diane	10-11-1963	WETTEREN	Noordlaan	1981	1982	klarinet
DE POORTER	Octaaf				1925		
DE PRYCK	Gerome	16-12-1918	MERELBEKE	Koninginlaan	1974	1992	bugel, trompet
DE ROCKER	Leon				1924		vaandrig
DE ROCKER	N.		HEUSDEN	Zandakkerlaan		1989	sax-tenor
DE RODER	Lisou	10-11-1963	LAARNE	Mellestraat	1980	1983	klarinet
DE RODER	Yves		LAARNE	Mellestraat	1985	1986	tuba
DE ROO	Luc	01-10-1958	WETTEREN	Oude Aardeweg	1974	1981	kl. trom, gr. trom
DE SMET	Anneke		WETTEREN	Gentsesteenweg	1980	1982	dwarsfluit
DE SMET	Cesar				1946	1952	bestuurslid
DE SMET	Fernand	02-04-1947	LAARNE	Hoogstraat	1962	1986	sax-tenor
DE SMET	Frans	17-01-1922	WETTEREN	Putstraat	1937	1985	klarinet
De SMET	Georges	20-11-1917	LAARNE	Achterstraat	1935	1945	dirigent
DE SMET	Guy	05-10-1961	LAARNE	Kuiperstraat	1971		bugel
DE SMET	Henri		WETTEREN	Schoolstraat	1979		tuba
DE SMET	Hugo	18-06-1961	WETTEREN	Deinsteenweg	1979	1996	tuba
DE SMET	Leonard	01-07-1924	ST-A.BERG		1938		trombone
DE SMET	Marcel		LAARNE	Lepelstraat	1971	1978	bestuurslid
DE SMET	Norbert		WETTEREN	Schoolstraat	1979		trompet
DE SMET	Octaaf		LAARNE	Achterstraat			
DE VEIRMAN	M.						
DE VENIJS	Gaston	23-08-1913	GENTBRUGGE	Voetbalstraat	1922	1991	bugel
DE VLIJGER	Gerard		GENTBRUGGE	Jozef Wautersstraat	1985	1986	dirigent
DE VLIJGER	Rudy		GENTBRUGGE	Vredestraat	1985	1986	klarinet
DE VOLDERE	Aster	07-05-1976	LAARNE	Brandemanstraat	1986	1996	gr. trom
DE WAELE	Ivan		LAARNE	Zandstraat	1991		klarinet
DE WILDE	Lievijn		ST-M-LATEM	Turrebos	1993		sax-tenor, sax-bariton
DE WILDE	Cesar						bombardon
DE WILDE	Emiel						klarinet

DE WILDE	Gaston	LAARNE		LAARNE	Lange Meire	1955	bugel
DE WILDE	Gislain	LAARNE	04-04-1931			1946	klarinet
DE WILDE	Koen	WETTEREN	11-06-1969	LAARNE	Kasteeldreef	1981	dwarsfluit, kl. fluit
DE WILDE	Leon					1890	
DE WILDE	Marcel	LAARNE	02-05-1909	LAARNE	Achterdreef	1946	bestuurslid
DE WILDE	Noël		12-10-1945	LAARNE	Achterstraat	1970	bugel, sax, klarinet
DE WILDE	René	LAARNE	07-03-1933	LAARNE	Achterdreef	1947	bestuurslid
DE WILDE	Theofiel	LAARNE	09-02-1948	LAARNE	Lepelstraat	1968	kl. trom, klarinet
DE WILDE	Valère			LAARNE		1978	bugel
DE WINNE	Frank	WETTEREN		WETTEREN	Kleine Wetterstraat	1995	trompet
DEWITTE	Jan	KORTRIJK	22-04-1958	LAARNE	Achterdreef	1988	trompet, bugel, alto
DIERICKX	Albin	HEUSDEN	14-06-1930	LAARNE	Kasteeldreef	1965	voorzitter
						1979	ere-voorzitter
ECKHOUT	Ghislain			LAARNE	Kleine Achterstraat	1973	bode
ECKMAN	Albert	LAARNE	29-05-1905	LAARNE	Achterdreef	1915	trompet
						1952	bestuurslid
ERAUW	Els	WETTEREN	10-12-1968	SERSKAMP	Nieuwstraat	1955	secretaris
EVERAERT	Camiel	LAARNE	17-03-1903	LAARNE	Korte Wegel	1995	dwarsfluit
EVERAERT	Roger		26-06-1932	LAARNE	Kasteeldreef	1952	bestuurslid
FIERENS	Christian	DEINZE	16-07-1949	OOSTAKKER	J. Cardijnlaan	1964	bestuurslid
FRANCK	Paul			LAARNE	Mellestraat	1985	bugel, trompet, trombone
						1971	bestuurslid
						1975	bestuurslid
						1977	ondervoorzitter
GENTIER	Eddy	WETTEREN				1979	bariton
GEYSSENS	Raoul		24-01-1937	LAARNE	Kerkstraat	1959	sax
GOVAERT	Luc	WETTEREN	07-09-1955	WETTEREN	Mellesteenweg	1972	kl. trom
HAENTJENS	Cyriel	WETTEREN	05-01-1903	LAARNE	Lepelstraat	1949	bestuurslid
HERREBAUT	Willy		06-05-1944	KALKEN	Schriekstraat	1965	sax-tenor
HERREBAUT	Manuel		17-09-1968	KALKEN	Schriekstraat	1980	kl. klarinet, klarinet
						1992	bestuurslid
HERREBAUT	Nathalie	WETTEREN	07-01-1971	KALKEN	Schriekstraat	1981	klarinet
INGELS	Patrick		05-12-1967	LAARNE	Brandemanstraat	1996	bestuurslid
LAFONTAINE	Karel	WETTEREN		WETTEREN	Dr. De Bruyckerstraat		kl. trom
LAMEIRE	Jules	GENT		GENT	Wittewalle	1991	bombardon
LAMMENS	Achiel	LAARNE		LAARNE	Achterstraat	1967	trompet
LEFEBVRE	Marmix	ZELZATE		ZELZATE	Begonialaan	1982	trompet

LEFEVRE	Charlotte	GENT	02-12-1944	GENTBRUGGE	Van Aelbroecklaan	1986	1991	sax-soprano
LIPPEVELDE	Edwin		13-01-1958	WETTEREN	Schooldreef	1973	1981	klarinet, sax
LIPPEVELDE	Roland		15-08-1953	WETTEREN	Schooldreef	1973		klarinet
MAES	Marion			HEUSDEN	Prinsenkouter		1989	klarinet
MAGAZ								
ARMENTEROS	Antonio	MADRID	14-08-1959	GENT	Hoogstraat	1994		slagwerk
MARIEN	Eric		15-05-1953	LAARNE	Hoogstraat	1965		
MARIEN	Johan		06-12-1965	LAARNE	Hoogstraat	1977	1982	kl. trom
MARIUS	Leen	GENT	10-03-1983	LAARNE	Achterstraat		1992	dwarsfluit
MEHUYS	Gerard		31-12-1934	LAARNE	Kasteeldreef		1946	bugel
MYNCKE	Gaston	LAARNE	01-01-1891	LAARNE	Molenstraat	1927	1965	ondervoorzitter
						1946	1965	voorzitter
NAUDTS	Rudi	Congo	04-09-1958	LAARNE	Mellestraat	1968	1985	bestuurslid
ONGENAE	Denis		09-05-1938	HEUSDEN		1994	1996	slagwerk
ONGENAE	Sylveer			HEUSDEN	Kruisdreef	1968	1991	tuba, trombone
PELSEMAKER	Lucien	LAARNE	22-03-1946	LAARNE	Kruisdreef	1967	1973	sax-alto
PELSEMAKER	Roger	LAARNE	25-05-1939	LAARNE	Bulstraat	1957	1992	trompet
					Steenjestraat	1957	1979	alto, trombone, tuba
PLAETINCK	Inge	GENT	16-03-1978	LAARNE	Gaaiakker	1976	1979	hulpsecretaris
PLAETINCK	Julien		31-08-1922	LAARNE	Hoogstraat	1984	1990	kl. klarinet
PLAETINCK	Roland	LAARNE	17-06-1949	LAARNE	Gaaiakker	1957		bode
						19..		bugel, trompet
POLFLIET	Danny			PUURS	Eikevlietbaan	1997		bestuurslid
POLFLIET	Freddy			PUURS	Schaapsveld	1997		klarinet
QUAEKEBEKE	Kathy	LAARNE	15-06-1964	LAARNE	Termstraat	1981	1984	klarinet
RAMAN	Alfons			HEUSDEN	Melkwegel	1970		tuba
RAMAN	Johan	GENT	21-08-1970	LAARNE	Lange Meire	1981	1996	bugel, trompet
RAMAN	Jozef	LAARNE	09-07-1927	LAARNE	Achterdreef	1979	1988	ondervoorzitter
						1988	1996	voorzitter
						1996		ere-voorzitter
RAMAN	Marleen		03-05-1957	LAARNE	Achterdreef	1989	1990	schatbewaarder
RAMAN	Maurice		09-08-1933	LAARNE	Meirhoekstraat	1957	1984	bugel
RAMAN	Rita	WETTEREN	17-07-1966	LAARNE	Meirhoekstraat	1972	1984	kl. klarinet, klarinet
RAMAN	Romain	LAARNE	31-01-1923	LAARNE	Hoogstraat	1934	1968	piston, gr. trom
RASSCHAERT	August			WETTEREN	Wegvoeringstraat	1979	1983	bugel
RIGAUX	Marcel	MELLE	20-12-1919	MELLE	Dageraadstraat	1978	1993	trompet, gr. trom

Castellum

Driemaandelijks tijdschrift van de VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE.

Dienst wettelijk Depot nr. B.D. 40.652

Oplage: 300 exemplaren (en 500 exemplaren als aparte brochure).

Omslag illustratie: De nieuwe vlag van de Koninklijke Harmonie Sinte-Cecilia
- De Sicambers (1997)

INHOUD

Editoriaal	2
De Koninklijke Harmonie Sinte-Cecilia - De Sicambers Laarne 1848-1998 <i>A. Afschrift, P. Baetens, E. Balthau, P. De Moor, A. Van De Sompel, E. Van de Weghe en F. Waldack</i> <i>Eindredactie: J. De Wilde</i>	4
Woord vooraf	4
Verantwoording	
I. Het muziekleven te Laarne voor het midden van de 19de eeuw	7
II. Een Zangmaatschappij te Laarne (1848-1874)	9
III. De koor- en fanfaremaatschappij van Laarne (1874-1943)	18
IV. De muziekmaatschappij De Sicambers	34
V. De lange weg van fusie tot aanvaarding door de bevolking (1945-1959)	42
VI. Tijd voor nieuwe initiatieven (1959-1998)	64
VII. Jaarlijks terugkerende activiteiten en feestelijkheden	86
VIII. Voorbereidingen van het Jubileumjaar	87
Bijlagen	88

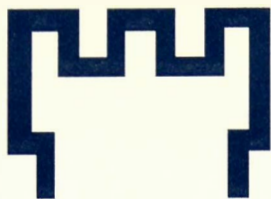

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.

Teksten mogen worden overgenomen mits vermelding van de bron en de auteur,
en het toezenden van een exemplaar.

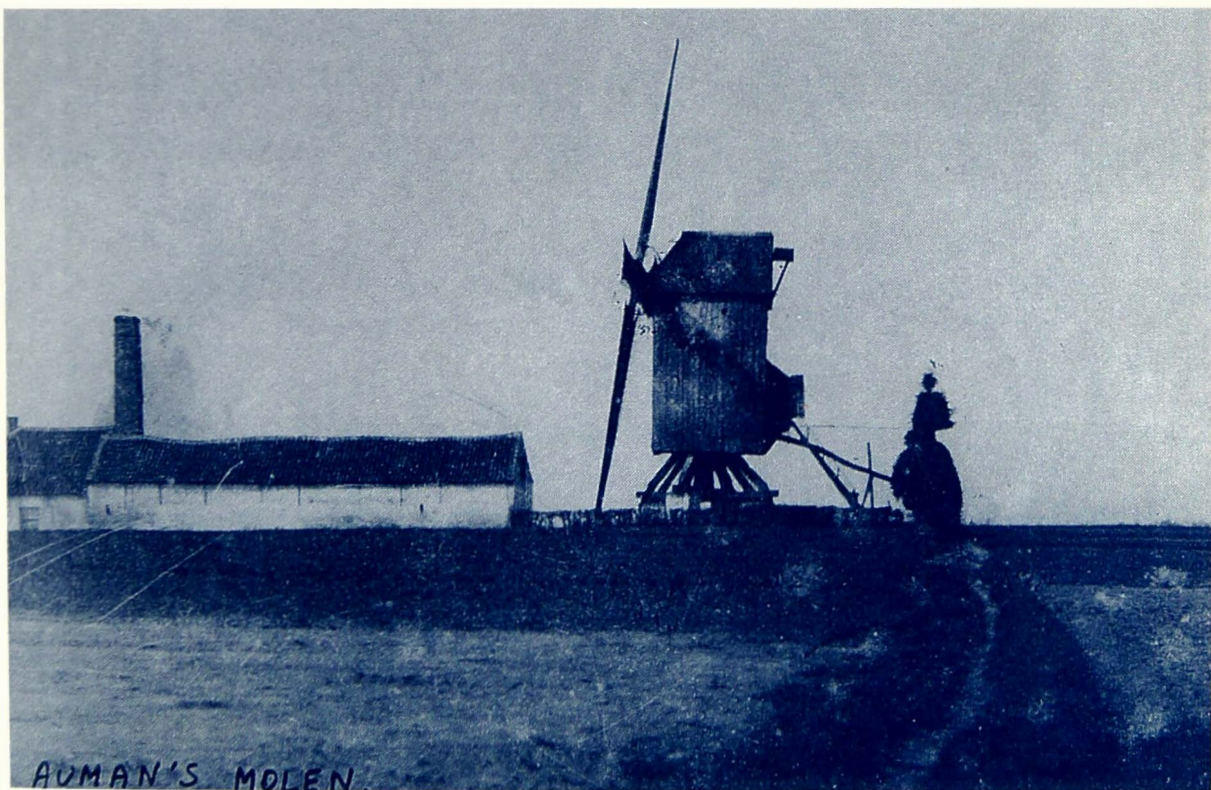
---

castellum

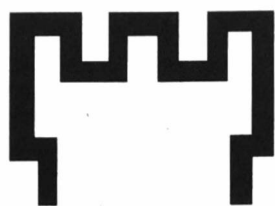

**VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS
VAN KALKEN EN LAARNE**

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JAARGANG XV — NR. 3 — SEPTEMBER 1998**

Afgiftekantoor: 9270 Laarne 1

castellum

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE**

BESTUUR

- Ere-voorzitter: **Jonkheer de Pessemier 's Gravendries,**
Slot van Laarne, 9270 Laarne
- Voorzitter: **Marcel Meijs,**
Kruisenstraat 31, 9270 Kalken, tel. (09) 367 55 06
- Boekenbeheer: **Wim Van de Voorde,**
Eekhoekstraat 39a, 9270 Laarne
- Penningmeester: **Lieven Hanselaer,**
Koffiestraat 61, 9270 Kalken
- Redactiesecr.: **Johan R.J. De Wilde,**
Varensbos 29, 9920 Lovendegem
- Secretaris: **André Van De Sompel,**
Kruisenstraat 70, 9270 Kalken, tel. (09) 367 83 54
- Leden: **Els Van de Weghe,**
Guldenmeersstraat 17, 9050 Gentbrugge
Antoon Afschrift,
Brandemanstraat 93, 9270 Laarne
Eric Balthau,
Termstraat 80, 9270 Laarne
Dirk Clerick,
Nerenweg 72, 9270 Kalken
Felix Waldack,
J. Van De Veldestraat 7, 9270 Kalken,
tel. & fax (09) 367 80 92

Verantwoordelijke uitgever: Johan R.J. De Wilde,
Varensbos 29, 9920 Lovendegem

JAARGANG XV – Nr. 3 – SEPTEMBER 1998

EDITORIAAL

Het tweede nummer van de 15de jaargang van dit tijdschrift bevat 2 artikels. E. Balthau bespreekt de tweede lijst met de namen der hoofdcijnsplichtigen van Laarne en Kalken. Deze lijst werd aangelegd op het einde van de 13de eeuw, en werd nadien nog enkele decennia bijgehouden. Stuk voor stuk bevatten deze lijsten, waarvan er heden 3 bekend zijn, talrijke namen van inwoners uit de genoemde dorpen. Hoewel het geen volledige bevolkingsoverzichten zijn, vormen ze wel een interessant onderwerp omdat het de oudste lijsten zijn waarin tientallen inwoners van een dorp bij name werden genoemd. Zoals het voorgaande overzicht, dat in het laatste nummer van de 14de jaargang verscheen, is deze lijst terug te voeren tot de late Middeleeuwen. In de nabije toekomst wil auteur Balthau ook de laatste namenlijst publiceren, die te dateren is in het derde kwart van de 14de eeuw. Daarmee zal dan de volledige uitgave van deze zeldzame documenten verzorgd zijn.

Johan De Wilde zocht in de archieven naar informatie over de molens in en nabij de voormalige enclave Ertbuur. Het bleek noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen het bekende Ertbuur-Meuleken en de molen(s) op de enclave Ertbuur. De eerstgenoemde stond immers op de parochie Heusden. Van de laatstgenoemde molen werd een schatting teruggevonden. Die geeft niet alleen de totale waarde aan van de houten staakmolen, maar ook een zeer gedetailleerde opsplitsing der bedragen per onderdeel.

Het laatste nummer van deze jaargang zal wellicht gewijd zijn aan de volgende onderwerpen: het reilen en zeilen van een Kalkense weverij in het begin van de 20ste eeuw, een originele strafbepaling in een moordzaak te Laarne (begin 17de eeuw), en 2 bijdragen waarin het jaartal 1798 een belangrijke rol speelt. In de eerste wordt gezocht naar eventuele sporen van de Boerenkrijg te Laarne, in de tweede wordt een biografie geschetst van een Laarnse eeuweling: Lieven Van Rijsselberghe (° 1698- † 1802).

Voor het voorjaar van 1999 is een bijdrage over het eeuwenoude pachtgoed te Cattenaye voorzien.

Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Baafsabdij te Kalken en te Laarne (1295-begin 14de eeuw).

Eric Balthau

Verskillende bronnen wijzen op de aanwezigheid van hoofdcijnsplichtigen van enkele grote Vlaamse abdijen te Laarne en te Kalken in de late Middeleeuwen¹. In een oorkonde van 1040, die echter in de 12de eeuw werd vernieuwd, schonk de vrije vrouw Imma van Laarne zichzelf en haar dochter Diduara als hoofdcijnsplichtigen aan de Gentse Sint-Pietersabdij². Bovendien is een register van hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Pietersabdij bewaard dat kan gedateerd worden tussen 1238 en het einde van de 13de eeuw. Daarin worden minstens 95 personen uit Laarne en 15 personen uit Kalken met naam vermeld³.

¹ De belangrijkste literatuur terzake is L. VANDERKINDERE, *Les tributaires ou serfs d'église au Moyen Age*, Bulletin de l'Académie Royale de Belgique. Classe des Lettres, 3e série, tome 34, Bruxelles, 1897; L. VERRIEST, *Le servage dans le comté de Hainaut*, Bruxelles, 1910; H. NELIS, *La rénovation des titres d'asservissement en Belgique au XIIe siècle*, in: *Annales de la Société d'Emulation de Bruges*, 66, 1923, p. 173-214; U. BERLIERE, *La familia dans les monastères bénédictins du Moyen Age*, Mémoire de l'Académie royale de Belgique. Classe des Lettres, 2e série, tome 29, Bruxelles, 1930, p. 114-121; P. C. BOEREN, *Etude sur les tributaires d'église dans le comté de Flandre du IXe au XIVe siècle*, Amsterdam, 1936; E.I. STRUBBE, *Een twaalfdeeuwsche lijst van vrijgewijden uit West-Vlaanderen*, in: *Handelingen van het Genootschap "Société d'Emulation" te Brugge*, LXXVI, 1933, p. 137-146; C. WIRTZ, *Le problème de la condition juridique des tributaires d'église en Belgique: une question mal posée*, in: *Annales de la Société royale d'Archéologie de Bruxelles*, 50, 1956-1961, p. 275-296; P. DUPARC, *La question des "sainteurs" ou hommes des églises*, in: *Journal des Savants*, 1972, janvier-mars, p. 23-48; L. GENICOT, *L'Economie rurale Namuroise au Bas Moyen Age. III. Les hommes- Le commun*, Université de Louvain. Recueil de Travaux d'Histoire et de Philologie, 6e série, fasc. 25, Louvain-La-Neuve/Bruxelles, 1982, p. 238-246; A. M. HELVETIUS, *Les sainteurs de l'abbaye de Crespin, du Xe au XIIIe siècle*, in: *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en Geschiedenis*, LXVI, 1988, nr. 2, p. 231-248; R. Castelain, *Vrijgewijden en slaven in de middeleeuwen (10de-13de eeuw)*, in: *Jaarboek van de Geschied- en Heemkundige Kring "De Gaverstreke"*, 23, 1995, p. 11-17. Wegens ondermeer het genealogisch belang van lijsten van hoofdcijnsplichtigen werd ook door lokale vorsers nogal wat aandacht besteed aan dit soort bronnen; zie de literatuur vermeld bij ERIC BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in Laarne en Kalken in het midden en de tweede helft van de 13de eeuw*, in: *Castellum. Driemaandelijks tijdschrift van de Vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XIV, nr. 4, 1997, p. 4, noot 8.

² E. BALTHAU, *Imma de Laren cum filia sua Diduara. De eerste vermelding van Laarne van 1040*, in: *Castellum. Driemaandelijks tijdschrift van de Vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, VIII, nr. 1, 1991, p.5-18.

³ ERIC BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in Laarne en Kalken in het midden en de tweede helft van de 13de eeuw*, in: *Castellum. Driemaandelijks tijdschrift van de Vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XIV, nr. 4, 1997, p. 3-30.

Behalve hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Pietersabdij woonden er te Laarne en te Kalken ook hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Baafsabdij. In het archief van de voormalige Sint-Baafsabdij is een document bewaard waarin de namen van hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Baafsabdij vermeld staan in ten minste 438 parochies in Vlaanderen, Brabant en Henegouwen⁴. Van folio 6v^o tot en met 8r^o vindt men de lijst van hoofdcijnsplichtigen te Kalken en te Laarne. Het document werd opgesteld in 1295 en aangevuld in het eerste kwart van de 14de eeuw.

Onder Kalken worden 247 personen individueel vermeld, waarvan 235 bij naam (voornaam; voornaam en familienaam) en 12 anoniem. Op basis van de namen konden we hierbij een onderscheid maken naar geslacht. 107 mannen worden bij naam genoemd, tegenover 126 vrouwen. Daarnaast worden nog eens 4 vrouwen anoniem genoemd en 7 personen, waaronder 3 kinderen, waarvan het geslacht niet konden worden bepaald. Tenslotte werden ook nog 5 keer *liberi* (kinderen; minstens 2) zonder vermelding van aantal of geslacht in de lijst opgenomen. Dit maakt dat onder Kalken dus minstens 257 personen worden vermeld.

Onder Laarne worden 87 personen individueel vermeld, waarvan 77 bij naam (voornaam; voornaam en familienaam) en 10 anoniem. Ook hier konden we op basis van de namen een onderscheid maken naar geslacht. 42 mannen worden bij naam genoemd, tegenover 35 vrouwen. Van 10 personen kon het geslacht niet worden bepaald. Tenslotte werden ook 2 keer *liberi* zonder vermelding van geslacht of aantal in de lijst opgenomen. Dit maakt dat onder Laarne dus minsten 91 personen worden vermeld.

Gezien de hoofdcijnsplicht erfelijk werd doorgegeven langs vrouwelijke lijn vindt men in de tekst de nauwkeurige vermelding van de familieverbanden tussen de personen. Bijna uitsluitend gaat het om de aanhaling *filius* (zoon), *filia* (dochter), *uxor* (echtgenote), *frater* (broer) of *soror* (zuster). Een zekere *Trisa* was *relicta* (weduwe) van *Johannes Hanckins*; *Katerina* was *relicta* van *Robertus Permentiers*. In enkele gevallen wordt de verwantschap aangeduid doordat de Latijnse naam van de tweede persoon in de genitief wordt vermeld,

---

⁴ Gent, Rijkarchief, fonds Sint-Baafs en Bisdom, R 31; zie M. GYSSELING, *Inventaris van het archief van Sint-Baafs en bisdom Gent tot eind 1801. Deel I. Sint-Baafsabdij en Sint-Baafskapitel als instelling (nrs. 1-7534)*, Rijksarchief te Gent. Toegangen in beperkte oplage 64, Brussel, 1997, nr. 2353, p. 231-233.

b. v. *Maria Henrici Albi* (Maria van Hendrik de Witte). Het is niet duidelijk of het in deze gevallen gaat over een verwantschap tussen ouder en kind of tussen echtgenoot en echtgenote. In het geval van *Mab(ili)a M(arie) de Malscoet* (Mabilia van Maria van Malschoot) gaat het uiteraard om een relatie tussen een dochter en haar moeder. Het is echter maar de vraag of we in alle 11 gevallen⁵ mogen besluiten dat het gaat om een verwantschap tussen ouder en kind.

Door de vermelding van de verwantschappen kan men komen tot genealogische schema's. Voor Kalken geeft dit het volgende resultaat:

Arnoldus de Moest

└─Walterus

Andreas

└─Robertus x Beatrix

└─Johannes

└─Elysabeth

Everardus de Gavere x Elysabeth

└─Maria

└─Katerina

Egidius de Gavere x Amelberga

?

└─Johannes Wallais

└─Heila

└─Soetin

Adela Ysemoerards

└─Alisa

└─Soeta

Vinciana

Johannes Hanckins (†) x Trisa

└─Johannes

---

⁵ Namelijk *Maria Henrici Albi*, *Ymsoeta Johannis presbyteri*, *Margareta Sigeri Moerards*, *Avesoete Egidii Herdekins*, *Machtildis Lippini Bontins*, *Trisa Johannis Brunen*, *Ymsoete Henrici de Wilghere*, *Heila Johannis Boies*, *Maria B. Hildelieven*, *Mabilia Marie de Malscoet*, *Heila Wa. Scouteten*.

Henricus Albus⁶

└─Maria⁷

Agata

└─Avesoeta

└─Margareta

└─Johannes

Theodericus de Atrio x ?

Walterus Hoene x Alisa

Heila Rads

Henricus Rads

└─Johannes

└─Heila

└─Maria

└─Katerina

Goesuinus uten Westende x Belia

Maria

└─Elysabeth

Heinman Goessins

└─Everardus

└─Johannes

└─Katerina

Johannes Vrombouts x Mabelia

└─Johannes

└─Egidius

└─Gertrudis

└─Margareta

└─zoon/dochter

Beatrix de Westende

└─Katerina

└─Elysabeth

└─Egidius

---

⁶ Jan de Witte was baljuw van de heer van Laarne in 1294; zie M. GYSSELING (ed.), *Corpus van middelnederlandse teksten tot en met het jaar 1300. Reeks I. Ambtelijke bescheiden*, Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal, 's Gravenhage, 1977, nr. 1305, p. 1977-1978.

⁷ Een andere mogelijkheid is Henricus Albus x Maria.

Volcwidis de Broeke⁸

Egidius de Woustraten x Elysabeth

Johannes Assard

Maria Lamberti

└─dochter

Johannes Assards x Juta

└─Adelisa

└─Beatrix

└─Margareta

└─Johannes x Gertrudis

Johannes presbyter⁹

└─Ymsoeta

└─Belia

└─Henricus

└─Gertrudis

Sigerus Moerards¹⁰

—Margareta

└─Margareta

└─Gilbertus

└─Jacobus

└─Walterus

└─Johannes x Heila

---

⁸ *Jacob vanden Broucke* was leenman van de heer van Kalken in 1330; zie C. VLEESCHOUWERS, *Het archief van de abdij van Boudelo te Sinaai-Waas en te Gent. Deel II. Regesten der oorkonden*, Brussel, 1983, band I, nr. 534, p. 452-453.

⁹ Een andere mogelijkheid is:
Johannes presbyter x Ymsoeta

└─Belia
└─Henricus
└─Gertrudis

¹⁰ Een andere mogelijkheid is:

Sigerus Moerards x Margareta

└─Margareta
└─Gilbertus
└─Jacobus
└─Walterus
└─Johannes x Heila

Egidius Herdekins

└─Avesoete¹¹

Lippinus Bontins

└─Machtildis¹²

Jacobus Vos

Ymsoeta de Scrieke

└─Margareta

Johannes Brunen

└─Trisa

└─Jacobus¹³

?

└─Henricus Vos

└─Elysabeth

└─Margareta

└─Katerina ?

Ava Wortins

└─Alisa

Maria

?

└─Elysabeth

└─zuster

└─kind

└─kind

└─kind

?

└─Andreas de Oestende x Heila

└─Margareta

Hoens

└─Ghisel x Elysabeth

└─Johannes

---

¹¹ Een andere mogelijkheid is: Egidius Herdekins x Avesoete.

¹² Een andere mogelijkheid is: Lippinus Bontins x Machtildis.

¹³ Een andere mogelijkheid is: Johannes Brunen x Trisa

└─Jacobus

Henricus Cupere¹⁴ x Margareta

Elysabeth de Scrieka

Johannes Hus

└─Egidius

└─Margareta

Henricus de Wilghere

└─Ymsoeta¹⁵

Gerardus Scouthete

?

└─Gertrudis Schouheten

└─Margareta

Gertrudis Hoens

└─Johannes

└─W(illelmus)

└─Walterus

└─Johannes

└─Jacobus

└─Margareta

└─Beatrix

Beatrix de Haghe¹⁶

└─Gertrudis

└─Petrus

└─Beatrix

└─kinderen

Johannes Boies

└─Heila

└─Margareta¹⁷

¹⁴ *Willelmus Cupere* van Laarne was hoofdcijnsplichtige van de Gentse Sint-Pietersabdij in de 2de helft van de 13de eeuw; zie E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in Laarne en Kalken in het midden en de tweede helft van de 13de eeuw*, in: *Castellum. Tijdschrift van de vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XIV, nr. 4, 1997, p. 27.

¹⁵ Een andere mogelijkheid is: Henricus de Wilghere x Ymsoeta.

¹⁶ *Robertus ex Haghe* en zijn broer *Henricus* van Laarne waren hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in de 2de helft van de 13de eeuw; zie E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in Laarne en Kalken in het midden en de tweede helft van de 13de eeuw*, in: *Castellum. Tijdschrift van de vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XIV, nr. 4, 1997, p. 27.

¹⁷ Een andere mogelijkheid is: Johannes Boies x Heila
└─Margareta

Arnoldus Oliveri

└─Margareta

Sigerus de Hulst

└─Margareta

└─Beatrix

└─Henricus

? x Elysabeth

└─Katerina x Robertus Permentiers†¹⁸

└─kinderen

Jacobus de Hasvelde x Christina

└─Elysabeth

Johannes Man

Gertrudis de Scrieke

└─Belia

Balduinus Hoens

└─Johannes

└─Gertrudis

└─Johannes

└─Henricus

└─Sophia

Boidinus Hoens

└─Margareta

└─Ymsoeta

└─Alisa

└─Alidis

└─kinderen

Michael Werkemans

└─Heila

Johannes Mei x Gertrudis

Egidius Mei

---

¹⁸ *Balduinus Parmentiers*, zoon van Jan, van Laarne was hoofdcijnsplichtige van de Gentse Sint-Pietersabdij in de 2de helft van de 13de eeuw; zie E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in Laarne en Kalken in het midden en de tweede helft van de 13de eeuw*, in: *Castellum. Tijdschrift van de vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XIV, nr. 4, 1997, p. 29.

Terricus Wilde¹⁹

Johannes de Somerghem

Gertrudis

Iohannes

Willelmus Thobias † x Alisa

├—Johannes

├—Margareta

└—Trisa

?

├—Egidius de Sticenne

├—Jacobus

├—Johannes

└—zuster x Walterus de Mere

└—kinderen

Gilbertus Vlamincs²⁰ x Katerina

Walterus Lues

├—Johannes x Christina

├—Willelmus

├—Beatrix

└—Mabelia

└—kinderen

Walterus de Haghe x Mabelia

├—Everardus

└—Egidius x Mabelia

---

¹⁹ Op 3 mei 1230 was *Theodericus Wilde* getuige bij de schenking van 2,5 bunder land en weiden, die *Bernardus de Vennem*, ridder, en zijn echtgenote *Juliana* in leen hielden van Giselbrecht van Zottegem, heer van Massemen, Laarne en Kalken, aan het klooster van Doornzele (Gent, Rijksarchief, fonds Abdij van Doornzele, charters, 1 december 1297, vidimus voor Johannes, abt van Boudelo, en 4 oktober 1418, vidimus voor schepenen en raad van Gent). Gillis de Wilde was leenman van de heer van Kalken in 1330; zie C. VLEESCHOUWERS, *Het archief van de abdij van Boudelo te Sinaai-Waas en te Gent. Deel II. Regesten der oorkonden*, Brussel, 1983, band 1, nr. 534, p. 452-453. Over de familie de Wilde, zie J. DE WILDE, *De familie De Wilde te Kalken en Laarne, de oudste getuigenissen*, in: *Castellum. Tijdschrift van de vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XII, nr. 4, 1995, p.3-13, met verwijzing naar vroegere artikels over de familie De Wilde, eveneens verschenen in *Castellum*.

²⁰ *Balduinus Flaminc* komt voor als getuige in een oorkonde van 5 april 1213 waarin Beatrix, vrouw van Massemen en Laarne, de tiende van Laarne, die haar zoon Giselbrecht van Zottegem van haar in leen hield, aan de Sint-Baafsabdij te Gent schonk; zie C. VLEESCHOUWERS, *De oorkonden van de Sint-Baafsabdij te Gent (819-1321). II. Uitgave*, Brussel, 1990, nr. 120, p. 126. Een *Balduinus Flaming* van Kalken was hoofdcijnsplichtige van de Gentse Sint-Pietersabdij in de 2de helft van de 13de eeuw; zie E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen...*, o. c. , p. 29.

Andreas x Sophia

├—Andreas

└—Terricus

Ysemoerards

└—Heilla

├—Willelmus

└—Johannes x Alisa

?

├—Gertrudis Oliveri

└—Margareta

B. Hildelieven

└—Maria²¹

├—Gertrudis

├—Margareta

├—Belia

├—Elysabeth

├—Henricus

├—Egidius

└—Johannes

?

├—Jacobus Otter

└—Margareta

Petrus de Heda²²

Walterus Otter

└—Elysabeth

---

²¹ Een andere mogelijkheid is: B. Hildelieven x Maria

├—Gertrudis
├—Margareta
├—Belia
├—Elysabeth
├—Henricus
├—Egidius
└—Johannes

²² *Gisla de Heyde* van Laarne was hoofdcijnsplichtige van de Gentse Sint-Pietersabdij in de 2de helft van de 13de eeuw; zie E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij in Laarne en Kalken in het midden en de tweede helft van de 13de eeuw*, in: *Castellum. Tijdschrift van de vereniging voor lokale geschiedenis van Kalken en Laarne*, XIV, nr. 4, 1997, p. 27.

Gertrudis Lappers

├—Petrus

├—Henricus

└—Johannes

Balduinus Mich

└—Elysabeth

?

├—Boidinus Raas

└—Avesoete

└—Egidius

Maria Bakermans

└—vier kinderen

Arnoldus Prics

├—Beatrix

├—Johannes

├—Terricus

├—Alisa

└—Maria

├—Alisa

└—Vata

sWieten

—Adelisa

—Margareta

Voor de hoofdcijnsplichtigen in Laarne komen we tot volgende stambomen:

Raso de Berne²³

Everardus Wilden x Yda

Gertrudis Nachtegaels

├—Ghiselinus

├—Gerardus

└—Beatrix

└—kinderen

²³ Rase van den Berne was leenman van de heer van Laarne in 1294; zie M. GYSSELING (ed.), *Corpus van middelnederlandse teksten tot en met het jaar 1300. Reeks I. Ambtelijke bescheiden*, Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal, 's Gravenhage, 1977, nr. 1305, p. 1977-1978.

Andreas de Kalkine²⁴

└─Johannes

Margareta de Platea

└─vier kinderen

Sigerus Sutor de Alost

?

└─Johannes Reinere

└─Heila

?

└─Sigerus de Alost x Gertrudis

└─Margareta

└─Gertrudis

Versa

└─Margareta

└─kinderen

Balduinus Lupus

Soikinus de Vennen²⁵ x Elysabeth

└─Beatrix

Henricus Coudisers x Heila

---

²⁴ *Giselinus de Calkine*, ridder, komt voor als getuige in een oorkonde van 5 april 1213 waarin Beatrix, vrouw van Massemen en Laarne, de tiende van Laarne, die haar zoon Giselbrecht van Zottegem van haar in leen hield, aan de Sint-Baafsabdij te Gent schonk; zie C. VLEESCHOUWERS, *De oorkonden van de Sint-Baafsabdij te Gent (819-1321). II. Uitgave*, Brussel, 1990, nr. 120, p. 126.

²⁵ In 1221 was *Willelmus de Venhem* leenman van Mathilde, vrouw van Dendermonde, voor gronden in *Abroec* te Massemen; zie A. JAMEES (ed.), *De oorkonden van Pitsenburg, commanderie van de Duitse ridderorde te Mechelen (1190-1794). Deel I. voor 15 maart 1190- 21 oktober 1299*, Antwerpen, 1991, nr. 13, p. 13. Op 4 augustus 1222 waren *Bernardus de Venhem* en zijn broer *Arnoldus* getuigen in een oorkonde van de deken van Hofstade waarin deze een schenking van Beatrix van Massemen bevestigt aan het huis van de Duitse ridderorde te Massemen; zie A. JAMEES (ed.), *De oorkonden van Pitsenburg..., o.c.*, nr. 44, p. 38. Op 3 mei 1230 schonken *Bernardus de Vennem*, ridder, en zijn echtgenote *Juliana*, in aanwezigheid van hun zonen *Henricus* en *Walterus*, 2,5 bunder land en weiden, die zij in leen hielden van Giselbrecht van Zottegem, heer van Massemen, Laarne en Kalken, aan het klooster van Doornzele (Gent, Rijksarchief, fonds Abdij van Doornzele, charters, 1 december 1297, vidimus voor Johannes, abt van Boudelo, en 4 oktober 1418, vidimus voor schepenen en raad van Gent). *Diederic van den Venne* was schepenen van Laarne in 1316 (Gent, Rijksarchief, fonds abdij van Nieuwenbos, oorkonden *ad annum*, 15 februari 1316). *Jan vander Vennen* was leenman van de heer van Kalken in 1330; zie C. VLEESCHOUWERS, *Het archief van de abdij van Boudelo te Sinaai-Waas en te Gent. Deel II. Regesten der oorkonden*, Brussel, 1983, band I, nr. 534, p. 452-453.

?
├—Gerardus Vogel
└—Sigerus
Laurentius (de molenaar) x Margareta
Beatrix de Velde²⁶
├—Johannes
└—Walterus
Gertrudis Adams²⁷
├—Jordanus
├—Henricus
└—Heila

?
—Adam Boem²⁸
├—Thomas
├—Johannes
├—Balduinus
└—Ymsoeta
Godefridus de Mere²⁹
Walterus de Mere
└—zes kinderen
Margareta Sutoris
Sigerus de Kolke³⁰ x Ymsoete
└—Heilewidis

²⁶ *Jan van den Velde* en *Woutre van den Velde* waren leenmannen van de heer van Laarne in 1294; zie M. GYSSELING (ed.), *Corpus van middelnederlandse teksten tot en met het jaar 1300. Reeks I. Ambtelijke bescheiden*, Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal, 's Gravenhage, 1977, nr. 1305, p. 1977-1978. *Wouter van den Velde* was schepen van Laarne in 1316 (Gent, Rijksarchief, fonds abdij van Nieuwenbos, oorkonden *ad annum*, 15 februari 1316).

²⁷ *Heinric Adaems sone* was leenman van de heer van Laarne in 1294; zie M. GYSSELING (ed.), *Corpus van middelnederlandse teksten tot en met het jaar 1300. Reeks I. Ambtelijke bescheiden*, Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal, 's Gravenhage, 1977, nr. 1305, p. 1977-1978. *Heinric sar Adaems* was schepen van Laarne in 1316 (Gent, Rijksarchief, fonds abdij van Nieuwenbos, oorkonden *ad annum*, 15 februari 1316).

²⁸ *Adam Symoen Boems zone* was leenman van de heer van Laarne in 1294; zie M. GYSSELING (ed.), *Corpus van middelnederlandse teksten tot en met het jaar 1300. Reeks I. Ambtelijke bescheiden*, Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal, 's Gravenhage, 1977, nr. 1305, p. 1977-1978.

²⁹ *Godevert van der Mere* was leenman van de heer van Laarne in 1294; zie M. GYSSELING (ed.), *Corpus van middelnederlandse teksten tot en met het jaar 1300. Reeks I. Ambtelijke bescheiden*, Bouwstoffen voor een woordarchief van de Nederlandse taal, 's Gravenhage, 1977, nr. 1305, p. 1977-1978.

³⁰ *Jan van den Colcke* was schepen van Laarne in 1360 (Gent, Stadsarchief, reeks 301, registers van de schepenen van de keure, nr. 16, 1401-1402, f° 80 r° 1, 25 december 1360, geïnserceerd in een akte van 27 juli 1402) en 1362 (Gent, Stadsarchief, reeks 54, Wolweverskapel, nr. 45, 2 oktober 1362).

Johannes de Hasscope

Heila de Mere

├—Adam

├—Sigerus

├—Petrus

├—Beatrix

└—Gertrudis

Egidius de Lederbuest

Maria de Malscoet

└—Mabilia

└—Henricus

Jacobus de Heiden³¹

Walterus Scouteten

└—Heila

└—Jacobus x Heila³²

Ymma de Berne

└—Alisa

Johannes Boems x Mabilia

└—Elysabeth

Versa

└—Trisa

?

├—Egidius Bultere

└—Andreas

Katerine Boem

├—Andreas

├—Jacobus

└—Henricus

Walterus (*famulus* van de heer van Laarne)

In deze lijst van hoofdcijnsplichtigen te Kalken en te Laarne vinden we in totaal 62 verschillende voornamen, namelijk voor 32 vrouwen en 30 voor mannen. De

³¹ *Gisla de Heyde* van Laarne was hoofdcijnsplichtige van de Gentse Sint-Pietersabdij in de 2de helft van de 13de eeuw; zie E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen...*, o. c. , p. 27.

³² Een andere mogelijkheid is:
Walterus Scouteten x Heila
└—Jacobus x Heila

vrouwennamen zijn: Adela, Adelisa, Agata, Alidis, Alisa, Amelberga, Ava, Avesoeta, Beatrix, Belia, Christina, Elysabeth, Gertrudis, Heila, Helewidis, Juta, Katerina, Mabelia, Machtildis, Margareta, Maria, Soeta, Soetin, Sophia, Trisa, Vata, Versa, Vinciana, Volcwidis, Yda, Ymma, Ymsoeta. De mansnamen zijn: Adam, Andreas, Arnoldus, Balduinus, Boidinus, Egidius, Everardus, Gerardus, Ghiselinus, Gilbertus, Godefridus, Goesuinus, Heinman, Henricus, Jacobus, Johannes, Jordanus, Laurentius, Lippinus, Michael, Petrus, Raso, Robertus, Sigerus, Soikinus, Terricus, Thomas, Theodericus, Walterus, Willelmus.

In deze lijst van hoofdcijnsplichtigen te Kalken en te Laarne vinden we in totaal 72 verschillende bijnamen of familienamen³³.

In Kalken treffen we 52 verschillende familienamen of bijnamen aan:

de Moest: van der Most³⁴.

de Gavere: van Gavere³⁵

Wallais: Wallaey, Vallaeys³⁶.

Ysemoerards: Ysemoerards³⁷.

Hanckins: Haentjens³⁸.

Albus: de Witte³⁹.

de Atrio: van Kerckhove⁴⁰

³³ R. HAESERIJN, *Onomastische studie van het Liber Inventarius (1281) van de Sint-Pietersabdij te Gent*, Gent, 1954. R. HAESERIJN, *De waarde van een 13e-eeuws renteboek voor de kennis van de middeleeuwse persoonsnamen*, in: *Mededelingen van de Vereniging voor Naamkunde*, XXXIII, 1957, p. 67-78. R. HAESERIJN, *Bouwstoffen tot de geschiedenis van de Vlaamse persoonsnamen in de 13e eeuw*, in: *Verslagen en Mededelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde*, 1957, p. 309-341.

³⁴ F. DEBRABANDERE, *Woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Brussel, 1993, II, p. 1001.

³⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 555.

³⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1508.

³⁷ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

³⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 627.

³⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1516, met vermeldingen vanaf 1248.

⁴⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 776, met vermeldingen vanaf 1205. *Atrium*, als ruimte gelegen voor of rond de kerk, kan in de middeleeuwen de betekenis van kerkhof hebben; zie J. Niermeyer, *Mediae latinitatis lexicon minus*, Leiden, 1976, p. 67. Met dank aan dhr. Johan De Wilde.

Hoene, Hoens: Hoen, Hoens⁴¹.
Rads: Raedts, de Raet⁴².
uten Westende, de Westende: van Westende⁴³.
Goessins: Goossens⁴⁴.
Vrombouts: Vrombout⁴⁵.
de Broeke: van den Broecke⁴⁶.
de Woustraten: van Woustraten⁴⁷.

Assard: Asaert, Haesaert⁴⁸.
Lamberti: Lambrechts⁴⁹.
Presbyter: de Priester, Leprêtre⁵⁰.
Moerards: Moeraert⁵¹.
Herdekins: Eerdekens⁵².
Bontins: Bonte, de Bondt, Bontinck⁵³.
Vos: de Vos⁵⁴.
de Scrieke, de Scrieka: van de Schriek⁵⁵.
Brunen: Bruyne⁵⁶.
Wortins: ?⁵⁷.
de Oestende: van Oostende⁵⁸.
Cupere: de Cuyper⁵⁹.

---

⁴¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 694, met vermeldingen vanaf 1272. Voor de familie Hoen in de regio Oudenaarde, zie K. VAN HOECKE, *De familie Hoen (13e-16e eeuw)*, in: *Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde*, XXXV, 1998, p. 297-356.

⁴² F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1157, met vermeldingen vanaf 1382.

⁴³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1499, met vermeldingen vanaf 1382.

⁴⁴ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 591-592, met vermeldingen vanaf 1326.

⁴⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1462, met vermeldingen vanaf 1293.

⁴⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 209, met vermeldingen vanaf 1227.

⁴⁷ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

⁴⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 655, met vermeldingen vanaf 1216.

⁴⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 830, met vermeldingen vanaf 1280.

⁵⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1136, met vermeldingen vanaf 1280.

⁵¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 984, met vermeldingen vanaf 1354.

⁵² F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 477, met vermeldingen vanaf 1528.

⁵³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 169, met vermeldingen vanaf 1398.

⁵⁴ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1458, met vermeldingen vanaf 1222.

⁵⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1264, met vermeldingen vanaf 1361.

⁵⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 215, met vermeldingen vanaf 1245.

⁵⁷ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

⁵⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1054, met vermeldingen vanaf 1342.

⁵⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 810, met vermeldingen vanaf 1392.

Hus: Huys⁶⁰.

de Wilghere: van der Wilghen ?⁶¹

Scouthete, Scouheten: de Schoutete⁶².

de Haghe: van der Haghen⁶³.

Boies: de Bode, de Booy⁶⁴.

Oliveri: Oliviers⁶⁵.

de Hulst: van Hulst⁶⁶.

Permentiers: de Permentier⁶⁷.

de Hasvelde: van Eesvelde⁶⁸.

Man: de Man⁶⁹.

Werkemans: Werkman⁷⁰.

Mei: de Mey⁷¹.

Wilde: de Wilde⁷².

de Somerghem: van Zomergem⁷³.

Thobias: Thobias⁷⁴.

de Sticenne: ?

de Mere: van der Meere, Vermeere⁷⁵.

Vlamincks: de Vlaminck⁷⁶.

Lucs: Luyckx⁷⁷.

Hildelieven: Hildelieven⁷⁸.

⁶⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 720, met vermeldingen vanaf 1377.

⁶¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1507, met vermeldingen vanaf 1391.

⁶² F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1252, met vermeldingen vanaf 1144.

⁶³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 633, met vermeldingen vanaf 1245.

⁶⁴ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 156, met vermeldingen vanaf 1205.

⁶⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1050, met vermeldingen vanaf 1268.

⁶⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 722, met vermeldingen vanaf 1233.

⁶⁷ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1080-1081, met vermeldingen vanaf 1280.

⁶⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 477, zonder datum maar verwijzend naar de plaatsnaam in Wetteren, Kalken en Laarne.

⁶⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 930, met vermeldingen vanaf 1268.

⁷⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1496, met vermeldingen vanaf de 12de eeuw.

⁷¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 971, met vermeldingen vanaf 1267.

⁷² F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1506, met vermeldingen vanaf 1169.

⁷³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1547, met vermeldingen vanaf 1166.

⁷⁴ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

⁷⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 954, met vermeldingen vanaf de 13de eeuw.

⁷⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1450, met vermeldingen vanaf 1268.

⁷⁷ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 909, met vermeldingen vanaf 1306.

⁷⁸ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

Otter, Otters : den Otter⁷⁹.
de Heda: van Heede, Van den Eede⁸⁰.
Lappers: de Lapper⁸¹.
Mich: Miche⁸².
Rase: Raas, Raes⁸³.
Bakermans: Bakermans⁸⁴.
Prics: Prick, de Prijck⁸⁵.
sWieten: ?

Voor Laarne vinden we 23 verschillende bijnamen of familienamen:

de Berne: Berne, Berens ?⁸⁶
Wilden: de Wilde⁸⁷.
Nachtegaels: de Nachtegael⁸⁸.
de Kalkine: van Kalken⁸⁹.
de Platea: van der Plaetsen⁹⁰.
Sutor, Sutoris: de Zutter, Zutters⁹¹, de Wever, de Schoenmaker⁹².
Reinere: Reiniers⁹³.
de Alost: van Aalst⁹⁴.
Lupus: de Wolf⁹⁵.
de Vennen: van de Venne, van der Vennet⁹⁶.

⁷⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1062, met vermeldingen vanaf 1387.

⁸⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 657, met vermeldingen vanaf 1245.

⁸¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 841, met vermeldingen vanaf 1308.

⁸² F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 973, met vermeldingen vanaf 1314.

⁸³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1155, met vermeldingen vanaf 1388.

⁸⁴ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 94, met vermeldingen vanaf 1322.

⁸⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1136, met vermeldingen vanaf 1281.

⁸⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 125.

⁸⁷ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1506, met vermeldingen vanaf 1169.

⁸⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1015, met vermeldingen vanaf 1176.

⁸⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 239, met vermeldingen vanaf 1213.

⁹⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1114, met vermeldingen vanaf 1373.

⁹¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1549, met vermeldingen vanaf 1280.

⁹² De familienaam de Scoemakere komt voor te Kalken in 1340; (Brussel, Algemeen Rijksarchief, familiefonds de Merode de Westerlo, A 420, renterol van de heerlijkheid Kalken, a° 1340)

⁹³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1173, met vermeldingen vanaf 1281.

⁹⁴ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 53, met vermeldingen vanaf 1252.

⁹⁵ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1519, met vermeldingen vanaf 1268.

⁹⁶ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1420, met vermeldingen vanaf 1321.

Coudisers: Coudijzer⁹⁷.

Vogel: de Vogel⁹⁸.

de Velde: van de Velde⁹⁹.

Adams: Adams¹⁰⁰.

Boem, Boems: de Boom, Booms¹⁰¹.

de Mere: van der Meere, Vermeere¹⁰².

de Kolke: van der Kolk¹⁰³.

de Hasscope: Ascoop¹⁰⁴.

de Lederbuest: van Lederbuest¹⁰⁵.

de Malscoet: van Malschoot¹⁰⁶.

de Heiden: van der Heyden, Verheyden¹⁰⁷.

Scouteten: de Schoutete¹⁰⁸.

Bultere: Bultere ?¹⁰⁹

Sommige van deze familienamen zijn ongetwijfeld afgeleid van toponiemen die we nog steeds in Kalken of in Laarne terugvinden: de Venne, van Kalken, de Mere of Meire, de Kolk, Eesvelde, de Schriek. Anderzijds zijn sommige familienamen blijven doorklinken in de namen van straten (b.v. Ascoop - Ascopstraat).

In tegenstelling tot de lijst van hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij geeft deze lijst ons enkele aanduidingen over de sociaal-economische situatie van de opgesomde hoofdcijnsplichtigen¹¹⁰. Vooreerst zijn sommige familienamen of bijnamen afgeleid van beroepen. Het is niet duidelijk of

⁹⁷ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 802, met vermeldingen vanaf 1420.

⁹⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1453, met vermeldingen vanaf 1130.

⁹⁹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1418, met vermeldingen vanaf 1218.

¹⁰⁰ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 56, met vermeldingen vanaf 1311.

¹⁰¹ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 170, met vermeldingen vanaf 1398.

¹⁰² F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 954, met vermeldingen vanaf de 13de eeuw.

¹⁰³ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 797 (zonder referenties).

¹⁰⁴ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 77, met vermeldingen vanaf 1295 (te Laarne).

¹⁰⁵ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

¹⁰⁶ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

¹⁰⁷ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, I, p. 660, met vermeldingen vanaf 1281.

¹⁰⁸ F. DEBRABANDERE, *o.c.*, II, p. 1252, met vermeldingen vanaf 1144.

¹⁰⁹ Deze familienaam wordt niet vermeld door F. DEBRABANDERE, *o.c.*

¹¹⁰ P. C. BOEREN, *o.c.*, p. 87-89.

de betrokken personen ook werkelijk dit beroep uitoefende. In het geval van *Johannes presbyter* uit Kalken kan het dus zowel gaan om een *Jan Leprêtre* als om Johannes, pastoor van Kalken¹¹¹. Een pastoor van Kalken met de naam Johannes is ons echter uit andere bronnen van het einde van de 13de eeuw niet bekend. De Latijnse familienaam *Sutor* (De Zutter) betekent eigenlijk wever of schoenmaker, wat nog niet impliceert dat *Sigerus Sutor* en *Margareta Sutoris* ook werkelijk wevers of schoenmakers waren.

In twee gevallen is de sociaal-economische context echter onmiskenbaar. Vooreerst vinden we onder Laarne de vermelding *Laurentius molend(inarius)*, *Margareta eius uxor*. Het gebruik van een afkorting voor de aanduiding van een familienaam of bijnaam - hier de Meulenaar - lijkt ons niet evident; in geen enkel andere geval in de lijst wordt immers een familienaam of bijnaam afgekort. Deze *Laurentius* was dus ongetwijfeld molenaar te Laarne op het einde van de 13de eeuw, wat meteen de oudste vermelding van een molenaar te Laarne is. De oudste vermelding van de molen van de heerlijkheid Laarne dateert daarentegen pas van 1430¹¹².

De laatst vermelde hoofdcijnsplichtige te Laarne in deze lijst is een zekere *Walterus* die *famulus domini de Larne* (*famulus* van de heer van Laarne) was. Over deze *famuli* bestaat nogal wat literatuur¹¹³. A. Verhulst omschrijft hen als inwonende knechten en meiden, die voor een loon in geld en vooral in natura werkten op de domeinen van kerkelijke en wereldlijke grootgrondgezers¹¹⁴.

---

¹¹¹ Hoewel meestal de termen *pastor*, *plebanus*, *curatus* of *parochianus* voor pastoor worden gebruikt, komt ook de term *presbyter* voor; zie W. NOLET, P. C. BOEREN, *Kerkelijke instellingen in de middeleeuwen*, Amsterdam, 1951, p. 314.

¹¹² Brussel, Algemeen Rijksarchief, Denombrementen van de Wetachtige Kamer van Vlaanderen, nr. 3893: denombrement van de heerlijkheid Laarne (7 augustus 1430): ... *Item l molen up tvoerseide eerscip staende...*

¹¹³ Het werk van M. POSTAN, *The famulus: The estate labourer in the XIIth and XIIIth centuries*, *The Economic History Review*. Supplement 2, New York, s.d. (1954) is alleen op Engelse voorbeelden gebaseerd en weinig relevant voor Vlaanderen. Voor de ruimere context, zie B. LYON, *Medieval Real Estate Developments and Freedom*, in: *American Historical Review*, 63, 1957, p. 47-61, B. LYON, *Encore le problème de la Chronologie des Corvées*, in: *Le Moyen Age*, LXIX, 1963, p. 615-630 en vooral F. GANSHOF, A. VERHULST, *Medieval Agrarian Society in its Prime. I. France, The Low Countries, and Western Germany*, in: M. Postan (ed.), *The Cambridge Economic History of Europe. Volume I. The Agrarian Life of the Middle Ages*, Cambridge, 1966², p. 291-339 (p. 331-332 betreffende *famuli*).

¹¹⁴ A. VERHULST, *Occupatiegeschiedenis en landbouweconomie circa 1000-1300*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 2, Haarlem, 1982, p. 101.

De rol van deze *famuli* op het domein moeten we zien tegen de achtergrond van de evolutie van de domaniale structuren in de late middeleeuwen. In de meeste gevallen was de bedrijfsoppervlakte van de oude domeincentra verkleind tot enkele tientallen, maximaal tot een honderdtal hectaren. Anderzijds werden nieuwe domeincentra opgericht met enkele percelen van de vroegere reserve (het deel van het oude domein dat rechtstreeks door de heer werd uitgebaat) en vooral met nieuw ontgonnen gronden. Deze *curtes* werden rechtstreeks geëxploiteerd voor de grootgrondbezitter of voor degene die het tegen een forfaitaire betaling van hem hield. De exploitatie van deze landbouwuitbatingen gebeurde waarschijnlijk in ruime mate met *famuli*, inwonende knechten die voor een loon in geld en vooral in natura werkten, en wellicht ook op bepaalde tijdstippen (bij voorbeeld tijdens de oogst) met betaalde landarbeiders die zelf een klein boerderijtje bezaten, waarvan ze echter nauwelijks konden leven. Deze arbeid werd tenslotte nog aangevuld met de tot enkele diensten per seizoen verminderde landbouwkarweien¹¹⁵, gepresteerd door de bezitters van de vroegere *mansi* (van het oude domein afhankelijke bedrijven) en hun opvolgers¹¹⁶.

Famuli zijn in Vlaanderen vooral gekend op de domeinen van kerkelijke instellingen. Bij haar stichting had de abdij van Ename vier *bercaria* (schorren) gekregen, die reeds in 1172 als landbouwgrond werden gebruikt. Aan de *curia*, het centrum van deze recent ontgonnen gronden, waren *famuli* verbonden, die zeker gesalarieerd werden, aangezien het om een nieuwe uitbatingswijze ging. Aan het hoofd van deze door de abdij rechtstreeks uitgebate hofsteden stond dikwijls een proost, onder wiens leiding het land werd bewerkt door een aantal monniken, bijgestaan door *conversi* (lekenbroeders) en *famuli*¹¹⁷. Ook de abdij

---

¹¹⁵ De heer van Laarne bezat de *Feronmeers* te Laarne. De inwoners van de heerlijkheid moesten deze meers jaarlijks maaïen en hooïen, en het hooi ervan binnenbrengen ten voordele van de heer. *Naer de oude costume* moest de heer van Laarne de maaïers na het maaïen op de meers een halve ton bier en elk een wit brood, en voor de voormaaïer twee witte broden, en de kaas bij het brood geven. De hooïers kregen na het hooïen op de meers een halve ton bier zonder meer; zie F. DE POTTER, J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen. Vierde reeks. Arrondissement Dendermonde*, deel 1, Gent, 1889, Laarne, p. 30 (denombrement van de heerlijkheid Laarne, 1792). In het midden van de 15de eeuw werd de *froonmersch* verpacht samen met de hoeve, gelegen bij het kasteel van Laarne; zie voetnoot 124. De naam *froonmersch* alleen al wijst er op dat deze meers behoorde tot het *vroonhof* of het foncier van de heerlijkheid Laarne.

¹¹⁶ A. VERHULST, *Occupatiegeschiedenis en landbouweconomie circa 1000-1300*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 2, Haarlem, 1982, p. 101.

¹¹⁷ L. MILIS, *De abdij van Ename in de middeleeuwen. Haar bezittingen in de periode 1063-1250*, in: *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks, XV, 1961, p. 12 en 23-24.

van Ten Duinen gebruikte vrije arbeidskrachten in dienstverband bij de uitbating van haar domeinen in de kuststreek¹¹⁸.

Ook de Sint-Baafsabdij te Gent gebruikte dergelijke gesalarieerde arbeiders op haar domeinen. De *curtis* van de abdij te Mendonk werd waarschijnlijk, vooral met het oog op de veeteelt, rechtstreeks voor de abdij geëxploiteerd door *famuli abbatis* (*famuli* van de abt), die nog in de 13de eeuw in de bronnen voorkomen¹¹⁹. Het hof van Roden, waarschijnlijk de oudste hoeve van Gontrode, was in de Xe-XIe eeuw door de abdij opgericht als ontginningscentrum in het zeer beboste zuid-oostelijke deel van Gontrode ten noordwesten van Gijzenzele. Deze hoeve vormde een secundair uitbatingscentrum dat van de *curtis indominicata* te Gijzenzele afhankelijk was. Nog in de tweede helft van de XIIIe eeuw werd ze rechtstreeks ten voordele van de abdij uitgebaat door *famuli* van de abdij, wat typisch is voor jongere ontginningscentra. Deze *famuli* waren verplicht elke dag mis te horen: daarom werd waarschijnlijk tegelijkertijd een kapel te Gontrode opgericht die aan de H. Bavo was gewijd en die in geestelijk opzicht met Gijzenzele was verbonden. De rechtstreekse uitbating van deze hoeve heeft minstens tot het begin van de XIVE eeuw stand gehouden. De eerste bekende verpachting dateert pas van het begin van de XVe eeuw, al is het waarschijnlijk dat de hoeve reeds een tijd voordien voor de eerste keer in pacht was gegeven¹²⁰.

De *curtis* van Sombeke (Boechout), als zetel van de proosdij, werd waarschijnlijk door lekebroeders uitgebaat, zoals dit op andere proosdijen, die in de XIIe eeuw in ontginningsgebied werden opgericht, het geval was. De leiding van de uitbating van het hof te Sombeke berustte zeer waarschijnlijk, bij een *famulus*. In de loop van de XIIIe eeuw breidde de Sint-Baafs-abdij haar grondbezit te Boechout nog uit. In 1266-1268 schonk een zekere Hugo, die als *famulus* van

¹¹⁸ R. BOTERBERGE, *Historische Geografie van het Overstromingsgebied van de IJzer in de Middeleeuwen*, in: *Handelingen van de Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks, XVI, 1962, p. 96.

¹¹⁹ A. VERHULST, *De Sint-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit (VIIe-XIVe eeuw)*. Bijdrage tot de kennis van de structuur en de uitbating van het grootgrondbezit in Vlaanderen tijdens de middeleeuwen, Verhandelingen van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België, Klasse der Letteren, nr. 30, Brussel, 1958, p. 156-157 en 215. Zie ook M. GYSSELING, A. VERHULST, *Het oudste goederenregister van de Sint-Baafsabdij te Gent (eerste helft XIIIe eeuw)*, Rijksuniversiteit te Gent. Werken uitgegeven door de faculteit van de letteren en wijsbegeerte 132, Brugge, 1964, p. 113.

¹²⁰ A. VERHULST, *De Sint-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit (VIIe-XIVe eeuw)*..., o. c. , p. 418 en 424.

de abdij verbonden was aan de *curtis* Sombeke, de goederen, die hij van de heren van Mechelen in leen hield te Boechout, aan de abdij. Sombeke werd omstreeks de jaren 1250-1270 nog steeds rechtstreeks uitgebaat. Tenminste sedert het begin van de XIVe eeuw werd het hof in huurpacht gegeven¹²¹.

Over *famuli* in dienst van de Gentse Sint-Pietersabdij zijn ons geen gegevens bekend. Niettemin werd ook op de domeinen van de Sint-Pietersabdij de rechtstreekse exploitatie opgegeven in de tweede helft van de XIIIe eeuw en schakelde men over op onrechtstreekse uitbating (verpachting)¹²².

Over het inzetten van *famuli* op de domeinen van leken-grootgrondbezitters zijn er bij gebrek aan bronnen voor de XIIe-XIIIe eeuw geen gegevens beschikbaar¹²³. Het feit dat deze *famuli* in de XIIIe eeuw voorkomen op landbouwuitbatingen die rechtstreeks voor de grootgrondbezitter werden geëxploiteerd in relatief jong ontgonnen regio's laat vermoeden dat ook de hoeve van de heer van Laarne, gelegen bij het kasteel, op het einde van de XIIIe eeuw nog rechtstreeks werd uitgebaat. In elk geval werd deze hoeve vóór 1466 in pacht uitgegeven¹²⁴. Gebrek aan bronnen laat voorlopig niet toe de overgang

¹²¹ A. VERHULST, *De Sint-Baafsabdij te Gent en haar grondbezit (VIIe-XIVe eeuw)*..., o. c. , p. p. 530 en 539-540.

¹²² W. BRAECKMAN, *De moeilijkheden van de Benedictijnerabdijen in de late Middeleeuwen: de Sint-Pietersabdij te Gent (ca. 1150- ca. 1281)*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks, XVII, 1963, p. 88-91.

¹²³ Zie b.v. G. DUBY, *La structure d'une grande seigneurie flamande à la fin du XIIIe siècle*, in: *Bibliothèque de l'Ecole des Chartes*, CXIV, 1956, p. 181-186, voor het domein van de heren van Pamele-Oudenaarde; G. SIVERY, *Herchies, un village du Hainaut (1267-1314)*, in: *Revue du Nord*, 52, 1970, p. 309-330; R. MANTOU, *Documents inédits de la deuxième moitié du XIIIe et du début du XIVe siècle relatifs au seigneur de Lens*, in: *Handelingen van de Koninklijke Commissie voor Geschiedenis*, CXLI, 1975, p. 1-45; G. DESPY, *L'exploitation des "curtes" en Brabant du IXe siècle aux environs de 1300*, in: W. JANSSEN, D. LOHRMAN (eds.), *Villa- curtis- grangia*, Beihefte der Francia, 11, München/ Zürich, 1982, p. 201-202.

¹²⁴ Gent, Stadsarchief, reeks 330, registers van de schepenen van gedele, nr. 30, 1465-1466, f° 86r° (staat van goed van Filips de Vos, zoon van Gerard de Vos, heer van Laarne, 31 juli 1466): ... *ende beneden den walle, daer de pachter up woont, es een hof behuust met eenen woonhuuse, twee scueren, twee poesten, een waghenuus, een pesterie, een veerkinscot, een poorte voren ter straten int beghin van der dreve, ende voort met zulker fruytboemen alsser up staen, toebehoren ende ancleven, welc hof, alsoot Laureins Bosschaert nu ter tijt in pacht besedt, es groot onder land, mersschen, bosschen ende gheweeden tusschen den vijftich ende den tsestich bunren, ombegrepen, lettet min of meer, gheldende jaerlicx ter tijt van nu in pachte metter froonmersch XIX lb. IIII s. gr. ...*; uitgegeven bij C. D'HOOGHE, E. BALTHAU, *Een bijdrage tot de studie van het stadspatriciaat in de late middeleeuwen: de Brugse familie de Vos in de 14de-15de eeuw*, in: *Castellum*, VI, nr. 2, 1989, p. 78-79.

van rechtstreekse exploitatie naar uitgifte in pacht nauwkeuriger te dateren¹²⁵.

Deze lijst van hoofdcijnsplichtigen is een van de oudste bronnen waarin op een systematische manier een deel van de bevolking van Kalken en Laarne wordt opgesomd. Bij gebrek aan bronnen kunnen demografische gegevens voor het graafschap Vlaanderen in de late middeleeuwen slechts op een indirecte manier worden verkregen¹²⁶. Voor de steden zijn er min of meer betrouwbare ramingen vanaf de 14de eeuw, voor het graafschap Vlaanderen in zijn geheel pas vanaf de 15de eeuw¹²⁷. Bij gebrek aan bronnen is het echter onmogelijk om voor de periode vóór de 14de eeuw de bevolkingsgrootte zelfs maar benaderend te bepalen, laat staan sommige bevolkingsfactoren zoals de bevolkingsdichtheid te achterhalen. Op basis van de uitgebreide ontginningen wordt een sterke bevolkingsgroei in de 11de, 12de en 13de eeuw echter algemeen aanvaard¹²⁸. Ook uit de genealogische schema's op basis van deze lijsten van hoofdcijnsplichtigen kan men slechts in beperkte mate demografische informatie halen. De hoofdcijnsplicht werd immers doorgegeven via vrouwelijke lijn, zodat de kinderen van mannelijke hoofdcijnsplichtigen niet in de lijst zijn

---

¹²⁵ Voor de algemene problematiek i.v.m. de opgave van de rechtstreekse exploitatie en de verkleining van de reserves van de domeinen, en de gevolgen ervan voor de pacht, zie G. DUBY, *Le grand domaine de la fin du moyen age en France*, in: *First International Conference of Economic History. Stockholm 1960*, Paris/ Den Haag, 1960, p. 333-342 (heruitgegeven in G. DUBY, *Hommes et structures du Moyen Age*, Paris/Den Haag, 1979, heruitgegeven in paperback in G. DUBY, *Seigneurs et paysans*, Paris, 1988, p. 7-19); E. THOEN, *Landbouweconomie en bevolking in Vlaanderen gedurende de late Middeleeuwen en het begin van de Moderne Tijden. Testregio: de kasselrijen van Oudenaarde en Aalst (eind 13de- eerste helft 16de eeuw)*, Belgisch Centrum voor Landelijke Geschiedenis, nr. 90, 2 delen, Gent, 1988, p. 307 e.v.

¹²⁶ W. P. BLOCKMANS, G. PIETERS, W. PREVENIER, R. W. VAN SCHAİK, *Tussen crisis en welvaart: sociale veranderingen 1300-1500*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 4, Haarlem, 1980, p. 42.

¹²⁷ W. P. BLOCKMANS, G. PIETERS, W. PREVENIER, R. W. VAN SCHAİK, o.c. , p. 42-60; W. PREVENIER, *La démographie des villes du comté de Flandre aux XIVe et XVe siècles. Etat de la question. Essai d'interprétation*, in: *Revue du Nord*, 65, 1983, p. 255-275.

¹²⁸ A. VERHULST, *Occupatiegeschiedenis en landbouweconomie in het Zuiden circa 1000-1300*, in: *Algemene Geschiedenis der Nederlanden*, deel 2, Haarlem, 1982, p. 94. Zie tevens L. GENICOT, *Sur les témoignages d'accroissement de la population en Occident du XIe au XIIIe siècle*, in: *Cahiers d'Histoire mondiale*, I, 1953, p. 446-462; R. FOSSIER, *Enfance de l'Europe. Aspects économiques et sociaux. II L'homme et son espace*, Nouvelle Clio 17, Paris, 1982, p. 87-107. Specifiek voor Vlaanderen, zie D. NICHOLAS, *Structures du peuplement, fonctions urbaines et formation du capital dans la Flandre médiévale*, in: *Annales. Economies, Sociétés, Civilisations*, 33, 1978, p. 501-527 (in engelse vertaling in: D. NICHOLAS, *Trade, Urbanisation and the Family. Studies in the History of Medieval Flanders*, Aldershot, 1996); A. VERHULST, *Précis d'histoire rurale de la Belgique*, Bruxelles, 1990, p. 61-64.

opgenomen¹²⁹. Bovendien speelt ook de beperkte periode waarin het register werd bijgehouden, een rol. Voor de personen die eerst werden genoteerd, ontbreken verdere gegevens over de samenstelling van het ouderlijk gezin, ook uit andere bronnen, terwijl we ondanks de latere aanvullingen geen informatie hebben over eventuele kinderen die na de opmaak van het register werden geboren. Gezien het doel van het register, namelijk een overzicht te verkrijgen van de te innen hoofdcijns, werden alleen deze personen opgenomen die aan deze verplichting moesten voldoen. Het register bevat ook geen informatie over overleden kinderen. Tenslotte zegt de bron ons niets over eventuele echtparen zonder kinderen, over eventuele onwettige kinderen of over personen die eventueel zouden verhuisd zijn. De enige mogelijkheid om toch informatie van demografische aard te achterhalen is dan ook om het aantal kinderen per gezin te bepalen op basis van de genealogische schema's alleen voor deze gezinnen waar een ouder-kind-relatie kon worden vastgesteld¹³⁰. Gezien het beperkte aantal personen dat in de lijsten is opgenomen gaven we er dan ook de voorkeur aan om de gegevens voor Kalken en Laarne samen te verwerken. In totaal konden we in 101 gevallen een ouder-kind-relatie vaststellen, waarvan in 7 gevallen (*liberi*) niet kon worden bepaald om hoeveel kinderen -minstens 2- het precies ging.

gezinnen met 1 kind:	43	(45,7 %)
gezinnen met 2 kinderen:	21	(22,3 %)
gezinnen met 3 kinderen:	15	(15,9 %)
gezinnen met 4 kinderen:	8	(8,5 %)
gezinnen met 5 kinderen:	4	(4,2 %)
gezinnen met 6 kinderen:	1	(1 %)
gezinnen met 7 kinderen:	2	(2,1 %)

De rudimentaire werkwijze in acht genomen geeft deze lijst van hoofdcijnsplichtigen, die te dateren is tussen 1295 en het eerste kwart van de XIVe eeuw, een beeld dat sterk vergelijkbaar is met dat uit de lijst van hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Pietersabdij uit de tweede helft van de XIIIe

---

¹²⁹ Een uitzondering hierop, voor de 13de eeuw nochtans weinig waarschijnlijk, kan de vermelding *Walterus Henric. fil.* te Laarne zijn. Waarschijnlijker is dat de schrijver de naam van de moeder van Henricus heeft vergeten.

¹³⁰ R. FOSSIER, *o.c.*, p. 102-103.

eeuw¹³¹. Alleen zijn er op het einde van de XIIIe en het begin van de XIVe eeuw nog 8,5 % meer gezinnen met 1 kind in de lijst vermeld, en 12,5 % minder gezinnen met 2 kinderen. Voor de gezinnen met 3 kinderen of meer is het beeld quasi-identiek.

Voor de gezinnen met kinderen leidt dit tot een gemiddelde van 2,14 kinderen per gezin, t.o.v. 2,09 kinderen per gezin in de tweede helft van de XIIIe eeuw. Uiteraard moeten we deze cijfers met de nodige omzichtigheid benaderen. Toch zou 2,14 kinderen per gezin lager liggen dan de cijfers die van toepassing zouden zijn voor andere regio's in Vlaanderen¹³².

Hoe groot het aandeel van de hoofdcijnsplichtigen in de totale bevolking van Kalken en Laarne is, is onbekend. Als we de lijst van hoofdcijnsplichtigen van de Sint-Pietersabdij en deze van de Sint-Baafsabdij evenwel samennemen komen we voor Kalken op ongeveer 272 personen en voor Laarne op ongeveer 186 tot 195 personen. Hierbij moeten we natuurlijk rekening houden met het feit dat beide lijsten met ongeveer 50 jaar verschil werden opgemaakt en bovendien gedurende enkele decennia werden aangevuld. Het enige globale bevolkingscijfer dat we voor beide parochies in de late middeleeuwen hebben, komt uit de haardtelling van 1469. Op basis van een gezinscoëfficiënt 5 komt L. Pee tot 500 inwoners voor Laarne en tot 551 inwoners voor Kalken in 1469¹³³. Op basis van de gezinscoëfficiënt 4 zou men tot ongeveer 400 inwoners voor Laarne en ongeveer 440 inwoners voor Kalken in 1469 komen¹³⁴. Aan de hand van de indices van Slicher van Bath¹³⁵ zou men de bevolkingsgrootte van Kalken in de tweede helft van de XIIIe eeuw dan kunnen ramen op 506 (gezinscoëfficiënt 5) tot 404 (gezinscoëfficiënt 4) inwoners. Voor Laarne zou men op 459 tot 367 inwoners komen. Hierbij moet men

¹³¹ E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij...*, o.c. , p. 23-24.

¹³² E. BALTHAU, *Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Pietersabdij...*, o.c. , p. 23-25.

¹³³ L. PEE, *De Bevolkingsevolutie in het Land van Dendermonde van 1469 tot 1620*, in: C. VANDENBROEKE, W. PREVENIER (eds.), *Demografische evoluties en gedragspatronen van de 9de tot de 20ste eeuw in de Nederlanden*, Studia Historica Gandensia 200, Gent, 1977, p. 167-197. De haardtelling zelf werd uitgegeven door J. DE SMET, *Le dénombrement des foyers en Flandre en 1469*, in: *Bulletin de la Commission royale d'Histoire*, IC, 1935, p. 105-150.

¹³⁴ W. BLOCKMANS, W. PREVENIER, *De Bourgondiërs. De Nederlanden opweg naar eenheid 1384-1530*, Amsterdam/Leuven, 1997, p. 267, noot 18. Over de discussie rond de bepaling en het gebruik van een gezinscoëfficiënt, zie P. STABEL, *Dwarfs among Giants. The Flemish Urban Network in the Late Middle Ages*, Leuven/Apeldoorn, 1997, p. 24.

¹³⁵ B. SLICHER VAN BATH, *De agrarische geschiedenis van West-Europa 500-1850*, Utrecht/Antwerpen, 1980⁵, p. 88.

uiteraard rekening houden met de soms grote regionale verschillen in de demografische patronen¹³⁶. Voor Kalken zou dit betekenen dat het aandeel van de hoofdcijnsplichtigen in de totale bevolking in de tweede helft van de XIIIe eeuw zou kunnen liggen tussen 53,7 % (bij 506 inwoners) en 67,3 % (bij 404 inwoners). Voor Laarne zou dit kunnen liggen tussen 40,5 % à 42,4 % (bij 459 inwoners) tot 50,6 % à 53,1 % (bij 367 inwoners). Voor de domeinen van enkele Duitse abdijen bestaan ramingen die variëren van 55 % in Freising in 1100 tot 88 % in Regensburg in 1175¹³⁷. Rekening gehouden met de bovenstaande bemerkingen dienen deze cijfers uiteraard met de nodige voorzichtigheid te worden geïnterpreteerd.

---

¹³⁶ P. STABEL, *De kleine stad in Vlaanderen (14de- 16de eeuw)*, Verhandelingen van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België. Klasse der Letteren, jg. 57, nr. 156, Brussel, 1995, p. 18.

¹³⁷ R. FOSSIER, *o.c.*, p. 522.

Bijlage

Lijst van hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Baafsabdij te Kalken en te Laarne.

1295

Gent, Rijksarchief, fonds Sint-Baafs en Bisdom, R 31.

f° 1r°

Census Sancti Bavonis in decanatu Gandensis anno Domini M°CC°LXXXV°.

f° 6v°

Kalkine

(1e kolom)

Walterus filius Arnoldi de Moest
Beatrix uxor Roberti filii Andree
Johannes —
Elysabeth — eius liberi
Elysabeth uxor Everardi de Gavere
Maria —
Katerina — eius filie
Ammelberga uxor Egidii de Gavere
Johannes Wallais
Soetin filia Heile sororis
Alisa filia Adele Ysemoerards
Soeta eius soror
Vinciana
Trisa relictā Johannis Hanckins
Johannes eius filius
Maria Henrici Albi

Avesoeta filia Agate
Margareta eius soror
Johannes eius frater

(2de kolom)

uxor Theoderici de Atrio
Walterus dictus Hoene
Alisa eius uxor

Heila Rads
Johannes   ┌
Heila | liberi Henrici Rads
Maria |
Katerina   └

Goesuinus uten Westende
Belia eius uxor

Elysabeth benigna filia [Me]
Everardus   ┌
Johannes | liberi Heinmans dicti Goessins
Katerina   └

Mabelia uxor Johannis Vrombouts

Johannes   ┌
Egidius |
Gertrudis | eius liberi
┌ Margareta └
└ eius f.

Beatrix de Westende

Katerina   ┌
Elysabeth | eius liberi
Egidius   └

Volcwidis de Broeke

Elysabeth uxor Egidii de Woustraten
Johannes Assard
filia [Me] Lamberti
Juta uxor Johannis Assards

Adelisa   ┌
Beatrix |
Margareta | eius liberi
Johannes   └

Gertrudis uxor Johannes

Yms[ ] Johannis presbyteri

Belia   ┌
Henricus | eius liberi
Gertrudis   └

Margareta Sigeri Moerards

Margareta ┌
Gilbertus |
Jacobus | eius liberi
Walterus |
Johannes   └

Heila uxor Johannis

Avesoete Egidii Herdekins

Machtildis Lippini Bontins

f° 7r^o

(Iste kolom)

Jacobus Vos

Margareta filia Ymsoete de Sricke

Trisa Iohannis Brunen

Jacobus eius filius

Henricus Vos

Elysabeth

Margareta

Kera. eius sorores

Alisa filia Ave Wortins

Maria

Elysabeth liberi III sororis eius

Andreas de Oestende

Heila eius uxor

Margareta soror Andree
Ghisel filius Hoens
Elysabeth eius uxor
Johannes frater Ghisels
Henricus Cupere
Margareta eius uxor
Elysabeth de Scrieka
Egidius   ┌
Margareta ─┘   liberi Johannis Hus
Yms. Henrici de Wilghere
Gerardus Scouthete
Gertrudis Schouheten
Margareta eius soror
Joh. W' Wa Joh. Jacobus
Margareta
Beatrix   liberi Gertrudis Hoens
Gertrudis   ┌
Beatrix | liberi Beatrisis de Haghe
Petrus   └

liberi Beatrisis filie Beatrisis predictae
Margareta filia Heile Iohannis Boies
Margareta filia Arnoldi Oliveri
Margareta filia Sigeri de Hulst
Beatrix eius soror
Henricus eius frater
Katerina relictæ Roberti Permentiers
eius liberi
Elysabeth mater Katerine
Jacobus de Hasvelde
Christina eius uxor

(2de kolom)

Elysabeth filia Jacobi de Hasvelde
Iohannes Man
Belia filia Gertrudis de Scrieka
Iohannes filius Balduinus Hoens

Gertrudis eius soror

Iohannes   ┌
Henricus   ├   eius liberi
Sophia   └

Margareta filia Boidinus Hoens

Yms. eius soror

Alisa eius filia

Alidis filia B. Hoens

eius liberi

Heila filia Michaelis Werkemans

Iohannes Mei

Gertrudis eius uxor

Egidius Mei

Terricus Wilde

Johannes de Somerghem

Gertrudis

Iohannes liberi Lie

Alisa relicta Willelmi Thobias

Iohannes   ┌
Margareta ├   eius liberi
Trisa   └

Egidius de Sticenne

Jacobus eius frater

Johannes eius frater

liberi sororis eorum et Wa. de Mere

Katerina uxor Gilbertus Vlamincs

Johannes   ┌
Christina eius uxor ├
Willelmus   ├   liberi IIIc Walteri Lues
Beatrix   ├
┌ Mabelia   └

└ liberi Mabelie

Mabelia uxor Wa. de Haghe

Everardus eius filius

Egidius eius filius

Mabelia eius uxor

Sophia uxor Andree

Andreas eius filius
Terricus eius filius
Heilla filia Ysemoerards
Willelmus eius filius
Johannes eius filius Alisa eius uxor

f° 7v^o

(Iste kolom)

Margareta soror Gertrudis Oliveri

Gertrudis	┌	
Margareta		
Belia		liberi Marie B. Hildelieven
Elysabeth		
Henricus Egidius		
Johannes	└	

Jacobus Otter

Margareta eius soror

Petrus de Heda

Elysabeth filia Wa. Otters

Gertrudis Lappers

Petrus	┌	
Henricus		eius filii
Johannes	└	

Elysabeth filia Balduinus Mich

Boidinus Rase

Avesoeta eius soror

Egidius eius filius

Maria Bakermans

eius liberi quatuor

Beatrix	┌	
Johannes		
Terricus		liberi Arnoldi Prics
Alisa	└	

Alisa	┌	
Vata	└	filie me. sororis eorum

toegevoegd Adelisa   ]
Margareta eius filia   ]   sWieten eius liberi

(2de kolom)

Larne

Raso de Berne

Yda uxor Everardi Wilden

Ghiselinus filius Gertrudis Nachtegaels

Gerardus eius frater

liberi Beatrisis sororis eorum

Johannes filius Andree de Kalkine

Margareta de Platea

eius liberi quatuor

Sigerus Sutor de Alost

Johannes Reinere

Heila eius soror

Sigerus de Alost

Gertrudis eius uxor

Margareta soror Sigeri

Gertrudis eius filia

Versa

Margareta eius filia

eius liberi

Balduinus Lupus

Elysabeth uxor Soikinus de Vennen

Beatrix eius filia

Heila uxor Henrici Coudisers

Gerardus Vogel

Sigerus eius frater

Laurentius molend.

Margareta eius uxor

f° 8r^o

(1ste kolom)

Johannes filius Beatrisis de Velde

W^o eius frater

Jordanus filius Gertrudis Adams

Henricus eius frater

Heila eius soror

Adam Boem

Thomas

Johannes

Balduinus eius fratres

Yms. eorum soror

Godefridus de Mere

liberi Walteri de Mere sex

Margareta Sutoris

Sigerus de Kolke

Yms. eius uxor

Heilewidis eius filia

Johannes de Hasscope

Adam

Sigerus

Petrus

Beatrix

Gertrudis

liberi Heile de Mere

Egidius de Lederbuest

Henricus filius Mabilie Marie de Malscoet

Jacobus de Heiden

Jacobus filius Heile Wa. Scouteten

Heila eius uxor

Alisa filia Ymme de Berne

Maba uxor Iohannis Boems

Elysabeth eius filia

Trisa filia Verse

Egidius dictus Bultere

Andreas eius frater

Andreas

┌

Jacobus

┌

| filii Katerine Boems

Henricus

┌

Wa. famulus domini de Lerne

**Het toponiem *Ertbuur meuleken* en de molen op *den hoeck van Ertbuur*
(inclusief een prijzije uit 1729)**

Johan R.J. De wilde

De molenaar

Hij fluit een deuntje op zijn gemak
hij fluit een deuntje blij van zin
en trekt de zak het venster in
De wieken zwaaien en zwieren
De stenen knarsen en ronken
waartussen het graan is gezonken
Van boven is het graan geheel
van onder is het stuivend meel.
Zo God het niet meer waaien liet
dan had de molenaar veel verdriet
Hij wist niet wat te beginnen
hij moet met de wind zijn broodje winnen¹.

In het grensgebied tussen de gemeenten Heusden, Destelbergen en Laarne is het toponiem *Ertbuur meuleken* welbekend. Meer precies behoort het tot de gemeente Heusden, net ten noorden van de E 17. Het is plaatsbaar op het kruispunt van de Dendermondse Steenweg met de Reigerstraat. Strikt genomen behoort het niet tot de voormalige enclave Ertbuur, en heden is aldaar ook niet het minste spoor van een molen of zelfs maar een molenberg terug te vinden. In deze bijdrage willen wij dan ook nagaan in hoeverre het toponiem in kwestie de herinnering aan een molen bewaart, en of er nog andere factoren meespeelden bij de naamgeving. In één adem zoeken wij tevens naar de aanwezigheid van een molen op de voormalige enclave Ertbuur. Dit is de zone ten noordoosten van het reeds ter sprake gebrachte toponiem².

¹ Tekst van dhr. Antoon Vande Walle te Drogen, die in zijn tienerjaren, ca 1950, werkte op de maalterij van Valère Steyaert in de Molenstraat te Bachte-Maria-Learne.

² Over Ertbuur zie J.R. J. De Wilde, *De enclave Ertbuur van de vroege Middeleeuwen tot ca 1600: peiling naar het ontstaan en de ontwikkeling van een plattelandsgehucht*, in: *Castellum XIII*, nr. 3-4, 1996, p. 10-80. Voor de situering van de enclave, zie de kaarten op p. 12 en 31.

1. Het ontstaan van het toponiem *Ertbuer meuleken*.

Hoewel het penningkohier van Heusden uit 1571 verschillende molens vermeldt in de parochie, hebben we geen sluitende aanwijzingen voor het bestaan van een molen op het hierboven genoemde kruispunt rond dat tijdstip³.

De eerste vermeldingen van de molen langs de Dendermondse Steenweg te Heusden troffen wij aan in 1630-1631. De molen was in het bezit van Guille De Poortere, maar de man verkeerde blijkbaar in financiële moeilijkheden. Het regende immers klachten aangaande verschuldigde geldsommen. Zo diende o.a. Jan Uuten Daele op 7 mei 1631 een klacht in *tot laste van de meulen van Hertbuer*, zoals die dan enigszins misleidend wordt genoemd⁴.

Dat het om de bewuste molen gaat, kan men afleiden uit verschillende verkoopaktes, die alle in het tweede kwart van de 17de eeuw werden geregistreerd.

Op 10 mei 1631 verkocht Guille De Poortere zijn molen aan Jan Van Heesvelde : *eene coorne wintmeulen alzo die ghestaen is op haeren wal metten toebehoorten binnen de voorn. prochie* (nl. Heusden)... *ghestaen ende gheleghen...*

anden Dendermonschen herwech noort ende oost sheeren straete. We hebben dus te maken met een korenwindmolen op een molenberg ten zuiden van de Dendermondse Steenweg in Heusden. We vernemen verder dat de molen op cijnsgrond stond (*wesende cheyns, den welcken noch duert XXVII Jaeren*) en dat het te betalen cijnsbedrag 2 pond groten per jaar bedroeg. Na die 27 jaar moet de molen blijven staan en door de cijnsmeester *In pryse anveert worden*.

Een verdere verplichting bestond in het betalen van 3 halve zakken rogge voor het windrecht (*voor den vryen wint*). De koopsom werd bepaald op 200 pond groten (of 1200 gulden), waarvan de betaling in schijven geschiedde : 400 gulden contant, evenals nog eens 200 gulden, en de resterende 600 gulden binnen één jaar te voldoen⁵. Volledigheidshalve stippen wij hierbij aan dat Jan Van Eesvelde fs Matthys in 1627 ook een som van 9 schellingen parisis betaalde aan de overheid voor een oliewindmolen en een korenmolen te Wetteren⁶. Deze stond op eigen *erfve* van Jan *up den berchstoppele cautere*.

Jan Van Heesvelde fs Mattys heeft niet lang gemalen op zijn molen. Minder dan 3 jaar na zijn aankoop, op 7 februari 1634, ging hij op zijn beurt over tot

---

³ Stadsarchief te Gent, Reeks 28, nr. 28/119, PK Heusden 1571, f° 22 r° (de molen van het klooster van Nieuwenbos), f° 25 r° (een stampmolen) en f° 36 r° de korenmolen "ten haesputte" (in het bezit van Jacop Van Doorselaere).

⁴ Rijksarchief te Gent (verder afgekort RAG), Burggravie Heusden nr. 176, f° 15 r° (in de kleine ingebonden katernen).

⁵ Idem, f° 21 v°-22v° "coop van meulene"

⁶ RAG, Vorstelijke Domeinen van Vlaanderen nr. 133, f° 40 r°.

verkoop.

Men situeerde de korenwindmolen als volgt: *jeghenwoordich staende op lievekens berch... neffens den Dendremonschen Herwech*. Het cijnsbedrag en het recht van de wind moesten worden betaald aan de prins van Espinoy. Matthys Van Heesvelde, de zoon van de verkoper, mocht de molen blijven gebruiken tot 12 mei : hiervoor zal hij tot die dag maandelijks 9 gulden betalen. Bijna ging de molen voor 1400 gulden over in handen van Hans De Smet fs Pauls, maar Pieter Van Doorisele verhoogde de koop met 50 gulden⁷. Ook deze laatste behield de molen niet lang. Luttele jaren later verkocht Lauwereis Van Doorisele (zoon van Pieter ?) hem aan Matthys Van Eesvelde⁸. Deze laatste had de molen trouwens tot die dag (1 april 1638) in gebruik gehad. Voor het eerst situeert men die binnen Heusden *neffens Hertbeur*. Met de aankoop ging *alles datter toebehoort te weten : seylen dweylen buuten ende binnen reep steenreep met strop prangseel Iseren zeven scherphamers panshamere cleen haut hamerken ende generaelick al datter toebehoort*. Ditmaal ging de molen van de hand voor 1800 gulden, uiterlijk 6 weken of 2 maanden na *erfvenesse* te betalen. Bovendien moest de koper nog 2 dubbele dukaten geven voor een *hooftcleet* ter attentie van de vrouw van de verkoper. Om onbekende redenen liet de koper de molen op naam van zijn vrouw (Janneken Baerts) zetten⁹.

In het na jaar van 1642 werd de *coornewintmeulene staende op lievekens beerch* in Heusden nogmaals te koop aangeboden. Bijna werd Joos Buyle de nieuwe eigenaar voor de som van 18 pond groten Vlaams per jaar (aan de penning 16 of een interest van 6,25 %). Voor de betalingswijze kwam men uiteindelijk overeen dat de koper 4 pond groten zou betalen bij *erfvenesse* en telkens 4 ponden groten per jaar¹⁰. Maar Lucas De Pau verhoogde de koop op 28 oktober 1642 tot 5 pond groten Vlaams, waarna Janneken Baerts, de echtgenote van Matthys Van Eesvelde, werd *ontuut ende onterft*.

Dat Lucas De Pauw inderdaad de nieuwe molenaar werd, zien we bevestigd in het quoteboek van Heusden uit 1649¹¹. Het is wellicht niet toevallig dat dit boek werd opgesteld kort na het beëindigen van de vijandelijkheden tussen Spanje

⁷ RAG, Burggravie Gent nr. 176, f° 50 r°-51 r° "coop van meulen"

⁸ RAG, Burggravie Gent nr. 177, f° 85 v° en 86 r° (14 augustus 1675) vermeldt Livinus Van Dooreseele fs Laurs als molenaar op de *keeremelckmeulen* bij de kerk van Heusden. Blijkbaar gaat het om een molenaarsgeslacht.

⁹ RAG, Burggravie Gent nr. 176, f° 114 r°-115 v° "coop van meulene Burchgrav."

¹⁰ Idem, f° 172 r°. Zoals bij voorgaande teksten gaf men ook het cijnsbedrag (2 pond groten) en het windrecht (12 meuken koren per jaar) aan. De cijnsbrief bleef nog ongeveer 15 jaar geldig. De verkoper nam nog een rente van 7 pond groten op zich (ten voordele van François Cornelis).

en de Verenigde Provinciën in 1648. Lucas De Pauw werd volgens het belastingenboek belast op zijn hofstede en *synder meulene opden luevekens beerch anden Dendermonschen Heerwech*.

Enkele jaren later zou Lucas De Pauw met 2 anderen op een opvallende manier in het nieuws komen. Met Joris De Wilde en François De Scheere, beiden afkomstig uit Laarne, werd hij tot de *dry ghemiste geuse-martelaers* gerekend. Dit alludeerde op het volgende: Noordnederlandse gereformeerde geestelijken hadden het drietal bijna weten overhalen tot het Protestantisme. Enkel door *d'onverdiende gratie Gods* waren zij door het *werre-net van de verdichte Gereformeerde leeringhe gheslopen... : hoewel dat de Predikanten van Hulst, ende Zeelant daer soo langhe Biddagh voor ghehouden hebben*. De drie kwamen evenwel tot inkeer en bleven het katholiek geloof trouw. Dit alles gebeurde omstreeks 1652. Het voorval werd als propagandamateriaal door en ten voordele van de rooms-katholieke kerk aangewend¹².

Lucas De Pauw bleef hierna nog minstens 20 jaar actief op de molen. Op 22 februari 1673 overleed zijn vrouw Lievyne Burrick. Op dat moment werd voor hun vier kinderen de wettelijk verplichte staat van goed opgemaakt¹³. Het echtpaar bezat verschillende percelen en had tevens verschillende inkomsten uit renten en obligaties. Wij beperken ons hier tot de relevante gegevens over molen, molenberg en molenaarshuis. Het huis was belast met een losrente van 7 pond groten per jaar ten voordele van de weduwe van Frans Geertsdaele. De helft hiervan was voor rekening van Lucas De Pauw, de andere helft voor zijn broer Pieter¹⁴. Zo bezat Lucas ook enkel de helft van de molen *metten bergh ende meulewal*. Over de lasten het volgende. De cijnsrente van 2 pond groten moest men toen betalen aan de heer van Santander, en de 12 meuken koren aan de heer van Heusden. Op de zolder van het molenaarshuis stonden 20 zakken koren, en op de molen nog eens 19 zakken (koren met meel). Van de laatste partij behoorde de helft toe aan Pieter De Pauw. Blijkbaar werd de molen door beide broers beheerd.

In 1725 gaf landmeter Philippus Jacobus Benthuis bij het vervaardigen van de

¹¹ RAG, Burggravie Gent nr. 107, f° 4 r°.

¹² Men maakte immers van de gelegenheid gebruik om de Reformatie schriftelijk te weerleggen. Zie de Bibliotheek van de Universiteit te Gent nr. G 7567, deel 2, *Wat nieuws wt de prochie van Laren. By Ghendt in Vlaenderlandt*. Het werkje werd gedrukt bij Aernout van Gheluwe in de Gentse Oudburg en opgedragen aan de Gentse bisschop Antonius Triest. Het dateert uit november 1652.

¹³ RAG, Burggravie Gent nr 177, f° 171 v°-176 r°, 17 mei 1673. De tekst bevat helaas geen beschrijving noch een schatting van de molen.

¹⁴ Pieter De Pauw werkte als ontvanger van de parochie Heusden in de periode 1669-1672, zoals blijkt uit de staat van goed (zie voorgaande voetnoot).

grote kaart van Ertbuur ook deze molen aan : heel precies in het grensgebied van de parochie Heusden met Ertbuur¹⁵.

Vanaf Lucas De Pauw kunnen we wellicht van een molenaarsdynastie spreken: en die bleef bijna twee eeuwen lang op dezelfde molen werkzaam. Nog in 1763 wordt Pieter De Pauw als eigenaar genoemd van de Liefkensbergmolen, en zes jaar later Frans De Pauw.

Zij werden door de parochie Heusden als volgt belast¹⁶ :

- 1) *Over syne maelderije op synen meulen op den Dendermonschen Herrewegh binnen de prochie aen Ertbuer genaemt Liefkens meulen en bergh jaerlyckx tot LB 1-0-0-0.*
- 2) *Item over synen meulen staet in transport ofte Prys tot Lb 3-0-0-0.*

Via een bundeltje gerechtelijke informatie kennen we Rufinus De Pauw als molenaar in de jaren 1770¹⁷. In die jaren werd de molen ook aangegeven op de Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden¹⁸ (zie fig. 1). Hij staat evenwel foutief op de noordzijde van de Dendermondse Steenweg aangegeven, en niet op de zuidzijde, waar men enkel het molenaarshuis vindt, en, aan de overzijde van de straat, een herberg (zie hierover verder meer). Uit deze opname blijkt wel vrij duidelijk de sterk geïsoleerde opstelling van de molen. Doorgaans stonden zij immers ver van huizen en bossen om een vrije windvang te verzekeren.

Volgens de gegevens van het Oost-Vlaamse kadaster stond de houten windmolen “te Liefkensberge” in het begin van de 19de eeuw op naam van ene Rufien De Pauw¹⁹. Door verkoop kwam de korenwindmolen vanaf 1836 in het bezit van een familie Schatteman²⁰. De molen stond volgens de indeling van het kadaster te Heusden op sectie A nr. 29²¹. Gedurende een groot deel van de 19de eeuw was ter hoogte van de molen op de Dendermondse Steenweg een bareel opgericht, waar men tolrecht hief²².

De laatste eigenaar vanaf 1882 was Hendrik De Landtsheere, oorspronkelijk molenaar te Destelbergen en nadien te Heusden. Op zijn naam staan in de

¹⁵ RAG, Kaarten en plans nr. 2528 (1725).

¹⁶ RAG, Burggravie Gent nr. 108, blad 62bis. Heusden telde toen 3 molens : naast de molen bij Ertbuur nog *de kernemelck meulen* (blad 61) nabij de kerk, en een laatste *inden Melhoek genaemt Haesput meulen* (blad 62), nabij de Schelde. Eigenlijk een weloverwogen inplanting : één in het noorden van de parochie, één in het centrum en één op de zuidgrens.

¹⁷ RAG, Burggravie Gent nr. 331.

¹⁸ Kabinetskaart der Oostenrijkse Nederlanden opgenomen op initiatief van graaf de Ferraris, uitg. Pro Civitate, Brussel, 1965, *Loochristy 46 (Z6) (3)*.

¹⁹ Volgens de kadastrale matrix uit 1822 bezat Rufin De Pauw *Meunier* de kadastrale nummers A 385, 386, 362, 366 (molen) en 387 (huis). Zie RAG, Heusden Modern nr. 6, nr. 328.

Fig. 1: De molen van Ertbuur op de grens van de parochie Heusden en de Wetterse enclave Ertbuur.

kadastrale matrix ca 1907 twee percelen : A 29a en b. Het eerste is de korenwindmolen, het tweede zijn huis (resp. met een oppervlakte van 13 a 40 ca en 2 a 30 ca). Een overzicht van de molenaarstekens die op deze molen werden gebruikt om het aantal kilogram graan aan te geven, is gelukkig bewaard gebleven (zie figuur 2)²³. In 1931 werd de molen tenslotte volledig afgebroken. De grond werd in 1937 aan de gemeente Heusden verkocht.

²⁰ *Inventaris van de wind- en watermolens in de provincie Oostvlaanderen naar gegevens van het archief van het Kadaster. Tweede aflevering. De arrondissementen Eeklo en Gent*, in : Kultureel Jaarboek voor de provincie Oostvlaanderen 1961. Tweede band. 15de jaar, Gent, 1962, p. 102. Nr. 4.24.E geeft een overzicht van de eigenaars van 1836 tot 1931.

²¹ Wij raadpleegden het archief van het Ministerie van Financiën, Administratie van het Kadaster te Gent.

²² E. Bogaert, A. Van De Sompel, *Kalken van de Franse Revolutie tot de gemeentefusie met Laarne. Bijdragen tot een historisch onderzoek*, Kalken, 1997, p. 122 en 126.

²³ Bewaard in het familie-archief Casimir Vermeiren (°Kalken-† Zele). Met dank aan A. Van De Sompel.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
11	12	13	14	15	16	17	18	19	20
21	22	23	24	25	26	27	28	29	30
31	32	33	34	35	36	37	38	39	40
41	42	43	44	45	46	47	48	49	50
51	52	53	54	55	56	57	58	59	60
61	62	63	64	65	66	67	68	69	70
71	72	73	74	75	76	77	78	79	80
81	82	83	84	85	86	87	88	89	90
91	92	93	94	95	96	97	98	99	100

Fig. 2: Overzicht van de molenaarstekens in gebruik op Ertbuur molen te Heusden in het begin van de 20ste eeuw.

Samenvattend kunnen we stellen dat de bestudeerde molen heel wat namen en omschrijvingen heeft gekend in zijn 3 eeuwen durende geschiedenis. Wat het toponiem Ertbuur Meuleken betreft, moeten we benadrukken dat het eerste deel van de naam er niet op wijst dat de molen op Ertbuur stond. Hij stond te Heusden, maar dan op wandelafstand van de grens tussen Heusden en de enclave Ertbuur. Wat het tweede bestanddeel van het toponiem betreft: nergens hebben we gelezen dat de molen met een verkleinwoord werd omschreven. De verklaring ligt elders, en ver hoeven we niet te zoeken. Uiterlijk in de tweede helft van de 18de eeuw baatte men vlakbij de molen een herberg uit. Die kreeg als naam *het Meuleken* mee. De oudste attestatie die we terugvonden dateert uit 1763²⁴. Het gebouw wordt omschreven en gesitueerd als *een brauwerije ende heirberghe staende binnen dese prochie aenden Dendermonschen Herrewegh jehens Ertbuur genaemt het Meuleken*. De belasting: *jaerlyckx tot Lb 0 -5-0-0*. We kennen zeker 2 eigenaars of uitbaters: Jacobus Vervaet en, vanaf 1790, Joannes Van Peteghem.

De herberg figureert op minstens twee 18de-eeuwse kaarten: één uit 1764²⁵ en één uit 1765²⁶. Op figuur 3 ziet men duidelijk de inplanting. Bovenaan loopt de Dendermondse Steenweg, of *hooghen herrewegh*. Langs de huidige Reigerstraat, zuidelijk van de Steenweg, stond links de molen en rechts de herberg het Meuleken. Heden vindt men daar “La fermette”²⁷.

De uitspanning uit de 18de eeuw heeft dus haar naam gegeven aan het gehucht nabij Ertbuur. In de streek komt dit meer voor; telkens in de nabijheid van de Dendermondse Steenweg. Want in de grenszone tussen Heusden en Destelbergen hebben ook toponiemen als het Klaverken, het Pauwken en het Gouden hand hun bestaan te danken aan een herbergnaam.

2. De aanwezigheid van molens op de voormalige enclave Ertbuur

In de Wetterse enclave Ertbuur stond reeds tijdens de late Middeleeuwen een windmolen, waarschijnlijk in het noorden, ter hoogte van het Laamse Mageret²⁸.

²⁴ RAG, Burggravinge Gent nr. 108, *register tot d'ommestellinge...* 1763, onder *Negotiaetie*, blad 73 links.

²⁵ RAG, Kaarten en plans nr. 1296 (C. Benthuis, 1764).

²⁶ Bibliotheek van de Universiteit te Gent, Kaartenzaal, nr. 188 (A.F. Benthuis, 1765).

²⁷ C. Bogaert, M. Verbeeck, *Bouwen door de eeuwen heen. Inventaris van het cultuurbezit in België. Architectuur. Deel 12n2. Provincie Oost-Vlaanderen. Arrondissement Gent. Kantons Destelbergen-Oosterzele*, Turnhout, 1989, p.75-76 heeft een beschrijving met foto van deze herberg (nr. 822).

²⁸ J. De Wilde (1996), p. 60-61.

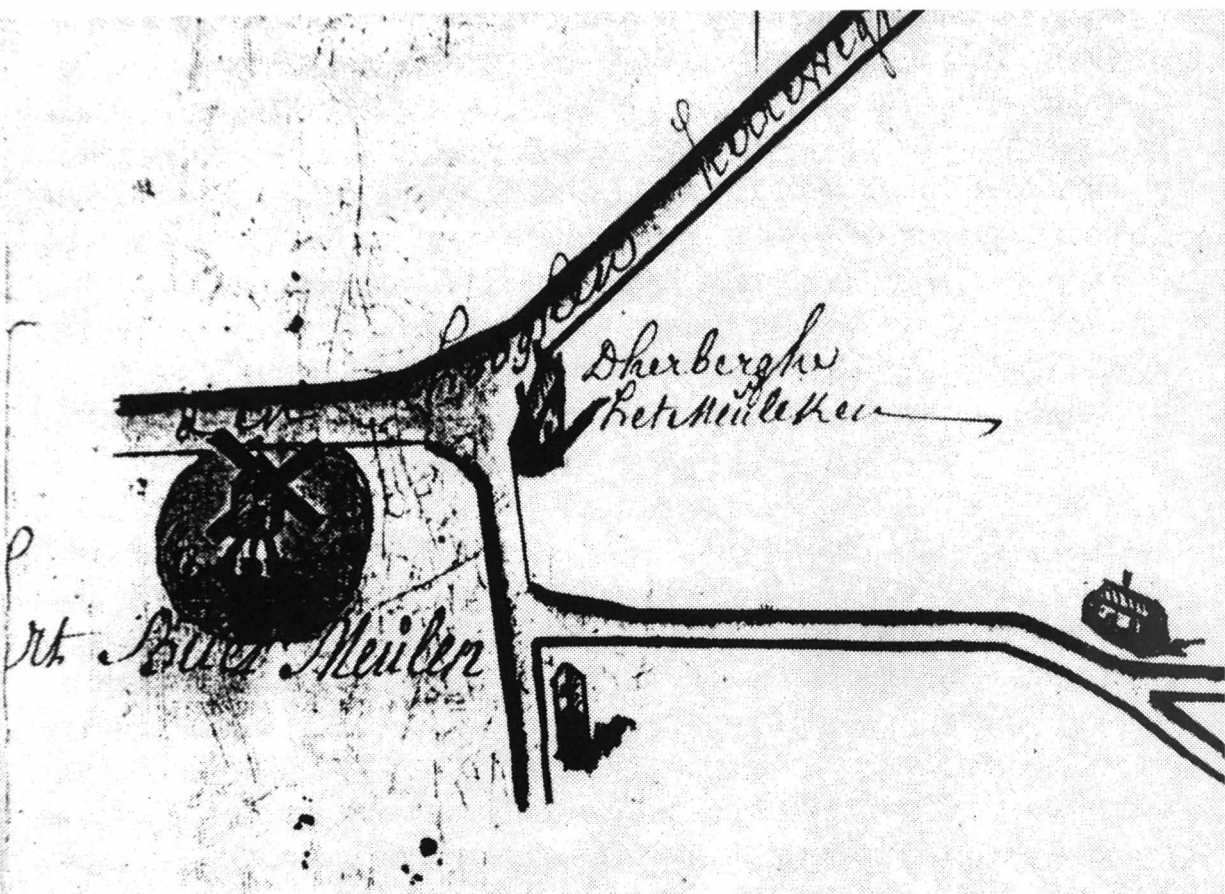

Fig. 3. De herberg het Meuleken tegenover Ertbuur molen (1764).

Indien de molen verwoest is geweest ten tijde van de godsdiensttroebelen, dan is hij ook vrij vlug heropgericht. In 1611 wordt op het *gheweste van Ertbuur* opnieuw een *wintmeulene* gesignaleerd. Pieter Tolliers fs Jan was er voor een kwart in gerechtigd; hij woonde trouwens op Ertbuur²⁹. Reeds jaren tevoor had Jan Tollier *up t'ghehuchte ghenaeamt Herbeur* een rosmolen opgericht, waarvoor hij pas op 26 september 1608 vergunning aanvroeg bij de overheid³⁰. Deze rosmolen, aangedreven door paardekracht, moest misschien een leemte opvullen omdat er bij de eeuwwisseling op Ertbuur geen windmolen bestond. In het midden van de 17de eeuw waren beide molens een begrip op Ertbuur : ze gaven immers aanleiding tot het ontstaan van toponiemen : *langhe veltmeulene heye* en *peerdemeulene heye*³¹.

²⁹ Rijksarchief te Beveren (verder afgekort : RAB), Wetteren nr. 370, f° 148 v°. Op 10 nov. 1611 verkocht Pieter Tolliers een rente van 2 pond gr. per jaar aan Jacques De Voocht. De rente werd bezet op zijn hofstede, ¼ van de molen en op ½ bunder in Destelbergen.

³⁰ RAG, Vorstelijke Domeinen van Vlaanderen, nr. 133, f° 40 r°.

³¹ RAG, Nieuwenbos nr. 296 (overzicht van de novale tienden binnen Heusden Ertbuur - augustus 1656).

In latere decennia bleef de naam Tolliers steeds nauw verbonden met de molen op Ertbuur. Zo bijvoorbeeld in 1667. Uit staat van goed, opgesteld na het overlijden van Pieter Tolliers fs Jan, blijkt dat hij voor de helft gerechtigd was in de korenwindmolen op Ertbuur. Eén derde had hij verworven door erfenis, en nog eens één zesde door aankoop³². De hofstede van Pieter Tolliers stond aan de noordzijde van de Rietveldstraat en het is aannemelijk dat de molen er dichtbij stond. Een schets uit 1680(?) situeert *Langhevelde meulen* in het noorden van Ertbuur langs de Brandstraat, ter hoogte van een zijstraat³³. Het is evenwel niet duidelijk of het Ertbuurhoek of de Zijstraat betreft. Het eerste is wel het meest waarschijnlijk, omdat de eerstgenoemde straat in de 19de eeuw nog met de naam Meulestraat werd bedacht³⁴. Verdere informatie over deze molen tijdens de 17de eeuw hebben we niet.

Kort na 1725 zag men een nieuwe *cooren wint muelen op den hoeck van Ertbuur* verrijzen, dus in het noorden van de enclave. Een kaart uit het genoemde jaar geeft de molen immers nog niet aan³⁵. De initiatiefnemers waren Jooris Leys en Jan Tollier fs Andries. De laatste was alleszins een vermogend man³⁶. Beiden hadden elk een helft van de molen in eigendom. Jan Tollier had voor de opbouw van de molen 150 pond voorgeschoten. De molen stond op cijnsgrond. Na het overlijden van Jooris Leys werd op 2 juni 1729 een staat van goed opgesteld. Daarin werd een prijzije van de molen opgenomen (zie bijlage I)³⁷. Deze was opgesteld door Lauwrijns Van Driessche *muelemaecker van syn style* : zijn schatting is zeer gedetailleerd voor zowel het staande als het draaiende werk³⁸. Wij lichten er de volgende typerende gegevens uit. De molen verhief zich op een *muelenbergh* of dam, en stond op vier houten teerlingen. Dit laatste is eerder

³² RAB, Wetteren nr. 39/10. Staat van goed Pieter Tolliers, februari 1667. De tekst biedt geen nadere gegevens over molen, molenaar en molenpacht.

³³ RAG, Kaarten en plans nr. 2539 "Carte figuratieve van al de wycken soo binnen de prochie van Heusden als binnen Erbure tot groot gerief vande thiende heffers van aldaer". 1680. Deze datering is foutief; wellicht is de schets ettelijke jaren ouder.

³⁴ Stadsarchief Gent, Surmont de Volsberghe nr. 265.

³⁵ RAG, Kaarten en plans nr. 2528 (P.J. Benthuis, 1725).

³⁶ Zie de staat van goed die werd opgemaakt in 1745 na het overlijden van zijn echtgenote Catharine Beuckel te Ertbuur : zie Gemeente Wetteren, Historisch archief Wetteren nr. 100/3 (4/2/1745).

³⁷ Gemeente Wetteren, Historisch archief Wetteren nr. 86/3 (2 juni 1729). Met dank aan het gemeentebestuur van Wetteren voor de toelating tot consultatie.

³⁸ Onder het staande werk begrijpt men : molenvoet, molenkot en staart. Onder het draaiend werk: as en gevluht, alle wielen, de molenstenen en toebehoren, de zeilen, het luiwerk en de vang. Het eerste is gewoonlijk ten laste van de eigenaar, het laatste ten laste van de molenaar-pachter. Voor de typische molenterminologie verwijzen wij naar de werken van P. Bauters, *Kracht van wind en water. Molens in Vlaanderen*, Leuven, 1989 (in het bijzonder p. 269-286) en Y. Coutant, *Middeleeuwse molentermen in het graafschap Vlaanderen*, Werken van de koninklijke commissie voortoponymie en dialectologie nr. 18, Tongeren-Liège, 1994.

uitzonderlijk : houten teerlingen was immers geen lang leven beschoren (in tegenstelling tot gemetselde exemplaren). Qua functie was het, zoals reeds aangegeven, een korenwindmolen. Qua type was het een staakmolen. Hij had slechts één steenkoppel, waarvan de ligger was samengesteld met brokstukken. De looper was een zestiender met een dikte van 11 duimen. Dit wil zeggen dat deze steen een diameter van 1,76 meter had en een dikte van 30,25 cm ³⁹.

De totale waarde van de molen bedroeg 442 pond 18 schellingen 8 groten. Ter vergelijking : in 1729 werd te Evergem de Kuitenbergmolen geschat op 368 pond 4 sch. 8 gr., en het jaar nadien de Aschoutmolen aldaar op 314 pond⁴⁰. En in 1728 was er een bod van 466 pond 13 sch. 4 gr. voor de Kerkbruggemolen⁴¹. Op de cijnsgrond stond tevens een nieuw opgericht molenaarshuis. In *eenen staenden prijs; soo van steenweirck, hauteweirck daken met eenen stael* (= stal) *daer aen staende* werd de waarde ervan geraamd op 41 pond gr.; dus bijna één elfde van de waarde van de molen ! De uitdrukking *staenden prijs* wijst erop dat het molenaarshuis nog grotendeels uit vakwerk bestond; het *steenweirck* bleef wellicht beperkt tot een funderingsmuur.

Voor het oprichten van dat huis was de familie trouwens nog 19 p. 13 s. 4 gr. voorschot verschuldigd aan Jan Tollier, met nog eens 1 p. 5 s. gr. interest op die som.

Voor de *wint cheyns*, de vergunning om van de wind gebruik te maken, werd jaarlijks aan de heer van Wetteren 4 p. gr. betaald⁴². Aan Jan Tollier was men jaarlijks 18 pond groten molenpacht verschuldigd⁴³.

De molen op de enclave Ertbuur was een succesrijk, maar ook een kortstondig leven beschoren. Terwijl menige Vlaamse molen in het verleden bezweek door stormgeweld of tijdens militaire operaties, werd deze molen het slachtoffer van zijn eigen succes.

In het begin van de Oostenrijkse Successieoorlog (1740-1749) veranderde de molen van eigenaar. Voor de wet van Wetteren verschenen op 26 oktober 1741

---

³⁹ Uitgerekend naar de Gentse maat. Het zijn de enige afmetingen die voor deze molen werden opgetekend.

⁴⁰ A. De Vos - Werkgroep, *Geschiedenis van Evergem*, deel I,z.p., 1994, p. 274 en 279.

⁴¹ Ibidem, p. 271.

⁴² Omtrent dit bedrag rees later een juridische geschil tussen de weduwe Leys-Vande Steene en de prins van Izegem, heer van Wetteren en Kalken. Het kwam eerst voor de Raad van Vlaanderen. Nadien ging de prins van Izegem in beroep bij de Grote Raad van Mechelen, waar de zaak in het jaar 1741 nog is *hangende ongedecideert*. Om verdere onkosten te vermijden kwamen de partijen tot een overeenkomst : er moesten geen andere windcijnzen worden betaald dan die welke reeds voldaan waren.

⁴³ En nog eens 16 pond groten aan het klooster van *Tusschen beken* en 10 pond groten molenpacht aan de ontvanger van de heer van Ertbrugge. Beheerde de familie Leys ook aldaar een molen ?

Joanne Vande Steene⁴⁴, haar oudste zoon Guillaume Leys, en Jan Tolliers, Lieven De Wilde en Joannes Raman⁴⁵. Zij verkochten op die dag de molen aan Philips Frans van Melckebeke, de ontvanger van *syn Excellentie den marechal Prince van Isegem*, de heer van Wetteren en Kalken⁴⁶. De koop omvatte : *eenen cooren wint meulen gestaen binnen Wetteren Eertbeur, met het meulenhuis, ende grondt daermede gaende, grootomtrent een gemeth, immers generaelyck gelijk den selven meulen gestaen ende gelegen is, oost de straete, suyt Jan De Meyer, west Gillis Vervaet, ende noort de straete*⁴⁷. Vielen niet onder de koop : *de zeyllaeckens, reepen, scherphamers, hautboom, en cooren heynsel*. Die bleven *in proffyte van Guille Leys, als jeghenwordigh pachter vanden selven meulen en aen hem toebehoorende*. De koopsom bedroeg 2000 gulden *courant gelt, en bovendien een pistole wisselgelt* voor de weduwe Leys-Vande Steene, om een paar handschoenen te kopen⁴⁸. Jan Tolliers zou 1325 gulden krijgen, waarvan 25 gulden *over het doen volgen vanden sel(ven) meulenbergh, en plecxken landt daer nevens hier mede vercocht*. Naar aanleiding van de verkoop schold hij de weduwe alle achterstallen en schulden tegenover hemzelf kwijt : namelijk de pacht en de voorschotten voor de opbouw van het molenhuis en de molen. Ook de weduwe schold Tolliers' schulden kwijt. Beiden hadden op juridisch vlak met elkaar in de clinch gelegen : volgens afspraak moest de weduwe toen haar eigen kosten betalen.

Dankzij de aantekeningen in de marge van het koopcontract leren we nog een en ander over de afhandeling van deze koop. De *annotatie van quitantien* vermeldt nog het volgende⁴⁹

- 1) Op 26 oktober 1741, de dag van de verkoop, ontving Joanna Vande Steene reeds 10 gulden en 10 stuivers voor een *paer muylen* vanwege ontvanger Melckebeke.
- 2) Op een niet nader aangegeven datum (vóór 23 februari 1742) werd aan de weduwe van Marten De Backere in Aspelaar 251 gulden en 7 stuivers betaald. Dit gold als aflossing van een obligatie, ten voordele van de weduwe Vande Steene. Na het overlijden van Jooris Leys had de weduwe kennelijk beroep moeten doen op een geldschieder. Voor haar zoon

---

⁴⁴ Na het overlijden van Jooris Leys was zij hertrouwd met Geeraert Coorde, die zij ook overleefde.

⁴⁵ De vraag naar de oorzaak van de aanwezigheid van de twee laatstgenoemden is onopgehelderd gebleven. Lieven De Wilde was de eigenaar van de hofstede de Grote Belderik aan de Brandstraat. RAB, Wetteren Oud nr. 384, f° 46 v°-48 r°.

⁴⁶ Wij hebben er het raden naar welke straten hier mogen bedoeld zijn : de Brandstraat en de Zijstraat?

⁴⁸ Bij transacties van onroerend goed werd meestal aan een extraatje gedacht voor de vrouw van de verkoper; bij de verkoop van huizen schonk men bijvoorbeeld dikwijls een *hoofcleet*. Een pistool is hier een Spaans goudstuk van ongeveer 6 gram.

⁴⁹ RAB, Wetteren Oud nr. 384, f° 46 v°-47 v°.

Guillaume Leys kreeg zij nog eens 240 gulden *soo veel hij inden staenden prijs van de draeyende wercken sal behauden*. Tenslotte, zonder enige nadere specificatie, nog eens 58 gulden en 13 stuivers. Zij verklaarde toen *ten vollen voldae te sijn*. Guillaume Leys gaf zijn geldsom door aan ontvanger Melckebeke⁵⁰.

- 3) Op 23 februari 1742 ontving Jan Tolliers 1340 gulden : 1325 gulden (zoals overeengekomen) en 15 gulden voor 3 maanden interest (*croos*)
- 4) Van ontvanger Melckebeke nam de weduwe Vande Steene nog eens 40 pond groten courant aan op 25 december 1742.
- 5) Op 4 november 1742 verklaarden de kinderen Leys zich akkoord met de verkoop : Guillaume, Pieter, Judocus, Catharine (gehuwd met Pieter Gelfold) en Jan Baptiste (toen nog minderjarig).

In dit contract wordt natuurlijk niet aangegeven waarom de heer van Kalken en Wetteren overging tot aankoop van deze molen. Ons inziens kan de reden enkel van financieel-economische aard zijn. Op basis van een tekst uit 1744, die we verderop behandelen, weten we dat de molen op Ertbuur zware concurrentie bezorgde aan de molens van de omringende parochies. Zoals we reeds aanstipten, viel de verkoop ervan in de beginjaren van de Oostenrijkse Successieoorlog. Het is aannemelijk dat de oorlogsperiode een economische malaise heeft veroorzaakt, die de concurrentie tussen de molens nog verscherpte⁵¹. De heer van Kalken en Wetteren had wellicht af te rekenen met dalende inkomsten. Was hij van mening dat hij door de aankoop van de molen op Ertbuur de verliezen kon terugdringen of opvangen ?

De heer van Kalken en Wetteren had de molen door zijn ontvanger laten aankopen *ter causen die was veroorsaekende eene considerabele schaede* (lees: winstderving) *soo aende meulens van Calcken ende de ghone van Laerne, Heusden Erbur*. Zo luidt het in een tekst van 1744⁵². Indien het probleem van deze heer door de aankoop van Ertbuurmolen was opgelost, dan bleef er nog steeds wrevel bestaan bij eigenaars van andere molens in de omgeving. Vooral

---

⁵⁰ De rekening van de ontvanger over 1741-1742 maakt duidelijk waarom : *...de Guillaume Leys munier du nouveau moulin a Wetter Heerbuur acheté, par sa altesse le 26 8bre 1741 ...quarante livres gros... le dit Leys doit competer dans les ouvrages tournante au meme moulin de Wetter Heerbuur*. De huur van de molen bedroeg 20 pond groten per jaar. Zie RAG, Prinsen van Izegem nr. 24.

⁵¹ We bemerkten in oorlogstijd de volgende reflex bij de boeren. Om de stijgende belastingen te ontwijken, lieten zij een deel van hun gronden gewoon braak liggen: dus minder oogsten en minder graan om op de molen te vermalen.

⁵² Deze en de volgende gegevens zijn afkomstig uit Archief Kasteel van Laarne, Familiearchief van Vilsteren, voorlopig nr. 67/2. Met dank aan Jonkheer P. de Pessemier, voor de toestemming tot consultatie, en E. Balthau.

te Laarne was men niet tevreden met de gang van zaken; ook hier zocht men naar een bevredigende oplossing. In de herfst van 1743 gingen de volgende partijen rond de tafel zitten.

Guillaume Vander moeren, griffier van de baronnie Laarne, stelde een eerste akte op voor akkoord in opdracht van Philippe Joseph de Beer, heer van Beveren, Onlede en Wijckhuysse. Deze laatste fungeerde als staande voogd paterneel over de kinderen van Jacques Joseph van Vilsteren⁵³. Zij kwamen tot een overeenkomst met Philippe François van Melckebeke, de reeds genoemde ontvanger van de prins van Izegem als heer van Kalken en Wetteren.

Ook molenaar Jacob(us) De Snouck werd bij de kwestie betrokken⁵⁴. Alles werd vastgelegd in een notarieel contract op 9 november 1743. Dit gebeurde bij François De Backer *notaris publicq tot Ghent* bij machtiging van de Raad van Vlaanderen. Uit dat contract lichten wij de volgende bepalingen :

- 1) *dat den voorseyden nieuwen ghebauwden meulen afgebrocken, gheweert ende vernietight sal worden.*
- 2) in de toekomst mag er op Ertbuur geen enkele molen meer worden opgericht. In Kalken mag er enkel een worden opgericht in de *Bontinckstraete of daerontrent*. Deze straat langs de oostgrens van Kalken is immers ver afgelegen van de molen van Laarne⁵⁵.
- 3) Na de afbraak van de molen zal de griffier van Laarne de som van 100 pond groten Vlaams wisselgeld betalen aan de ontvanger van Kalken *den schellingh à ses stuyvers het stuck ende de voordere specien naer advenant*. De molenaar zal 30 gulden per jaar betalen totdat deze som volledig betaald is *in consideratie den selven meulen ledigh ghestaen heeft*.
- 4) Ook molenaar De Snouck belooft 500 gulden courant te betalen aan de ontvanger. De sommen vermeld onder punt 3 en 4 lopen samen op tot 1200 gulden courant⁵⁶.
- 5) Ook Pieter Van Dooresele, molenaar van de parochie Laarne, zal zoals zijn

---

⁵³ Jacques Joseph van Vilsteren was overleden op 25 juni 1730, zijn echtgenote Maria Isabella Catharina van Lichtervelde op 21 juni 1739. Zie E. Schepens, *Enige genealogische gegevens over de heren van Laarne: de familie van Vilsteren*, in: Castellum V nr. 4, 1988, p. 7-12.

⁵⁴ Jacob De Snouck *meulenaire binnen de prochie van Heusden op den wyck van Wetteren Erbur*. De man was op 23 december 1706 te Heusden gehuwd met Joanna De Pau; mogelijks een telg uit het molenaarsgeslacht van Liefkensbergmolen (Heusden Ertbuur). Over de kinderen Ley⁸ als molenaars is hier geen sprake meer.

⁵⁵ Tot het einde van de 18de eeuw stond de enige graanmolen van Laarne vrij dicht bij de dorpskern (volgens de latere kadastergegevens op sectie C nr. 340). Hij was eigendom van de plaatselijke heer.

⁵⁶ Immers: 100 pond groten wisselgeld = 116 pond 12 schellingen 8 groten courant (tussen beide muntsystemen gold een verhouding van resp. 6 tot 7). Eén pond groten courant = 6 gulden. Bijgevolg: (116 pond 12 sch. 8 gr. maal 6 = 700 gulden) + 500 gulden = 1200 gulden.

collega op Ertbuur 30 gulden per jaar betalen tot de *daete vanden oplegh van de voorseyde principaele somme*.

Indien de heer van Kalken en Wetteren toch nog een nieuwe molen zou oprichten te Ertbuur, dan moet hij onmiddellijk de som van 100 pond gr. wisselgeld, en die van 500 gulden courant terugbetalen; respectievelijk aan de ontvanger en de molenaar van Laarne. De bovenstaande bepalingen werden voorgelegd aan de schepenen van Gedele te Gent, omdat zij fungeerden als oppervoogden van de nog minderjarige baron van Laarne. Ferdinand Brandt (advocaat in de Raad van Vlaanderen), Emanuel Frans Greveraedt en Pieter Beyens traden hierbij als getuigen op (12 maart 1744). Op 11 mei 1744 kwamen de partijen nogmaals samen. Bij notaris Andries De Backer erkende ontvanger P.F. Van Melckebeke de ontvangst van twee geldsommen : 100 pond groten Vlaams sterk wisselgeld vanwege de griffier van Laarne, en 500 gulden Vlaams courant geld van de molenaar op Ertbuur. Toen waren aanwezig : Joos Emanuel De Stobbeleere *basselier in beede de rechten* en de reeds genoemde Emanuel Frans Greveraedt.

Afschriften hiervan kwamen in het archief der familie van Vilsteren terecht⁵⁷. Dit wijst erop dat de molen uiterlijk in mei 1744 was afgebroken, na een kortstondig bestaan van hooguit 20 jaar.

Op latere kaarten, zoals de Kabinetskaart van de Oostenrijkse Nederlanden (ca 1775)⁵⁸ of de Poppkaart (1861) van Laarne⁵⁹, vinden we op de wijk Ertbuur geen enkele indicatie meer van een windmolen. Telgen uit de genoemde molenaarsfamilies bleven evenwel actief in de streek: zo troffen we in enkele staten van goed uit het gebied Ertbuur nog de namen van de mulders Guille Leys (1760) en Baltazar De Snoecq (1762).

Te Ertbuur stond nog een ander type van molen in de tweede helft van de 18de eeuw: een *peirdebockmeulen*. Een beukmolen was voorzien van stampers waaronder het vlas werd geplet. Dit exemplaar was eigendom van de familie Franchoys Raeman - Passchyntien De Wilde. Dit gezin bewoonde een hofstede net ten noordoosten van de Grote Belderik⁶⁰. Deze molen wordt een eerste keer

---

⁵⁷ In de rekeningen van ontvanger Van Melckebeke over de desbetreffende jaren valt over Ertbuur molen niets terug te vinden : zie RAG, Prinsen van Izegem, nr. 25 (1743-1744) en 26 (1745-1746).

⁵⁸ Zie noot 18.

⁵⁹ P.C. Popp, *Atlas cadastral de Belgique. Province de Flandre Orientale. Arrondissement de Termonde. Canton de Wetteren. Plan parcellaire de la commune de Laerne*, Brugge, z.j. (voor 1862).

⁶⁰ De hoeve waar Passchyne De Wilde, dochter van Lieven opgroeide. Het gezin was tevens voor de helft eigenaar van de hofstede de Kleine Belderik in de huidige Reigerstraat. Een studie over de Belderiksite is in voorbereiding door ondergetekende.

vermeld na het overlijden van Passchyne in 1759⁶¹. Het geheel werd geprezen op 35 pond groten voor *soo boeckhuys als draeyende weirck steenen etc.* De molen stond nabij hun hofstede aan dezelfde kant van de straat. Vermits zij het perceel waarop de molen stond pas in 1754 verwierven, geschiedde de oprichting ervan tussen 1754 en 1759⁶². Verdere informatie over deze molen ontbreekt echter volkomen.

Nabeschouwingen

Tijdens dit onderzoek is gebleken dat het toponiem Ertbuer Meuleken indirect teruggaat op de molen, die er geattesteerd is vanaf het tweede kwart van de 17de eeuw. Drie eeuwen lang was de molen er een markant element in het landschap. Uiteindelijk droeg ook de herberg aan de overzijde van de straat bij tot de naamgeving.

Ondanks de Tachtigjarige Oorlog (tot 1648) veranderde de molen herhaaldelijk met stijgende verkoopsbedragen van eigenaar. Tevens vielen er relevante gegevens te sprokkelen over verplichtingen als cijns- en windrecht.

Opgericht langs een belangrijke openbare weg, was de molen een trefpunt voor lieden van allerlei slag. Zo is het waarschijnlijk dat Lucas De Pauw zich omstreeks 1650 op zijn eigen erf bijna liet overtuigen door protestantse predikanten.

In bepaalde families bestond een echte molenaarstraditie. Naast de familie De Pauw troffen wij in de streek herhaaldelijk de namen Van Eesvelde, Van Dooresele, Paelynck, De Snouck en Buyle gedurende de 17de en de 18de eeuw. Het was niet ongewoon dat broers gezamenlijk een molen uitbaatten. De molen was daarom niet noodzakelijk eigen bezit - of toch niet geheel. In deze optiek wijzen wij op de rol van kapitaalachtige families, zoals bv. de dynastie Tolliers, die een onmiskenbaar financieel risico op zich namen. Dit alles zijn echter nog maar voorbeelden van - wellicht - algemene tendenzen, die zeker nog nadere bestudering vereisen.

---

⁶¹ Gemeente Wetteren, Historisch archief Wetteren, nr. 114/13. Staat van goed de dato 16 juni 1759. Zie f° 3 v° en 22 v°.

⁶² Namelijk door ruil (*mangelinge*) met Joanne Marie De Wilde, de halfzuster van Passchyne, die begijne was te Gent.

BIJLAGE I

Prijzije van de *cooren wint muelen ghestaen op den hoeck van Ertbuer* (1729).

Het gaat niet om een aparte prijzije, de gegevens werden geïntegreerd in de staat van goed opgesteld na het overlijden van de molenaar Jooris Leys op 16 november 1728. Hij was slechts voor de helft eigenaar van de molen, de andere helft behoorde toe aan Jan Tolliers: daarom werden de afzonderlijke prijzen nog eens in twee gedeeld. Wij nemen de niet-gedeelde prijzen van de schatting over. Laurwrijns Van Driessche *muelemaecker van syn style* verrichtte de schatting.

Bron: Gemeente Wetteren, Historisch archief Wetteren, nr. 86/3 (2 juni 1729).

Eerst het cruyse van onder met plaeten en banden	36 p. gr.
Item den staeck ende steenbalck craeghe maene met al datter aen dependeert	100 p. gr.
Item den steirt met den steeger en het calf met de loopstocken	12 p. gr.
Item de voughauten met de vloerhauten met het ijsserwerck daer toe dienende	24 p. gr.
Item de hasse	26 p. gr.
Item het camwiel met sijn toebehoorten	20 p. gr.
Item de vange met haer toebehoorten	1 p. 10 s. gr.
Item den vlegel	1 p.
Item 't gheloop met spillen en ysserweirk daer aen dependerende	1 p. 16 s.
Item het staeckijsser met het trijnijsser en den hals	18 p.
Item den loopsteen wesende sesthiender bevonden op elf duymen dick	27 p. 10 s.
Item den leigger van stucken en brocken	4 p. 13 s. 4 gr.
Item den ijsserbalck en den stunbalck	2 p. gr.

Item het rinckhaut	18 s.
Item de cuype met den back	1 p. 4 s.
Item de bosse met het trap haut ende weygen treemhauten met het bacxken	6 s. gr.
Item den pinne balck	2 p. 13 s. 4 gr.
Item eenen steeger ende back met de gotte ende lichte	1 p. gr.
Item het steen bedde	10 s. gr.
Item het fondel met de pasbrugge ende coutijsser	12 s. gr.
Item de solderhauten met de plancken daer op liggende	10 s.
Item de binnen roede met al datter aen dependeert	6 p. gr.
Item de buyten roede met al haer toebehoorten	8 p. gr.
Item voor del tot het schudden van het cot	16 p. 8 s.
Item gheheel de cappe soo van schaelien schuddebert als alle andere toebehoorten	19 p. 4 s. gr.
Item geheel het cot	100 p. gr.
Item vier zeylen in forma	8 p. gr.
Item twee marber steenen	1 p. 4 s.
Item vier hauten teerlinghen	2 p. gr.

Totale waarde van de molen: 442 pond 18 schellingen 8 groten.

Hiernaast vond men nog (naar wij aannemen in het molenaarshuis):

- *eenen muelen reep met vijf hoofden eenen slijpsteen met een hose dienStich tot mueleweirck.* Waarde: 6 pond gr.
- *de luyde steen reep* met toebehoren: 2 pond 13 s. 4 gr.
- *2 ezel peirden.* 5 p. gr.
- 1 weegschaal

BIJLAGE II

Het *multer* of molenaarsloon

Als verloning voor het malen had elke molenaar recht op een vast percentage van het meel: men noemde dit het *multer* of molenaarsloon. In de praktijk ging dat als volgt: eenmaal het meel op de meelzolder in de meelkuip terecht kwam, mocht de molenaar een deel ervan afscheppen en voor zichzelf houden. Maar sommige molenaars werden ervan verdacht dat zij met te gulle hand afschepten waar het hun eigen loon betrof.

In een reeks getuigenissen vonden wij hiervan een voorbeeld¹. In 1779 liet Pieter Lombaert fs Jacobus, een landbouwer-wever uit Destelbergen, zich het volgende ontvallen: ongeveer een jaar tevoor was hij met zijn *backte* graan naar Jan Paelinck getrokken op *Ertbuer meulen* (sic). Nu had hij de gewoonte om zijn graan te wegen vooraleer hij naar de molen ging, en hij deed dat opnieuw wanneer hij met het meel van de molen kwam. Zo bemerkte hij die keer dat Paelinck van de totale hoeveelheid meer schepte dan *men voor den ordinair loon vermogh te doen*. Toen Lombaert thuishkwam, constateerde hij dat er op zijn bakte van 35 stenen² eens 7 stenen ontbraken *niet afgerekent den multer die hem (= de molenaar) daer in toequam*. Lombaert bekloeg zich bij Jan Paelinck³ en die beloofde hem 4 stenen meel terug te zullen geven *synde de resterende dry steenen gerekent voor den multer*⁴. De molenaar verzocht Lombaert tevens *van het selve te swijgen en niet te seggen aenden anderen Paelinck oock mulder op den selven meulen*.

Toen Jan Paelinck tenslotte de beloofde 4 stenen bracht, bleek achteraf dat er nog steeds een halve steen te kort was. Daarom had Lombaert besloten om deze molenaar te verlaten. Blijkbaar diende hij hierover nooit een klacht in, maar de kwestie bleef hem wel op de lever liggen!

¹ Rijksarchief te Gent, Burggravie Gent nr. 331, getuigenis 29 september 1779.

² Een steen omvat 2 tot 3 kg.

³ Ook van Joannes Paelinck fs Pauwels *mulder tot Heusden*, 40 jaar oud, hebben we in bovengenoemde procesbundel een getuigenis; maar over een andere kwestie.

⁴ Drie stenen als molenaarsloon: dus weinig minder dan 10 %.

EEN ILLEGALE JACHTPARIJ

Johan R.J. De Wilde

Op 28 november 1643, omstreeks 11 uur, dreef de jachtijver een ploeg jagers uit Laarne buiten de parochiegrenzen tot in Lochristi.

Enkele getuigenissen van de plaatselijke bevolking bleven bewaard. Joos Ortelman en Cornelis Van Damme plaatsten hun handtekening onder hun relaas. Mattheus Van Laere fs Laureyns, Pieter De Gheest fs Jans en Jan Van Bastelaere fs Lievens ondertekenden met hun merk (= kenteken). Volgens een losse nota hadden ook Ricart Vanden steene en Jan De Waele deze jachtpartij gezien; maar van hen stak geen getuigenis in het dossiertje. Uit de verklaringen onder ede distilleerden wij de volgende details:

De jagers: woonden allen in Laarne. Het waren:

Pieter Bracke *meijer tot Laerne heeft gevoerd de trompe* (= jachthoorn)

Lieven Bracke *brauwer*

Lieven Bauwens *woonende op tneerhof vanden heere van Laerne*

Jan Seghers *broeder vande greffier van destelberghe*

Jacques Vande Kerckhove

Lieven Martens

Volgens C. Van Damme en P. De Gheest behoorde ook Pieter Van Leuven *Capitain binnen de prochie van Laerne* tot de jagers. Het mag duidelijk zijn dat de groep voornamelijk bestond uit enkele beter gesitueerden van de parochie Laarne.

Het jachtterrein

Verschillende toponiemen wijzen op de regio ten zuidoosten van de dorpskern van Lochristi, net ten noorden van de Lede (= de grens met Beervelde): "*op t geweste van tgoet Jooris Baert*" / "*Int tgeweste achter tCappelleken van Loobosch, ende nederbastelaere*" / "*int tgeweste genaemt de deenen*". De jachtgroep was dus wel heel ver noordelijk afgedwaald.

Het verloop van de jacht en de buit

De jacht geschiedde met een groot aantal *bracken ende wyntonden*. De getuigen hebben "*ten diversche stonden hooren steken de trompe*". P. De Gheest heeft horen "*rouppen overluydt dat den haese gevanghen was soe oijck de trompe wiert gesteken*". Mattheus Van Laere specificeerde dat men een haas ving "*op eenen ginstackere*" voor de hofstede van zijn moeder. Hij zag tevens "*Inde boschstraete ten selven tijde passereren sekeren persoon te peerde met twee haesen op t selve peert hanghende*"

Over de verdere gevolgen van deze overtreding is ons niets bekend.

Bron: Rijksarchief te Gent, Bisdom B 4751/2 (8 blz., waarvan 4 beschreven).

**AFGEVAARDIGDE bij het Verbond van de Kringen voor
Heemkunde in Oost-Vlaanderen:**

Marcel Meys, Kruisenstraat 31, 9270 Kalken

CONTACTADRES en RUILEXEMPLAREN:

André Van De Sompel, Kruisenstraat 70, 9270 Kalken

**ADRESWIJZIGINGEN, NIEUWE ABONNEMENTEN en
LIDMAATSCHAP CASTELLUM**

Gewoon lid: 400,-

Erelid: 1.000,-

Beschermend lid 2.000,-

Rekening: 393-0430850-65 Castellum:

Lieven Hanselaer, Koffiestraat 61, 9270 Kalken

De lijst van de beschermheren of -vrouwen, van de ereleden en de steunende leden zal jaarlijks in het laatste Castellumnummer verschijnen.

**Jaarverslag Vereniging voor Lokale Geschiedenis van
Kalken en Laarne**

De Vereniging voor Lokale Geschiedenis van Kalken en Laarne mocht in 1997 twee nieuwe bestuursleden verwelkomen. Antoon Afschrift en Els Van De Weghe werden bereid gevonden mee te werken. Daartegenover staat dat we Ann Thibau bedankten voor haar inzet tijdens de voorbije jaren.

Gewone bestuursvergaderingen vonden in 1997 zeven maal plaats. Op drie werkvergaderingen werden de tijdschriftnummers verzendingsklaar gemaakt. In oktober werd de halfjaarlijkse raadsvergadering van het Verbond voor Heemkundige Kringen van Oost-Vlaanderen bijgewoond.

In de gemeentelijke cultuurraad is onze vereniging vertegenwoordigd door Felix Waldack.

Het tijdschrift verscheen in 1997 drie keer, met onder andere een dubbelnummer over de vondelingenproblematiek in de negentiende eeuw. In totaal werden 184 bladzijden informatie gepubliceerd.

Op 7 mei 1997 werd de voordracht van Eric Balthau over de *Familie Van Massemen, heren van Massemen, Laarne en Kalken in de late Middeleeuwen* druk bijgewoond. Aan het geleid bezoek aan het Slot van Laarne, naar aanleiding van de toekenning van het Europa-Nostradiploma, namen op zondag 7 september 1997 ongeveer 45 personen deel. Op 5 oktober 1997 werkten mee aan de VVF-kontaktdag in Kalken.

Castellum

Driemaandelijks tijdschrift van de VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE.

Dienst wettelijk Depot nr. B.D. 40.652

Oplage: 300 exemplaren

Omslag illustratie: "Stampkotmolen' langs de Kouterdreef te Laarne
(Sectie C nr. 832). Kort voor de Tweede Wereldoorlog.
Foto: Archief Castellum.

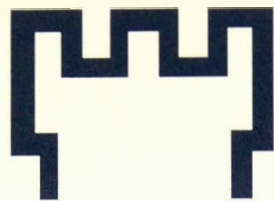
INHOUD

Editoriaal	2
Hoofdcijnsplichtigen van de Gentse Sint-Baafsabdij te Kalken en te Laarne (1295 - begin 14de eeuw) <i>E. Balthau</i>	3
Het toponiem <i>Ertbuer meuleken</i> en de molen op <i>den hoeck van Ertbuer</i> (inclusief een prijzije uit 1729) <i>J.R.J. De Wilde</i>	39
Een illegale jachtpartij <i>J.R.J. De Wilde</i>	58
Jaarverslag Vereniging voor Lokale Geschiedenis van Kalken en Laarne	59

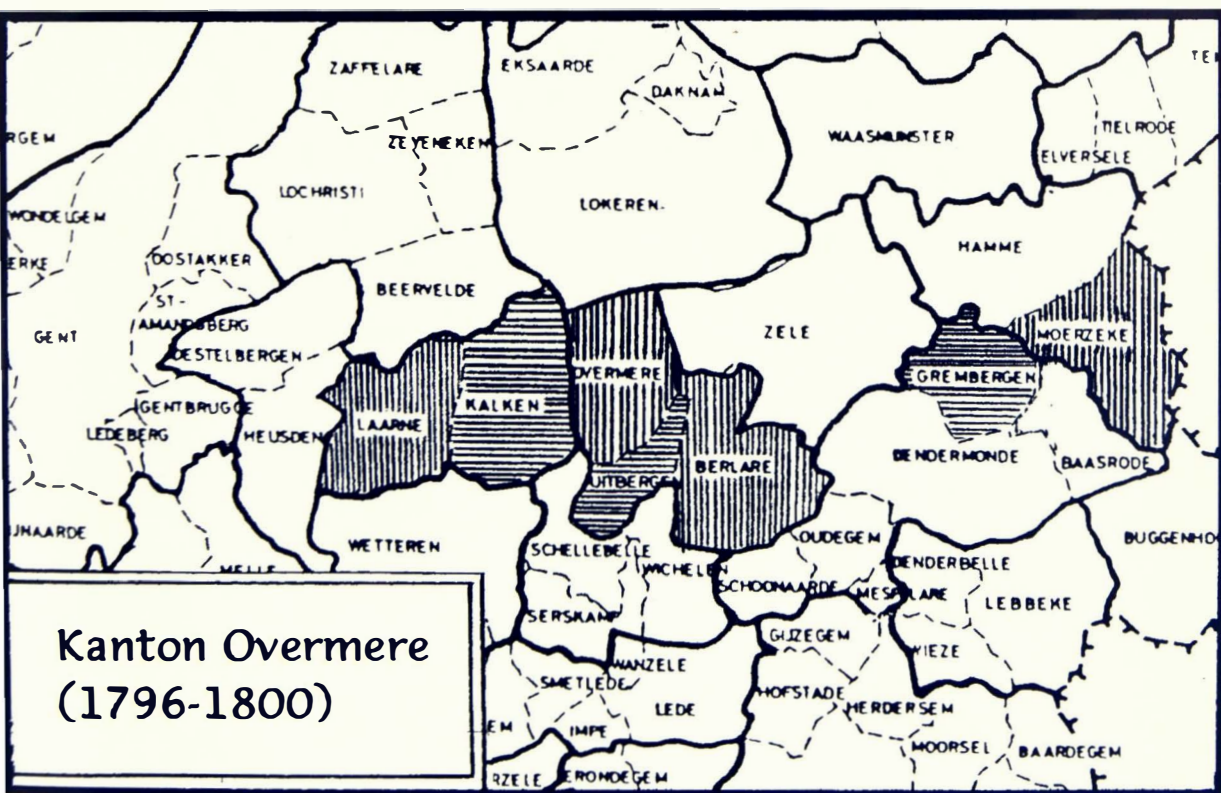
De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.
Teksten mogen worden overgenomen mits vermelding van de bron en de auteur,
en het toezenden van een exemplaar.

---

castellum

VERENIGING VOOR LOKALE GESCHIEDENIS
VAN KALKEN EN LAARNE

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT
JAARGANG XV — NR. 4 — DECEMBER 1998

Afgiftekantoor: 9270 Laarne 1

castellum

**DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT VAN DE VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE**

BESTUUR

- Ere-voorzitter: **Jonkheer de Pessemier 's Gravendries,**
Slot van Laarne, 9270 Laarne
- Voorzitter: **Marcel Meijs,**
Kruisenstraat 31, 9270 Kalken, tel. (09) 367 55 06
- Boekenbeheer: **Wim Van de Voorde,**
Eekhoekstraat 39a, 9270 Laarne
- Penningmeester: **Lieven Hanselaer,**
Koffiestraat 61, 9270 Kalken
- Redactiesecr.: **Johan R.J. De Wilde,**
Varensbos 29, 9920 Lovendegem
- Secretaris: **André Van De Sompel,**
Kruisenstraat 70, 9270 Kalken, tel. (09) 367 83 54
- Leden: **Els Van de Weghe,**
Guldenmeersstraat 17, 9050 Gentbrugge
Antoon Afschrift,
Brandemanstraat 93, 9270 Laarne
Eric Balthau,
Termstraat 80, 9270 Laarne
Dirk Clerick,
Nerenweg 72, 9270 Kalken
Felix Waldack,
J. Van De Veldestraat 7, 9270 Kalken,
tel. & fax (09) 367 80 92

Verantwoordelijke uitgever: Johan R.J. De Wilde,
Varensbos 29, 9920 Lovendegem

EDITORIAAL

15 jaar Castellum

Dit jaar viert het tijdschrift Castellum zijn 15de jaargang. Tijd om even terug te blikken op onze vereniging en ons tijdschrift, maar ook om enkele lijnen uit te zetten voor de toekomst. Hoe is het allemaal begonnen ? Waar staan we ? Wat willen we nog bereiken ?

Het begon allemaal in 1984 met een nieuwsbrief. Inhoudelijk was die bedoeld als een contactblad tussen het kasteel en de Vrienden van het Slot. De brieven werden elk kwartaal verstuurd: deze regelmaat is heden nog steeds gangbaar. Terwijl men oorspronkelijk teksten stencilde en fotokopieerde stapte men reeds op het einde van de derde jaargang over naar de tijdschriftvorm die nu nog altijd in gebruik is.

Geleidelijk aan gingen de behandelde onderwerpen meer aanleunen bij de lokale geschiedenis. In het najaar van 1989 kwam het tijdschrift in een tweede fase. Vanaf toen ging de vereniging als heemkring fungeren en sloot zij aan bij het Verbond voor Heemkringen van Oost-Vlaanderen. De deelgemeente Kalken kwam ook regelmatig aan bod.

Sinds de bestuurswijziging in 1994 kwam een accentverschuiving in de richting van een geschiedkundige werking. Sindsdien wordt de benaming Castellum strikt genomen enkel nog weerhouden voor het tijdschrift, maar niet meer als roepnaam voor de vereniging. Met enige fierheid mogen we stellen dat het niveau van de bijdragen in dit nummer boven de middelmaat wordt ingeschat. Onze hoofdbekommernis blijft dan ook het brengen van historisch en wetenschappelijk verantwoord onderzoekswerk voor een ruimer publiek; bevattelijk en toegankelijk. Wij durven dus ondubbelzinnig opteren voor een tweevoudig lezerspubliek: de professionelen enerzijds, de streekgenoten anderzijds.

Onze vereniging telt verschillende bestuursleden die zich doorlopend in de plaatselijke geschiedenis verdiepen en met de resultaten naar buiten komen. Tegelijkertijd biedt het bestuur ook aan gastauteurs de mogelijkheid om hun eigen bevindingen te publiceren.

De bestuursploeg bestaat trouwens overwegend uit mensen jonger dan 50 jaar, waardoor de toekomst van de vereniging wel waarborgen heeft. Professioneel gevormden en amateur-historici proberen zij aan zij de kennis van de lokale geschiedenis te bevorderen. Minder duidelijk is evenwel de hoedanigheid van het potentiële lezerspubliek. Zijn jong en oud even sterk geïnteresseerd in

lokale geschiedenis ? Mogen wij hopen dat de jongere generaties de band met het verleden niet laten schieten ?

Het bestuur is ervan overtuigd dat “het verhaal van de eigen omgeving, van de eigen voorouders of voorgangers op de gemeente” (Prof. dr. Jan Art) voldoende inhoud, variatie en dramatiek bezit om verschillende generaties blijvend te boeien. Ons onderzoekswerk is toegespitst op de gemeenten Kalken en Laarne, maar zonder ons tot de gemeentegrenzen te beperken. Wij denken hierbij bij voorbeeld aan de oude institutionele banden van Kalken en Laarne met Wetteren, de nabijheid van de grootstad Gent met zijn onmiskenbare invloed op het omringende platteland, enz... Het bestuur gaat er dan ook van uit dat grondige bijdragen binnen het kader van een dorpsgeschiedenis zinvol materiaal kunnen leveren voor een grotere synthese.

Zuiver chronologisch gezien proberen we alle periodes aan bod te laten komen; zodat op de tijdsbalk elk tijdperk aan bod kan komen. De praktijk heeft echter uitgewezen dat dit voor onze eigen eeuw vrij moeilijk is.

En toch. In wezen is het aantal onderwerpen en invalshoeken natuurlijk enorm gevarieerd, want de weerspiegeling van de realiteit zelf. In het verleden bracht Castellum reeds: genealogie, biografie, archeologie, instellingsgeschiedenis, bouwgeschiedenis, oorlogsgeschiedenis ... Voor elk wat wils: bijdragen over mensen (in alle rangen en standen), gebeurtenissen, gebouwen (kasteel, kerk, pastorie, molens, grote pachthoeves, industriegebouwen ...)

Er blijft hoe dan ook nog zeer veel pionierswerk te verrichten, zowel voor Laarne als voor Kalken.

Tot de dag van vandaag kwam de vereniging vooral naar buiten via publicaties. Maar het is niet de bedoeling om ons daartoe te beperken. In het verleden besteedde het bestuur ook reeds aandacht aan de volgende aspecten:

- het geven van voordrachten over uiteenlopende thema's van de geschiedenis (en genealogie)
- het organiseren van rondleidingen en fietstochten in eigen dorpen streek om zo bij te dragen tot de bewustwording van het verleden van de eigen omgeving
- het fungeren als aanspreekpunt voor mensen die archeologische vondsten deden (hetgeen ook leidde tot publicaties in Castellum)
- het beantwoorden van vragen op genealogisch vlak
- het schrijven van bijdragen voor algemene informatiefolders en brochures ten bate van bezoekers en toeristen

- het geven van tips bij het toekennen van plaatsnamen; gebaseerd op onderzoek inzake de historische toponymie
- het begeleiden en uitwerken van het historisch onderzoek inzake lokale verenigingen

Sinds jaar en dag evenwel gaat onze bekommernis ook uit naar het verwerven en inrichten van een eigen lokaal waar wij ons archiefmateriaal zouden kunnen onderbrengen. Het zou kunnen fungeren als archief, bibliotheek en documentatiecentrum. Uiteraard zou het op vastgestelde uren toegankelijk zijn voor onze leden.

Een dergelijk lokaal zou de volgende taken vervullen:

- bibliotheek (met het eigen boekenpatrimonium en tijdschriftenbestand)
- documentatieverzameling (voor knipselkrant, infobrochures, reclamedrukwerken, affiches, kaarten, foto's, aankondigingen van lokale gebeurtenissen, doodsbrieven en prentjes, enz...)
- aanspreekpunt voor inlichtingen (zoals hierboven reeds uiteengezet)
- men kan ook denken aan een doorlopende tentoonstelling met tijdstabellen, voorwerpen, enz...

Het is de intentie van deze vereniging om verder de kennis over het plaatselijk verleden te verspreiden, en de verbanden aan te tonen tussen heden en verleden. Wij blijven ijveren voor inhoudelijk rijke bijdragen. Wetenschappelijk onderbouwd en betrouwbaar, gevarieerd en leerrijk.

Omdat geschiedschrijving het menselijk doen en laten observeert en openbaart. Omdat inzicht in de historische processen ook het begrip van de ons omringende werkelijkheid bevordert en zodoende een verrijking betekent voor de geest. Het bestuur hoopt dan ook dat onze lezers verder deelgenoot blijven van onze grote en kleine speurtochten in het verleden.

*****

Bij het afsluiten van de 15de jaargang

In het voorliggend nummer pikken we in op de actualiteit van de Boerenkrijgherdenking.

J. De Wilde gaat na of er eind oktober 1798 enige brigandages te Laarne zijn geweest: een en ander bleef niet zonder gevolgen voor de gemeente. A. Van De

Sompel beschrijft de moeizame institutionele groei onder het prille Franse bewind in de periode 1795-1797. Hij neemt hiervoor als testvoorbeeld Laarne, Kalken en de omliggende gemeenten.

Dit nummer is het laatste van 1998. Naar jaarlijkse gewoonte zijn wij zo vrij om hierbij een overschrijvingsformulier voor het lidgeld van 1999 toe te voegen. Ook dit jaar laten wij de tarieven voor het lidmaatschap ongewijzigd. Mogen wij eens te meer vragen om bij uw verlenging te vermelden dat het gestorte bedrag als lidgeld voor 1999 is bedoeld? Zoals steeds krijgen de beschermleden (2000fr), ereleden (1000fr) en steunende leden (650fr) een aparte vermelding in het laatste nummer van de lopende jaargang.

Vooruitzichten voor 1999

Castellum opent 1999 met een bijdrage over de welbekende pachthoeve te Cattenaye. Naar aanleiding van het verschijnen van dat nummer houdt J. De Wilde een voordracht over deze hoeve. Deze vindt plaats op zondag 31 januari 1999 in het gemeentehuis van en te Laarne. We verzamelen om 10.30 u. voor een algemeen jaaroverzicht. De eigenlijke voordracht "Te Cattenaye door de eeuwen heen" begint om 11 u. Hierna biedt het bestuur aan de leden een receptie aan, met de mogelijkheid om onderling ideeën en/of informatie uit te wisselen.

De redactiesecretaris

Vrolijk kerstfeest en Gelukkig nieuwjaar

DE IMPACT EN DE GEVOLGEN VAN DE BOERENKRIJG IN DE GEMEENTE LAARNE (1798)

Johan R.J. De Wilde

In het najaar van 1798 rees in het Vlaamstalig gedeelte van het latere België actief en gewapend verzet tegen de Franse bezetter ¹. Het ongenoegen leefde reeds een hele tijd.

Door hun opeisingen en belastingen hadden de Fransen zich zeker niet populair gemaakt.

De antikatholieke en antigodsdienstige maatregelen die zij de bevolking en de clerus oplegden, raakten de mensen diep. De maat was vol toen de Fransen in september 1798 ook de wet op de conscriptie afkondigden, waardoor de Franse republiek de Vlaamse jongelui volgens leeftijdsklasse kon inlijven in het Franse leger; en Frankrijk was in oorlog ².

In oktober 1798 barstte de zogenaamde Boerenkrijg los ³. Op verschillende plaatsen uitte dit zich in de aanvangsfase als volgt ⁴:

- 1) het bezetten van de dorpskern, en het vernietigen of wegnemen van Franse symbolen: het omhakken van de vrijheidsboom, het wegnemen van de Franse vlag en republikeinse slogans. Een hoofddoel was alleszins het heropenen van de kerken die op Frans bevel gesloten waren. In de torens werden de klokken geluid om de opstand aan te kondigen. Hier en daar werd een kruisbeeld opgericht.
- 2) het plunderen van het gemeentehuis en het vernietigen van de aanwezige administratieve bestanden, die de Fransen gebruikten voor de belastinginning en de conscriptie.

---

¹ De Fransen waren heer en meester geworden in onze gewesten na hun overwinning op de Oostenrijkers te Fleurus op 26 juni 1794. Eén jaar later, op 1 oktober 1795, werden de zuidelijke Nederlanden door Frankrijk geannexeerd.

² Zie nu hierover L. FRANCOIS, *De boerenkrijg. Twee eeuwen feiten en fictie*, Leuven, 1998.

³ De benaming Boerenkrijg is enigszins misleidend. Onderzoek heeft uitgewezen dat het verzet niet alleen rees bij de landbouwers, maar ook bij de loonarbeiders en de ambachtslieden. Anderzijds is het wel een feit dat de verzetsbeweging succes had op het platteland, maar dat zij in de steden geen voet aan de grond kreeg.

⁴ Gebaseerd op M. ROOSEN (1975), p. 85-104. Met dank aan Prof. dr. Luc François. L. FRANCOIS e.a. (1998), p. 67 geven ook nog de volgende categorieën: zingen van een mis, uiten van royalistische leuzen, herstellen van de vroegere bestuurlijke inrichting

- 3) het bedreigen, molesteren en gevangen nemen van plaatselijke Fransgezinde magistraten ⁵.
Dikwijls gingen die op de loop naar de steden; in hun woningen werden vernielingen aangebracht en diefstallen gepleegd. Sommige functionarissen schoten er hun hachje bij in; zo bijvoorbeeld commissaris E. Debbaudt te Zele.
- 4) het ronselen van recruten (dikwijls, maar niet uitsluitend, onder de jongens die onder de wapens werden geroepen) en het zoeken naar wapens (dit laatste zowel bij burgers als in de kazernes van de gendarmerie). Want de opstandelingen waren dikwijls enkel voorzien van een riek of een knuppel, slechts zelden van een sabel of een vuurwapen.
- 5) het aanvallen van detachementen met Franse gendarmes en rijkswachtkazernes ⁶.

Dit gebeurde echter niet in alle gemeenten. En in de getroffen parochies flakkerde de opstand ook niet met dezelfde intensiteit op. Maar op het platteland bestonden dus wel verschillende verzetshaarden ⁷. Maar hadden de brigands overal de steun van de plaatselijke bevolking ⁸?

In deze bijdrage willen wij nagaan of er te Laarne tijdens de Boerenkrijg iets is voorgevallen. Laarne en Kalken behoorden immers in 1798 tot het kanton Overmere, waar de opstand op zondag 21 oktober (30 vendemiaire) begon. Een andere naburige gemeente, Wetteren, was toen de hoofdplaats van het gelijknamige kanton ⁹. In chronologische volgorde willen wij achterhalen wat er in Kalken, Laarne en Wetteren afzonderlijk gebeurde, en of er een wisselwerking is geweest. Nam de plaatselijke bevolking actief deel aan de verzetsbeweging of niet? En indien ja, deed zij dit dan op eigen initiatief of op aanstoken van buitenstaanders?

Om deze vraagstelling te beantwoorden kunnen we in hoofdzaak terugvallen op de volgende bronnen.

⁵ Zoals daar zijn: de kantoncommissaris, de president van de administratie, de municipale officieren, de vrederechter en diens griffier en de gemeentesecretaris.

⁶ In de beginfase van de opstand is er nog geen sprake van legereenheden! Een lijst met de namen der gesneuvelde gendarmes vindt men in Rijksarchief te Gent, Schelvedepartement nr. 5409 (verder afgekort RAG, SD).

⁷ Zie het overzicht bij L. FRANCOIS e.a. (1998), p. 61-64.

⁸ Brigands: de Franse benaming voor de opstandelingen. In Nederlandstalige teksten van de administratie van het Schelvedepartement gebruikte men soms het woord baanstropers.

⁹ Uiterlijk in 1800 werd de kantonindeling in de regio gewijzigd en gingen Laarne en Kalken deel uitmaken van het kanton Wetteren.

- 1) ooggetuigenverslagen met beschrijvingen van de handelingen der brigands. Hierin vindt men enkele namen van de opstandelingen en hun plaats van herkomst. Gewoonlijk treft men die aan in de onderzoeken die na de opstand door het vredegerecht van een kanton werden gestart.
- 2) onkostenstaten, opgesteld door privépersonen, met opgave van de geleden verliezen, zoals bij voorbeeld door C.C. Debbaudt te Kalken (zie hierover bijlage 1).
- 3) lijsten van verdachten die na de feiten door de overheid werden opgespoord.
- 4) kantonnale overzichten van de vernielingen per gemeente van het kanton. Hierbij dient opgemerkt dat alle bronnen werden opgesteld door de Franse overheid. Van de opstandelingen, de uiteindelijke verliezers, is ons te Laarne geen enkel document bekend.

Over de Boerenkrijg in de kantons Overmere en Wetteren werd reeds studiewerk verricht. In zijn monografie over Wetteren weidde Broeckaert enkele bladzijden aan de gebeurtenissen in die gemeente¹⁰. Van de toegebruikte bron bracht hij bijna 40 jaar later een tekstuitgave¹¹.

Vrij recent behandelde Mortier omstandig de gebeurtenissen in Overmere en Kalken¹². Ook in de laatste monografie over Kalken kwam dit aspect aan bod¹³. Voor Kalken en Wetteren neemt deze bijdrage dan ook eerder de vorm van een status quaestionis aan, maar dan wel in het licht van onze eerder geformuleerde vraagstelling

De feiten nu. Te Overmere sloeg de vlam in de pan op zondag 21 oktober 1798¹⁴. Daags nadien stootte een groep via de Vromondstraat door naar het centrum van Kalken (1 brumaire jaar 7). De groep bestond niet uit Kalkenaren of Laarnenaren: wel mannen uit Overmere, Uitbergen en Berlare. Zij wilden vijf Kalkense conscrits meetronen, maar ze vingen bot: niet één was bereid hen

---

¹⁰ J. BROECKAERT (1862), p. 113-115.

¹¹ J. BROECKAERT (1901), p. 187-196. De uitgave gebeurde zonder bronvermelding. De tekst bevindt zich in RAG, SD nr. 3007/9. Een dubbel van deze tekst troffen wij aan in Stadsarchief te Gent, Fonds Vreemde Steden doos 110 (Wetteren).

¹² M. MORTIER (1988), p. 1-56.

¹³ E. BOGAERT - A. VAN DE SOMPEL (1997), p. 330-332.

¹⁴ M. MORTIER (1988), p. 23-24 wijst terecht op de eerste opstootjes te Overmere op 8 en 12 oktober. Zie tevens p. 27-32.

te vergezellen ¹⁵.

Dit gegeven is in meer dan een opzicht interessant: het toont aan dat de opstandelingen de conscrits als slachtoffers van het Franse regime beschouwden en daarom ook als potentiële opstandelingen tegen dit regime. De weigering van de conscrits toont aan dat zij zich daarom nog niet wilden laten meeslepen in een hoogst onzeker avontuur. Ondertussen moest de vrijheidsboom eraan geloven en geraakte men in de kerk binnen waar men de klokken luidde.

Op een niet nader aangegeven tijdstip en plaats in Kalken vielen de opstandelingen Franse gendarmes aan. Hierbij lieten verschillende brigands het leven. Een grote groep brigands verzamelde in de herberg van Frans Van Den Broucke op de Kruisen. Zij deden er zich - zonder te betalen - tegoed aan bier, wijn, jenever, brood, hesp, boter en varkensvet ¹⁶. In de late namiddag namen ze zich voor om naar Laarne te trekken. De dienstmeid Thérèse Schepens zag hen effectief richting Laarne vertrekken, zonder dat ze wist wat hun bedoeling was ¹⁷. Maar over enige exploten aldaar bestaat geen enkele bron. We vermoeden dat deze groep zich naar het dorp van Laarne heeft begeven om er de vrijheidsboom om te hakken (zie verder).

Te Wetteren opteerde het bestuur voor een Fransgezinde koers. Na de berichten over de onlusten te Overmere trof men nog op zondag 21 oktober de volgende maatregelen: de oprichting van een 40 man sterke burgerwacht, de organisatie van patrouilles en een aanvraag om versterkingen uit Gent. De brug over de Schelde werd bewaakt, en de versterkingen onder leiding van kapitein Suran arriveerden de dag nadien. Toen men op dinsdag 23 oktober tijding kreeg over de vernielingen te Kalken, besloot men alle boten aan de noordzijde van de Schelde weg te halen om zodoende een overtocht uit Kalken te bemoeilijken. Ook hier wordt niet gerept over problemen in Laarne. Maar het gevaar naderde van een andere zijde. Diezelfde dag probeerde een groep brigands uit Schellebelle via de Wegvoeringstraat het dorp van Wetteren te bereiken. Bij een vuurgevecht vielen 3 doden aan de zijde van de brigands en zij trokken zich terug. Een tweede infiltratiepoging via de Hekker- en de Molenstraat ten

---

¹⁵ Namelijk: Karel Clauwaert, Frans Van Brussel, Bernard Van Damme, Louis Clauwaert en Frans Bauwens. Zie RAG, SD nr. 2354/1. M. MORTIER (1988), p. 38 e.v. geeft anderzijds de namen van 3 conscrits uit Overmere die wel deelnamen aan de opstand.

¹⁶ RAG, SD nr. 3006/22.

¹⁷ RAG, SD nr. 3007/48.

zuidoosten van de markt liep eveneens rampzalig af voor de brigands¹⁸. Het gemeentebestuur van Wetteren bleef dus meester van de situatie¹⁹.

Merkwaardig genoeg gebeurde later op die dag te Kalken het volgende. In het holst van de nacht kwam een groep mannen op het erf van Joannes Crabeel in de *Cortewaegenstraete*²⁰.

De groep wou diens zonen Joannes Francies en Jacobus meevoeren *om het dorp van Calken te komen wagten*. Ze waren bevreesd voor *de Fransche soldaten die den toren in brand gesteken hadden*²¹. Volgens anderen was de actie echter gericht tegen de Fransen in Wetteren of Overmere, aldaar *gestationeert... tot dempynghe der muysterije*. Eensgezindheid of een doordacht plan waren hier blijkbaar ver te zoeken. Deze mannen, waaronder verschillende Kalkenaren, dropen onverrichterzake af toen de moeder van het huisgezin Crabeel in zwijm viel²². Ook hier ontbreekt verdere informatie.

Voor de gebeurtenissen in de bestudeerde regio later op die week beschikken we enkel over het rapport van de Wetterse administratie. Op vrijdag 26 oktober (5 brumaire) begaven de Gentse militairen zich naar Dendermonde dat bezet was door de opstandelingen. Daags nadien waren zij terug: in de genoemde stad waren geen brigands meer. De dagen nadien (28 tot en met 30 oktober) liep men patrouilles in de omliggende gemeentes, alwaar men ook de vernielde vrijheidsbomen herplantte²³.

Uit het voorgaande overzicht blijkt reeds dat er weinig of geen berichtgeving bestaat over Laarne ten tijde van de onlusten van de Boerenkrijg. In één document vonden we niettemin een aanvulling bij de bovenstaande gegevens. Na de onlusten verhuisde de kantonale administratie van Overmere noodgedwongen tijdelijk naar Kalken. Op 18 november (28 brumaire jaar 7) stelden

---

¹⁸ Hierbij geen woord over de herkomst van de aanvallers, enkel de richting van waaruit ze het centrum van Wetteren probeerden te bereiken. Op basis hiervan menen we niet met opstandelingen uit Kalken of Laarne te maken te hebben.

¹⁹ Voor de bronnen zie reeds voetnoot 10.

²⁰ Dus ten zuidwesten van het dorp, langs een mogelijke invalsweg naar Wetteren. Zie RAG, SD nr. 3007/45.

²¹ Dit alludeert op een poging van Franse soldaten om de kerktoren van Kalken in brand te steken; dit dateerde reeds van ... 1795 ! Het relaas hiervan vindt men bij J. DE POTTER - F. BROECKAERT (1889), p. 31-32.

²² Men noemde Josephus D'haemers fs Francies, Jean Martinus Dhaemer, Pieter De Bruycker fs Geeraert, Joannes Hubertus Broeckaert, Jacobus De Ruyver en Francies Feys.

²³ Het is niet duidelijk of dit ook te Laarne en Kalken gebeurde, dan wel of de de gewapende macht te Wetteren ten zuiden van de Schelde bleef in het eigen kanton.

zij - zoals overigens elk kanton - een overzicht op van hetgeen er in elke gemeente van het eigen kanton was voorgevallen. Voor Laarne luidde dit als volgt:

A Laerne aucun mouvement n'a eu lieu. L'arbre de la liberté y a cependant été coupé ²⁴.

Te Laarne zijn er dus geen plunderingen, gevechten enz... geweest. De enige antirepublikeinse handeling bestond er uit het omhakken van de vrijheidsboom ²⁵. Maar gebeurde dit door de inwoners of door andere mensen uit het kanton ?

Wij hebben geprobeerd om de vraagstelling via andere types van bronnen uit te diepen. Het ontbreken van administratieve stukken omtrent Laarne voor de jaren 1797-1799 vormde echter nogmaals een ernstige handicap ²⁶. De registers van de Burgerlijke Stand te Laarne geven geen enkele aanwijzing voor een overlijden naar aanleiding van de Boerenkrijg ²⁷. Hetzelfde geldt voor de overlijdens en begrafenissen die ter plaatse werden opgetekend in de parochiale registers ²⁸. Het archiefmateriaal van de hogere overheden (kanton, departement) dan. Het overzicht van de brieven die het Schelvedepartement in oktober 1798 ontving maakt ons niets wijzer ²⁹. Van het vrederecht in Overmere bestaat geen archiefmateriaal omtrent de door ons behandelde periode ³⁰. Het kantonnaal bestuur te Overmere verzond - met uitzondering van het bovenstaande verslag - geen enkel maandelijks rapport over de situatie in het eigen kanton tussen 25 september (4 vendemiaire) 1798 en 11 januari (22 nivose) 1799 ³¹. Tenslotte prijken ook geen namen van Laarnenaren of Kalkenaren op de lijsten met op te sporen verdachten die de Franse overheid achteraf opstelde ³².

²⁴ RAD, SD nr. 3898/1, Farde N° 1°. *Canton d'Overmere*.

²⁵ De studie van L. FRANCOIS e.a. (1998), p. 95 toont aan dat de opstand in het Schelvedepartement veelal beperkt bleef tot het omhakken van de vrijheidsboom.

²⁶ De in aanmerking komende fondsen bevinden zich in het Rijksarchief te Beveren. Het Fonds Laarne Oud bevat hoofdzakelijk stukken tot en met 1796. Het Fonds Laarne Modern vat slechts aan in 1800.

²⁷ Archief Gemeente Laarne, Burgerlijke Stand, Overlijdens 1796-1801.

²⁸ De parochieregisters van Laarne vermelden in oktober 1798 de datum van de begrafenis, de naam van de overledene en diens leeftijd, maar nooit de doodsoorzaak.

²⁹ RAG, SD nr. 5201, *Indicateur Général depuis le 21 Vendemiaire jusqu'au 23 Germinal an 7* (12 oktober 1798 - 12 april 1799) bevat voor de laatste weken van vendemiaire en de eerste weken van brumaire jaar 7 zeer weinig inkomende post.

³⁰ Rijksarchief te Beveren, Vrederecht Overmere bevat slechts 2 nummers die de periode juni tot en met september 1798 overspannen.

³¹ RAG, SD nr. 2155, farde 33 (kanton Overmere).

³² RAG, SD nr. 4589 vermeldt wel brigands uit Sint-Amands, Grimbergen, Berlare, Lebbecke, Sint-Gillis, Appels, Zele... Deze lijsten zijn te onderscheiden van die waarin sprake is van Oostenrijkse deserteurs: zie voetnoot 38.

We beschikken dus over geen enkele bron die ons enige opheldering kan schenken over de betrokkenheid van Laarmenaren bij de Boerenkrijg in de eigen gemeente of erbuiten.

Ons insziens wijst dit alles erop dat de impact van de Boerenkrijg op de Laarnse bevolking ook zeer gering of onbestaande is geweest. Zoals in de naburige gemeenten overigens. Ook te Wetteren is geen sprake van engagement of participatie van de inwoners. Natuurlijk waren er onlusten in Kalken, maar daarbij ging het initiatief zeker niet uit van de plaatselijke bevolking. We staan dus, voor de gemeenten ten oosten van Gent, wel zeer ver af van een algemeen verspreide rebellie. De aanwezigheid van een gewapende macht in de stad was daar niet vreemd aan.

Dit sluit nauw aan bij de algemene tendens in Oost- en West-Vlaanderen, alwaar elke poging tot opstand relatief vlug werd onderdrukt. Het actieterrein van de opstandelingen verplaatste zich naar Brabant en Limburg. Zij kregen de genadeslag te Hasselt op 5 december 1798.

De gevolgen van de Boerenkrijg.

En toch had de Boerenkrijg gevolgen, ook in die gemeenten waar geen onlusten waren geweest. Ten eerste werden er speciale belastingen geïnd om de aangebrachte schade te herstellen en te vergoeden. Hoewel in het kanton Overmere vooral Berlare, Uitbergen, Grimbergen en Moerzeke beschuldigd werden van wandaden, werden de onkosten toch verdeeld over alle gemeenten van het kanton. De belastingen werden opgelegd door het *Jugement rendu par Tribunal Civil du département de la Somme* (19 messidor an 7 = 7 juli 1799). Het valt anderzijds wel op dat gemeenten als Laarne en Kalken aanzienlijk lagere bedragen moesten opbrengen dan de gemeenten die van brigandages werden beschuldigd ³³.

De meest begoeden uit elke gemeente moesten die sommen voorschieten, terwijl hun gemeente hen daarvoor achteraf schadeloos moest stellen. Zoals blijkt uit de correspondentie van het Schelvedepartement sleepte dit voor Kalken en Laarne aan tot in 1806 ³⁴!

³³ Zie de staten in RAG, SD nrs. 4488/3 en 2302/2.

³⁴ Zie RAG, SD nr. 3389/10. Volgens M. MORTIER (1988), p. 47 zelfs tot in 1811.

In tweede instantie haalden de Fransen nog in het najaar van 1798 de klokken uit de kerktorens. Zij waren immers door de opstandelingen gebruikt om tot verzet op te roepen: het wegnemen ervan gold tegelijkertijd als een bestraffing voor het gebeurde en als een voorzorgsmaatregel naar de toekomst toe. Te Kalken gebeurde dit op 18 november 1798³⁵. Ook Wetteren ontsnapte er niet aan, ook al had deze gemeente de opstandelingen gewapenderhand verjaagd³⁶. Het lijkt dus aannemelijk dat de Fransen ook te Laarne de klokken verwijderden. Mogelijks gebeurde dit door Franse soldaten die te Overmere ingekwartierd waren.

En tenslotte ondervond zeker één Laarnenaar aan den lijve de nadelige gevolgen van de repressie door de Franse overheid. In onze streken verbleven her en der nog oud-militairen die in de regimenten van de Oostenrijkers hadden gediend. Toen de Fransen de Oostenrijkers medio 1794 gewapenderhand uit onze gewesten verdreven, weigerden verschillende inheemse recruten om hun eenheid te volgen naar het buitenland. Na de Boerenkrijg beschouwden de Fransen deze deserteurs de facto als verdacht³⁷. Zij werden daarom systematisch opgespoord en opgepakt. Het is niet zeker of deze *déserteurs autrichiens* inderdaad opruiende activiteiten tijdens de Boerenkrijg ten laste konden worden gelegd. Niettemin werden er op 21 december 1798 54 mannen *par mesure de sureté* naar Rijsel gevoerd. Onder hen bevond zich ook *Bernard de Beul* uit Laarne³⁸. Nog voor 13 december 1798 werd hij door de Fransen opgepakt. Luitenant Vasseur, die het bevel voerde over de Franse legergroep in Overmere, stuurde op 13 december een groep gevangenen naar zijn overste in het Departement, de *Chef de Brigade* Milhau³⁹. In totaal ging het om 5 brigands⁴⁰ en 2 deserteurs: Bernard De Beule en Joseph Gillard van het *Regiment Clairfalie*. Het is veelbetekenend dat Vasseur een onderscheid

³⁵ Universiteitsbibliotheek Gent, Handschriftenleeszaal, Handschrift nr. 2879, deel 2, f° 1. Met dank aan E.L. Schepens.

³⁶ J. BROECKAERT (1862), p. 115.

³⁷ Hetzelfde gold voor de plaatselijke geestelijkheid. We hebben echter geen aanwijzingen gevonden dat er ten tijde van de Franse repressie te Laarne geestelijken werden opgepakt.

³⁸ RAG, SD nr. 5410, p. 152-156. Voor de volledige lijst zie bijlage 2.

³⁹ RAG, SD nr. 3007/11. Milhau was bevelhebber van *le 5e Régiment de dragons et les troupes stationnées dans le Departement Lescaut*.

⁴⁰ Namelijk Jan De Bruyker, Cornelis Vereken en Jan Haentjens uit Overmere evenals Jan en Jan Baptiste Van De Velde (Vellede) van Uitbergen.

maakte tussen brigands en deserteurs.

Joannes Bernardus De Beule was de zoon van Emmanuel (afkomstig uit Eksaarde) en Maria Anna Van Langenove uit Lokeren. Hij werd te Laarne geboren op 11 januari 1770. Het mettertijd kroostrijke gezin woonde in het dorpscentrum van Laarne. Toen dorpsherder Peeters in 1788-1789 zijn *Status Animarum* opstelde, nam hij Bernard niet in zijn lijst op.

Misschien had De Beule toen reeds dienst genomen. Twee jaar na de verdrijving der Oostenrijkers legden de Fransen hun eerste volkstelling aan. In 1796 verbleef de 26-jarige Bernard wel bij zijn vader ⁴¹. Wanneer Bernard De Beule terug vrij kwam weten we niet.

De ironie van het lot heeft gewild dat zijn jongere broers Jan Francies (°1777) en Constantin Benoit (°1781) later op de conscriptielijsten van het Franse leger terechtwamen.

Honderd jaar later

In 1898 werd volgens A. De Bruyne in menig dorp een “luisterrijke herdenking” van de Boerenkrijg gehouden ⁴². Dit gebeurde bij middel van stoeten, het zingen van liederen, het opvoeren van toneelstukken en het publiceren van boeken van ongelijke kwaliteit. Enkele plaatsen onthulden ook gedenkplaten en monumenten.

Te Laarne is van enige herdenking wellicht geen sprake geweest ⁴³. In de Laarnse notulen van het Schepencollege en de Gemeenteraad uit de betrokken periode werd daarover niets genoteerd. Te Laarne bestaat ook geen enkel gedenkteken van overheidswege. Gezien onze bevindingen hoeft dat ook niet te verwonderen. De “jongens” - zo was men de brigands toen beginnen betitelen - hadden te Laarne immers geen traditie !

Niettemin is er op privé-initiatief wel een aandenken gekomen. In een bos ten noorden van de Lage Heirweg, tussen de Heide- en de Brandemanstraat, richtte Prof. Alexander Evrard in 1984 een eenvoudig kapelletje op als algemeen aandenken voor de heroïsche strijd van de “jongens”.

---

⁴¹ RAG, SD nr. 6098, Laarne nrs. 481-486.

⁴² A. DE BRUYNE (z.d.), p. 7.

⁴³ DeLaarnse fanfare trok op zondag 31 juli 1898 naar Overmere voor de 100-jarige herdenking aldaar.

Besluit

Ofschoon de Boerenkrijg in het verleden wel eens als een Vlaamse beweging werd voorgesteld, was de impact van deze opstand van gemeente tot gemeente sterk verschillend. In sommige gemeenten waren erharde confrontaties, terwijl in naburige dorpen alles kalm bleef. Het is gebleken dat deze tegenstelling naspeurbaar is tussen de gemeente Overmere enerzijds en Kalken en Laarne anderzijds. In de laatstgenoemde gemeente sloeg de vonk van het verzet dus niet over, ook al behoorde zij tot hetzelfde kanton. Over de oorzaak van de afzijdigheid aldaar tasten we echter in het duister.

Bijlage 1: De schadeclaim van Charles Constantin Debbaudt te Kalken (1798-1800) ⁴⁴.

Op 23 april 1800 (3 floreal jaar 8) diende Charles Constantin Debbaudt *agent de la commune de Calcken* in het kanton Overmere bij de hogere overheid een schadeclaim in ⁴⁵. Het was een onkostenstaat voor de vernielingen en diefstallen in zijn vaders huis anderhalf jaar tevoor, op 22 oktober 1798. Na het overlijden van zijn vader in 1799 bleef C.C. Debbaudt er wonen.

Op zondag 21 oktober (30 vendemiaire jaar 7) had hij met zijn gezin hals over kop zijn woning verlaten. Daags nadien waren de brigands uit Overmere het huis binnengedrongen ⁴⁶. Omdat de situatie voor hem als Fransgezinde ambtenaar bijzonder onveilig was, had hij drie weken lang te Gent verbleven. Zijn uitgaven aldaar in die periode: 800 fr.

Zijn nota gunt ons een blik op zijn huishouding, die zeker niet bescheiden mag worden genoemd. In zijn woning onderscheidde hij de volgende vertrekken: keuken, kelder, eerste *voorplaetse*, *comptoir*, grote kamer, kleine achterkamer, voorkamer naast de straat, de slaapkamer van de agent en de grote slaapkamer van zijn broer ⁴⁷.

⁴⁴ Over C.C. Debbaudt, zie E. BOGAERT, A. VAN DE SOMPEL (1997), p. 36 (met verdere verwijzingen).

⁴⁵ RAG, SD nr. 3062/24 : *Staet ende inventaris der meubeleere effecten op den eersten brumaire 7e jaar door de gewapende brigands geplundert ende gebriseert ten huysse van den borger Charles Constantinus Debbaut agent municipal der commune van Calcken Canton van Overmeire zoo volgt.*

⁴⁶ Waar enkel nog de 17-jarige dienstmeid Marie De Broe aanwezig was. Zij legde later getuigenis af over de feiten.

⁴⁷ Met name: Petrus Debbaudt.

Tijdens de onlusten te Kalken op 22 oktober verloor C.C. Debbaudt huisraad, voedsel- en drankvoorraden, meubels en kledij. Wij gaan hier niet in detail op in. Wij willen wel wijzen op een hele reeks luxeartikelen, die voor het gros van de mensen gewoon onbetaalbaar waren: een staand horloge (25fr.), een kristallen theebus, porceleinen serviezen, een moderne spiegel (60 fr.), 11 fijne damasten servetten (70fr.), twee zilveren kinderlepels, een zilveren snuifdoos met agaats (24 fr.), een gouden ring met een hartje, een lange en een korte zijden mantel (resp. 90 en 60 fr.), enz... Hij had ook een *voiture*, waarvan men het "hoofd" in stukken had gehakt.

De duurste voorwerpen waren:

- de mand met medicijnen van zijn vader (dokter Jean Jacques Debbaudt) in de kelder (120 fr. 10 cent.)
- een eiken bureau met opbergladen (*diffrente secreten*): 114 fr.
- 3 porceleinen koffiestellen: 120 fr.
- 22 *keyserlyke croonen*; een potje spaarcenten ter waarde van 117 fr. 3 cent.
- 16 fijne witte halsdoeken: 103 fr. 17 cent.

We leren ook iets over de smaak en de hobby's van de latere burgervader van Kalken. Hij ging graag jagen: in de kelder lagen 5 stukken wild, en men had zijn jachtmateriaal ontvreemd: jagersmuts, *weytassche*, *poer en saet*, ...

Naast een slok bier apprecieerde hij ook een glaasje wijn: maar tijdens de onlusten verloor hij 25 flessen rode en witte wijn.

Debbaudt was ook een bibliofiel: hij bezat onder andere *eenen boek met silvere boorden en sloten met eenen zilveren vingerroet* (waarde: 25 fr.). Hiernaast las hij graag historisch werk: Moreri⁴⁸, Plutarchos⁴⁹ en *diffrente boeken wesende het werck van Carackoiole*⁵⁰. Het werk van Moreri was 84 fr. waard, dat van Plutarchos 48 fr. De boekdelen van Carackoiole kwamen op 50 fr.

Tenslotte verloor CC.Debbaudt ook heel wat papieren en eigendomsacten. Zijn schadeclaim liep op tot een bedrag van 3.115 fr. Andere Kalkenaren waren minder veeleisend: herbergier Frans Van Den Broucke (452 fr.) en koster Bernard Canoyelle (144 fr.)

---

⁴⁸ Moreri was de auteur van een *Grand dictionnaire historique* (1681).

⁴⁹ Plutarchos van Chaironeia: Grieks filosoof en biograaf, 50-120 na Christus. De titel van het werk is niet overgeleverd; het kan gaan om de *Moralia*, die vanaf 1783 door J.F. Kaltwasser werden vertaald. In zijn *Vitae* vergeleek Plutarchos uitmuntende staatslieden: telkens een Griek en een Romein.

⁵⁰ Bij ontstentenis van de voornaam valt niet exact te achterhalen welke auteur hier wordt bedoeld.

Bijlage 2

Lijst van Oostenrijkse deserteurs, met hun verblijfplaats, door de Fransen gearresteerd na de Boerenkrijg.

Rijksarchief te Gent, Scheldepartement nr. 5410, p. 152-156.

Noms des deserteurs autrichiens arrêtés par mesure de sûreté et conduits à Lille le 1 nivose an 7ième de la République

Ph. Vliets (sans domicile)	Joseph Verniers (Lede)
Joseph Clenau (idem)	Cornille Van Brussel (Loochristy)
Josse Janssens (idem)	J. Bte Rooms (Destelberghe)
Jean De Vreese (Gand)	Ch. De Bruyker (Loochristy)
P. J. Bosquillon (Lokeren)	Frans De Beus (Loochristy)
Joseph Versmooren (Malines)	Gillis Vermeeren (Destelberge)
Sebast. Phe. Perrier (Gand)	Lievin Foncke (Oostacker)
Charles De Beer (sans domicile)	P.J. Wiedoodt (Saffelaere)
Pierre Versport (Wetteren)	J. Van Petegem (Loochristy)
Jacques Van Haerde (Wetteren)	P. Thienpont (idem)
Nicolas Stephan (Ruyen)	Albert Vervaet (Seven Eeken)
Corn. Van Guyse (idem)	Gillis Van Damme (Watervlied)
Henry De Waele (idem)	P. Fr. Potte (Heusde)
Ant. De Backer (idem)	Fr. Spitaels (sans domicile fixe)
Pierre Bruyne (Bacht)	J.F. Janssens (Waesmunster)
Joseph Gillard (Grimberge)	Victor Steveninck (idem)
Bernard De Beul (Laerne)	Pierre Sicht (idem)
J. Bte. Collé (Alost)	Marc Seyssens (Termonde)
Lievin Kiekens (Mere)	J. Bte. Dervaes (Renaix)
Jean Luykx (Alost)	J. Vercauteren (Tamise)
Josse Ghend (idem)	P.J. de Roussaert (Smetlede)
Alex Van Den Broeke (idem)	J. Bte. Gerardy (Renaix)
Andre Wagemans (idem)	Guill. de Beer (idem)
Andre Walrave (Alost)	Jacq Wallemacq (idem)
Pierre Le Gieux (idem)	Jean De Vuyst (Vleckhem)
J. Fr. Van Brandegem (Oordegem)	Josse Fran. Oost (Lede)
Arnolt Versluys (idem)	J. Bte. Piens (Bottelare)

Selectieve bibliografie

- BOGAERT E., VAN DE SOMPEL A., *Kalken van de Franse Revolutie tot de gemeentefusie met Laarne. Bijdragen tot het historisch onderzoek, Kalken*, 1997.
- BROECKAERT J., *Geschiedenis van Wetteren, gevolgd van eene historische schets der omliggende gemeenten*, Gent, 1862.
- BROECKAERT J., *Les brigands à Termonde*, 1798, in: *Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde*. Tweede reeks. Deel VII, 1898-1900, p. 245-261.
- BROECKAERT J., *Les brigands à Wetteren*, in: *Gedenkschriften van de Oudheidkundige Kring van het Land van Dendermonde*. Tweede reeks. Deel IX, 1901, p. 187-196.
- COUCKE A., D'HOEY A., INGHELIS, QUINTYN E., *Zele en de Boerenkrijg*, in: *Heem- en Oudheidkundige Kring van Zele*. Jaarboek nr. 28, 1997, p. 67-115.
- DE BRUYNE A., *De boerenkrijg 1798 "Voor Outer en Heerd"*, Leuven, s.d.
- DE POTTER F., BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*. Vierde reeks. Deel I, *Kalken*, Gent, 1889.
- FRANCOIS L. e.a., *De Boerenkrijg. Twee eeuwen feiten en fictie*, Leuven, 1998.
- MORTIER M., *Overmere en de boerenkrijg*, in: *Heemkundige kring Overmere*. Jaargang 6 nr. 1, 1988, p. 1-56.
- PIL S., VANDENBERGEN A., *Verloop van de boerenkrijg in de gemeenten Lochristi en Zeveneken*, in: *De Oost-Oudburg*. Jaarboek XXXIV, 1997, p. 117-145.
- ROOSEN M., *De Boerenkrijg in het Scheldedepartement*, in: *Belgisch Tijdschrift voor militaire geschiedenis*, 21 nr. 1, 1975, p. 85-104.
- VAN DE VOORDE H., DELSAERDT P., PRENEEL L., VERAGHTERT K., D'HOKER M., *Bastille, Boerenkrijg en Tricolore. De Franse Revolutie in de Zuidelijke Nederlanden*, Leuven, 1989².

Het kanton Overmere vóór de verkiezingen van maart/april 1797: vorming, bestuur, volkstelling en burgerregister

André Van De Sompel

Verantwoording

De vormingsgeschiedenis van de kantons als bestuurlijke en juridische eenheid op het laagste niveau tijdens het Directoire, in het geheel van administratieve en gerechtelijke herschikkingen, werd tot nu toe nauwelijks behandeld. Die feitenkennis is onontbeerlijk om de onlusten, die in Overmere in oktober 1798 plaatsvonden, in de juiste context te plaatsen. We gingen na hoe, vertrekkend vanuit de situatie van het Land van Dendermonde, het kanton Overmere (met Kalken, Laarne, Uitbergen, Berlare, Moerzeke, Grembergen en Overmere) tot stand kwam. De invloed van het kantonnaal bestuur werd getoetst aan de volkstelling van 1796 en aan het burgerregister van 1797: dit als aanloop naar de eerste verkiezingen van maart/april 1797. De verdeling en de inning van de talrijke belastingen was een andere belangrijke opdracht, maar in het kader van deze bijdrage gaan we er niet nader op in.

Bronnen

De gegevens uit de *Pasinomie*¹ vonden we voor een groot deel ook in de *Gazette van Gend*, een blad dat gemiddeld om de drie dagen verscheen en waarin heel wat officiële berichten werden opgenomen. Die krant droeg trouwens als ondertitel *Vryheyd, Gelykheyd, Onpartydigheyd*. Andere informatie haalden we uit de *Papieren Bouteville*² en het Fonds Schelvedepartement. Dankzij de onlangs integraal gepubliceerde volkstellingen van 1796 voor de gebieden Kalken, Laarne, Overmere en Uitbergen en de uitgave van de klapper op de overlijdens van Kalken voor de periode 1604-1900, konden een aantal plaatselijke administratieve en gerechtelijke medewerkers nauwkeuriger geïdentificeerd worden.

¹ *Pasinomie ou collection complète des lois, décrets, arrêtés et réglemens généraux qui peuvent être invoquées en Belgique.*

² ARAB, Toegang I 161 en (verspreid) in RAG, Fonds Schelvedepartement, o.a. nr. 2048/1.

A. De Franse bezetting (juni 1794 - 1 oktober 1795)

1. *Gezanten van het centrale bestuur te Parijs bereidden een centraal bestuur voor België voor*

De Fransen heroverden na de slag van Fleurus (26 juni 1794) de Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik. Tot omstreeks november 1794 hadden de Fransen nog maar weinig pogingen ondernomen om te zorgen voor een centraal bestuursstelsel in het bezette gebied. Aanvankelijk waren de Zuidelijke Nederlanden niet meer dan een veroverd vijandelijk gebied dat door de Republiek leeggehaald werd om de revolutie te redden. Door de duurzaamheid van de militaire overwinning konden de Franse gezanten vanaf oktober-november 1794 werk maken van de uitbouw van een nieuw bestuurlijk systeem onder een centrale administratie te Brussel: na de *Représentants de Peuple près les armées du Nord et de Sambre-et-Meuse* volgden *l'Administration Centrale et Supérieure de la Belgique* (vanaf 15 oktober 1794), het *Conseil de Gouvernement* (vanaf 1 oktober 1795³) en uiteindelijk het *Commissariat de Bouteville* (van 20 november 1795 tot 15 februari 1797)⁴.

We overlopen snel de vernieuwingen op bovenplaatselijk vlak. Een besluit van de *Représentants du peuple* van 7 september 1794 bepaalde de grootte van de arrondissementen en de kantons van België⁵. Onder toezicht van de *Administration Centrale et Supérieure de Belgique* volgde op 15 oktober 1794⁶ de installatie van een algemene administratie in zes van de voormalige vorstendommen van de Nederlanden. Die hervorming werd afgerond met de besluiten van de *Répresentants du peuple* Berlier, Roger-Ducos, Lacoste, Portiez, Briez en Hausmann van 16⁷ en 23⁸ november 1794. De basis van dat

³ *Pasinomie*, première série, tome 7, p. XX. 17 september 1795. *Arrêté des représentants du peuple qui crée un conseil de gouvernement pour assurer d'une manière stable et régulière l'administration de la Belgique*, bestaande uit tien personen. Bij besluit van 13 oktober 1795 werden het *Conseil de gouvernement* en *l'Administration centrale de la Belgique* samengevoegd.

⁴ DHONDT L., *Droit et législation, institutions départementales et locales*, in: *Des Révolutions à Waterloo, bibliographie sélective d'histoire de Belgique (1789-1815)*, Archief- en bibliotheekwezen in België, extra nummer, 36, Brussel, 1989, p. 95.

⁵ RUG, *Pasinomie*, première série, tome 6, p. XXXII.

⁶ RUG, *Pasinomie*, première série, tome 6, p. XXXVIII.

⁷ RUG, *Pasinomie*, première série, tome 6, p. XLIV.

⁸ RUG, *Pasinomie*, première série, tome 6, p. L. De tekst in de *Pasinomie* luidde: *Arrêté des représentants du peuple relatif à l'organisation provisoire des administrations d'arrondissement, de Liège, Namur, du Luxembourg, du Tournaisis, de la Flandre orientale et de la West-Flandre*.

nieuwe bestuurskader lag in acht arrondissementele besturen: Brabant (Brussel), Oost-Vlaanderen (Gent), West-Vlaanderen (Ieper), Doornik en omgeving (Doornik), Namen (Namen), Henegouwen (Bergen), Luxemburg (aanvankelijk Saint-Hubert) en het Luikse aan deze zijde van de Maas (Luik). Het systeem zou ongeveer één jaar overeind blijven.

De benoeming van de administratie van Oost-Vlaanderen, waartoe ook het Brugse Vrije en de Kasselrij van Kortrijk behoorden, door de *Répresentants du Peuple* vond plaats op 5 december 1794. Die administratie zou werken van 9 december 1794 tot 23 november 1795⁹.

Spijts alle hiervoor vernoemde nieuwe bestuursvormen bleven nog heel wat plaatselijke instellingen uit het Ancien Régime tot maanden na de inlijving bij Frankrijk werkzaam.

b. Van de schepenbank van het Land van Dendermonde tot het Comité de Surveillance van Dendermonde

Het graafschap Vlaanderen omvatte tijdens het Ancien Régime onder andere het Land van Dendermonde, bestaande uit een aantal rechtsgebieden, met aan de ene kant van de Schelde Opwijk, Wetteren, Schellebelle, Denderbelle, Sint-Gillis(-Dendermonde), Baasrode en Lebbeke en aan de andere kant Zele, Hamme, Uitbergen en Overmere¹⁰, Berlare, Kalken, Laarne, Grembergen en Moerzeke. De hoofdschepenbank van het Land van Dendermonde zag toe op de toepassing van de wetten van het landsbestuur in de ondergeschikte heerlijkheden.

De *Répresentants du Peuple* installeerden in het Departement *La Flandre* eind oktober 1794 *Comité's van Waeksaemheyd* voor Aalst, Brugge, Kortrijk, Gent, Lokeren, Sint-Niklaas en Dendermonde. In Dendermonde gebeurde dat op 26 oktober 1794 en in Lokeren aanvaardden zes personen op 27 oktober 1794 een functie in het *Comité de Surveillance*. Die *comités* hadden een uitgebreide politionele bevoegdheid.

Het comité van Dendermonde behandelde gebeurtenissen uit een regio die meer dan waarschijnlijk overeen kwam met het vroegere Land van Dendermonde, terwijl bijvoorbeeld voor diezelfde omschrijving de hoofdschepenen op 1 ja-

⁹ VAN DEN HAUTE C., *Inventaire des archives de l'Arrondissement de la Flandre Orientale et du Département ou Préfecture de l'Escaut*, Tongeren, 1932, inleiding.

¹⁰ De parochies Uitbergen en Overmere vormden één heerlijkheid.

nuari 1795 nog steeds in functie waren¹¹. We hadden dus ongeveer dezelfde situatie als tijdens de eerste Franse bezetting van november 1792-maart 1793: ook toen moest de hoofdschepenbank zich ongaarne schikken naar door de Fransen in het leven geroepen bestuursvormen.

In de korte periode oktober 1794 tot februari 1795 behandelde dat comité twee gebeurtenissen die onze aandacht verdienen¹².

Een eerste gebeurtenis werd besproken aan de hand van een verslag van 7 november 1794 van patrouilleerder voor de parochies Overmere en Uitbergen, Josse Mys, over een conflict op 3 november 1794 in herberg Den Engel. François Rubbrecht, Joseph Van den Hende, Jean Leys en Jacques Sack, gewapend met stokken, bedreigden de aanwezigen met de dood: officier Pieter Baes die samen met Jacques Debbaudt voor de ordehandhaving zorgde terwijl burgemeester Jan De Schaepdrijver, schepen Jacques Blancquaert en klerk van de griffie Cornelis Slock in de schepenkamer vergaderden. De gewapenden waren uit op het opgehaalde belastinggeld dat zich in de schepenkamer bevond. Het ging er zo hevig aan toe dat de gemoederen pas wat gekalmeerd konden worden door het luiden van de alarmklok en na de komst van de baljuw.

Op 10 januari 1795 verscheen voor dat comité de Kalkense pastoor Van Paemel. Hij moest zich verantwoorden omdat hij van 22 juni tot 4 september 1794 zijn parochie was ontvlucht als reactie op de brutaliteiten en de vernielingen die terugtrekkende Engelse en Schotse militairen in zijn pastorie bij hun terugtocht uit Gent hadden aangericht. Hij had zowel in Nederland als in Duitsland een toevlucht gezocht alvorens naar zijn parochie terug te keren. Het comité legde de pastoor verbod op om zonder toestemming zijn parochie te verlaten.

Het besluit van het *Comité de Salut public* van 10 februari 1795 schafte de *Comités de Surveillance* af.

c. Het bestuur van de gemeenten of municipaliteiten (12 juni 1795 - 1 oktober 1795)

Op plaatselijk vlak vergde een reorganisatie meer tijd. Bij besluit van 15 februari 1795 konden de magistraten van steden en belangrijke dorpen (*chef-lieux*) en de administraties van de arrondissementen werken aan een reorgani-

---

¹¹ RAG, Fonds Scheldedepartement, nr. 5211, nota 134, zitting 1 januari 1795.

¹² ARAB, Toegang I 150, nr. 1903.

satie van het bestuur van de municipaliteiten die onder hun bevoegdheid waren geplaatst. De toezichthoudende centrale administratie zou de benoemingsbrieven versturen¹³.

Het besluit van de Vertegenwoordigers van het Volk *près des Armées du Nord et de Sambre et Meuse*, uitgevaardigd te Brussel op 12 juni 1795¹⁴, stelde dat elke municipaliteit een *maire* en een aantal *officiers municipaux* zou verkiezen. De *maire* of burgemeester zou voorlopig nog niet verkozen, maar door hogere instanties aangeduid worden. Gemeenten met minder dan 500 inwoners zouden drie municipale officieren tellen, waaronder de *maire*. Voor gemeenten met 500 tot 3000 inwoners waren zes municipale officieren, de *maire* inbegrepen, voorzien. De gemeenten met 3000 tot 10000 inwoners hadden vacatures voor negen municipale officieren, de *maire* inclusief. Bovendien zou in die categorie gemeenten een nationale agent toezicht houden op de uitvoering van de wetten van de Republiek.

We veronderstellen dat elke gemeente een lijst met kandidaat-maires en municipale officieren moest overmaken aan het hogere bestuur. Antoon Afschrift trof in het Fonds Schelvedepartement voor Laarne een *naamlijst der bestgeletterde vrijheidslievende patriotten te Laerne* aan, gedateerd *fructidor an 3* of de periode 18 augustus -16 september 1795¹⁵. Die voordrachtslijst bevatte acht namen, waarbij de 26-jarige Lieven Van Nieuwenhuysse, wonende in de Rivierstraat, de meest geschikte persoon geacht werd om de functie van ofwel *meyer* ofwel *secretaris* waar te nemen.

Kalken teld meer dan 3000 inwoners en zou normaliter een nationale agent als controleur gehad hebben. We kunnen in dat kader de benoeming van ex-griffier Felix Grégoire de Geyter plaatsen. Hij weigerde echter die benoeming. De Geyter moet niet als een *vrijheidslievende patriot* beschouwd worden, daarvoor kwam eerder dokter Jean Jacques Debbaudt en zijn familie in aanmerking.

Over de toepassing van die bestuursvorm op plaatselijk vlak, meer bepaald voor Kalken en Laarne, werd geen verdere informatie gevonden.

¹³ RUG, *Pasinomie*, première série, tome 6, p. LXXII en p. LXXIV.

¹⁴ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 2006/5. Het acht bladzijden tellende *arrêté* werd gedrukt te Brussel, bij de drukkerij Wagrez, au petit Sablon, n° 179 + RUG, *Pasinomie*, première série, tome 6, p. CXVII - CXXI.

¹⁵ RAG, Fonds Schelvedepartement, af.d. A/2003/006.

B. De situatie in de eerste maanden na de annexatie door Frankrijk (1 oktober 1795-begin 1796)

1. Van de benaming Oost-Vlaanderen naar het Schelvedepartement

Op 1 oktober 1795 werden de voormalige Oostenrijkse Nederlanden en het Prinsbisdom Luik bij Frankrijk ingelijfd. Het centraal bestuur keurde had op 31 augustus 1795 het voorstel goed van advocaat C. L. Doutrepoint, lid van de *Administration Centrale et Supérieure de la Belgique*, de administratieve indeling van dat gebied in negen departementen, onderverdeeld in kantons en gemeenten. Het Schelvedepartement omvatte het huidige Oost-Vlaanderen en tot 1807 ook Zeeuws-Vlaanderen. Ingevolge de wetgevende instructie van 8 januari 1790 was het departement geen zelfstandige administratieve eenheid, maar waren de administrateurs vertegenwoordigers van het centraal rijksbestuur¹⁶.

Op 23 november 1795 werden de commissaris en de vijf administrateurs voor het Schelvedepartement geïnstalleerd¹⁷.

2. Naar een kantonale municipaliteit

De grondwet van het jaar III¹⁸ werd in België op 6 oktober 1795 van kracht, waardoor ook dat deel van Frankrijk op lokaal vlak ook ingedeeld werd in kantons. De parochies of rechtsgebieden werden zoals daarvoor municipaliteiten genoemd, die, voor zover ze minder dan vijfduizend inwoners telden, bestuurlijk tot een kanton werden samengevoegd: de kantonale municipaliteit als nieuwe bestuurseenheid.

---

¹⁶ COPPEJANS-DESMEDT H., *Het archief van de provinciebesturen en van de plaatselijke overheden*, in : *Studia*, 28, 1977, nr. 28, p. 525.

¹⁷ VERHAEGEN P., *La Belgique sous la domination Française 1792-1814, Tome II, Débuts du Directoire*, Brussel/Parijs, 1924, p. 85.

¹⁸ SOBOUL, *Dictionnaire historique de la Révolution Française*, Parijs, 1989. De nieuwe grondwet werd gestemd op 22 augustus 1795 (5 Fructidor III) en gepubliceerd op 23 september 1795 (1 Vendémiaire IV).

3. *De vorming van nieuwe administratieve bestuurseenheden deelde het vroegere Land van Dendermonde op (augustus-november 1795)*

De *Gazette van Gend* publiceerde de *Verdelinge der Departementen en Cantons van de veroverde Landen in Belgis, besloten door het Comité van Salut public der nationale Conventie, den 14 Fructidor, 3de jaer van de Fransche Republike*¹⁹ (= 31 augustus 1795). Voortaan maakten 27 kantons het Schelde-departement uit: Gent, Ronse, Oudenaarde, Petegem, Nevele, Maldegem, Kaprijke, Assenede, Verrebroek, Beveren, Sint-Niklaas, Lokeren, Dendermonde, Lebbeke, Aalst, Ninove, Geraardsbergen, Nederbrakel, Sint Maria Horebeke, Nazareth, Lochristi, Waarschoot, Oordegem, Herzele, Aspelare, Zottegem en Oosterzele.

Het decreet bracht de gemeenten uit het vroegere Land van Dendermonde, met hun afhankelijkheden, onder in de kantons Lokeren, Dendermonde, Lebbeke, Lochristi en Oordegem²⁰.

Het kanton Lokeren bestond uit Lokeren, Zele, Moerbeke, Eksaarde, Daknam, Overmere, Kalken, Uitbergen, Berlare, Appels, Hamme, Moerzeke, Grembergen. Het kanton Lokeren werd dus gevormd met gemeenten uit het Land van Waas en uit het Land van Dendermonde.

De stad Dendermonde vormde een kanton op zich.

Het kanton Lebbeke omvatte Lebbeke, Denderbelle, 't Hoeksken, Wieze, Herdersem, Meldert, *Tenbeeldecken*, *Roozene*, Affligem, Moorsel, Baardegem, *Nilant*, Buggenhout, Opdorp, Baasrode, Vlassenbroek en *Breedestraete*.

Tot het kanton Lochristi behoorden de gemeenten Lochristi, Wachtebeke, Winkel, Mendonk, Desteldonk, Oostakker, Destelbergen, Gentbrugge, Heusden, Laarne, Zeveneken en Zaffelare.

Het kanton Oordegem bestond uit Oordegem, Wichelen, Oudegem, Mespelaere, Lede, Gijzegem, Hofstade, Serskamp, Wanzele, Smetlede, Impe, Schellebelle, Wetteren, Massemen, Baevegem, Vlierzele, Vlekkem, Erondegem, Ottergem, Mere, Nieuwkerken en Erpe.

In de samenstelling van die kantons vonden we de omschrijving Opwijk niet terug.

¹⁹ RUG, J1, *Gazette van Gend*, nummer CLXII, 5 oktober 1795 en Kon. Bib. Albert I, *Pasinomie*, première série, tome 7, p. VI-XVII.

²⁰ RUG, J1, *Gazette van Gend*, nummer CLXIII, 8 oktober 1795. In RUG, Fonds Vliegende Bladen, III, E 52. Decreet *Comité de Salut de la Convention Nationale* van 31 augustus 1795: *Division du Département de l'Escaut* vonden we dezelfde gegevens.

Uit de op het eerste gezicht willekeurige samenstelling van de hierboven vermelde kantons moet duidelijk blijken dat de Fransen elke band met de bestuurlijke situatie uit het Ancien Régime wilden verbreken. Die kantons omvatten heel wat gemeenten die bovendien vroeger nauwelijks wat met elkaar te maken hadden. De opstarting en de werking, als die er al kwam, werd daardoor zeer bemoeilijkt of onmogelijk gemaakt.

De *Gazette van Gend* van 8 oktober 1795 meldde dat de *Volks-representanten in Belgis gesonden* tot taak hadden *ter provisie benoemen de Bediende die zullen moeten uytmaeken de Administratien der Departementen, de gone der Kantons, en de Tribunalen ...*²¹. Tegelijkertijd bepaalde een wet van 5 oktober 1795 dat de pas ingelijfde gebieden voorlopig nog zouden bestuurd worden zoals voorheen²², dus zoals tijdens de periode 12 juni - 1 oktober 1795.

Voor de *municipalité provisoire* Lochristi benoemde de administratie van Oost-Vlaanderen op 31 oktober 1795 Eugene Debbaudt als nationale agent²³. Eugene Debbaudt, broer van de Kalkense dokter Jean Jacques Debbaudt, zou ten tijde van de Boerenkrijg als kantonscommissaris van Zele vermoord worden²⁴.

Alhoewel het decreet van 26 juni 1795 alle bestaande lokale besturen had afgeschaft, bleef alvast in Kalken het lokale bestuur zeker nog tot 22 december 1795 functioneren. Wel merkten we op dat de meeste akten en verslagen van het jaar 1795 enkel door de burgemeester en slechts de helft van de andere schepenen werden ondertekend.

C. Een administratieve en gerechtelijke herindeling onder Bouteville (vanaf januari 1796)

1. Een nieuwe commissaris en zijn werk te Gent (vanaf november 1795)

In november 1795 werd de afgevaardigde van het Directoire, advocaat Louis-Ghislain Bouteville de Metz (1746-1821) met het bestuur van onze gewesten belast. Hij volgde de commissarissen Emmanuel Pérès de Lagesse en Louis

²¹ RUG, J1, *Gazette van Gend*, nummer CLXIII, 8 oktober 1795.

²² RUG, J1, *Gazette van Gend*, nummer CLXIII, 8 oktober 1795 en *Pasinomie*, première série, tome 7, p. XXIV.

²³ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 5211. Besluit van 31 oktober 1795.

²⁴ ARAB, Papieren Bouteville, nr. 194. Rentenier Eugene Joseph Debbaudt werd op 20 februari 1796 benoemd tot kantonscommissaris van het kanton Zele.

François Portiez de l'Oise op en hij werd bijgestaan door Lambrechts²⁵ en Cornelissen, twee Vlaamse *democraten*²⁶.

De *Gazette van Gend* wijdde op 4 januari 1796 enkele regels aan de vervanging van de *Volks-representanten* door Bouteville, *lid van de assemblée constituante*. De tekst vervolgde: *Men roemt zeer op zyne bekwaemheyd, vaderlands-liefde, wysheyd en gemaetigheyd. Hij is Commissaris van het Pouvoir exécutif in de vereenigde landen.*

Over zijn werkzaamheden werden we in de editie van 18 februari 1796 verder ingelicht: *Het Directorium exécutif heeft, den 17 dezer (nvdr. = 17 Pluvisose jaar IV = 6 februari 1796) een besluit genomen, waer in den burger Bouteville, Commissaris van het Gouvernement by de vereenigde Departementen, gelast is provisoirelyk te benoemen tot alle vacante plaatsen in de civile Autoriteyten deze gezegde Departementen die ter benoeming van het Directorium zyn, en welk de bevestiging der zelve aen zig behoud. Dezen Commissaris is reeds sedert eenige dagen, binnen Gend, en werkt met allen vlyt in de verscheyde Administratien.* Begin 1796 werd dus eindelijk werk gemaakt van de definitieve instelling van Vlaanderens 'Frans' bestuur.

2. Een eerste stap naar een herindeling van de administratieve kantons (2 februari 1796)

Door het protest van heel wat kantonnale besturen drong zich een herverdeling van de kantons op. Zo protesteerde Lokeren tegen het feit dat Appels, een gemeente die aan de overkant van de Schelde was gelegen, hoegenaamd niet bij de omschrijving paste²⁷. Hetzelfde gold voor Gentbrugge, dat eveneens aan de andere kant van de Schelde was gelegen ten opzichte van de andere gemeenten die tot het kanton Lochristi behoorden²⁸. Bovendien was de gemeente Wetteren helemaal niet opgezet met de haar toebedeelde ondergeschikte rol in het kanton Oordegem. Aan die klachten en opmerkingen werd gehoor gegeven. Bij de

²⁵ C.J. Lambrechts, oud-rector van de Leuvense universiteit, werd door Hasquin als *ongeduldige Jacobijn* betiteld.

²⁶ VAN ROOSBROECK R., *Van de Franse Tijd tot 1940*, in: *Twintig eeuwen Vlaanderen*. Deel 3, p. 19.

²⁷ ARAB, Papieren Bouteville, nr. 62. Brief van de *Officiers municipaux du Canton Lokeren*, 26 brumaire an 4 (= 17 november 1795) aan *Les membres de l'Administration générale de l'arrondissement de la Flandre Orientale*.

²⁸ ARAB, Papieren Bouteville, nr. 62. Brief van *Les membres de l'Administration générale de l'arrondissement de la Flandre Orientale* van 22 november 1795 aan Bouteville.

herindeling op 13 februari 1796 zou Appels ondergebracht worden in het kanton Lebbeke en Gentbrugge in het kanton Oosterzele. Wetteren zou dan een apart kanton vormen.

Voor het zover was, ondertekende Bouteville op 2 februari 1796 een besluit waarbij het Schelvedepartement onderverdeeld werd in 42 kantons.

De kantons die hier voor ons studiegebied verder belangrijk zijn, zijn de kantons Zele en Lochristi. Het kanton Zele werd afgesplitst van het kanton Lokeren en omvatte Zele, Overmere, Kalken, Uitbergen, Berlare, Hamme, Moerzeke, Grimbergen en hun afhankelijkheden.

De samenstelling van het kanton Lochristi werd uitgebreid met Moerbeke, zodat het bestond uit Lochristi, Wachtebeke, Moerbeke, Wondelgem, Sint-Kruis-Winkel, Mendonk, Desteldonk, Laarne, Oostakker, Destelbergen, Heusden, Zeveneken en Zaffelare en hun afhankelijkheden.

Die aanpassingen werden noch in de *Gazette van Gend* noch in de *Pasinomie* gepubliceerd.

3. De definitieve samenstelling van de kantons op administratief vlak

De aanpassing van 2 februari 1796 werd reeds op 13 februari 1796 herroepen. Het Schelvedepartement zou voortaan niet 42 maar 44 kantons tellen²⁹.

Als belangrijkste redenen voor die hervorming met een fikse uitbreiding van het aantal kantons, in vergelijking met de situatie van oktober 1795, werden meerdere redenen aangegeven.

Vooreerst moest elke commune met meer dan vijfduizend inwoners een zelfstandige municipale administratie hebben. In het Schelvedepartement waren zo *by misplaetzing* veertien gemeenten bij een ander kanton gevoegd. Het kanton Zele, zoals het bij besluit van 2 februari 1796 was gevormd, kon dus onmogelijk in die samenstelling verder blijven bestaan. Zele, Hamme en Wetteren telden elk immers meer dan vijfduizend inwoners en dienden als zelfstandig kantons beschouwd te worden.

Wat we voor de omschrijving Opwijk vastgesteld hadden, was ook voor vijftien andere gemeenten gebeurd. Bouteville gaf toe dat in de vorige kantonverdeling in totaal *zestien Communen zyn vergeten geweest*.

---

²⁹ ARAB, Papieren Bouteville, nr. 62: *De Nieuwe verdeling van het departement van de Schelde in kantons, Brussel, 24 pluviöse, 4de jaer*. Dat document werd integraal overgenomen in de *Gazette van Gend* van 25 februari 1796, nr. CCIII. Zie ook *Pasinomie*, première série, tome 7, p. LXI.

De andere dorpen die het Land van Dendermonde uitmaakten, werden ondergebracht in de kantons Lebbeke (met Lebbeke, Denderbelle, Appels, Herdersem, Meldert, Moorsel, Baardegem, Wieze, Opdorp, Buggenhout, Baasrode, Oudegem en Mespelare) en Lede (met Lede, Oordegem, Wichelen, Gijzegem, Hofstade, Vlierzele, Vlekkem, Erondegem, Ottergem, Meire, Nieuwerkerken, Erpe, Schellebelle, Serskamp, Wanzele, Smetlede, Impe, Massemen en Bavegem).

Voor ons direct studiegebied Kalken en Laarne is de vorming van het kanton Overmere met Overmere, Kalken, Laarne, Uitbergen, Berlare, Grembergen en Moerzeke belangrijk. In de verdere studie beperken we ons tot dit kanton.

4. *Bouteville benoemde de ambtenaren van de administratie*

De invoering van de nieuwe structuren en de opvulling van de kaders met betrouwbare en eerlijke personen stelden de nieuwe machthebbers vooral tijdens de periode 1795-1796 voor grote problemen. In hun doeltreffend en zakelijk staatsapparaat waren er volgens de Fransen minder ambtenaren nodig dan voorheen, maar de nieuwe plaatselijke gemeentevertegenwoordigers, de agenten en de adjudanten, werden tijdens het Directoire voor hun tijdrovende en ondankbare taak niet vergoed.

In een boodschap van 3 december 1795 van het Uitwerkend Directoire aan de commissarissen bij de administratieve en gerechtelijke besturen en ook aan alle door Bouteville aangestelde ambtenaren worden de moeilijkheden beschreven waarmee de vertegenwoordigers van de Franse Republiek af te rekenen zouden hebben³⁰.

Bouteville benoemde vanuit Gent op 13 februari 1796 de presidenten van onder andere de kantons Overmere, Hamme, Wetteren, Zele, Lokeren en Lochristi en de agenten en adjudanten van de municipaliteiten die er deel van uitmaakten³¹.

³⁰ RAG, Fonds Scheldepdepartement, nr. 2252/16. *Instruction adressée par le Directoire Exécutif, à ses Commissaires près les Administrations et les Tribunaux, le 12 frimaire an 4 de la République française une et indivisible.*

³¹ ARAB, Papieren Bouteville, nummers 182 (kanton Overmere), 162 (kanton Hamme), 193 (kanton Wetteren), 194 (kanton Zele) en 170 (kanton Lochristi) + RAG, Fonds Scheldepdepartement, af d. A/4744/3, affiche.

D. Het administratieve restkantón Overmere, 1796 - 1800³²

1. Samenstellende gebieden

De municipaliteiten Kalken, Laarne, Overmere, Uitbergen, Berlare, Moerzeke en Grembergen werden ondergebracht in het kantón Overmere van het administratief arrondissement Dendermonde³³. Het kantón Overmere, met als hoofdplaats Overmere, leek een compromis waarbij niet-aaneengesloten gebieden verenigd werden onder één bestuur. Voor Moerzeke was geen plaats in het kantón Hamme en hetzelfde gold voor Grembergen in het kantón Dendermonde. Berlare leunde eerder aan bij het kantón Zele.

De aanduiding van Overmere als kantónhoofdplaats moeten we zoeken in de centrale ligging van Overmere in het gelijknamige kantón. Bovendien had Overmere met het goed bereikbare kasteel in de dorpskom goede vergadermogelijkheden. Kalken telde echter veruit het grootste aantal inwoners (zie tabel 1)³⁴ en het had een *schoon groot prochiehuis*.

	Totaal aantal inwoners volgens Jaspers en Stevens	Totaal aantal inwoners volgens Meys en De Ruyver	Totaal aantal inwoners volgens het origineel document
Uitbergen	668	655	658
Grembergen	1374		1377
Moerzeke	2191		2319
Berlare	2283		2733
Overmere	2378	2375	2309
Laarne	2446	2443	2463
Kalken	3660	3663	3638
totaal	15000		15497

Tabel 1. Inwoners van het kantón Overmere, volgens de verschillende bewerkingen van de volkstelling van het jaar IV.

³² Na de staatsgreep van Napoleon en de instelling van het Consulaat kregen door de wet van 17 februari 1800 de gemeenten hun zelfstandig bestuur terug. Overmere en Uitbergen kregen voortaan een apart bestuur.

³³ RAG, Scheldepartement, nr. 2252/17.

³⁴ RAG, Scheldepartement nr. 2048/1. Verzoek commissaris Van Moffaert aan de Administratie van het Scheldepartement, 8 maart 1796.

Afgezien van het feit dat Moerzeke en Grembergen dezelfde waterbeheersingszorgen deelden als vooral Kalken en Uitbergen, kan men zich afvragen in hoeverre Moerzeke en Grembergen zich betrokken voelden bij het kanton Overmere. Hoe de gemeenten, die in de directe invloedssfeer van de stad Dendermonde lagen, de onafhankelijkheidsverklaring tijdens een vroegere Franse Periode (1792-1793) van de vertegenwoordigers van Overmere en Uitbergen en die van Kalken, ten opzichte van de andere rechtsgebieden van het Land van Dendermonde, hadden verwerkt, blijft voorlopig nog onbeantwoord. Die houding kan een belangrijke rol gespeeld hebben.

2. *Het bestuur van een kanton*

De inrichting van een kanton volgde het principe van de scheiding der machten waarbij de kantonnale municipale raad fungeerde als wetgevend lichaam. In de raad was elke gemeente vertegenwoordigd door een *agent municipal* en een *adjoint municipal*, met wat goede wil te vergelijken met respectievelijk een burgemeester en een secretaris. Die kantonnale municipale raad, voorgezeten door een verkozen voorzitter, verving dus de vroegere parochiale of heerlijke schepenbanken en bestuursvormen.

De uitvoerende macht hield lokaal toezicht via een *Commissaire du Directoire*, die verslag uitbracht bij de hogere overheid.

Op juridisch vlak werd in de *Assemblée Primaire* een vrederechter verkozen, bijgestaan door één of meer adjuncten.

3. *De benoemingen van 13 februari 1796*

We geven hieronder de samenstelling van het bestuur van het kanton Overmere zoals Bouteville ze aan de commissaris *du Directoire exécutif près l'administration* van het Scheldedepartement overmaakte. Die commissaris had tot taak die benoeming aan de betrokkenen kenbaar te maken en de aanstelling tot die functie in het kanton te laten uitvoeren.

plaats	naam	functie	beroep	leeftijd	straat
Overmere	Vanden berghe Bernard ³⁵ woonde er sinds 1789	agent	ex-griffier	27	Molenstraat
Overmere	Van Linter Laurentius	adjutant	herbergier	57	Dorp
Uitbergen	Stevens Joannes ³⁶ woonde er sinds 1791	agent	brouwer/ herbergier	42	Vaert
Uitbergen	Verlinden ³⁷ Jacques woonde er sinds 1792	adjutant	stoker	50	Vlietstraat
Kalken	Debbaudt Jean Jacques woonde er reeds 30 jaar	agent	dokter	69	Kruisen
Kalken	Bauwens Gillis woonde er sinds de geboorte	adjutant	landbouwer	59	Zomerstraat
Berlare	(Vanden) Abeele Andries	agent	n.v.	31	Dorp
Berlare	Vanden Breen Jan Joseph	adjutant	wetkundige	48	Dorp
Moerzeke	Wauters (P ?)	agent	n.v.	n.v.	n.v.
Moerzeke	(Van) Bogaert (J.B. ?)	adjutant	olieslager	n.v.	n.v.
Grembergen	Peeters Cosme Damien	agent	<i>chirurgien</i>	40	Dorp
Grembergen	Moens Laurent	adjutant	stoker	36	Groot-sant

Tabel 2. De gemeentelijke agenten en adjudanten, benoemd op 13 februari 1796.

Als president van het kanton Overmere werd de 45-jarige koopman Jan Franciscus Ferdinand Beertens uit Uitbergen aangeduid. Hij was een van de belangrijkste bewoners van Uitbergen en hij bewoonde sinds 1795 het kasteel van Uitbergen³⁸. De gemeentelijke agenten en adjudanten plaatsten we in tabel 2.

Voor Laarne noteerde Bouteville: *Cidevant du canton de loochristy, la*

³⁵ De voornaam van Vanden berghe werd niet vermeld, maar uit de latere bronnen en de algemene context moeten we besluiten dat het over ex-griffier Vanden berghe Bernard ging.

³⁶ Bouteville vermeldde niet de voornaam, maar we denken dat het over brouwer-herbergier Joannes Stevens gaat.

³⁷ MEYS M. en DE RUYVER L., *Overmere en Uitbergen. Volkstelling 1796. Scheldepartement*, Gent, 1998, p. 5. Zij vermeldden als naam *Terlinden*.

³⁸ DE WILDE I. (red.), *Open Monumentendag 1998. Feest !*, brochure Open Monumentendag als coproductie van de gemeenten Berlare, Laarne en Wichelen, 1998.

nommination a été faite par arrêté du 20 Nivose (= 10 januari 1796). De agent en de adjudant van Laarne werden inderdaad reeds door de Administratie van het Scheldedepartement aangesteld op 8 januari 1796³⁹. De benoemingen van agent Van Nieuwenhuysse, *praticien* en adjudant Vander Moeren, waarschijnlijk ex-griffier van de baronie en van de parochie Laarne *Guilliaeme Emanuel Van der Moere*⁴⁰, werden door Bouteville op 10 januari 1796 goedgekeurd en ze bleven ook na de herschikking gehandhaafd. Treffend is dat Bouteville bij de benoemingen meestal slechts de familienaam noteerde.

In de volkstelling van 1796 vonden we geen vermelding van personen die met de in tabel 2 opgenomen vertegenwoordigers voor Moerzeke konden geïdentificeerd worden. Mogelijk hadden die personen hun domicilie in de stad Dendermonde.

4. *Het dagelijks bestuur van het kanton Overmere*

Volgens Verhaegen waren er voor de functie van *Commissaire du Directoire* bij een kanton genoeg kandidaten te vinden onder geruïneerde Fransen, oudsoldaten en bedienden van de administraties van de burgerlijke en militaire instellingen benoemd in 1794-1795 en afgeschaft bij de annexatie. Eén van die bedienden, Philippe Van Moffaert, vestigde zich in de functie van Directoire-commissaris op 19 februari 1796 in Overmeredorp. Voordien was hij bediende bij F.G. Meyer, een vooraanstaand Frans burger in Gent, en hij was ook *procureur sindicq*⁴¹ van de Oudburg te Gent. Volgens de wet van 31 januari 1796 was de kantonscommissaris verplicht zich in de kantonhoofdplaats te vestigen op voorwaarde dat die meer dan 2000 inwoners telde⁴².

Nog voor het einde van die maand vervoegden ex-notaris Benedictus Pieters⁴³ en Francis Van (H)Audenhove, respectievelijk als secretaris en bureauchef, de kantonscommissaris in Overmeredorp⁴⁴. De kantonsadministratie werd aange-

³⁹ ARAB, Papieren Bouteville, nummer 170.

⁴⁰ DE POTTER F., BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, 4de reeks, eerste deel I,2, Gent, 1889, gemeente Laarne, p. 28, noot 1.

⁴¹ Volgens de grondwet van 1793 werden *procureurs syndics* geplaatst tussen de agenten en adjudanten van een municipaliteit en het hoger bestuur. Sinds het jaar II stuurde men aan op de afschaffing van die gehate procureurs en hun vervanging door pleitbezorgers, die niet alleen de belangen van de partijen mochten voorstellen, maar ook verdedigen.

⁴² Kon. Bib. Albert I, *Pasinomie*, première série, tome 7, p. LXI.

⁴³ Het notariaat werd eveneens vernieuwd en aanvankelijk mochten weinig vroegere titularissen hun ambt verder uitvoeren.

⁴⁴ MORTIER M., *Overmere en de Boerenkrijg*, in: *HK Overmere*, jg. 6, nr. 1, maart 1988.

vuld met onderchef Charles De Colnet (de latere burgemeester van Overmere en Uitbergen), vrederechter Frans Charles Xavier de Clercq, deurwaarder Bernard Vermeire, ontvanger Pieter Ferdinand Jacobs en boodschappers Michiel Claus en Pieter Baes. Zij woonden allen in Overmere terwijl enkel Pieter Ferdinand Jacobs en Pieter Baes geboren Overmerenaars waren. In Overmoredorp waren dus vanaf het begin van 1796 de medewerkers van de nieuwe bestuursvorm, waaronder een aantal vreemde, met de plaatselijke situatie onbekende personen, gehuisvest. In datzelfde dorp bevonden zich de als openbare gebouwen dienstdoende gebouwen waar de documenten met betrekking tot het bestuur en de bevolking werden bewaard.

De agent en de adjudant van elke gemeente van het kanton, de voorzitter, de kantonscommissaris en de secretaris vormden de kantonnale raad en ze vergaderden één- à tweemaal per decade (de nieuwe weekindeling van tien dagen) in de hoofdplaats van het kanton, en wel meestal in het kasteel van Overmere⁴⁵.

5. Geen herschikking van het kanton Overmere

Antoon D'hoey ontdekte in het Fonds Schelvedepartement nr. 2048/1 een verzoekschrift van Philippe Van Moffaert tot herinrichting van het kanton Overmere, gedateerd 8 maart 1796. Reeds na enkele weken vond de commissaris dat het kanton Overmere moeilijk bestuurbaar was zolang de gemeenten Grembergen en Moerzeke er deel van uitmaakten.

De commissaris moest bijna dagelijks naar de ver afgelegen en bij slecht weer moeilijk bereikbare gemeenten Grembergen en Moerzeke reizen om de agenten bij te staan bij de uitvoering van de hen opgelegde taken. Die manier van werken was onhoudbaar. Hij stelde daarom voor, om in het belang van iedereen, Grembergen en Moerzeke als apart kanton in te richten. Het kanton Overmere zou ter compensatie aangevuld kunnen worden met Heusden en Destelbergen uit het volgens hem, te grote kanton Lochristi. Bovendien zou dan het centraal gelegen Kalken als hoofdplaats van het nieuwe kanton kunnen fungeren.

De Administratie van het Schelvedepartement ging niet op dat voorstel in. Verder in deze studie zullen we zien dat bij de uitvoering van de volkstelling en in de notities rond het burgerregister telkens voor Grembergen en Moerzeke een aantal opmerkingen te maken zijn.

---

⁴⁵ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 2112/14.

6. *Van de eerste benoemingen tot de kantonnale vergadering van 7 september 1796*

We gingen na in welke mate de door Bouteville aangeduide ambtenaren werkelijk hun taak opnamen. We baseerden ons daarvoor op een naamlijst die de *secrétaire en chef* van het kanton Overmere, Benoit Pieters, op 8 september 1796 aan *Le citoyen Bouteville commissaire du Gouvernement à Bruxelles* toestuurd⁴⁶ (zie tabel 3). Wanneer we de leeftijd van de vermelde personen in burgerregister van 1797 opzoeken, dan valt de relatief jonge leeftijd van de nieuwe bestuursploeg op.

Uit tabel 3 leiden we af dat negen van de veertien door Bouteville aangestelde agenten en adjudanten ontslag genomen hadden. Een aanduiding voor het feit dat dokter Jean Jacques Debbaudt wel degelijk de hem bevolen functie waargenomen heeft, bevat een brief van Philippe Van Moffaert van 2 november 1799. Daarin bevestigde Van Moffaert dat Frans Van Den Broecke, herbergier in *Den Appel* te Kalken, op bevel van dokter Debbaudt en diens adjudant Bauwens, Franse militairen en hun paarden diensten had bewezen⁴⁸. Het feit dat Kalken op datum van 7 september 1796 geen adjudant had, kan een maat zijn voor het feit dat een deel van de notabelen van die omschrijving niet achter het nieuwe politieke systeem stonden⁴⁹. We stelden inderdaad vast dat onder andere in Kalken de door de overheid benoemde personen die benoeming weigerden. Bernard De Bock bleek tot 20 april 1796 gemeentelijke agent te zijn, waarschijnlijk omdat de bejaarde dokter Jean Jacques Debbaudt die benoeming geweigerd had. Misschien had de taak om een volkstelling te houden de doorslag gegeven en bovendien werden noch de agenten noch de adjudanten vergoed voor hun tijdrovende taak. De municipale administratie verkoos op 20 april 1796 Dominicus De Poorter tot agent voor Kalken. Toen

---

⁴⁶ Die gegevens konden bevestigd worden met een staat uit RUG, Bibliotheek, nr. G. 3444.

⁴⁷ RAG, Fonds Schelvedepartement, Afd. A/302/35. Pieters vermeldde 13 februari 1796, maar in een lijst van 20 april 1796 stond De Vijlder vermeld als adjudant, ter vervanging van de ontslagnemende Vander Moere.

⁴⁸ RAG, OAK, nr. 267. Brief van Van Moffaert van 2 november 1799 vanuit Assenede.

⁴⁹ Gesprek met Harry Van Royen, Hamme, 2 oktober 1998.

	naam	beroep	tijdstip benoeming	benoeming door	functie
O	Van Moffaert Philippe	commissaris van het kanton	13 februari 1796	Bouteville	
O	Pieters Benoit	<i>secrétaire en chef</i>	22 februari 1796	kantonnale administratie	
O	Jacobs Jean François	brouwer Dorp	31 maart 1796	art. 188 grondwet	agent
O	Van Linter Laurentius	herbergier Dorp	13 februari 1796	Bouteville	adjutant
U	D'Hauwe Pierre	landbouwer Moleneinde	29 februari 1796	art. 188 grondwet	agent
U	De Vos Jacques	landbouwer Moleneinde	29 februari 1796	art. 188 grondwet	adjutant
K	D'Haemer Pierre François	olieslager Vaartstraat	14 juni 1796	art. 188 grondwet	agent
K	vacant				adjutant
B	Van der Laenen Livin	landbouwer	29 februari 1796	art. 188 grondwet	agent
B	Abbeele André	zoon ex-griffier	29 februari 1796	art. 188 grondwet	adjutant
M	Van Ranst Corneille	handelaar	29 februari 1796	art. 188 grondwet	agent
M	Westerlinck Jean Guill(aum)e	ex-procureur 71 jaar	29 februari 1796	art. 188 grondwet	adjutant
G	Peeters Cosme Damien	<i>chirurgien</i>	13 februari 1796	Bouteville	agent
G	Moens Laurent	stoker	13 februari 1796	Bouteville	adjutant
L	Van Nieuwenhuys Livin	ex-procureur	13 februari 1796	Bouteville	agent
L	De Vijlder Joannes Macharius	landbouwer Quastraat	20 april 1796 ⁴⁷	Bouteville	adjutant

Tabel 3. Aanwezige vertegenwoordigers op de vergadering van 7 september 1796.

de vroegere schepen De Poorter die benoeming tot tweemaal toe schriftelijk had geweigerd, vroeg kantonscommissaris Van Moffaert de prefect nogmaals bij De Poorter aan te dringen op aanvaarding van het ambt. Van Moffaert vreesde dat, indien de benoemden telkens van hun taak ontslagen werden, er niemand meer bereid zou gevonden worden openbare taken uit te voeren⁵⁰. Die weigeringen of ontslagnemingen waren onderwerp van artikel 188 van de grondwet

⁵⁰ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 2040/34, brief Van Moffaert van 17 mei 1796.

van het jaar III. Volgens dat artikel werd dan tot de eerstkomende verkiezingen een vervanger aangeduid.

Prosper Poulet schreef de weigeringen toe aan de wet van 13 januari 1796 waarbij de ambtenaren verplicht werden het feest van de verjaardag van de terechtstelling van koning Lodewijk XVI te vieren door het afleggen van de eed van haat aan het koninkrijk. Ook Verhaegen meende dat, bovenop de vergoede prestaties, de verre verplaatsingen en de ondankbare verdeling en ophaling van de belastinggelden, de veralgemening op 9 maart 1796 van de wet, waarbij de eed van haat aan het koninkdom werd opgelegd, de voornaamste reden was van de ontslagen.

7. Samenstelling van het kantonnaal bestuur op basis van het burgerregister van 1797

Het burgerregister vermeldde de namen van de agenten en adjudanten van de gemeenten van het kanton Overmere. Enkel de adjudant voor Moerzeke ontbreekt.

gemeente	naam	functie
Uitbergen	De Vos Jacques	adjudant
Uitbergen	Dhauwe Pieter	agent
Laarne	De Vijlder Joannes Macharius	adjudant
Laarne	Van Nieuwenhuyse Livinus	agent
Kalken	De Wilde Frans	adjudant
Kalken	Dhaemer Pieter Francies	agent
Moerzeke	Dhollander Pieter Joannes	agent
Overmere	Jacobs Joannes Frans	agent
Overmere	Van Linter Laurent	adjudant
Grembergen	Peeters Cosme Damien	agent
Grembergen	Moens Laurentius	adjudant
Berlare	Vander Laenen Livin	agent
Berlare	Van Havermaete J.B.	adjudant

Tabel 4. Agenten en adjudanten opgenomen in het burgerregister⁵¹.

⁵¹ Om de tabel zo eenvoudig mogelijk te houden, verwijzen we voor de gegevens omtrent de verblijfsduur naar de gegevens van het burgerregister in bijlage.

8. De voornaamste taken van de agenten en de adjudanten

Het opstellen en bijhouden van de burgerlijke stand was de voornaamste taak van de agent en zijn adjudant. In het werk van De Ruyver werden voor de periode vanaf midden 1796 tot het jaar 1799 voor Kalken zeer weinig overlijdensberichten opgenomen. Dat kan een aanduiding zijn dat de attesten van overlijdens opgemaakt werden ten overstaan van het kantonnale bestuur.

De agenten en de adjudanten beschikten met de resultaten van de volkstelling over een basisinstrument. Een vergelijking van de volkstelling van 1796 en het burgerregister van 1797 voor de gemeente Kalken, leerde ons nochtans dat heel wat in het burgerregister van 1797 opgenomen personen niet in de volkstelling waren opgenomen. Niet zelden werden voor een zelfde persoon grote leeftijdsverschillen opgetekend.

a. De volkstelling van het jaar IV

In de Gazette van Gend van 29 oktober 1795⁵² werd de wet van 2 oktober 1795 aangekondigd. We hernemen wat onder de *Tweede titel, art. 1* vermeld stond: *Er zal in elke Gemeynte van de Republike gemaect en opgesteld worden eene tabelle, inhoudende de naemen, ouderdom, staet of beroep van alle de inwoonders boven de twaelfjaeren oud, en het tydstip van hunne inkomst in de Gemeynte.* Een afzonderlijke verordening van 19 oktober 1795 legde de verplichting een volkstelling te houden op in de geannexeerde Belgische gemeenten. Die telling moest voor de gemeenten met minder dan 5000 inwoners verricht worden door de agenten en hun adjudanten. Met die volkstelling werd in het kanton Overmere pas na de definitieve vorming van het kanton gestart. Lieve Jaspers en Carine Stevens stelden dat vaak niet geweten is wie de tellers waren en wat hun opleiding was. Ook de nauwkeurigheid zal niet bij alle tellers even groot geweest zijn⁵³.

Voor Kalken moeten we uit een vergelijking van de volkstelling voor Kalken met de klapper op de overlijdens afleiden dat die volkstelling daar uitgevoerd werd in de tweede helft van maart 1796. De volkstelling bevatte immers nog de naam van de op 2 april 1796 overleden Judocus De Gucht (= als Van der Gucht Judocus vermelde persoon in het overlijdensregister, gehuwd met Adriana

⁵² RUG, J 1, *Gazette van Gend*, nr. CLXIX van 7 Brumaire IV.

⁵³ JASPERS L., STEVENS C., *Arbeid en tewerkstelling in Oost-Vlaanderen op het einde van het Ancien Régime*, in: *Kultureel Jaarboek* (Provincie Oost-Vlaanderen), bijdragen 23, Gent, 1985, p. 16.

Maria De Bruijne en wonende in de Schriekstraat⁵⁴). Anderzijds vonden we de op 18 maart 1796 overleden Antonius Dhooge (x Maria Theresia De Strooper, wonende in de Schriekstraat⁵⁵) en de op 16 maart 1796 overleden Maria Anna Colman (x Joannes De Broe, wonende in het Dorp⁵⁶) niet meer terug in de volkstelling. Marcel Meijs leidde uit de veelvuldige foutieve en onverklaarbare vermeldingen van de familienamen af dat de volkstelling in Kalken gehouden werd door vreemde ambtenaren.

Voor Moerzeke gebeurde de volkstelling in elk geval nà 29 februari 1796. Cornelis Van Ranst werd er immers als agent in vermeld. In Overmere gebeurde die telling hoogstwaarschijnlijk vóór 31 maart 1796. Agent Jean François Jacobs was er als brouwer vermeld.

In tabel 5 werden de resultaten van die telling met betrekking tot de mannelijke beroepsbevolking opgenomen. De municipaliteiten werden in de tabel gerangschikt volgens het aantal opgetekende personen met een als “onbepaald” beschreven beroep. Dat aantal nam toe naarmate de onderzochte municipaliteit verder van de kantonhoofdplaats lag. In Overmere en Uitbergen was de controle op de tellers immers gemakkelijker én strenger. In Overmere vangt de telling aan met de registratie van de kantonscommissaris en enkele van zijn directe helpers. Dat gebeurde ook te Uitbergen: de voorzitter van de kantonale raad stond op de eerste plaats.

b. Het burgerregister van 21 maart 1797

Vanaf het voorjaar van 1797 werden jaarlijks verkiezingen georganiseerd. Om te weten wie stemgerechtigd was, werden per kanton burgerregisters opgesteld. Die burgerregisters bevatten de namen van de mannen die voldeden aan de voorwaarden om het cijnskiesrecht te bezitten: minimum eenentwintig jaar oud zijn, een jaar woonachtig zijn in de gemeente en het betalen van om het even welke rechtstreekse belasting, ter waarde van drie daglonen. Het burgerregister

---

⁵⁴ DE RUYVER L., *Kalken. Sint-Denijsparochie. Overlijdens 1604-1900*, p. 514.

⁵⁵ DE RUYVER L., *Kalken. Sint-Denijsparochie. Overlijdens 1604-1900*, p. 120.

⁵⁶ DE RUYVER L., *Kalken. Sint-Denijsparochie. Overlijdens 1604-1900*, p. 107.

Land- bouw ⁵⁷	losse arbeid ⁵⁸	ambach- ten ⁵⁹	handel en transport ⁶⁰	administra- tie + vrije beroepen ⁶¹	niet produc- tieven ⁶²	onbe- paald	
Overmere	47,5 %	11,6 %	28,7 %	3,8 %	4,6 %	1,6 %	2,2 %
Uitbergen	51,4 %	9,7 %	28,0 %	4,0 %	4,0 %	0,6 %	2,3 %
Kalken	44,9 %	25,4 %	17,3 %	4,8 %	2,4 %	1,8 %	3,4 %
Laarne	49,5 %	9,2 %	28,0 %	2,8 %	2,2 %	0,4 %	7,9 %
Berlare	75,8 %	n.v.	5,5 %	3,6 %	3,4 %	0,0 %	11,7 %
Moerzeke	25,8 %	29,2 %	22,4 %	5,8 %	3,5 %	0,3 %	13,0 %
Grembergen	35,5 %	21,0 %	13,3 %	6,2 %	3,3 %	0,0 %	22,7 %

Tabel 5. Samenstelling van de mannelijke beroepsbevolking van het kanton Overmere op basis van volkstelling van het jaar IV.

van 21 maart 1797⁶³, bevatte 450 namen van personen⁶⁴ die zich vrijwillig hadden laten inschrijven (of 14,7% van de mannelijke beroepsbevolking), terwijl op 21 maart 1796 in gans het kanton 2524 inwoners voldeden aan de voorschriften tot opname in dat register⁶⁵. Dat betekende echter niet dat diegenen die zich in het burgerregister lieten opnemen allemaal het regime genegen waren, hoewel een deel van de bevolking én de machthebbers het ongetwijfeld wel zo zagen. De kiezers hadden wellicht uiteenlopende motie-

⁵⁷ Onder *Landbouw* vallen de beroepen: landbouwer, landman, hovenier, herder, koehouder en visser-jager.

⁵⁸ Onder *Losse arbeid* werden de beroepen dagloner, werkman-arbeider en handwerker gegroepeerd.

⁵⁹ De ambachten werden in vijf categorieën ingedeeld. In de categorie textiel werden opgenomen: wever, spinner, kamslager, zwingel-hekelaar, spoeler, bleker, kantwerker, verver en andere. Onder de noemer Hout en Bouw werden geklasseerd de schrijnwerkers, wagenmakers, kuipers, (stoel)draaiers, metsers, houthakkers, schalieleggers, strodekkers, steenkappers, zagers en andere. Onder voeding vonden we molenaars, bakkers, beenhouwers, brouwers, brandewijnstokers, olies-lagers, poeliers, bloempelders en andere. Onder kleding: kleermaker, knopenmaker, schoenmaker, klompenmaker, pruikenmaker en andere. Andere ambachten: hoefsmid, zadelmaker, glazenmaker, juwelier, touwslager, metaalbewerker, schilder, lederbewerker, strosnijder, fabrikant en andere.

⁶⁰ Onder *handel en transport* werden de beroepen handelaar, winkelier, herbergier, voerman, schipper, veerhouder en andere geplaatst.

⁶¹ De administratie werd onderverdeeld in enerzijds: klerk, (ex)griffier, (ex)baljuw, notaris-advokaat, politie-veldwachter, boswachter, officier, vrederechter, ontvanger, (ex)procureur, gemeentelijk agent. Onder de noemer vrije beroepen vallen onder andere: chirurgijn, geneesheer, schoolmeester, koster, (onder)pastoor, geestelijke en andere.

⁶² Onder de niet-productieven vallen de personen zonder beroep, rentenier, arme/bedelaar en arbeids-ongeschikt.

⁶³ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 3197/16.

⁶⁴ Minstens drie personen werden tweemaal in het register ingeschreven.

⁶⁵ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 2112/14.

ven.

We tasten in het duister over de periode waarin het burgerregister werd aangelegd. Hoeveel tijd hadden geïnteresseerden om zich te laten inschrijven? Vast staat dat het burgerregister op 5 maart 1797 nog maar 189 namen telde. In iets meer dan twee weken tijd werden nog heel wat kiezers geronseld. Dat verklaart wellicht waarom bijna alle ingeschreven Grembergenaren en Moerzekenaren gegroepeerd werden ingeschreven. Indien de agenten en hun adjutanten persoonlijk voor die ommekeer gezorgd hebben, dan rijst de vraag met welke argumenten ze de mogelijke kiezers tot die stap bewogen hebben. Zoiets lukte blijkbaar niet voor de gebieden Overmere en Uitbergen. Indien we in het aantal opgegeven Overmerenaars de leden van de kantonale administratie of gerechtelijke instelling niet meetellen, dan zijn er nog amper twintig personen die om een of andere reden een opname in het burgerregister wensten. Voor Uitbergen werden geen andere personen dan de ambtenaren op de lijst aangetroffen. Waar voor de andere deelgemeenten een aantal herbergiers op de lijst stonden, valt het voor Uitbergen op dat bijvoorbeeld herbergier Stevens, in wiens herberg de communale vergadering zou moeten plaatshebben, het blijkbaar niet nodig achtte zich in te schrijven⁶⁶.

Eén van de personen die zich vrijwillig kwam inschrijven in het burgerregister (de Kalkenaar Laurent Loufs) werd tijdens de kantonale vergadering van 21 maart 1797 als kiezer gewraakt.

We maken voor het burgerregister dezelfde opmerking als voor de volkstelling: hoe verder de municipaliteiten van de hoofdplaats van het kanton verwijderd waren, hoe onnauwkeuriger de namen en de beroepen werden genoteerd. Bovendien was de leeftijdsopgave meestal verre van nauwkeurig. Nagenoeg twintig procent van de opgegeven leeftijden eindigde op het cijfer "0". De in tabel 7 weergegeven resultaten kunnen enkel een indicatie zijn.

In tabel 6 werden de municipaliteiten gerangschikt volgens het procentueel aandeel van de mannelijke beroepsbevolking dat in het burgerregister was opgenomen. De bewoners van Grembergen en Kalken waren het best vertegenwoordigd, terwijl de inwoners van Overmere en Uitbergen zich blijkbaar veel terughoudender of zelfs ronduit afwijzend opgesteld hadden ten opzichte van het nieuwe regime. Mogelijk wilde men niet dezelfde fout maken als toen de Fransen tijdens een vorige bezetting (oktober 1792 - maart 1793) de gemeenten onafhankelijkheid beloofden. Een deel van de bevolking had toen, onder

---

⁶⁶ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 2112/14, brief uit Overmere van 14 maart 1797.

leiding van de *representants provisoire* van Overmere, Uitbergen en Kalken, resoluut de Franse kaart getrokken.

Tot welke beroepscategorieën behoorden nu die 450 personen⁶⁷? Op kantonnaal vlak was bijna 23% van alle landbouwers in dat register opgenomen. Per gemeente krijgen we in tabel 6 een genuanceerder beeld. Daarbij valt op dat de losse arbeiders (dagloners, werklieden-arbeiders en handwerkers) totaal ondervertegenwoordigd waren: enkel in Grembergen werden namen van losse arbeiders genoteerd. Voor die categorie beroepsmensen was het cijns kiesrecht een belangrijke hinderpaal. Opvallend is het grote aandeel van de sector handel en transport voor Berlare.

	verhouding aantal ingeschreven personen op totaal gerechtigden in 1796	aandeel op de totale mannelijke beroepsbevolking	verhouding tot het aantal beoefenaars in elke categorie				
			landbouw	losse arbeid	ambachten	handel - transport	adm., vrije beroepen, renteniers
G	84/223	27,6 %	53,7 %	7,8 %	29,0 %	21,0 %	40,0 %
K	151/620	19,0 %	33,3 %	0,0 %	5,1 %	18,4 %	48,1 %
M	63/445	16,7 %	42,2 %	0,0 %	12,8 %	22,7 %	30,8 %
L	63/417	13,2 %	23,4 %	0,0 %	2,1 %	7,1 %	36,4 %
B	54/294	12,7 %	17,2 %	n.v.	9,1 %	46,6 %	35,7 %
O + U	32/411 3/114	6,5 % 1,6 %	4,6 %	0,0 %	4,9 %	10,5 %	56,5 % 100,0 %
totaal	450/2524						

Tabel 6. Aandeel van de mannelijke beroepsbevolking in het burgerregister van 21 maart 1797, berekend volgens de gegevens van de volkstelling van 1796.

⁶⁷ We hielden bij de berekening enkel rekening met de opgegeven beroepen in het burgerregister.

80 jaar en ouder	0,7 %
70 jaar en ouder	4,5 %
60 jaar en ouder	17,7 %
50 jaar en ouder	22,7 %
40 jaar en ouder	28,5 %
30 jaar en ouder	21,0 %
22 jaar en ouder	4,9 %

Tabel 7. Onderverdeling van de ingeschrevenen in het burgerregister van 21 maart 1797 naar leeftijdscategorie, volgens de gegevens uit dat register.

c. Het aantal kiezers op de eerste verkiezing

Over het aantal kiesgerechtigden dat zich op de kiesvergadering of *Assemblée primaire* van 18 tot 21 maart 1797⁶⁸ en op de nieuwe kiesvergadering van 1 en 2 april 1797 in Overmeredorp aangeboden hadden, hebben we geen gegevens⁶⁹. Ter vergelijking geven we het aantal personen dat tijdens de kiesvergaderingen van 1798 en 1799 van hun stemrecht gebruik maakten: 26 personen in 1798 en 38 personen in 1799.

E. De gerechtelijke reorganisatie

We kunnen in deze studie niet voorbij de gerechtelijke reorganisatie die ongeveer gelijklopend met de bestuurlijke reorganisatie verliep. Een aantal van de vertegenwoordigers van de gerechtelijke instanties waren eveneens in het kanton Overmere en in de kantons hoofdplaats gevestigd.

Een van de hoogsterechtsorganen uit het Ancien Régime in ons gebied, de Raad van Vlaanderen, werd in de periode van 27 november - 2 december 1795 afgeschaft⁷⁰.

De gerechtelijke reorganisatie vereiste nog meer personeel en stelde strengere kwaliteitseisen. Om de opdeling in vredegerichten, rechtbanken van eerste

⁶⁸ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 3244/57.

⁶⁹ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 3215/42.

⁷⁰ RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 2252/9.

aanleg, van criminaliteit en van koophandel en hoven van beroep te laten slagen, had men heel wat hoofdmagistraten, bijzitters en juryleden nodig.

1. De indeling van het Schelvedepartement in gerechtelijke arrondissementen

a. Een eerste indeling (2 januari 1796)

De wet van 2 januari 1796 voorzag in het Schelvedepartement vijf gerechtelijke arrondissementen.

Het gerechtelijk arrondissement Gent omvatte de kantons Gent, Petegem, Nevele, Maldegem, Lochristi, Waarschoot en Oosterzele. Dat van Sas van Gent was samengesteld uit de kantons Sas van Gent, Kaprijke, Assenede, Oostburg, Sluis en Izendijke. De kantons Oudenaarde, Nazareth, Nederbrakel, St. Maria-Horebeke, Zottegem en Ronse werden ondergebracht in het gerechtelijk arrondissement Oudenaarde. Het gerechtelijk arrondissement Aalst omvatte de kantons Aalst, Dendermonde, Lebbeke, Oordegem, Herzele, Ninove, Geraardsbergen en Aspelare. Het gerechtelijk arrondissement Sint-Niklaas tenslotte was verantwoordelijk voor de kantons Sint-Niklaas, Lokeren, Hulst, Verrebroek en Beveren.

b. Een herindeling (21 februari 1796)

Op 21 februari 1796 volgde een nieuwe herindeling⁷¹.

Het gerechtelijk arrondissement Gent omvatte voortaan de kantons Gent, Nazareth, Deinze, Nevele, Maldegem, Eeklo, Waarschoot, Zomergem, Sleidinge, Evergem, Lochristi, Wetteren en Oosterzele.

Dat van Aalst verzamelde de kantons Aalst, Dendermonde, Lebbeke, Lede, Herzele, Ninove, Geraardsbergen, Nederboelare.

Het gerechtelijke arrondissement van Oudenaarde omvatte de kantons Oudenaarde, Ronse, Kwaremont, Nederbrakel, Nederzwalm en Zottegem.

Het gerechtelijk arrondissement Sint-Niklaas was verantwoordelijk voor de kantons Sint-Niklaas, Haasdonk, Beveren, Temse, Belsele, Lokeren, Zele, Overmere, Hamme, Sint-Gillis en Hulst.

Het gerechtelijk arrondissement Sas van Gent tenslotte omvatte de kantons Axel, Assenede, Kaprijke, Yzendijke, Sluis en Oostburg.

⁷¹ RAG, Schelvedepartement, nr. 2252/17. Arrêté ondertekend door Bouteville te Mons, op 21 februari 1796.

2. *De juryleden, periode 21 maart - 18 juni 1796*

De administratie van het Schelvedepartement benoemde *tot het verrigten der bedieningen van Jurés, zoo van Beschuldiging als Vonnis, by het Tribunal crimineel en de Directeurs van den Jury van dit Departement, voor de eerstkomende maenden Germinal, Floréal en Prairial* (= van 21 maart tot 18 juni 1796) voor het kanton Overmere een aantal personen⁷².

- Felix Gregoire de Geyter, ex-griffier van Kalken, 30 jaar⁷³, woonde in Kalkendorp
- Jacques Verlinden, stoker, 50 jaar, woonde in de *Vlietstraat* te Uitbergen
- J. B. Bogaert, olieslager, *tot Moerseke*
- P. Wauters, olieslager, *tot Moerseke*
- Joannes Francis Bauwens, ex-baljuw van Laarne, 48 jaar, woonde in Laarnedorp⁷⁴.
- Bernardus vanden Berghe, ex-griffier, 27 jaar, woonde in de *Molenstraat* te Overmere

3. *Het vredegerecht van het kanton Overmere*

In de periode tot de eerste verkiezingen van 1797 waren de personen in tabel 8 verbonden aan het vredegerecht van het kanton Overmere.

Pieter Francies Van den Bossche (40 jaar in 1796, woonde sinds geboorte in Overmere) zou nog voor de eerste verkiezingen van 1797 als griffier aangesteld worden.

De ambtenaren verbonden aan het vredegerecht van Overmere waren allen (indien we vooropstellen dat Haentjens eveneens in Overmere woonde) in Overmere zelf gehuisvest.

De namen van Pieter Jan Van Aerde (44 jaar in volkstelling 1796, woonde sinds 1791 in Overmere), Pieter Frans Van den Bossche, Jacques Verlinden, Joannes Francis Bauwens, Bernardus Vanden Berghe, J.B. (Van) Bogaert en P. Wauters vonden we niet in het burgerregister van maart 1797. Is die vaststelling eveneens te verklaren vanuit het verzet tegen de eed van haat aan de koning?

⁷² RUG., J.1, *Gazette van Gend*, 24 maart 1796, nummer CCXI en RAG, Fonds Schelvedepartement, nr. 5213, nota nr. 350 van 4 maart 1796.

⁷³ MEYS M., *Kalken. Volkstelling 1796*, Gent, 1998, p. 4.

⁷⁴ DERUYVER L., *Laarne. Volkstelling 1796*, Gent, 1998. Joannes Francis Bauwens werd als *coster* (?) genoteerd.

naam en woonplaats	beroep	datum benoeming	taak
De Clercq Jean Charles Xavier ⁷⁵ Overmeredorp	chirurg (a) <i>officier de santé</i> (b)	24 maart 1796 (a+b)	vrede rechter (a+b)
vacant			griffier (b)
Vermeire Bernard	ex-bakker (b)	niet vermeld (b)	deurwaarder (b)
Haentjens Jean Overmere of Kalken ⁷⁶	landbouwer (a) schoenmaker (b)	13 juni 1796 (a) niet vermeld (a)	niet vermeld (b) bijzitter (b)
Van Aerde Pieter Jan Overmeredorp	rentenier (a+b)	13 juni 1796 (a) niet vermeld (b)	niet vermeld (a) bijzitter (b)
Coppieters Pieter Bernard Overmere	rentenier (a+b)	13 juni 1796 (a) niet vermeld (b)	niet vermeld (a) bijzitter (b)
Van Mossevelde Pieter Jacobus Lindestraat Overmere	brouwer (a)	13 juni 1796 (a)	niet vermeld (a)
Van den Bossche Pieter Francies Overmeredorp	ex-baljuw (b)	niet vermeld (b)	kandidaat (b)

Tabel 8. Samenstelling van het personeel verbonden aan het vrederecht van Overmere,

(a) volgens een ongedateerd stuk⁷⁷ en

(b) op datum van 7 september 1796.

Besluit, bedenkingen en opdrachten

We weten nu, zonder te veel in detail te gaan, ongeveer hoe de bestuurlijke situatie eruit zag tot op de vooravond van de eerste verkiezingen van 1797 en wie de taken op zich nam. Een diepere analyse van de plaatselijke politieke toestand in de gebieden die het kanton Overmere vormden, met een peiling naar de republikeinse gevoelens van de bevolking én van de personen die zich in dienst van die republiek willen stellen, dringt zich op.

Het burgerregister van maart 1797 is niet de enige maatstaf voor het meten van die gevoelens. Het geeft wel aan dat de *losse arbeiders* er bijna niet in vertegenwoordigd waren, daar waar die groep een relatief groot deel van de

⁷⁵ In de volkstelling van 1796 werd hij vermeld als De Clercq Frans.

⁷⁶ Haentjens Jean kon niet exact gelokaliseerd worden. In de volkstelling van zowel Overmere als Kalken werden personen aangetroffen die aan de voorhanden zijnde informatie konden beantwoorden.

⁷⁷ ARAB, Papieren Bouteville, nr. 69. Ongedateerd stuk.

beroepsbevolking uitmaakte. Tijdens het Ancien Régime had die groep beroepsmensen weinig inspraak en de leuze *Liberté, Fraternité et Egalité* dreigde tijdens het Directoire voor hen eens te meer dode letter te blijven.

Een groot aantal landbouwers was in het burgerregister opgenomen, maar slechts weinigen kregen een bestuurlijke taak opgedragen. We kunnen nagaan of de verkiezing van maart/april 1797, die voor de meeste gebieden een aantal tegenstanders van het Franse Bewind aan de macht brachten, daarin verandering bracht.

In eerste instantie deden de Fransen beroep op ex-griffiers, ex-procureurs en ex-schepenen. In de meeste gevallen weigerden die aanvankelijk de hun opgedragen taak. Van diegenen die wel een functie waarnamen, kunnen we nagaan in hoeverre zij door het grijpen van en de deelname aan de macht op dat moment de basis hebben gelegd van hun latere (politieke) carrière.

Bronnen

Brussel

- ARAB
Toegang I 150. (THIELEMANS M.-R., *Inventaire des Archives de l'Administration Centrale et Supérieure de la Belgique et du Conseil de Gouvernement*, Brussel, 1964) nrs. 1901 en 1903.
Toegang I 161. (THIELEMANS M.-R., *Inventaire des papiers des Commissaires du Gouvernement près les neuf Départements Réunis dits Papiers Bouteville*, Brussel, 1969) nrs. 59, 62, 69, 162, 170, 171, 182, 193 en 194.
- Koninklijke Bibliotheek Albert I, *Pasinomie ou collection complète des lois, décrets, arrêtés et règlements généraux qui peuvent être invoquées en Belgique, série 1, tome 7*, Bruxelles, 1834.

Gent

- RAG, Fonds Scheldedepartement, nummers A/2003/006, A/302/35, A/4744/3, 2006/5, 2040/34, 2112/14, 2252/16+17, 3197/16, 3215/42, 5211, 5213, 5214, 6098.
- RUG, centrale bibliotheek
  - Dagbladen en Tijdschriften, J1, *Gazette van Gend. Vryheyd, Gelykheid, Onpartydigheyd*, jg. 1795 en 1796.
  - *Pasinomie ou collection complète des lois, décrets, arrêtés et règlements*

généraux qui peuvent être invoquées en Belgique, série 1, tome 6, Bruxelles, 1834.

- Centrale Bibliotheek, nr. G. 3444.
- Fonds Vliegende Bladen, III, E 52.

Bibliografie

- BOGAERT E., VAN DE SOMPEL A., *Kalken, van de Franse Revolutie tot de gemeentefusie met Laarne. Bijdragen tot het historisch onderzoek*, Kalken, 1997.
- COPPEJANS-DESMEDT H., *Het archief van de provinciebesturen en van de plaatselijke overheden*, in : *Studia*, 28, 1977, nr. 28, p. 525-540.
- DE BELDER J., JASPERS L., STEVENS C. en VANDENBROEKE C., *Arbeid en tewerkstelling in Oost-Vlaanderen op het einde van het Ancien Regime, een socio-professionele en demografische analyse, Vijf werkdocumenten*, Gent, 1985.
- DE POTTER F., BROECKAERT J., *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, 4de reeks, eerste deel I,2, Gent, 1889, Laarne.
- De provincie vroeger en nu, Oost-Vlaanderen*, s/l, 1976.
- DERUYVERL., *Laarne, Volkstelling 1796, Scheldedepartement*, Gent, 1998.
- DE WILDE I. (red.), *Open Monumentendag 1998. Feest !*, brochure Open Monumentendag 1998.
- D'HOEY A., *Demachinaties van een Commissaris*, (voorlopig) ongepubliceerd artikel, Zele, 1998.
- DHONDT L., *De provincie vroeger en nu. Van graafschap tot provincie. Oost-Vlaanderen*, Brussel, 1976.
- DHONDT L., *Droit et législation, institutions départementales et locales*, in: *Des Révolutions à Waterloo, bibliographie sélective d'histoire de Belgique (1789-1815)*, Archief- en bibliotheekwezen in België, extra nummer, 36, Brussel, 1989, p. 95-105.
- FRANCOIS L., *De politieke evolutie onder het Directoire (1795-1799) en de impact op de Gentse situatie*, in: *Handelingen der Maatschappij voor Geschiedenis en Oudheidkunde te Gent*, nieuwe reeks - deel LI, Gent, 1997, p. 219 - 228.
- FRANCOIS L. e.a., *De Boerenkrijg. Twee eeuwen feiten en fictie*, Leuven,

1998.

JASPERS L., STEVENS C., *Arbeid en tewerkstelling in Oost-Vlaanderen op het einde van het Ancien Régime. Een socio-professionele en demografische analyse*, Kultureel jaarboek Oost-Vlaanderen, bijdragen nieuwe reeks, nr. 23, Gent, 1985.

HASQUIN H., e.a., *België onder het Frans Bewind*, Brussel, 1993.

HELIN E., *Het staatsapparaat*, in: *De erfenis van de Franse Revolutie 1794-1814*, Brussel, 1989, p. 231-245.

MEYS M., *Kalken, Volkstelling 1796, Scheldedepartement*, Gent, 1998.

MEYS M., DE RUYVER L., *Overmere en Uitbergen, Volkstelling 1796, Scheldedepartement*, Gent, 1998.

MORTIER M., *Overmere en de Boerenkrijg*, in: *HK Overmere*, jg. 6, nr. 1, maart 1988.

SOBOUL, *Dictionnaire historique de la Révolution Française*, Parijs, 1989.

POULLETP., *Les institutions Français de 1795 à 1814. Essai sur les Origines des Institutions Belges contemporaines*, Brussel, 1907.

VAN DE SOMPEL A., *Kiesgerechtigden in 1797 in het kanton Overmere*, in: *tijdschrift van de heemkundige kring van Overmere*, jg. 16, nr. 3, p. 110-114.

VAN DEN HAUTE C., *Inventaire des archives de l'Arrondissement de la Flandre Orientale et du Département ou Préfecture de l'Escaut*, Tongeren, 1932.

VAN ROOSBROECK R., *Van de Franse Tijd tot 1940*, in: *Twintig eeuwen Vlaanderen. Deel 3*.

VAN WERVEKE H., *Vestiging van het nieuwe regime in het zuiden, 1785-'1799*, in: *Algemene geschiedenis der Nederlanden*, deel IX, 1956, p. 33-59.

Castellum

Driemaandelijks tijdschrift van de VERENIGING VOOR
LOKALE GESCHIEDENIS VAN KALKEN EN LAARNE.

Dienst wettelijk Depot nr. B.D. 40.652

Oplage: 300 exemplaren

Omslag illustratie: Situering van de gemeenten die deel uitmaakten van het kanton
Overmere (1796-1800).

INHOUD

Editoriaal	2
De impact en de gevolgen van de boerenkrijg in de gemeente Laarne (1798) <i>J.R.J. De Wilde</i>	6
Het kanton Overmere vóór de verkiezingen van maart /april 1797: vorming, bestuur, volkstelling en burgerregister <i>A. Van De Sompel</i>	19
Lijst beschermheren, ereleden en steunende leden	50

De auteurs zijn verantwoordelijk voor de inhoud van hun bijdrage.
Teksten mogen worden overgenomen mits vermelding van de bron en de auteur,
en het toezenden van een exemplaar.
